

"Hørende er våre sjefer"

*Språkplanlegging og språkendringer
i norsk tegnspråk*

Sonja Myhre Holten og Hege Roaldstveit Lønning

Masteroppgave i språk

Universitetet i Oslo

Det humanistiske fakultet

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Våren 2010

“Hvis jeg siger ja til en anden persons sprog,
har jeg sagt ja til personen.
Hvis jeg siger nej til et sprog,
har jeg sagt nej til personen,
fordi sproget er en del af os selv.
Siger jeg ja til det,
(underforstået tegnsproget),
siger jeg ja til de døve.”

Terje Basilier

Til døvesamfunnet

SAMMENDRAG

Dette er en studie om språkplanlegging og tegnendringer i norsk tegnspråk, som er et naturlig utviklet språk blant døve. Vi viser at tegnspråknorsken, som er et konstruert tegnsystem basert på norsk talespråksyntaks, har hatt stor virkning på norsk tegnspråk. Tegnspråknorsken kan oppfattes som et forsøk på standardisering, som er en del av språkplanlegging. Vi undersøker også om et sentral diakronisk rammeverk kan applikeres på norsk tegnspråk.

Studien har både en kvantitativ og en kvalitativ tilnærming. Vårt datamateriale er hentet inn gjennom intervjuer av to grupper av informanter på totalt 22 personer i alderen 18 år til 85 år. Den første gruppen på 16 personer er inndelt i fire aldersgrupper og etter to dialekter: Oslo og Trondheim. Den andre gruppen på 6 personer var aktive i Norges Døveforbunds tegnspråkutvalg og Aksjonskomiteen for tegnspråkarbeid, som hadde sin virkningstid på 1970- og 1980-tallet henholdsvis under og etter tegnspråknorsktiden. Alle vurderende utsagn om norsk tegnspråk og tegnspråknorsk ble kategorisert. Vi gikk også nærmere inn på 11 av disse der tegnet HØRENDE forekom. Tegnutvalget vårt i tegnendringsdelen er hentet fra kilder fra 1944, 1958, 1988, 2006 og informantene.

Undersøkelsen knyttes henholdsvis til kritisk lingvistikk (Fairclough 2001) og det klassiske rammeverket om diakrone tegnendringer i amerikansk tegnspråk (Frishberg 1975, 1976). Vi fokuserer på makt i og bak diskursen (som er en måte å ordne og dele inn verden på) og hvorledes standardiseringen ble en maktfaktor og endringsfaktor i norsk tegnspråk. Vi har også gjort bruk av Bourhis' (2001) modell til å beskrive status i norsk tegnspråk.

Eldre døve i vårt materiale er generelt positive til tegnspråknorsken, og er gjennomgående negative i sine utsagn om norsk tegnspråk. Yngre døve derimot ser ikke ut til å ha noe forhold til tegnspråknorsktiden, og har gjennomgående positive holdninger til at norsk tegnspråk er et språk.

Referenten til tegnet HØRENDE (et kroppsbundet tegn), uttrykt ved pronomener og andre lokaliserbare tegn i konteksten, hadde i samtlige utsagn fått en lokalisering i det øvre tegnrommet. Lokalisering opp kan være et uttrykk for en maktrelasjon i den

krysskulturelle diskursen. Det er viktig at døve blir bevisste på hvorledes maktrelasjonene kommer til uttrykk hos dem selv og i språket deres, slik at disse relasjonene blir synlige og mulig å bekjempe.

Dokumentasjon av tegnendringer er viktig for å anerkjenne et språks egne uttrykk dersom en ønsker å gå i gang med standardisering. En standardisering som er vellykket tar vare på elementer fra språket som standardiseres.

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord	6
1 Innledning.....	8
1.1 Tematikk	10
1.2 Vitenskapelig ramme	10
1.3 Bakgrunn for og motivasjon for studien.....	12
1.4 Utfordringer	14
1.5 Førforståelse	15
1.6 Oppgavens aktualitet	17
1.7 Oppgavens oppbygning	20
2 Problemstillinger	21
2.1 Våre spørsmål – hva spør vi om?	21
2.1.1 Forskningsspørsmål.....	21
2.2 Hva ser vi på?	21
2.2.1 Avgrensning av problemstilling.....	21
2.2.2 Beskrivelser og forklaringer.....	23
2.3 Hvorfor spør vi?.....	23
2.4 Oppsummering.....	25
3 Språkplanlegging.....	26
3.1 Språkplanlegging og standardisering.....	26
3.2 Kritisk diskursanalyse	29
3.2.1 Språk og diskurs	29
3.2.2 Ideologi og makt	34
3.3 Etnolingvistisk vitalitetsteori.....	38
3.3.1 Bourhis’ etnolingvistiske vitalitetsmodell.....	39
3.4 Oppsummering.....	41
4 Språkendringer.....	42
4.1 Språkendringer generelt.....	42
4.2 Språkholdninger og språkstandardisering	44
4.3 Tegnendringer i tegnspråk.....	45
4.3.1 Symmetri.....	46
4.3.2 Tegnforflytning	46
4.3.3 Assimilasjon og flyt.....	47
4.3.4 Fine og grove artikulasjoner	48
4.3.5 Andre fonologiske endringer	49
4.4 Oppsummering.....	50
5 Metode.....	51
5.1 Hva slags studie har vi valgt?	51
5.1.1 Pilotstudien.....	52
5.2 Informantene	53
5.2.1 Gruppe I.....	54
5.2.2 Gruppe II	56
5.2.3 Anonymitet og etikk.....	57
5.3 Datamaterialet.....	59
5.3.1 Filmer og tegnordlister.....	60
5.3.2 Intervjuene.....	61
5.3.3 Transkripsjon.....	64
5.4 Kritiske vurderinger.....	66
5.5 Oppsummering.....	71

6	Det tegnspråklige landskapet	73
6.1	Demografiske forhold	73
6.2.	Institusjonell støtte og kontroll.....	79
6.2.1	Uformell støtte og kontroll.....	79
6.2.2.	Formell støtte og kontroll.....	81
6.3.	Statusfaktorer	86
6.3.1	Sosiohistorisk status	86
6.3.2	Sosial og økonomisk status	86
6.3.3	Språkstatus	87
6.4.	Oppsummering.....	98
7	Språkholdninger – en presentasjon og drøfting av resultatene.....	99
7.1	Utsagn	100
7.1.1	Utsagn om tegnspråknorsk.....	101
7.1.2	Utsagn om norsk tegnspråk.....	101
7.2	Grammatisk nivå.....	106
7.3	Oppsummering.....	109
8	Tegnendringer – en presentasjon og drøfting av resultatene.....	110
8.1	En gjennomgang av tegnene.....	111
8.1.1	‘mann’	111
8.1.2	‘han’	113
8.1.3	‘tre’	115
8.1.4	‘til’	118
8.1.5	‘rose’	119
8.1.6	‘bo’	122
8.1.7	‘er’	123
8.1.8	‘bygd’	126
8.1.9	‘hete’	127
8.1.10	‘loft’	129
8.1.11	‘krøller’	130
8.1.12	‘moderne’	132
8.2	Gjenkjenning av tegn	134
8.3	Oppsummering	136
9	Språkplanlegging og tegnendringer– en drøfting	139
9.1	Språk og diskurs	139
9.1.1	Sosiale strukturer og handlingsrom	141
9.2	Makt i diskursen	143
9.3	Tegnspråknorsk.....	145
9.4	Tegnendringer	150
9.5	Oppsummering.....	152
10	Oppsummering.....	154
10.1	Avslutning.....	154
10.2	Praktiske konsekvenser	157
	Litteraturliste	158
	Appendikser.....	174

Forord

Denne oppgaven hadde en trang fødsel. I starten hadde vi en diffus forestilling om hvordan oppgaven skulle være, og hva vi egentlig ville skrive om. Nå er vi endelig kommet i mål.

Aller først vil vi takke våre veiledere, Elizabeth Lanza ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier og Arnfinn M. Vonen ved Institutt for spesialpedagogikk. Takk for gode og konstruktive spørsmål og innspill, og takk for følget i en travel og slitsom hverdag. Takk for at dere pushet oss til å være bidragsytere i en internasjonal minoritetsspråkkonferanse i Tartu, Estland med deler av vår oppgave. Vi vokste med den erfaringen.

En stor og inderlig takk til alle våre informanter. Uten dere hadde ikke oppgaven blitt til.

Takk til Skådalen kompetansesenter og Sonjas kolleger. Takk til Heges kolleger i Døvekirken. En spesiell takk til Døves Media og Handbergfamilien som lot oss se gjennom deres gamle filmopptak for å finne eksempler på gamle tegn.

Takk til Norges Døveforbund for tilgang til og kopiering av *Tegn og Tale* og *Døves Tidsskrift* og takk til Helge Herland for din kopiering av *Tegn og Tale* fra 1950-tallet. Takk til Thorbjørn J. Sander og Odd-Inge Schröder for å ha funnet frem og lånt oss litteratur.

En stor takk til Rycon AS og Karl-Arne Sjøhaug for deres velvillighet der dere stilte med all kompetanse og materiell ved produksjonen av DVDene. Takk til tegnmodell Camilla Bjørnstad Kristensen for at du stilte opp på kort varsel, og brukte en hel dag.

Takk til Møller kompetansesenter og Aase Lyngvær Hansen for språkvask.

Takk til alle dere som tok dere tid og hadde lyst til å lese gjennom våre utkast og komme med tilbakemeldinger. Takk til alle våre diskusjonspartnere for småprat, innspill,

litteraturtips og ideer. Takk til våre døve medstudenter for mange gode diskusjoner opp gjennom årene under lingvistikkstudiene.

Til sist ønsker vi å takke for tålmodigheten og all støtten vi har fått fra våre familier, spesielt John-Arne og Serena som har holdt ut med oss to sittende ved kjøkkenbordet dag og natt høst, vinter og vår.

Alle feil og mangler i oppgaven er våre egne.

Oslo 18. mai 2010

Sonja Myhre Holten og Hege Roaldstveit Lønning

1 Innledning

"You have the power to name:
Naming gives power to all.
But who will name the power to name?
Asked the oracle."
E. P. Thomson

Denne studien handler om språkplanlegging og språkendringer i norsk tegnspråk. Norsk tegnspråk er et naturlig visuelt og gestuelt språk utviklet mellom døve i Norge. Derimot er tegnspråknorsk et *konstruert* visuelt tegnsystem som følger norsk syntaks og ble laget tidlig på 1970-tallet med bakgrunn i et landsmøtevedtak i Norske Døves Landsforbund i 1972 (se kapittel 6). Ideen om et vakkert, felles tegnspråk ble første gang lansert på landsmøtet i 1920 i Norske Døves Landsforbund (Sander 1993:24):

Landsmøtet uttaler ønskeligheten av at de døves foreninger optar arbeidet for, at medlemmene bruker et vakkert tegnsprog med felles tegn over hele landet.

Et tegnspråkutvalg (TSU) i Norges Døveforbund (NDF) begynte på 1970-tallet å vurdere, godkjenne og anbefale hvilke tegn som var riktig eller feil. Der utvalget ikke fant et "riktig" norsk tegn for et begrep, lånte de enten et tegn fra andre tegnspråk eller konstruerte et tegn selv som en erstatning for de "gale" tegnene. TSU utga også undervisningsmateriell og tegnordlister. Denne prosessen kan vi definere som en standardisering (se kapittel 4). Det kan diskuteres i hvilken grad denne prosessen kan betegnes som en fornorskingspolitikk, som i samisk språk- og kulturhistorie. I prosessen her ser vi at det er en nedtoning av dialektvariasjon, men også utskifting av leksikalske elementer ut fra estetiske kriterier (og andre) med en tilnærming til et annet språks grammatiske struktur. Vi ser at prosessen vi beskriver med tegnspråknorsk muligens kan kalles for "fornorsking" i og med at syntaks og morfologi ble lagt om i retning av norskens struktur. Ordforrådet ble lagt om slik at bare tegn som kunne sees som oversettelser av norske enkeltord kunne brukes (og ikke for eksempel typiske tegnspråktegn som ANER-IKKE eller GIDDER-IKKE). Det er mye fornorsking i tegnspråknorsken. Tegnspråknorsk lånte imidlertid også fra andre tegnspråk, i tillegg til at det også ble konstruert tegn. Tegnspråknorsken fulgte utelukkende norsk syntaks, og

fortrengte syntaksen til norsk tegnspråk. Vi definerer denne prosessen videre som en standardisering, eller et standardiseringsforsøk. Vi kommer inn på TSU sin manglende kunnskap om standardisering og hva som ville føre til en vellykket standardisering. Denne manglende kunnskapen om standardisering førte til at tegnspråknorsken ikke slo gjennom, og årsakene til dette vil vi komme tilbake til i kapittel 4.

Målet for denne studien er å bidra til økt kunnskap om språkplanlegging og språkendringer i norsk tegnspråk. Når vi ser på språkplanlegging, fokuserer vi på språkstandardisering og på hvordan språkholdninger kan være en faktor for hvordan tegnspråknorsken har påvirket norsk tegnspråk. Vi ser også på hvordan tegn endrer seg over tid og hvilke faktorer som kan bidra til disse endringene.

Det er lite litteratur som tar for seg emner knyttet til språkplanlegging og språkendringer i tegnspråk. Det er et lite utforsket område både i internasjonal og nasjonal tegnspråkforskning. Vi ønsker å øke kunnskapen på dette feltet, da vi ser at disse emnene ikke har blitt belyst tidligere i forhold til norsk tegnspråk. Vi har også et håp om at økt kunnskap om norsk tegnspråk vil kunne bidra til lingvistisk teori ved å øke bevisstheten om at norsk tegnspråk også er et forskningsobjekt.

Vi ser daglig i døvesamfunnet at det brukes et rikt tegnspråk der det brukes forskjellige former for mer eller mindre samme innhold. Dette gjør at vi er nysgjerrige på hva slags tegn norsk tegnspråk kan ha hatt og har i sitt tegnforråd. Ikke minst er vi interessert i om vi kan se en form for slektskap eller sammenheng mellom tidligere tegn og dagens tegn og hvilken betydning tegnspråknorskens tid har hatt for utvikling av norsk tegnspråk.

For oss som brukere av norsk tegnspråk er det også viktig å ha kunnskap om hvilke tegn døve før oss brukte, og ikke "bare" kunnskap om døvehistorie knyttet til døves levemåte tidligere. Det siste er mer dokumentert i døvehistorisk sammenheng. Hittil har ikke fokuset vært så mye på språkhistorie. Norge i dag har lite dokumentasjon på hvordan døve i forrige århundre brukte tegnspråk. Vi trenger også språkhistorie for vårt tegnspråk. Vi har Skavlans (1875) lille redegjørelse knyttet til bl.a. tegn for ukedagene, og lokalisasjon i tegnspråk hos brukere på Thronhjems Døvstumme-Institut. Dessuten

har vi en tegnordliste som var et innstikk i medlemsbladet til Norske Døves Landsforbund "Tegn og Tale" i 1944.

1.1 Tematikk

Norsk tegnspråk er et gestuelt-visuelt språk, og er basert på "synlige plasseringer og bevegelser av hendene og armene og andre bevegelige deler av den øvre halvparten av kroppen (særlig hodet, inkludert de enkelte delene av ansiktet)" (Vonen 2006:127). Vi tar dette opp mer grunnleggende i kapitlene 4.3 og 6.3.3.1.

Vi vil i denne oppgaven fokusere på tegnendringer hvor vi ser på tegn fra 1944 fram til i dag, og hva slags virkning tegnspråknorsken ved tegnspråkutvalget (TSU) i Norges Døveforbund (NDF) på 1970-tallet kan ha hatt på norsk tegnspråk. Med tegnendringer mener vi endringer i hvordan et enkelt tegn utføres. Tegnendringer kan være endringer i håndkonfigurasjon, håndens plassering, håndens bevegelse eller munnstilling (se kapittel 3). Tegn kan de siste 70 årene ha forsvunnet, og/eller blitt erstattet med tegnspråknorsktegn, altså blitt erstattet med tegn enten fra utlandet eller konstruerte tegn. Vi ønsker også med vår oppgave å beskrive gamle tegn som vi ikke lenger ser i vanlig bruk. Vi kan på denne måten få dokumentert og beskrevet tegn som tidligere var i bruk. I tillegg ønsker vi å vise hva slags konsekvenser og virkning tegnspråknorsken hadde på norsk tegnspråk og ikke minst hva slags betydning tegnspråkdiskusjonen i kjølvannet av tegnspråknorsken fikk på døve individers språkbruk og språkholdninger.

1.2 Vitenskapelig ramme

Vårt teoretiske rammeverk er primært hentet fra sosiolingvistikken. Tradisjonell sosiolingvistikk har vært fokusert på variasjoner i et språk (variasjonisme), der man ser på hvordan språket brukes i for eksempel grupper. Labov var den som ga startskuddet til sosiolingvistikk gjennom sin New York-studie (1972:43). Sosiolingvistikken bidrar til samfunnets diskurs. Dette gjør at vi har valgt å ta utgangspunkt i en nyere sosiolingvistisk disiplin; kritisk diskursanalyse eller kritisk lingvistikk. Litteraturen bruker disse to termene om hverandre, likevel er det vårt inntrykk at kritisk diskursanalyse (CDA) er den mest foretrukne termen. Kritisk diskursanalyse har sin opprinnelse i retorikken, antropologi, litteraturstudier, tekstlingvistikk, pragmatikk,

sosiolingvistik, filosofi, kognitiv vitenskap og ikke minst sosiopsykologi (Wodak & Meyer 2009:1). I dag har den utviklet seg til å være en etablert akademisk disiplin. Fokuset er problemorientert og tverrfaglig. Termen 'kritisk', som vi oppfatter den, må ikke forstås i 'negativ' betydning slik en ofte gjør, men heller i betydning av å 'utfordre' problemstillinger og ikke ta et sosialt fenomen for en selvfølgelighet (Wodak & Meyer 2009:2). Selv om termen 'lingvistikk' også er sentral, er det likevel slik at "CDA is therefore not interested in investigating a linguistic unit per se but studying social phenomena which are necessarily complex and thus require a multi-disciplinary and multi-methodical approach" (Wodak & Meyer 2009:2). Vi har valgt å se på språkplanlegging i kombinasjon med kritisk lingvistikk, med utgangspunkt i språkendringer i tegnspråk.

Når det gjelder språkplanlegging, vil vi beskrive hvordan språkbrukerne selv opplevde tegnspråknorsktiden og hvilke språkholdninger som kommer til uttrykk. Dette gjør vi ved å bruke Norman Faircloughs (2001) termer i hans kritiske diskursanalyse innenfor kritisk lingvistikk. Sentrale termer vil være makt, ideologi og hegemoni. Videre vil vi også se på generell språkstandardiseringsteori for å belyse tegnspråknorskens periode. Vi ønsker også når det gjelder tegnendringer å forholde oss til Nancy Frishbergs (1975, 1976) teoretiske rammeverk om historiske tegnendringer. Hennes identifisering av kategorier for diakrone tegnendringer i amerikansk tegnspråk er en klassiker og sentral i tegnspråkforskningen. I det tegnspråklige landskapet gjør vi rede for døvesamfunnets vitalitet i lys av Bourhis' etnolingvistiske modell (2001).

Vi tar utgangspunkt i Faircloughs (2001) utvidede kontekstbegrep i hans diskursordningsmodell. Han er en av de sentrale innenfor retningen kritisk lingvistikk og ser på diskurs som sosiale mønstre av fastlåste betydninger. Termer som er sentrale er holdninger, verdier og makt. Schiffman (1996) sier at språkholdninger er en del av den språklige kulturen. Videre sier han at språkpolitikk ofte har sin opprinnelse i den språklige kulturen, og at vi derfor ikke kan ignorere språkholdninger. I følge Mesthrie *et al* (2000) er hovedprosjektet innenfor denne tilnærmingen å analysere språk for å vise hvorledes språk skaper og opprettholder grunnleggende samfunnsmessige forskjeller. Den kritiske lingvistikken mener at det ikke er nok bare å analysere, men det er også viktig å bidra til sosiale endringer ved bevisstgjøring (Fairclough 2001:33):

[D]iscourse (and practice in general) indicates why it is of so much more social importance than it may on the face of it seem to be: because in discourse people can be legitimizing (or delegitimizing) particular power relations without being conscious of doing so. It also indicates both the basis for critical analysis in the nature of discourse and practice- there are things that people are doing that they are unaware of- and the potential social impact of critical analysis as a means of raising people's self-consciousness.

Det er fremsatt kritikk mot kritisk lingvistikk eller kritisk diskursanalyse fra blant andre Billig (2003, referert i Wodak & Meyer 2009:4). Her hevdes det at i og med at denne disiplinen har blitt en omfattende fagdisiplin, kan det ironisk nok være fare for at en har blitt eller kan bli 'ukritisk' (Wodak & Meyer 2009:4). Dermed, slik vi ser det, kan en stå i fare for ikke lengre å utfordre sosialt vedtatte "sannheter". Videre hevder han at forkortelsen CDA i seg selv kan medføre, en ekskludering av utenforstående og mystifisering av funksjon og intensjoner i forskningen (Wodak & Meyer 2009:4).

Kritiske diskursanalytikeres svar på dette er at faren er gjeldende for hvilken som helst disiplin, skoleretning eller gruppe som over lengre tid er blitt marginalisert og blitt institusjonalisert eller etablert. Videre poengterer de også at kritisk diskursanalyse aldri har vært et forsøk på være én spesifikk teori, heller ikke kun en metode. Kritisk diskursanalyse må heller oppfattes som mangfoldig, nettopp fordi det har sin bakgrunn i forskjellige teoretiske retninger. I enkelte lingvistiske miljøer hevder man at kritisk lingvistikk ikke er en "virkelig" lingvistisk disiplin, men at den heller mer mot språkpolitikk. Årsaken kan være at disse miljøene ikke føler seg komfortable med å trekke inn andre faktorer enn språklige data. Imidlertid slik vi ser det, har språkpolitikk som tidligere nevnt sin opprinnelse i den lingvistiske kulturen. Schiffman definerer lingvistisk kultur til å være (Schiffman 2006:112):

...the sum totality of ideas, values, beliefs, attitudes, prejudices, myths, religious structures, and all the other cultural "baggage" that speakers bring to their dealings with language from their culture. Linguistic culture also is concerned with the transmission and codification of language and has bearings also on the culture's notions of the value of literacy and the sanctity of texts (...) it is important to view language policy as not only the explicit, written, overt, *de jure*, official and "top-down" decision-making about language, but also the implicit, unwritten, covert, *de facto*, grass-roots, and unofficial ideas and assumptions which can influence the *outcomes* of policy-making just as emphatically and definitively as the more explicit decisions.

1.3 Bakgrunn for og motivasjon for studien

Ceil Lucas skriver i sin artikkel "Language contact phenomena in deaf communities" (2000:145):

Sociolinguistic research in deaf communities has been shaped by at least four interrelated considerations: (1) the relationship between the spoken language of the majority of the community and sign language, mainly in educational settings; (2) the limited knowledge of the linguistic structure of the sign language; (3) doubts as to the status of the sign language as a "real language"; and (4) the application of spoken language sociolinguistic models to sign language situations.

Her peker Lucas på fire forhold som har påvirket og påvirker sosiolingvistisk forskning i døvesamfunnet. Vi vil også komme inn på disse forholdene i vår oppgave. I dette avsnittet vil vi ta opp tre av dem. Det fjerde går vi nærmere inn på i metodediskusjonen i kapittel 5.

For det første går vi i teoridelen i kapitlene 3 og 6 inn på forholdet mellom talespråk i majoritetssamfunnet og tegnspråk. Lucas nevner her at i opplæring av døve barn har talespråk eller en kombinasjon av tegn og tale vært vektlagt (se kapittel 3), og dette har påvirket sosiolingvistisk forskning i den grad at interaksjonen mellom talespråk og tegnspråk har vært i fokus. Det er få studier som for eksempel tar for seg språkkontakt mellom to tegnspråk (Lucas 2000:146). For det andre ønsker vi å bidra med økt kunnskap om tegnspråkets lingvistiske struktur gjennom å se på tegnendringer i kapitlene 4 og 8. Vi ser at mer kunnskap om språkets lingvistiske struktur vil bidra til sosiolingvistisk forskning ved å gi den et bredere grunnlag å analysere språkdata ut fra. Lucas sier at det er vanskelig å beskrive for eksempel sosiolingvistisk variasjon innenfor et tegnspråk uten å ha kunnskap om tegnspråkets grunnleggende struktur (Lucas 2000:146). For det tredje vil vi se på språkholdninger som går ut på at tegnspråk ikke er et "ordentlig" språk og på hvordan disse holdningene kan være en motivasjon for standardiseringen. Lucas (2000:146) nevner videre at når tegnspråkbrukerne selv og språkforskningsmiljøet generelt tviler på om tegnspråk er et "ordentlig" språk, gjør dette tegnspråkforskning vanskelig. Et eksempel fra norsk sammenheng er en artikkel fra Døves Tidsskrift 11/75¹ (appendiks 1).

En sterk motivasjon for denne studien er at vi begge jobber på arbeidsplasser der norsk tegnspråk er et av arbeidsspråkene. Det brukes i hovedsak hele dagen og flere av våre kolleger er som oss, primærbrukere av norsk tegnspråk. Vi har også mange hørende kolleger som bruker norsk tegnspråk i større eller mindre grad. Ofte har vi diskusjoner

¹ artikkelforfatteren var redaktør av Døves Tidsskrift, men også leder av TSU.

knyttet til hvilke tegn som er konvensjonelle eller ikke blant tegnspråkbrukere, eller hvilke syntakskonstruksjoner som er akseptable eller ikke. Rett som det er dukker det også opp diskusjoner der gamle fordommer og oppfatninger knyttet til norsk tegnspråk kommer opp til overflaten. Disse språkholdningene uttrykkes både fra døve kollegaer selv og hørende kollegaer. Det er naturlig å anta at dette er noe som kan være internalisert gjennom sosialiseringen i det norske samfunnet. En kan også betrakte våre arbeidsplasser som arenaer der norsk og norsk tegnspråk møtes og er i kontakt med hverandre. På disse arbeidsplassene er det mange hørende som har jobbet innenfor det døvefaglige feltet i mange år. Mange av dem har bakgrunn i flere kurs i tegnspråknorsk. Disse kursene introduserte nye tegn inn i norsk tegnspråk på 1970-tallet. Noen av disse tegnene ser ut til å ha glidd inn i språket og andre har blitt borte eller blitt modifiserte. Ofte er diskusjonene med våre hørende kollegaer knyttet til hvilke tegn som er "riktige". For oss som er døve tegnspråkbrukere kan dette føles som en litt rar diskusjon fordi vi er vant til at tegnspråket inneholder synonymer og at det er en betydelig individuell variasjon med hensyn til valg av synonymer. Dette har motivert vår interesse for variasjon i norsk tegnspråk.

1.4 *Utfordringer*

Av flere årsaker var det i tidligere tider vanskelig å dokumentere tegns realisering på en god og nøyaktig måte. Vi vil spesielt trekke frem tre hovedårsaker. For det første var tilgangen til levende bilder svært vanskelig, videre dersom en først hadde tilgang til filmkamera var ikke språklig dokumentasjon det primære mål, men derimot en dokumentasjon av den sosiale settingen. Dette har vi fått erfare gjennom timevis av gjennomgang av smalfilm i håp om å finne gamle tegn vi ikke kjente til. Et annet viktig moment i forhold til film var at det ikke var mulig å se bilde for bilde før videoen begynte å bli allemannseie på 1980-tallet. Dette er viktig, fordi analyse og transkripsjon krever et klart bilde av tegnets parametre. Den andre hovedårsaken kan være tegnspråkenes egenart: En skriftlig dokumentasjon av et språk som er "muntlig" kan vanskelig yte rettferdighet mot det. Dette fordi tegnspråkene i forhold til talespråk er preget av større grad av simultanitet og realiseres tredimensjonalt. Dette betyr at i norsk tegnspråk vil det være flere momenter som realiseres samtidig, og da er bevegelsene spesielt vanskelige å nedtegne skriftlig. Imidlertid finnes det transkripsjonssystemer til forskningsmessig bruk som tar høyde for simultaniteten. Til

slutt kan det hevdes at holdingsaspektet kan ha vært en medvirkende faktor til at de tidligere tiders tegnspråk er lite dokumentert. Talespråket ble rangert høyere og tegnspråk ble vurdert til bare å være et konkret og fattig språk. Denne vurderingen ble også knyttet til tegnspråkets primære brukere, døve selv, det vil si at de tenkte konkret. Denne antagelsen førte sannsynligvis til at døve ikke kunne/fikk ta en teoretisk utdanning. De ble derimot sluset inn til å ta yrker som "passet" dem slik at de ikke ble en byrde for samfunnet. Med bakgrunn i dette er det grunn til å anta at det generelt sett var lite attraktivt å skaffe seg større kunnskap om og ha vilje til dokumentasjon av norsk tegnspråk.

1.5 Førforståelse

I hermeneutikken forstås førforståelsen som grunnleggende for måten en forstår verden på. Denne er alltid en del av oss selv og er med på å bestemme hva slags "briller" vi betrakter et fenomen på. Vi vil her redegjøre for hva vi oppfatter som viktig ved vår egen førforståelse. Den er preget av at vi begge er døve og at vi har tatt en akademisk utdanning, noe som ikke har vært så vanlig blant døve. Videre har vi begge to vært yrkesaktive og aktive innenfor døvesamfunnets organisasjonsliv. Vi har også vokst opp i en brytningstid der tegnspråk har fått større anerkjennelse. Generalsekretær i NDF, Paal Richard Peterson, kaller denne brytningstiden for "døves gullalder" (forelesning på konferanse 9. juni 2006). Dette har også fått betydning for hvordan vi betrakter oss som individer; ikke primært som funksjonshemmede, men som en del av en språklig minoritet med transnasjonale kontakter (Breivik 2007). En språklig minoritet kan defineres slik (Dresler & Wodak-Leodolter 1977:6, sitert i Mæhlum 2007:127):

...the designation minority language is usually understood as a language which is underprivileged in relation to another, dominant language of the same community, whereas in other scholarly and political traditions the term minority language [...] refers to a language which is used only by a small part of the population of a polity.

Enkelte døve beskriver uttrykket DØV som en del av vår "sjel" eller kjerne i vår identitet. Vi har også for eksempel sett at en kan kvele eller avslutte en diskusjon ved at en bemerker med det tegnspråklige uttrykket HØRENDE SA slik eller slik eller slik. Det en hørende har uttalt vektlegges altså i noen sammenhenger mye mer enn om en döv person uttaler det samme. Eksempler som dette og erfaringer vi har gjort på andre

livsområder, da særlig i møte med det hørende majoritetssamfunnet, har vært med på å danne våre verdier og normer. Disse verdiene har dannet vårt grunnlag for hvilke spørsmål vi stiller og hvorledes vi svarer på dem. Slik har vi i denne sammenhengen et innenfraperspektiv i den forstand at vi er medlemmer av døvesamfunnet.

Vi er to døve kvinner som har norsk tegnspråk som vårt primærspråk. Lønning har vokst opp med norsk tegnspråk som et av sine førstespråk (i tillegg til norsk), og Holten lærte seg norsk tegnspråk som 18-åring. Lønning gikk på døveskolen på Skådalen. I løpet av denne tiden hadde hun også noen opphold i Afrika. Holten var allerede flerspråklig fra barndommen av (hun har italiensk mor) og har lært seg norsk tegnspråk så godt at hun har blitt spurt av tegnspråklige døve om hvilken døveskole hun har gått på. Dette oppfatter hun som et tegn på at hennes ferdigheter i norsk tegnspråk er forholdsvis høye.

Holten er lærer og spesialpedagog. Holten har i tillegg til dette undervist i norsk tegnspråk og forelest om norsk tegnspråk til hørende foreldre med hørselshemmede barn i snart 13 år og møter derfor ofte i den sammenhengen fordommer og negative holdninger knyttet til norsk tegnspråk. Lønning er filolog med cand.mag. i språk (tegnpråk, nordisk og engelsk) og har i tillegg Utviklingsstudiet (tidligere u-landsstudiet). Vi tok fatt på tegnspråklingvistiske studier på 1990-tallet, og i begynnelsen av 2000-tallet fortsatte vi videre å studere lingvistikk, før vi begynte på masterstudiet i språk.

Vi er i tillegg begge sentrale personer i det norske døvesamfunnet. Lønning er for tiden daglig leder i Døvekirken i Oslo, leder i Oslo Døveforening, og har i mange år vært med i flere styrer og utvalg i det norske døvesamfunnet. Holten er tidligere forbundsleder i NDF, videre har hun vært aktiv i styrer og utvalg i døvesamfunnet i over 17 år. Vervene hun har innehatt har medført at hun har blitt forholdsvis høyt profilert i døvesamfunnet. På grunn av vår spesielle og profilerte posisjon i døvesamfunnet måtte vi ved innsamling av data være ytterst bevisste og varsomme i forhold til våre informanter. Hvordan vår bakgrunn eventuelt kan påvirke dataene, diskuterer vi i metodekapitlet.

1.6 Oppgavens aktualitet

Norsk tegnspråk har i mange år vært et språk som har vært betraktet som et fattig og laverestående språk. Fremdeles i dag er det sterke krefter som synes å mene at tegnspråk blant annet bidrar til å ødelegge stemmen hos døve, samt at tegnspråk og talespråk står i et konkurrerende forhold til hverandre i forhold til hjernens utvikling hos døve barn. Slikt tankegods kan dessverre se ut til å være på frammarsj i blant annet i det hørselsfaglige miljøet i dag, uten at vi har kunnet se at det er vitenskapelig fundert. Et eksempel er Siem, Wie & Harris' (2008) korte redegjørelse for Rikshospitalets rådgivning overfor foreldre til barn med innoperert høreapparat (cochleaimplantat, CI). Media gjennom for eksempel NRKs Brennpunkt (april 2008),² Reflektor i TV2 (februar 2009)³ og Agderposten (9.januar 2010)⁴ var kanskje ofre for eller representanter for slikt tankegods, der løse påstander preget av fordommer og negative språkholdninger til norsk tegnspråk fremstår som argumenter for å la være å gi hørselshemmede barn tilgang til norsk tegnspråk i tillegg til norsk.

På en annen side har 2009 vært et år der døve i Norge endelig fikk en offentlig anerkjennelse av sitt språk og kultur. St.meld. nr. 35 (2007-2008) "Mål og mening" som ble lagt frem i 2008 og debattert i 2009, fastslår at "(...)teiknspråk har ein grunnleggjande verdi i seg sjølv, mellom anna som identitetsmerke og ekte kulturuttrykk for ein språkleg minoritet i det norske samfunnet"(St.meld. nr. 35 2007-2008:233). Det viser om ikke annet at det institusjonelle språkklimaet har endret seg. Det er et paradoks at disse to diskursene beveger seg parallelt med hverandre. På den ene siden anser Stortinget norsk tegnspråk som "ein del av det språklege mangfaldet i landet som vi *alle* [vår utheving] har ei særleg plikt til å ta vare på" (St.meld. nr. 35 2007-2008:233) og på den måten anser norsk tegnspråk som et verdifullt språk. På den andre siden forfekter media og andre tunge premissleverandører uvitenskapelige og fordomsfulle holdninger både til norsk tegnspråk og dets primære brukergruppe - døve.

² Handlet om et døvt barn med innoperert høreapparat (CI) integrert i barnehage og familiens kamp for spesialpedagogisk opplæring

³ Handlet om et døvt barn med innoperert høreapparat (CI) integrert på barneskole og hans utvikling der

⁴ Et innlegg om tegnspråknyhetene (NRK1) der journalisten skriver "med overdreven gestikulering og avansert ansiktsgymnastikk fremstår nyhetsvertene som om de henvender seg til mentalt tilbakestående mennesker". Se appendiks12.

Vårt ønske er at oppgaven vår skal gi økt kunnskap om norsk tegnspråk og bidra til å endre negative holdninger i det norske samfunnet, både hos døve og hørende. I tillegg til dette ønsker vi også å bidra med et kritisk lingvistisk perspektiv i norsk tegnspråklingvistisk forskning. Den er forholdsvis ny i forhold til annen språkforskning. Det første forskningsarbeidet som ble gjort knyttet til norsk tegnspråk ble utført av Marit Vogt-Svendsen (1983). Hun fokuserte på munnstillinger i norsk tegnspråk. Videre har hun redegjort for "Interrogativer i norsk tegnspråk (1990). Hun har også skrevet to artikler henholdsvis om tospråklighet (Vogt-Svendsen 1987a) og "*Tegnspråk og norsk og blandingsformer av de to språkene*" (Vogt-Svendsen 1987b). Alle disse arbeidene kan en si er startskuddet på norsk tegnspråkforskning som egen disiplin. I de senere år har det kommet flere vitenskapelige redegjørelser om norsk tegnspråk blant andre av Amundsen (2007); Erlenkamp (2000,2009); Greftegreff (1991; under utarbeidelse); Schröder, O.-I. (1983, 1993, 1998); Schröder, B. (2009); Selvik (2006); Slowikowska (2009) og Vonen (1997,1999, 2009a, 2009b).

Internasjonalt er det vanlig å si at startskuddet for tegnspråklingvistikken var William Stokoes redegjørelse om American Sign Language (ASL). I sitt revolusjonerende arbeid i 1960 "*Sign Language Structure: An outline of the visual communication systems of the American deaf*", viste han at tegn kunne analyseres på samme måte som enhetene i talespråk, og at tegn dermed var lingvistiske og meningsbærende. Han redegjorde primært for fonologi, noe morfologi og litt syntaks. Han var en pionér fordi han var den første som foreslo å analysere tegn på samme måte som enhetene i talespråk (Valli & Lucas 1995). Disse enhetene eller aspektene kalte han for *tab* (tabula), *dez* (designator) og *sig* (signation). I dag kan en kalle disse aspektene eller parametrene henholdsvis for plassering (håndens plassering), håndkonfigurasjon (hvorledes håndens utseende er, dvs håndform, og håndformens forhold til tegnrommet), og bevegelse (hvorledes hånden beveges). Slik viste Stokoe at ASL og språket som døve brukte, var lingvistisk (Armstrong, 2005). I sin redegjørelse kommer han også kort inn på at det er evidens for rask og utbredt endring i de årene ASL har eksistert. Han viser videre til observasjoner som tilsier at det er evidens for at det foregår strukturelle endringer og da særlig fremhever han sammensatte tegn og sammentrekninger.

I følge Armstrong (2005) i introduksjonen til republiseringen av Stokoes (1960) banebrytende arbeid, kan en i tillegg si at denne nye innsikten fikk følger for hvordan døve barn skulle undervises. Videre sier han at dette arbeidet generelt sett førte til en restrukturering av hva som er grunnleggende for et menneskelig språk. Sist men ikke minst, revitaliserte Stokoe fagområdet knyttet til språknes opprinnelse som på det tidspunktet lå brakk.

I begynnelsen var tegnspråkforskerne mest opptatt av å vise at tegnspråkene var like arbitrære som talespråkene. En del av forskningsvirksomheten ved å vise at ASL var et språk fokuserte på å minimalisere og redusere dets ikonisitet (Wilcox 2000:39). Slik at de "(...) seem more like "true" languages- that is supposedly, arbitrary spoken languages" (Taub, 2001:3). De var opptatt av å vise at tegnspråkene "passet" inn i talespråksmodellene (Vermeerbergen 2006:170). Ikonisitet var ikke hensiktsmessig å snakke om, men derimot at tegn var mer eller mindre arbitrære (Wilcox 2000:36-37). De hadde utgangspunkt i strukturalistisk lingvistikk. Etter hvert kom det en motreaksjon. Siden tegnspråkene i de lingvistiske kretser var blitt anerkjent, ble det etter hvert akseptabelt å snakke om ikonisitet og omtale tegnspråklige trekk som egenarter ved den gestuelle og visuelle modalitet. Vermeerbergen (2006:189) hevder at den nye kunnskapen som følge av tegnspråksforskning har og vil bidra til en bedre forståelse av hva et menneskelig språk er og lingvistikk generelt.

Denne oppgaven vil være innenfor både den språkhistoriske og den sosiolingvistiske disiplinen. Så vidt vi vet er dette første gang en sosiolingvistisk språkhistorie knyttet til norsk tegnspråk har vært gjennomført. Schröder (1993) viser en språkhistorisk fremstilling, men vi trekker også inn sosiolingvistikk. Deler av både det teoretiske rammeverket og metoden har ikke vært brukt på tilsvarende måte i et større arbeid så vidt vi vet. Gamle primære kilder har heller ikke blitt undersøkt på tegnnivå tidligere. Et mindre arbeid knyttet til historisk lingvistikk i forhold til Frishbergs (1975) teoretiske rammeverk for tegnendringer, ble gjennomført som et studentarbeid av Holten (1998), der hun analyserte geografiske tegn i forskjellige aldersgrupper.

1.7 Oppgavens oppbygning

Vi har valgt å gjøre oppgaven så lesevennlig som mulig, ved for eksempel å bruke folkeetymologiske navn på tegnene i materialet (for å gi hukommelsen noen knagger å henge ting på) og å ved ha to vedlagte DVDer som et supplement til studien. På DVDene er alle tegnene i materialet vårt vist, og der er også et tegnspråklig sammendrag. Vi ønsker at våre referanser skal være etterrettelige på en enkel og ordentlig måte, og har derfor inkludert sidetall i alle referanser, selv der det ikke er et direkte sitat. Med vårt innenfraperspektiv er det ikke alt vi kan referere til, men vi har likevel valgt å nevne ting som er selvsagte for oss og andre døve noen steder. Vi vil da skrive at dette er ut fra våre egne erfaringer og observasjoner i døvesamfunnet.

I det følgende vil vi grovt skissere hvordan oppgaven er bygget opp, og hvem som har vært hovedforfatter for de enkelte delene. Innledningen i kapittel 1 og problemstillingene i kapittel 2 er forfattet av Holten. I problemstillingskapitlet presiserer vi våre forskningsspørsmål, og fremstiller våre hypoteser. Vi går også inn på hvorledes en må skille mellom forklaringer og beskrivelser i historisk lingvistikk med bakgrunn i Mæhlum (1999). Videre vil vi i kapittel 3 redegjøre for språkplanlegging, dette kapitlet er også forfattet av Holten. Lønning redegjør videre for språkendringer generelt, og ser på mulige språkendringer som et resultat av standardisering og språkholdninger (kapittel 4). Etter dette tar hun for seg metodiske problemer og tanker rundt studien (kapittel 5). I kapittel 6 redegjør Holten for tegnspråkbrukere og norsk tegnspråk i det tegnspråklige landskapet. Vi har valgt å presentere norsk tegnspråk såpass langt ut i oppgaven, fordi vi ønsker både å redegjøre for og analysere norsk tegnspråk og dets brukere på en annen måte enn det tradisjonelle oppsettet. Presentasjon av analysen i forhold til språkholdninger i kapittel 7 gjøres også av Holten. Presentasjonen av funn knyttet til tegnendringer foretas av Lønning i kapittel 8. Deretter foretas en felles drøfting (kapittel 9) i lys av teori og våre funn og erfaringer, hvor vi også illustrerer funnene med sitater fra våre informanter. Til slutt oppsummerer og konkluderer Holten i kapittel 10.

2 Problemstillinger

“To be on a quest is nothing more or less
than to become an asker of questions”

Sam Keen

Som nevnt i overskriften på denne oppgaven, ser vi på språkplanlegging og språkendringer i norsk tegnspråk. Vi vil i denne delen presisere våre forskningsspørsmål. Vi har også valgt å ta med en grunnleggende distinksjon mellom forklaringer og beskrivelser i denne delen, fordi det er viktig å forstå forskjellen på disse to termene i historisk lingvistikk. Til sist vil vi si mer om vår motivasjon for denne studien, og hvorfor vi stiller de spørsmålene som vi gjør.

2.1 *Våre spørsmål – hva spør vi om?*

2.1.1 Forskningsspørsmål

- ✓ Hvilken sammenheng er det mellom majoritetsdiskursen og døves språkholdninger?
- ✓ Hvorledes kan en si at språkholdninger hos døve kan ha hatt betydning for graden av standardiseringens gjennomslagskraft?
- ✓ Hva slags type tegnendringer har forekommet i norsk tegnspråk?
 - Kan Frishbergs (1975,1976) rammeverk anvendes til å beskrive disse?

2.2 *Hva ser vi på?*

2.2.1 Avgrensning av problemstilling

Når vi ser på språkplanlegging her, ser vi som tidligere nevnt spesifikt på standardiseringen på 1970-tallet. Resultatet av standardiseringen kalles ofte for tegnspråknorsk (mer om dette i kapittel 6). Vi setter en sammenheng mellom tegnspråknorsk og språkholdninger, og vi ser på hvilken diskurs dette skjedde i. I vårt

datamateriale ser vi primært på døve tegnspråkbrukere som har gått på døveskole⁵, og disse deles inn i fire aldersgrupper som vurderes i sin helhet. Vi ser også på informanter som har vært aktive i NDFs tegnspråkarbeid på 1970- og 1980-tallet. Informantgruppene vil vi se på som hele grupper, og vi vil ikke ta frem forskjeller innenfor gruppene. Vi vil videre berøre forholdet mellom majoriteten (hørende) og minoriteten (døve), og hvordan dette forholdet gjenspeiles i språkholdningene hos døve tegnspråkbrukere som har gått på døveskole (se kapittel 6).

I kapittel 4 går vi inn på tegnendringer vil vi gå inn på, og redegjør ytterligere for dem der. Her vil vi imidlertid presisere at vi ser på endringer i fonologiske parametre i enkelttegn og på endringer i tegnforrådet. Disse endringene kan være nylagede tegn eller tegn hentet fra andre tegnspråk. Det kan være at mange assosierer termen tegnendringer med det som defineres i *Se mitt språk!* (1996).⁶ Der beskrives tegnendringer slik: "Tegnenes betydning forandres ved å endre tegnets bevegelse og/eller de ikke-manuelle delene av tegnet [...] [Disse] kalles også for *modifiseringer*" (Malmquist & Mosand 1996:116). Disse endringene skjer simultant med utførelsen av tegnene, og modifiserer tegnets betydning i forhold til tid, måte, størrelse, antall og fordeling (Malmquist & Mosand 1996:116-134). De ser dermed på synkrone, det vil si morfologiske, prosesser. Vi ser derimot på diakrone prosesser. Saussure definerte disse to prosessene som "two orders of linguistic inquiry, 'static' (*statique*) and 'evolutionary' (*évolutif*)" (Harris 2003:35).

Det kunne vært interessant å gjøre en større undersøkelse, der vi også ser på hvorledes arbeidet med nordiske tegn på 1940-tallet påvirket norsk tegnspråk. Ikke minst kunne dette samarbeidet ha hatt konsekvens for hvilke tegn som ble valgt til tegnspråknorsken. Av hensyn til oppgavens tidsperspektiv og omfang har vi kommet frem til ikke å gjøre det og heller overlate det til fremtidig forskning.

⁵ Døveskoler er skoler for døve/hørselshemmede elever med små klasser. [I dag kalles de offisielt "skoler for hørselshemmede"](#).

⁶ "Se mitt språk!" er et tilbud om et foreldreopplæringsprogram. Dette tilbudet er en opplæring i tegnspråk og der det gis informasjon om hørselshemmede barn. Tilbudet varer i 40 uker fra barnet er 0-16 år, og er dekket av NAV. Dette opplegget gis ved alle kompetansesentra for hørselshemmede i Norge. Det ble introdusert i 1996.

2.2.2 Beskrivelser og forklaringer

Her er det viktig å skille mellom beskrivelser og forklaringer, eller *explanandum* og *explanans*. Mæhlum (1999) beskriver et utbredt fenomen i lingvistikk der mange lingvister har brukt deskriptive redegjørelser for språkendringer ikke bare som en beskrivelse, men også som en forklaring på disse endringene. Her får *explanandum* rollen som *explanans*. Noen beskrivelser er gode, og kan da brukes som en forklaring på *hvordan* endringer har skjedd. Men beskrivelser kan *ikke* være en forklaring på *hvorfor* endringer skjer, noe som ofte er blitt gjort i løpet av den diakrone lingvistikks historie.

Mæhlum (1999:13) tar videre opp internlingvistiske og ekstralingvistiske endringer. Det første er endringer som skjer i språket "av seg selv". Vi tenker at internlingvistiske endringer kan skje i selve språket, at det er forhold i selve språket som fører til endringer. Ekstralingvistiske endringer er når noe utenfra det *autonome* språket forårsaker endringer. Noe utenfra betyr her dermed at språkbrukerne kan påvirke språket de bruker, og at for eksempel sosiale faktorer kan påvirke språkbruken og føre til språkendringer. For eksempel kan samfunnsmessige endringer føre til språkendringer, da for eksempel nye ord kommer til eller språkbruken blir endret.

Det at språkendringer skjer, er *ikke* en forklaring i seg selv. Vi ønsker å beskrive tegnendringer, samt se på både internlingvistiske og ekstralingvistiske faktorer. Den første for å beskrive hvilke og hvordan tegnendringer skjer, og den andre som en mulig forklaring på hvorfor tegnendringer skjer i lys av språkplanlegging. Vi vil komme tilbake til dette i drøftingen i kapittel 9.

2.3 Hvorfor spør vi?

Vår motivasjon for studien er at vi har begge har hatt og har kontakt med døve som bruker "gamle tegn", blant annet fra tegnspråkmiljøet på "Hjemmet for døve" (i dag Conrad Svendsen senter, heretter CSS, en institusjon med tegnspråklige døve brukere) samt miljøet rundt Døvekirken, begge i Oslo. "Gamle tegn" er et uttrykk vi ofte møter i døvesamfunnet. Når vi har spurt de som bruker dette uttrykket hva de mener, så definerer de "gamle tegn" som tegn som var i vanlig bruk før 1970.⁷ Disse tegnene er i

⁷ "1970" er et vanlig begrep i døvesamfunnet som en betegnelse på tegnspråknorskens innføring.

dag lavfrekvente, de er blitt borte eller de har overlevd og dermed muligens vært i bruk under tegnspråknorskstiden. De "nye tegnene" er i praksis da tegn som ikke hørte til i tegninventaret før 1970. Disse "nye tegnene" var, som tidligere nevnt i kapittel 1, gjerne hentet fra andre lands tegnspråk eller konstruert av tegnspråkutvalget (mer om dette i kapittel 3). Denne forståelsen av begrepet "gamle tegn" og "nye tegn" vil vi bruke gjennom oppgaven.

I tegnspråkkonsulentmiljøet der Holten jobber møter døve ansatte hørende foreldre som har fått døve barn. Mange av foreldrene har måttet konfrontere sine egne fordommer og språkholdninger knyttet til norsk tegnspråk og dets brukere når de måtte ta stilling til om de skulle ta imot tilbudet om undervisningen i "Se mitt språk!" ved de Statlige spesialpedagogiske kompetansesentra for hørselshemmede.

Parallelt med masterstudiet har Holten også vært med på å lage en popularisert tegnordbok "La hendene snakke!" (Moriggi 2006). Denne boken består av ca. 2500 tegn. I arbeidet med innsamlingen av tegn ble Holten etter hvert overrasket over hvor mange tegn hun aldri hadde sett før. Dette førte til at hun i dette ordboksarbeidet ble opptatt av å vise norsk tegnspråks mangfoldighet. Dette arbeidet som er nærmere i tid, har også vært en medvirkende motivasjon for denne oppgaven.

Det er også en språk(holdnings)diskusjon i Døvekirken. Der diskuteres det i Døvekirkenes Fellesråd, i menighetsrådene, blant de ansatte og under kirkekaffen. Noe av diskusjonen kan vi se i mange numre av Døves Blad gjennom de siste årene.

For å illustrere hvilke språkholdninger det kan handle om, vil vi komme med en liten selvopplevd historie fra den transnasjonale døveverden (Breivik 2007). Da Lønning var på reise i Australia i forbindelse med kongressen til World Federation of the Deaf i Brisbane 1999 var hun og tre venninner på et backpackerhotell i Hervey Bay. De satt og koste seg med middag og pratet i vei, da det kom en ung, australsk mann bort til dem. Han fortalte (snakket tydelig, brukte gester og skrev på lapper) at han ble så rørt over å se oss jenter som satt der og pratet åpenlyst på tegnspråk. Hans far var døv og skammet seg over det. Faren brukte det australske tohåndselfabetet skjult under bordet eller nede ved hoften når de var utenfor hjemmet. Sønnen sa han skulle fortelle faren om oss når

han kom hjem igjen, og at faren ikke trengte å skamme seg og gjemme språket sitt. Denne historien er illustrerende for holdninger til tegnspråk, og vi har hørt denne historien i forskjellige varianter i døvesamfunnet.

Til slutt så har våre møter med "gamle tegn" og holdningene som uttrykkes i forbindelse med tegnvalg gjorde at nysgjerrigheten og fascinasjonen for gamle tegn i norsk tegnspråk ble vekket hos oss begge, og vi ble da interessert i å se nærmere på språkholdninger og standardisering. Holten (1998) har tidligere hatt en liten undersøkelse på diakrone tegnendringer i fire geografiske navn, og vi ønsket å se om Frishbergs teori var anvendbart på flere begrep i norsk tegnspråk. Våre funn kan gi et større grunnlag for en videre undersøkelse på dette feltet i Norge.

2.4 Oppsummering

Vi har presentert våre spørsmål og gått nærmere inn på hva vi spør om. Vi har også presentert hva vi ser på, og hvorfor vi spør våre spørsmål. I neste kapittel redegjør vi for språkplanlegging, og går nærmere inn på standardisering. Vi kommer også inn på kritisk diskursanalyse med utgangspunkt i Fairclough.

3 Språkplanlegging

“Language forces us to perceive the world as man presents it to us”.

Julia Penelope

3.1 Språkplanlegging og standardisering

Språkstandardisering er en dimensjon i forhold til Faircloughs (2001:47) ”makt *bak* diskurs”. Vi har valgt å ta utgangspunkt i Vikør (2007) og Haugen (1966) i denne redegjørelsen. Språk har en grunnleggende egenskap i at de er dynamiske. Over hele verden finnes det mange forskjellige språktyper som varierer svært med hensyn til bl.a. struktur. I tillegg til dette brukes språkene forskjellig. Noen språk brukes kun i et domene, mens andre språk brukes i alle domener i et språksamfunn. Ofte er det slik at flere varieteter lever side om side i et språksamfunn. Dette bidrar også til at den enkelte språkbruker har mulighet til å gjøre flere språkvalg. Målet med språkplanlegging avhenger av hvilke språkholdninger som ligger til grunn for standardisering. ”Ei haldning til kva som er ønskjeleg og ikkje ønskjeleg språkbruk vil altså ofte ha lege til grunn” (Vikør 2007:19). Språkholdninger er ikke tilfeldige (Vikør 2007:20):

Språkhaldningar oppstår ikkje tilfeldig, men dei står i nøye samspel med generelle haldningar som blir delt av store samfunnsgrupper, og som har samanheng med kulturelle, sosiale og politiske ideologiar.

Hovedmålet med normering oppfatter vi slik (Vikør 2007:76):

...desse fastsette språknormene mest muleg skal tilsvare visse ideelle krav til kva som er godt teneleg språk, og at dei skal bli internalisert av flest muleg samfunnsmedlemmer og dermed i størst muleg grad bli i stand til å styre den faktiske språkbruken i samfunnet.

Termen *language planning* eller språkplanlegging på norsk var introdusert første gang av lingvisten Haugen på slutten av 50-tallet i forbindelse med hans arbeid med norsk språk i Amerika. Med denne termen refererer han til ”(...) all conscious efforts that aim at changing the linguistic behavior of a speech community” (Mesthrie et al. 2000:384). Alt ”from proposing a new word to a new language.” (Haugen 1987:627, sitert i Mesthrie et al 2000:384). Vi kan se at Vikør (2007:101) har en liknende oppfatning som Mesthrie et al (2000) i det han oppfatter språkplanlegging som:

...dei faglege tiltaka for å påverke sjølve bruken og utviklinga av ein bestemt språknormal. Språkplanlegginga kan verke på alle nivå i språket (setningsbygnad, ordtilfang, terminologi og fraseologi, bøyingsverk, rettskriving, val av skriftsystem, uttale) –og ho kan utførast i mange former, frå omfattande rettskrivingsreformer til konkrete råd om god stil. Meir presist kan vi seie at ein driv språkplanlegging når ein fastset normer og regler for kva som skal reknast som rett og godt språk.

De faglige tiltakene må jo, slik vi tolker det, være i bevisst forstand. Språkplanlegging er velkjent i Norge og for mange kan termen ha en negativ klang. En kan dele inn språkplanlegging i to kategorier. Den ene handler om kodifisering og den andre om språkrøkt. Vikør (2007) og Omdal & Vikør (2002) påpeker at grensen mellom disse to kategoriene er flytende og vanskelig å holde fra hverandre. Med kodifisering menes det en normering eller standardisering av språket. Dette betyr at en fastsetter en norm. Vikør (2007:107) trekker spesielt frem det å lage en norm som "eit sett reglar som ikkje var der frå før" i forhold til skriftspråk. Dersom en ikke følger språknormen kan det bli ansett som feil eller motsatt; -riktig. Normer blir bestemt av formelle og dermed antatt kompetente fora. Dette kommer til "uttrykk i grammatikkar, lærebøker, ordlister og ordbøker" (Vikør 2007:74). Språkrøkt derimot er ofte assosiert med noe positivt. Her ser en etter hvilke behov språksamfunnet og dets brukere har behov for i forhold til nye ord og uttrykksmåter, og en søker å motvirke uheldige utviklingstrekk. Dette betyr at det gis rom for nylaginger og å drive språkpleie.

Vikør (2007) påpeker at all språkplanlegging har et tosidig grunnlag. På den ene siden fakta om språkbruk, språktradisjoner og språkvaner. På den andre siden bestemte verdier, språkholdninger og målsettinger. Fordi dette dobbelte grunnlaget består av så mange fasetter, forutsetter det at de som driver med språkplanlegging har et bevisst språksyn. Dette betyr at de således må være klar over hvilke verdier en ønsker å fremheve. Samtidig med dette er det viktig at de er klar over at deres språkpreferanse ikke nødvendigvis er den samme som språksamfunnets. Dette betyr at de må ha en god kunnskap om den faktiske språkbruken i det gitte språksamfunnet.

Språkplanleggingsprosessen kan sies å bestå av 4 stadier (Haugen 1966, Haugen 1966 i Vikør 2007, Haugen 1966 & 1987 i Mesthrie et al. 2000). Haugen lanserte dette opprinnelig i 1966: 1. *Selection of norm*, 2. *Codification of norm*, 3. *Elaboration of function* og 4. *Acceptance by the community* (senere omdøpt av Haugen til *implementation*).

Vikør har slik vi oppfatter det modifisert Haugen (1966) ved å inkludere *graphisation* fra Ferguson (1968) i *codification*-stadiet. I tillegg til dette bidro Rubin (1971) til punktet *elaboration* i Haugens modell. Vi vil redegjøre ytterligere for disse punktene:

1. *Selection*
2. *Codification*
3. *Implementation*
4. *Elaboration*

Selection innebærer at en må velge hvilken språklig varietet en skal anvende i forhold til hva en ønsker å oppnå med normeringen og en må identifisere problemet. De som pleier å avgjøre dette er ikke nødvendigvis bare myndighetene, men "...efforts to influence language change can be made by religious organizations, organizations promoting the interests of subnational nationalities, business organizations and even individuals." (Fasold 1984:262).

Det neste momentet *codification* innebærer å lage nye regler og standarder, i forhold til grammatikk, vokabular, rettskrivning i den varietet som er bestemt under seleksjonen. Dette momentet kan deles inn i tre undergrupper (Haugen 1987, i Mesthrie et al. 2000: 389). Disse er henholdsvis *graphisation*, *grammatication* og *lexicalisation*. *Graphisation* viser til utvikling av et skriftspråkssystem, *grammatication* handler om å utarbeide og bestemme reglene og normene i selve grammatikken. Siste undergruppe er *lexicalisation* som viser til at selve vokabularet blir valgt ut og identifisert i den utvalgte varietet. Det typiske for *codification*-prosessen er blant annet utgivelser av ordbøker og grammatikker.

Implementation er det tredje stadiet. Dette betyr selve gjennomføringen eller utførelsen av normeringen. Ofte gjøres dette i utdanningsammenheng ved at læremateriell og bøker blir trykket opp. Implementeringen kan også i følge Mesthrie et al (2000) foregå ved at massemedia, brosjyrer osv. bruker de nye standardene. Det hender også at de som implementerer, oppretter belønningssystemer for de som går foran som gode eksempler og tar i bruk standardene.

Siste stadium betegnes som *elaboration*. Enkelte bruker *modernization* som er Fergusons term fra 1968. Dette stadiet minner etter vårt syn litt om det Omdal & Vikør (2002:18) kaller for språkrøkt, det vil si å videreutvikle standarden slik at den blir funksjonell og kan fylle de domenene språkbrukerne måtte ha. Dette skjer ved å "pleie" språket, lage nye faguttrykk og stilistiske uttrykk.

Fasold (1984) og Mesthrie et al. (2000) viser at det er noen begrensinger i forhold til språkplanlegging, og her vil vi spesielt trekke frem graden av aksept, fordi det er den eneste sosiale begrensingen, men også fordi dette kan oppfattes som et kjennetegn på hvor vellykket språkplanleggingen har vært. Begrepet akseptertthet ble introdusert av Haugen i 1966 og dreier seg om at den språklige varieteten som er objekt for normering eller standardisering må være legitim og akseptert i samfunnet, og da spesielt av de som er såkalte premissleverandører eller *leads* (Fasold 1984 :256).

3.2 Kritisk diskursanalyse

Vi har valgt å ta utgangspunkt i kritisk lingvistik, også kalt kritisk diskursanalyse. En kan si at kritisk lingvistik er " både en metode og en teori" (Jensen i Fairclough 2008:7). Fordi Norman Fairclough er en av de mest sentrale teoretikere innenfor denne retningen er det naturlig for oss å bruke hans tilnærming i forhold til vår oppgave. Han bruker flere teoretiske begreper ved kritisk diskursanalyse. Vi har valgt å redegjøre spesielt for begrepene diskurs og makt. Den som har eller "eier" en diskurs kan sies å ha makt. Diskursbegrepet vil også, slik vi ser det, bidra til at vi kan nærme oss språkholdninger som fenomen. Først vil vi redegjøre for hvordan diskurs kan oppfattes. Deretter vil vi presentere Faircloughs (2001, 2008 og i Mesthrie et al. 2000 :325) tretrinnsmodell . Til slutt vil vi belyse diskurs i forhold til makt.

3.2.1 Språk og diskurs

Fairclough (2001,2008) og sociolingvister generelt har et annet standpunkt til hvorledes en oppfatter språk enn det Saussure og strukturalistene tar utgangspunkt i. Saussure og den strukturalistiske retningen innenfor lingvistikken forsto ikke hvor viktig *parole* var og at denne er et resultat av *social differentiation* (Fairclough 2001:17). Dette betyr at strukturalistene anser at individer bruker språket tilfeldig og uforutsigbart. De mener

derimot at språket (*langue*) systematisk lar seg undersøke fordi dette er et system som er "utenfor" selve bruken. Strukturalistene er dermed opptatt av selve språkssystemet og ikke den menneskelige bruken av det. Saussure sier at lingvistikk primært konsentrerer seg om *langue*, og ikke *parole* (Fairclough 2001:17). Fairclough (2001, 2008) har et annet ståsted. For han er det derimot umulig å skille ut bruken fra systemet (akkurat som Labov). Han mener at språk er en sosial praksis og ikke kun individuell språkbruk. Dette betyr for Fairclough (2001) at språket er en del av samfunnet. Språk er med andre ord et internt forhold i samfunnet og ikke et eksternt forhold mellom språk og samfunn. Han mener dermed at språkbruk som sosial praksis er bestemt ut fra sosiale strukturer i samfunnet. Sosiale fenomen er en språklig aktivitet i den forstand at de opptrer i sosiale kontekster. De er med andre ord en del av disse prosessene og praksisene.

3.2.1.1 Diskurs

Diskurs, i følge Fairclough (2001), er en måte å ordne og dele inn verden på. Det er en abstrakt og dynamisk størrelse. Flere diskurser kan leve side om side eller de kan konkurrere mot hverandre, men også overlappe hverandre. "[P]articular discourse may well draw upon two or more discourse types, and the possible ways in which types may in principle be combined are innumerable" (Fairclough 2001:25). Diskurs kan videre oppfattes som "social conditions of production, and social conditions of interpretation" (Fairclough 2001:20).

Begrepet diskurs er som nevnt ovenfor en abstrakt og dynamisk størrelse, og er begrep som kan være vanskelig å få tak på. Mesthrie *et al.* (2000) omtaler diskurs som et *slippery concept*. Altså et begrep som er flyktig og vanskelig å få tak på. Mesthrie *et al* (2000:323) sier dette handler om:

(...) denoting different ways of structuring areas of knowledge and social practices. Discourses are manifested in particular ways of using language and other systems like visual images. They may be thought of as systems of rules implicated in specific kinds of power relations which make it possible for certain statements and ways of thinking to occur at particular times and places in history.

I følge Gee (1990:xix, sitert i Mesthrie *et al.* 2000:323) kan også diskurs sees på som "ways of behaving, interacting, valuing, thinking, believing, speaking and often reading

and writing that are accepted as instantiations of particular roles by specific groups of people”.

Man kan kanskje si i diskursiv forstand at det medisinske perspektivet er en del av normalitetsdiskursen og at det språklige og kulturelle perspektivet kan kalles for tegnspråkdiskursen. Disse to diskursene i samfunnet lever side om side, og man kan også si at disse to diskursene konkurrerer med hverandre. Tospråklighetsideen kan være en ny diskurs eller en overlappende diskurs.

Videre sier Fairclough (2001) at dersom det er en sosial praksis, da impliserer det også en sosial prosess. En diskurs er altså et resultat av hvorledes mennesker handler, det får en form, som igjen er bestemmende for hvorledes mennesker oppfører seg og handler i forhold til verden og hverandre. Diskurser representerer fenomener og tilstander i virkeligheten. Kort sagt kan en diskurs også "refer either to action, or to convention" (Fairclough 2001:23). Diskurser er med andre ord sosialt bestemt og en diskurs har da egne normer og konvensjoner. Fordi en diskurs refererer til eller har i seg konvensjoner fra et samfunn eller institusjon kan de være med på å bidra til at handlingsrommet både for individer og grupper begrenses eller innsnevres, eller motsatt om en kan konvensjonene. Fordi diskurs har konvensjoner blir en diskurs ofte en ideologisk eller politisk praksis. Dette betyr, slik vi oppfatter det, at individer enten de liker det eller ikke er "tvunget" inn i et "diskursmønster" for hvorledes en kan delta i diskurs eller ufrivillig bli utestengt fra diskursen. Sosiale strukturer bestemmer ikke bare diskursen men de er også et produkt av selve diskursen. Dette illustrerer Fairclough (2001:31) gjennom eksemplet med diskurstypen i skolesammenheng der lærer og elev tilpasser seg konvensjonene i denne gitte diskursen. Det er bare gjennom disse subjektsposisjonene som lærer og elev at "de er hva de gjør" og dette er med på å reprodusere de sosiale strukturene. Døve tilpasser seg konvensjoner som sier de skal være underdanige og mindre verdt. Det som er interessant med en diskurs, er at dette skjer ubevisst.

Fairclough (2001, 2008⁸) påpeker at det er et dialektisk forhold mellom diskursen og sosiale strukturer. Med dette mener han at disse to faktorene er gjensidig avhengige av hverandre. En må ikke gå i fellen å overvurdere hvor sosialt konstruerende den er eller hvor sosialt bestemmende diskursen er. Poenget er at en diskurs virker konstituerende.

3.2.1.2 Diskursdimensjoner

En kan si at en diskurs består av flere dimensjoner. Disse kan en ikke se isolert fra hverandre. De interagerer og til sammen utgjør disse dimensjonselementene en diskurs slik vi oppfatter det. Fairclough (2001, 2008) kaller disse dimensjonene henholdsvis for tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. En må være klar over at det ikke er skarpe skiller mellom disse ordningene, men heller glidende overganger.

Tekstdimensjonen skal gi en språkanalyse av teksten. Denne teksten kan være muntlig, skrevet eller tegnet. Denne dimensjonen tar for seg de konvensjonelle egenskapene i en tekst. Ved en tekstanalyse er Fairclough (2008:30) av den oppfatning at det å skille mellom uttrykksiden og innholdssiden eller betydningssiden kan bli kunstig fordi tegn er sosialt motivert. En må i en tekstanalyse jobbe dualistisk med spørsmål om det som handler om mening og det som handler om form, altså ha en tilnærming til det han kaller ord eller lengre tekstsekvenser. En tekst er et produkt som har betydning og fortolkningsmuligheter. Det er alltid minst en produsent av en tekst. Karakteristikk på hva en kan stille spørsmål rundt er ordvalg eller vokabular, grammatiske problemstillinger, tekstsammenbindinger og tekststrukturen, turtaking, høflighetsstrategier, akkommodasjoner osv. Fordi vi i språkholdningsdelen først og fremst på hva slags tegnvalg og tegnforråd informantene bruker i sine utsagn, vil vi spesielt redegjøre for ordvalgsaspektet i tekstdimensjonen, og redegjøre kort for de andre dimensjonene i en diskurs.

Ordforråd kan ifølge Fairclough (2008) undersøkes på forskjellige måter. Han fremhever spesielt at det å forholde seg til en ordbok der tegn eller ord i et språk er dokumentert er av begrenset verdi. Årsaken til dette er at ord eller tegn kan overlappe hverandre, brukes forskjellig avhengig av domeneområder, verdier, ideologier, praksiser og institusjoner. Fairclough (2008:33) foretrekker å bruke termer som "ordvalg",

⁸ Dansk oversettelse

"leksikalisering" og "betydningsfastlæggelse" fordi disse uttrykkene tar hensyn de prosessene der en lager merkelapper på verden. Et fokus som han fremhever er (Fairclough 2008:34):

...alternative ordvalg og deres politiske og ideologiske betydning i forhold til emner som, hvordan erfaringsdomæner kan 'reformuleres' som en del af en social og politisk kamp(...), eller hvordan visse domæner ender med at blive mer intenst leksikaliserede end andre.

Dimensjonen om diskursive praksiser handler om hvilke diskurstyper som blir anvendt i en språklig interaksjon. En ser på en tekst som et produkt av en produksjonsprosess, og denne teksten blir fortolket i en konsumering eller forbrukerprosess. Disse prosessene er sosialt betinget og er avhengige av medlemsressurser. Dette betyr at når en tekst skal fortolkes må man ha i bakhodet hvilke betingelser av konvensjoner og andre sosiale strukturer teksten er produsert under. Ved en analyse må man ta hensyn til hvilke vilkår teksten er blitt produsert under og fortolket i (Fairclough 2001,2008).

Den tredje og siste dimensjonen kaller Fairclough (2001, 2008) for sosial praksis. Denne dimensjonen tar utgangspunkt i en mer overordnet tilnærming til diskurs. En ser på hvorledes sosial praksis involverer sosiale og politiske relasjoner. Dette ligner også for øvrig noe som Bakhtin er opptatt av, nemlig talegenre: "[s]pråkbruken [som] manifesterer seg i form av individuelle, konkrete ytringar (munnlege og skriftlege) frå deltakarakar på eit eller anna bruksområde. Desse ytringane reflekterer dei vilkår og mål som gjeld for det enkelte området (...) men framfor alt gjennom si kompositoriske oppbygging" (Bakhtin 2005:1). Hans talegenre ligner på Faircloughs diskursive praksiser. Fairclough plasserer videre diskurs i et maktperspektiv der ideologi og hegemoni spiller en vesentlig rolle (se 3.2.2.3 for en definisjon av hegemoni). I denne dimensjonen tar han også opp det han kaller 'intertekstualitet.' Dette innebærer at interaksjonen er knyttet sammen gjennom en 'stemme' i teksten. Deltagere i en diskurs kan fortolke en tekst på ganske lik måte fordi forforståelsen utgjøres av denne intertekstuelle 'stemmen'. Denne 'stemmen' kan slik vi forstår det bære preg av *common sense* (Fairclough 2001:27) som igjen kan være en maktfaktor. Dette er for øvrig noe som minner om Bourdieus *habitus*begrep (Mesthrie *et al* 2000:345).

3.2.2 Ideologi og makt

3.2.2.1 Ideologi

Fairclough trekker spesielt frem forståelsen av ideologi som (2008:46):

...betydninger/konstruktioner af virkeligheden (den fysiske verden, sociale relationer, sociale identiteter), der er bygget ind i forskellige dimensioner av diskursive praksisers form/mening, og som bidrager til produktion, reproduktion og transformation af dominansrelationer.

Fairclough viser videre til at dette er nøyaktig det samme utgangspunkt som Thomson har (1984, 1990; referert i Fairclough 2008:47). Fairclough viser videre at ideologier som er blitt så naturlige nedfelt i et samfunn og samtidig omhyller den diskursive praksis er de mest effektive. De oppnår en *common sense* status (Fairclough 2001:27). Han advarer imidlertid om at selv om den er effektiv så må en ikke overvurdere dens stabiliserende og sementerende egenskap. Han sier at ideologier har et konvensjonelt aspekt ved seg, og dette kan komme til uttrykk som koder ved språklig samhandling. Han peker også på at tekster kan ha en ideologi i seg, men det er svært vanskelig om enn i det hele tatt mulig å 'se' en ideologi kun basert på en tekst. Fordi ideologier er innbygget i konvensjonene og ligger skjult i tekster må en allikevel ikke tro at folk er bevisste i forhold til dette. I følge Fairclough (2001, 2008:51) oppstår ideologier i samfunn som kjennetegnes ved at det finnes dominansforhold og maktforhold med bakgrunn i klasse, kjønn, kulturelle grupper osv, og han påstår videre at dersom en kan overse disse grupperingene klarer en også å se utover ideologien. Ideologisk makt kan defineres slik (Fairclough 2001:27):

...the power to project one's practices as universal and 'common sense', is a significant complement to economic and political power, and of particular significance here because it is exercised in discourse.

M.a.o. ser han på diskurs som et sted hvor maktrelasjoner er utøvd og bestemt.

3.2.2.2 Makt

I forhold til diskurs og makt legger Fairclough (2001:36) vekt på to aspekter. Det ene er makt *i* diskursen og den andre handler om makt *bak* diskursen.

Makt *i* diskurs handler om diskurs som "a place where relations of power are actually exercised and enacted" (Fairclough 2001:36). Han redegjør for det første om deltagere som er mektige og kontrollerer og begrenser bidrag i en diskurs fra de ikke-mektige, altså en diskurs der maktforholdet er asymmetrisk. Disse kaller han for *face-to-face* diskurser (Fairclough 2001:36). Begrensingene i en diskurs er i forhold til innholdet i diskursen; hva som sies eller gjøres, de sosiale relasjoner som opptrer i diskursen. Videre er det også begrensing i forhold til de posisjoner menneskene har.

For det andre er makt utøvet i de krysskulturelle diskurser (Fairclough, 2001:39). Disse diskursene har til felles at de ikke-mektige har en annen språklig og kulturell bakgrunn enn de med makt. Diskurstyper og diskursordninger varierer på tvers av kulturer. Han bruker metaforen *gatekeepers* for de som vokter eller har makten i et asymmetrisk forhold. En slik diskurs kan for eksempel være et jobbintervju. I et snt møte har *gatekeeperen* ofte ifølge Fairclough(2001:40) en tendens til å anta at den som blir intervjuet, er fortrolig med dominante måter som et intervju kan gjennomføres på. Det er naturlig å anta at misforståelser med bakgrunn i forskjellige diskursive konvensjoner og praksiser er sannsynlige.

Den tredje makt *i* diskurs er massemedia som er skjult. Til forskjell fra de to første diskursene er denne type diskurs utenfor tid og rom. Fairclough (2001:41) trekker spesielt frem massemedia som TV, filmer, radio og aviser. Vi velger i denne sammenheng å legge til internett selv om han ikke nevner dette. Dette fordi han selv i sin bok fra 2001 antar at massemediadiskursen vil øke og at vi anser at internett inneholder en diskurs utenfor tid og rom. Massemediadiskursen er for han spesielt interessant fordi maktrelasjonene i denne sammenhengen er skjulte og ikke lette å få øye på. Massemediadiskursen er konstruert slik at de er ensidige i formen. Med dette mener han at i motsetning til de to andre diskurstypene der deltakerne veksler mellom å være "the producers and the interpreters of text" (Fairclough, 2001:41) er massemediadiskursen preget av å kun være en produsent. Ved *face-to-face* diskurser har en mulighet til å tilpasse teksten til meddeltakerne i diskursen. I massemediadiskursen er en nødt til å forholde seg til tenkte meddeltakere. Dette gjør at produsentene egentlig ikke vet hvem som deltar i diskursen og må se for seg noen ideelle subjekter. Det ideelle subjektet kan

være lytteren, seeren eller leseren. Dette utgangspunktet gjør at den faktiske deltakeren av diskursen er nødt til å forhandle om relasjonen til det ideelle subjektet.

En kan si at kjernen i maktrelasjonene i mediediskursen er at produsentene utøver og har makt i forhold til konsumentene, fordi det er produsentene som har det Fairclough (2001:42) kaller for produksjonsrettigheter. De kan dermed bestemme hva som skal være med i diskursen eller ekskluderes fra diskursen. På denne måten kan media sette dagsorden. Videre kan de også beslutte hvorledes en hendelse skal presenteres. Produsentene kan være journalister, redaktører eller også en type institusjonelt kollektiv. Det viktige er hvem sitt perspektiv som blir tatt i en gitt reportasje. Fairclough (2001:45) peker på at den skjulte makten blir sterkere og mer akkumulativ jo mer systematisk produksjonen i nyhetsformidlingen blir, en tekst alene holder ikke. Fordi den er så systematisk og akkumulativ bidrar dette til at mediediskursen får en gjennomtrengende og sterk innflytelse på sosial reproduksjon.

Som tidligere nevnt kan makten også være *bak* diskursen (Fairclough, 2001:41). Det er tre aspekter knyttet til denne forestillingen rundt makt. Denne forestillingen går ut på at hele den sosiale orden i diskursen er holdt sammen av en skjult makt. Vikør (2007:42-43) sier:

...måla for språkplanlegging kan vere svært ulike alt etter kva for interesser som står bak [...] All språkplanlegging må basere seg på eit grunnleggande språksyn og samfunnssyn- og på ei eller anna form for gruppetilhørigheit (nasjonal, etnisk, religiøs, sosial e.l.) Språkplanlegging fungerer altså ofte som ei form for hersketeknikk. Å fastsette ein språkleg orden kan vere det same som å fastsette ein sosial orden.

Fairclough (2001) trekker frem spesielt fenomenet språkstandardisering. Dette fenomenet vil vi redegjøre nærmere for senere i oppgaven, og nå tar vi først kort Faircloughs (2001:46-47) betraktninger knyttet til *Standard English* (heretter *SE*). Som maktfaktor bak diskursen sier han at den er viktig i økonomisk sammenheng for å bedre kommunikasjonen. I sin redegjørelse trekker han frem *SE* som i utgangspunktet er ment å være et nasjonalt språk som har sin opprinnelse og er utviklet fra dialektene i East-Midlands. Disse dialektene ble etter hvert assosiert med kjøpmannstanden i London i middelalderen og etter hvert også med handelsstandens økende makt. Det fortrente latin og fransk fra sosialt tunge institusjoner. *SE* utviklet seg til å bli makt og kulturspråket. Kodifisering og normering var en viktig del av denne

standardiseringsprosessen. Kodifiseringens mål var å ha færrest mulige former og minimal variasjon. Et paradoks ved *SE* er at det er ment å være et nasjonalspråk for alle uavhengig av klasse og samfunnslag, men det ender opp i mange sammenhenger med å være dialekten til den *dominante blokken* (Fairclough 2001:27) som bruker den mest. *SE* blir sett på som aktiva på linje med Bourdieus 'kulturelle kapital' (Fairclough 2001:48), fordi dette er inngangsporten til gode jobber, samfunnsmessig innflytelse og makt på både nasjonal og lokalt plan. *SE* er den skriftlige standard varianten og *Received Pronunciation (RP)* er den talte standardvarianten – den talte varianten som TV, reportere, universitetslærere og politikere bruker. Fairclough (2001:49) hevder at *SE* møter motstand hos folk med andre engelske dialekter og de andre minoriteter som bruker andre språk i Storbritannia. Selv om det hevdes at dette er alles språk så vet de at dette ikke er tilfelle. Det er verdt å merke seg at folk sannsynligvis ikke er klar over at det er et maktgrunnlag bak standardiseringen som prosjekt. Her kan vi trekke paralleller til norsk tegnspråk og tegnspråknorsk, og vi vil diskutere dette videre i drøftingen (kapittel 9).

Et annet aspekt i forhold til makt *bak* diskursen er den type diskurser der maktrelasjonen ligger i konvensjonene for diskursen. Han refererer da til den gynekologiske diskursen som et typisk eksempel på en diskurs som følger bestemte konvensjoner: gynekologen og pasienten inntar bestemte konvensjoner under en gynekologisk undersøkelse der forholdet er veldig asymmetrisk. Dette betyr ifølge Fairclough (2001:49) at makten ikke tilhører institusjonen selv men makten tilhører maktholderne i institusjonen. En indikasjon på dette er *policing* av konvensjoner og måten de er håndhevet på. Han utdyper videre at konvensjoner er skapt av de som har makten bak diskursen på basis av ideologi.

Det tredje aspektet knyttet til makt *bak* diskursen er tilgang til diskurs. Altså spørsmålet knyttet til hvem som har tilgang til hvilken diskurs, og hvem som har makt til å lage begrensningene og håndheve den begrensede tilgangen til diskursen. Utdanningssystemet har i prinsippet ansvar for differensiert tilgang til diskurs, men i stedet reproducerer skolen ulikheter i tilgangen. I prinsippet er alle fri til å skaffe seg de kvalifikasjoner som kreves for å få tilgang til de forskjellige diskurser, men i praksis er det folk fra den *dominante blokken* (Fairclough 2001:27) som skaffer seg den. Fairclough

(2001:54) viser også at en begrensning i tilgang til diskurs kan ligge i formelle restriksjoner. Med dette tenker han på at dersom en skal ha tilgang til diskurser betinger det spesielle språkkunnskaper og ferdigheter som må læres.

Makt *i* diskurs og makt *bak* diskurs er ikke noe fast eller statisk element. Tvert imot så er det slik at "those who hold power at a particular moment have to constantly reassert their power, and those who do not hold power are always liable to make a bid for power" (Fairclough 2001:57). Dette skjer på alle nivåer, og makt er utøvet, vunnet og opprettholdt og ikke minst tapt i kjølvannet av sosial kamp. Kamp for tilgang til diskurs fletter han inn med kampen rundt standardisering. Et eksempel kan være tekstprodukter fra institusjoner, som for eksempel TV-programmer som er laget på dialekt. I sammenheng med dette tilbudet er det også minoriteter som krever bruk av sitt språk i forskjellige institusjonelle domener.

3.2.2.3 Hegemoni

Fairclough (2008:52-57) sier at hegemoni betyr lederskap og dominans på flere domener. Disse kan være politiske, kulturelle, ideologiske og økonomiske. Hegemoni er slik man ser det en form for makt. Mesthrie *et al.* (2000:319) sier at hegemoni kan oppfattes som "the exercise of power [which] is so disguised as to involve rule with the consent of the governed". *Rule* derimot er åpenbar og kjent ved utøvelsen av makt. Hegemoni handler om å bygge allianser, men da ikke direkte i klasser eller politiske krefter. Det handler heller mer om allianser på tvers av klasser, som for eksempel lærere og elever, politi og offentligheten eller mann og kvinne. Hegemoni skaffer en seg ved å utøve makt ved å skape allianser med underordnede grupper og integrere disse. På makronivå kan en parallell være at hegemoni oppstår gjennom å skape maktrelasjoner på tvers av institusjoner, forbindelser og bevegelser.

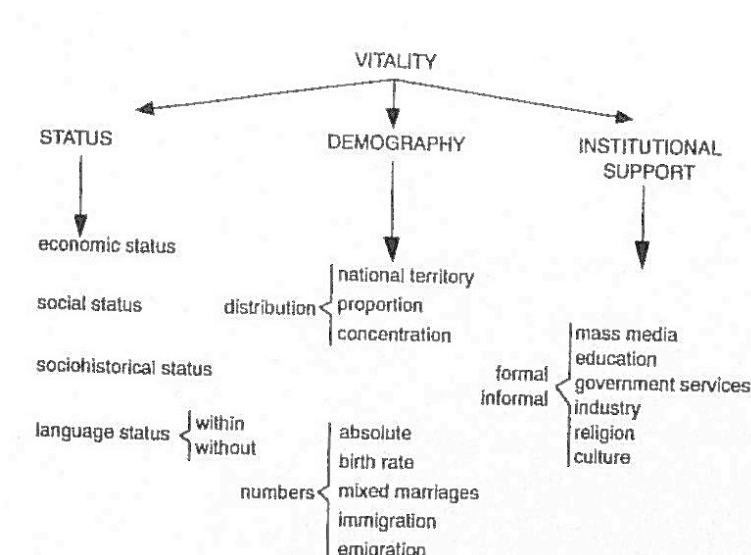
3.3 Etnolingvistisk vitalitetsteori

I og med at vi har valgt å beskrive/analysere norsk tegnspråk på en ny måte, har vi valgt å ta utgangspunkt i teori knyttet til etnolingvistisk vitalitet. Vi har valgt å ta utgangspunkt i Bourhis' modell for etnolingvistisk vitalitet (1997, 2001). Den var tenkt som "an analytic tool designed to better assess the demographic, institutional support

and prestige position” (Bourhis 2001:102). Bourhis’ modell(1997, 2001) baserer seg på at de etnolingvistiske grupper har en territorial forankring i flerspråklige omgivelser. Imidlertid er det slik at brukere av norsk tegnspråk i Norge lever spredt rundt om i landet. Følgelig er norsk tegnspråk ikke tilknyttet et spesifikt territorium. Vi er likevel av den oppfatning at relevante faktorer i Bourhis’ (1997, 2001) modell kan bidra til en annen forståelse og et annet bilde av norsk tegnspråks vitalitet.

3.3.1 Bourhis’ etnolingvistiske vitalitetsmodell

Definisjonen av etnolingvistisk vitalitet kan sies å være ”the sociostructural factors that affect a group’s ability to behave and survive as a distinct and active collective entity within multilingual settings” (Giles, Bourhis & Taylor 1977, sitert i Bourhis 1997:30). Disse sosiostrukturelle faktorene er gruppert under hovedkategoriene demografi, institusjonell støtte og status. Disse er sett i forhold til størrelse eller antall, maktforhold og statusmessige forhold. En kan si at jo svakere posisjonen er for en etnolingvistisk gruppe i forhold til dominante etnolingvistiske grupper med bakgrunn i de nevnte sosiostrukturelle faktorer, jo mer sannsynlig er det at denne gruppen vil assimileres språklig sett og opphøre å eksistere som en etnolingvistisk gruppe (Bourhis 1997:30). Modellen ser slik ut (Giles, Bourhis & Taylor 1977:309, se også Mæhlum 2007:139):

3.3.1.1 Demografiske faktorer

Demografiske faktorer er for det første relatert til antallet medlemmer av en etnolingvistisk gruppe og for det andre til deres spredning eller befolkningsmønster i

forhold til urbane, regionale eller nasjonale områder. Distribusjonsfaktorene viser til konsentrasjonen av den etnolingvistiske gruppen på forskjellige steder. Videre viser de til befolkningsandel sett i forhold til andre grupper og ikke minst til om befolkningsgruppen innehar sitt opprinnelige eller tradisjonelle territorium.

3.3.1.2 Faktorer knyttet til institusjonell støtte og kontroll

Sosiostrukturell faktor refererer til i hvilken grad en etnolingvistisk gruppe "has gained formal and informal representations in the various institutions of a community, region or state" (Bourhis 2001:107). Den uformelle støtten viser til i hvilken grad en etnolingvistisk gruppe har organisert seg som en pressgruppe for å representere og passe på sine etnolingvistiske rettigheter både i offentlig og privat sfæres aktiviteter. Dette inkluderer utdanning og opplæring, massemedia, næringsliv, finans, sport, kultur og religion. Den formelle støtten viser derimot til i hvilken grad medlemmer av en etnolingvistisk gruppe har oppnådd maktposisjoner på beslutningsnivåer i næringsliv, industri, massemedia, kultur, sport og religiøse institusjoner. Videre innefor myndighetsutøvende arenaer som utdanning, politi, og retts- og siviladministrasjonen. Bourhis (2001:107) peker på at en etnolingvistisk gruppe som innehar sterk institusjonell kontroll i offentlige og private institusjoner, er bedre stilt til å sikre og forbedre sin vitalitet som en bestemt kollektiv enhet enn en etnolingvistisk gruppe som ikke innehar slike posisjoner. Dessuten, for å tilføre en etnolingvistisk gruppe kontroll er også tilstedeværelse og kvalitet hos gruppens ledere noe som kan lede de uformelle og formelle institusjonene som representerer gruppen. Oppnådd institusjonell kontroll kan være avhengig av at gruppens ledere er aktivister og karismatiske slik at de kan mobilisere den etnolingvistiske gruppen. Dersom det er fravær av kvalifisert lederskap, kan den etnolingvistiske gruppens allerede oppnådde institusjonelle kontroll bli underminert i tillegg til at det kan bli vanskelig å oppnå fremtidig institusjonell kontroll. Dette kan føre til vanskeligheter med å overleve som en egen etnolingvistisk gruppe.

3.3.1.3 Statusfaktorer.

Statusfaktorene kan deles inn i 4 underkategorier. Den første kaller Bourhis (2001:103) for sosiohistorisk status, den andre knytter han til økonomisk status, den tredje er faktoren sosial status. Han påpeker at en etnolingvistisk gruppe som har oppnådd en

viss innflytelse i forhold til faktorer knyttet til institusjonell støtte sannsynligvis har en viss grad av sosial status i forhold til mindre dominante grupper innefor den sosiale strukturen. Den fjerde faktoren er knyttet til språkstatus som har et lokalt og et internasjonalt perspektiv. Til slutt i forhold til faktoren status er det verdt å merke seg at Bourhis (2001:109) trekker frem at selv om representative ledere av en etnolingvistisk gruppe er effektive og klarer å mobilisere gruppen i forhold til å vitalisere gruppens språk, kan gruppen demotiveres og ikke opparbeide all verdens motivasjon på grunn av språkets lave status i majoritetssamfunnet.

3.4 Oppsummering

Vi har her redegjort kort for noen sentrale egenskaper for språk og diskurs. Vi har videre tatt for oss termen språkplanlegging og hvilke mål språkplanlegging kan ha. Stadiene i en språkplanlegging er gjennomgått, og vi redegjorde for at dersom språkplanlegging skal være vellykket, må språkbrukerne ha akseptert implementering av normeringen. Videre har vi redegjort for kritisk diskursanalyse, en teoretisk ramme vi vil sette språkplanlegging innenfor. Først har vi redegjort for diskursbegrepet, videre har vi sett på de tre diskursdimensjonene tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Vi har satt makt og diskurs i sammenheng og redegjort for makt *i* og *bak* diskursen. Deretter har vi redegjort kort for termen hegemoni. Til slutt har vi gjort rede for Bourhis' (2001) vitalitetsmodell.

I neste kapittel vil vi først komme kort inn på språkholdninger og språkstandardisering. Videre redegjør vi for språkendringer generelt, og tegnendringer spesielt med utgangspunkt i Frishbergs rammeverk (1975, 1976).

4 Språkendringer

"A change tends to sneak quietly into a language,
like a seed, which enters the soil and germinates unseen.
At some point it sprouts through the surface."
Jean Aitchison (2001:66)

Alle språk endrer seg, uansett hva språkbrukerne tenker om dette. Nye språklige uttrykksformer sprer seg blant språkbrukerne, selv om disse ikke stemmer med det de har lært om språket sitt. Språkendringer skjer over tid, og språket utvikler seg da gjennom historien (Vikør 2007:15).

I dette kapitlet vil vi først se på generell språkendringsteori, deretter språkholdninger og språkstandardisering og til sist spesifikt redegjøre for forskning på tegnendringer. Som nevnt i kapittel 2 ser vi på fonologiske endringer i tegn over tid, og da ser vi på endringer i tegnets fonologiske deler. Vi baserer oss primært på Frishberg (1975 & 1976) sitt rammeverk for tegnendringer i amerikansk tegnspråk, og trekker etter hvert inn Radutzky fra italiensk tegnspråk (1989), Holten fra norsk tegnspråk (1998) og Björkstrand fra svensk tegnspråk (2003). Videre ser vi på om deres funn bekrefter eller ikke bekrefter Frishbergs rammeverk. Hvilke tegnendringer vi har funnet i vårt materiale vil fremgå i analysen (kapittel 8) og drøftingen (kapittel 9).

4.1 Språkendringer generelt

I dette avsnittet vil vi redegjøre for språkendringer generelt. La oss først se på Aitchison der hun skiller mellom *conscious* (bevisste) og *unconscious* (ubevisste) endringer. Disse har forskjellig utgangspunkt: bevisste endringer er endringer som vi ser skjer og som vi heier frem. Disse skjer ofte ovenfra. Dette eksemplifiserer Fairclough som et element i makt *bak* diskurs, der *Standard English* utgjør en slik maktdimensjon. Ubevisste endringer legger vi ikke merke til, og de kommer ofte nedenfra (2001:55-56). Hun nevner videre at endringer ovenfra ofte beveger seg mot sosialt aksepterte normer, mens endringer nedenfra beveger seg bort fra de samme normene (Aitchison 2001:67).

Språkhistorisk sett skjer språkendringer både i det små og i det store. Disse endringene gir variasjoner som aldri skjer på samme måte i et språksamfunn. Det fins nemlig like mange variasjoner som språkbrukere. Enkelte variasjoner blir mer og mer like, og vil da utvikle seg til en ny språkegenskap. Variasjoner er imidlertid ikke noe mål i seg selv, men er et resultat av språkendringer eller driver språkendringer frem (Vikør 2007:15). Språkendringer skjer gjennom for eksempel lydendringer, analogi, semantiske endringer, syntaktiske endringer og endringer som følge av språkkontakt (Hock & Joseph 2009:8-13).

Mange reagerer på språkendringer, og mener at disse fører til forfall av språket, mens andre mener disse fører til utvikling (Aitchison 2001:4, Hock & Joseph 2009:5-7). Går vi tilbake i tid, så har språkendringer lingvistisk sett blitt betraktet på som språkforfall, men i den siste tiden er dette bildet blitt mer nyansert. Aitchison sier videre at for å se på språkendringer, må vi se på "how it happens, when it happens, who initiates it, and other possible reasons" (2001:6). Hun kommer da inn på ekstralingvistiske endringer, jf. Mæhlum i kapittel 2. Språk har "motsette krefter som verkar ulikt i ulike språk, språkvarietetar og historiske periodar" (Vikør 2007:17). Språk justerer seg og oppdaterer seg der de må for å kunne oppfylle sine oppgaver og funksjoner.

Hvis vi ønsker å forklare språkendringer, må vi se på språksamfunnet og hvordan det fungerer i forhold til for eksempel sosiale drivkrefter. For det første så snakker alle språkbrukere på hver sin måte, som nevnt ovenfor (Vikør 2007:15-17). Vikør redegjør videre for at sosial prestisje kan gjøre at språkbrukere bytter til en mer prestisjefylt språkform for å oppnå status i samfunnet. Men dialekter kan likevel overleve. Hvorfor? Han viser til Labov og Trudgill og deres begreper *overt prestige* og *covert prestige* (Vikør 2007:18). Det første er åpen prestisje og den andre 'tilslørt' eller skjult prestisje. Mesthrie (2000:92) definerer disse ytterligere: "**Overt prestige** refers to positive or negative assessments of variants (or of a speech variety) in accordance with the dominant norms of the public media, educational institutions and upper middle-class speech" (forfatterens utheving). *Covert prestige* er når skjulte verdier i forbindelse med en dialekt, for eksempel en arbeiderklassedialekt, gjør at den ikke overtas av den mer prestisjefylte dialekten til den øvre middelklasse.

For det andre, kan vi se på språkkontakt der språkbrukere med forskjellige morsmål møtes og samtaler. Her kan språkene påvirkes av hverandre, og for eksempel foreta språklån og innlemme lånord fra andre språk i sine egne språk. Tegnspråknorsk hentet for eksempel inn tegn fra andre tegnspråk.

For det tredje, så lever språkbrukere i dag i en verden som stadig utvikler seg og det i stadig raskere tempo. Språk må da tilpasse seg den diskursen språket skal virke i. Vikør (2007:18-19) nevner endringer i:

...det fysiske, kulturelle og sosiale miljøet som språket skal fungere i, t.d. til teknologiske, økonomiske eller statsrettslege endringer. [...] Nye ting og omgrep treng nye uttrykksmåtar, samtidig som gamle ord og uttrykk dør bort når det ikkje lenger er bruk for dei.

Dette er viktig og relevant for norsk tegnspråk, men dessverre vil vi ikke komme nærmere inn på dette i oppgaven her.

Språkendringer skjer når (Vikør 2007:17):

...motsette krefter [...] verkar ulikt i ulike språk, språkvarietetar og historiske periodar [...] Skal vi forklare slike endringar, må vi sjå nærare på dei språksamfunna dei skjer i, og sjå kva slags *sosiale* drivkrefter som er med og påverkar språkutviklinga. I alle språksamfunn fins det språkleg variasjon: Det fins ikkje to menneske noen stad som snakkar heilt likt.

Språk har "truleg ei 'sjølvregulerande evne' - ei evne til spontant å utvikle dei uttrykksmidla som brukarane treng, og til å hindre endringar som går ut over funksjonsevna til språket" (Vikør 2007:20). Vikør sier videre at denne selvregulerende evnen har sine begrensninger når et språksamfunn møter store krav, og i enkelttilfeller må det utføres bevisste tiltak for å møte disse kravene (Vikør 2007:21). I denne forbindelse kommer språkplanlegging inn. Når vi analyserer og forklarer språkendringer, er "språkhaldningar [...] ein viktig faktor å rekne med" (Vikør 2007:19). Vi vil da gå nærmere inn på språkholdninger og språkstandardisering.

4.2 Språkholdninger og språkstandardisering

I forrige kapittel tok vi opp språkplanlegging og Faircloughs kritisk lingvistiske rammeverk. Språkstandardisering er en del av språkplanlegging, og henger sammen med språkholdninger som nevnt i forrige avsnitt.

Før vi ser på språkstandardisering, vil vi gå nærmere inn på språkholdninger. Vikør (2007:19-21) redegjør for språkholdninger og at de bygger på den enkelte språkbrukerens internaliserte språkvaner. Det er ulike språktradisjoner og språkvaner i et språksamfunn, og noen må "vike for andre når det blir konfrontasjon mellom dei" (Vikør 2007:19). Språkholdninger kan endre seg, noen ganger ganske raskt fra en generasjon til neste generasjon, og dette skjer ikke tilfeldig. Disse holdningene kan endre seg på grunn av endringer i "kulturelle, sosiale og politiske ideologier" (Vikør 2007:20). Myers-Scotton (2006:109) sier vi skal tenke på "**attitudes** about languages as **assessments that speakers make** about the relative values of a particular language. Attitudes are largely unconscious, but this doesn't mean that people can't make judgments or act on the basis of their attitudes" (forfatterens utheving).

Språkstandardisering er en del av det som Myers-Scotton kaller for *corpus planning* (2006:392). Dette nevnte vi i forrige kapittel der vi gikk inn på språkplanlegging og dens stadier, nærmere bestemt stadiet kodifisering. Standardisering er en prosess hvor vi velger "what pronunciations and grammatical structures are to be considered well-formed as part of [...] the standard dialect" (Myers-Scotton 2006:392).

Etter å ha redegjort for språkholdninger og språkstandardisering, går vi nå videre til å se på tegnendringer i tegnspråk, med utgangspunkt i Frishbergs teoretiske rammeverk.

4.3 Tegnendringer i tegnspråk

Nancy Frishberg publiserte i 1975 en artikkel i tidsskriftet *Language* der hun redegjorde for sine funn i forbindelse med hennes doktorgradsarbeid som ble avsluttet 1976 med avhandlingen *Some aspects of the historical development of signs in American Sign Language*. I artikkelen og avhandlingen ser hun på diakronisk utvikling i amerikansk tegnspråk (Frishberg 1975:697). Her nevner hun at hun ser nærmere på tegnets fire parametre: håndform, sted, bevegelse og orientering. Disse definerer vi nærmere i kapittel 6. Hun skiller mellom håndform og orientering, da hun mener orienteringen kan angi distinktiv skille mellom de amerikanske tegnene i SIT og NAME, samt SHORT og TRAIN (1975:698). I det første eksemplet, skiller også bevegelsen disse tegnene. Dette ser vi da som et dårlig eksempel på å bruke orientering som et eget parameter, siden orienteringen ikke er et distinktiv skille mellom tegnene SHORT og TRAIN. Det andre

eksemplet kan nok stemme, da det kun er orienteringen i venstre håndkonfigurasjon som skiller disse to tegnene. Radutzky (1989:102) betrakter også orientering som et *minor* parameter, og har funnet noen tegn i italiensk tegnspråk hvor kun orienteringen skiller disse. Det er imidlertid vanskelig for oss å se om vi har slike eksempler i norsk tegnspråk ut fra materialet vi har. En inndeling med fire eller tre parametre utgjør ingen forskjell for vårt materiale, så vi fortsetter med å bruke tre parametre, med orientering som en del av håndkonfigurasjonen som vi kommer tilbake til i kapittel 6.

Frishberg definerte deretter fire kategorier av fonologiske endringer i disse parametrene til å være i form av "symmetry, fluidity, locational displacement, and assimilation" (Frishberg 1975:700). Betegnelse vi vil bruke heretter er symmetri, tegnforflytning, assimilasjon og flyt. Vi redegjør for disse i samme rekkefølge som Frishberg redegjør for disse: 1. symmetri, 2. tegnforflytning og 3. assimilasjon og flyt.

4.3.1 Symmetri

Når Frishberg omhandler symmetri ser hun på håndkonfigurasjon og bevegelse (Frishberg 1975:700-702). I tohåndstegn der den ene hånden er aktiv og utføres oppå den passive hånden, vil hendene etter hvert få samme håndform. Det samme gjelder tohåndstegn med dobbel håndform der de får samme bevegelse, der blir håndformene like. Noen enhåndstegn går over til å være tohåndstegn med symmetriske bevegelser i hendene og like håndformer i begge håndkonfigurasjonene. Symmetriske bevegelser kan være simultane eller vekselvise i tohåndstegn med dobbel håndform.

Björkstrand (2002:15) skriver i sin oppgave at hun i forhold til symmetri slik Frishberg beskrev det har funnet delvis håndformssymmetri, der den passive håndkonfigurasjonen delvis får egenskaper fra den aktive håndkonfigurasjonen.

4.3.2 Tegnforflytning

Tegnforflytning handler om forflytning av sted, det vil si at tegnet flytter på seg i tegnrommet eller ved kroppen (Frishberg 1975:703-707). Frishberg nevner to typer: tegnforflytning ved hodet og tegnforflytning på kroppen.

Tegnforflytning ved hodet skjer når tegn som er i kontakt med ansiktet flytter sitt bevegelsessted ut fra midten av ansiktet og videre utover til utkanten av hodet/ansiktet, det vil si ut til periferien. Dette har Holten (1998:16) også funnet i norsk tegnspråk. Björkstrand har i tillegg nevnt at i svensk tegnspråk så forflytter tegn seg fra sidene på hodet til utkanten av ansiktet (2002:19), det vil si inn mot midten av ansiktet og dermed i motsatt retning av det Frishberg beskriver.

I tillegg kan tegn som opprinnelig var tohåndstegn i kontakt med ansiktet endre seg til enhåndstegn over tid. I svensk tegnspråk er det derimot funnet tendenser på det motsatte, at enhåndstegn blir til tohåndstegn ved ansiktet (Björkstrand 2002:16-17). Radutzky (1989:117) nevner at hun i italiensk tegnspråk ser at når tegnene mister sin kontakt med ansiktet, blir de eventuelt flyttet. Hvis flytting ikke skjer, så er det av andre årsaker i følge Radutzky.

Tegnforflytning på kroppen er når tegnene flyttes fra yttersidene og inn mot den bilaterale kroppslinjen (midtlinje som går nedover langs midten av kroppen), og deretter oppover mot halsen. Her snakker vi om tegn som utføres under halsnivå. Holten (1998:19) har funnet eksempler på dette i norsk tegnspråk.

Frishberg nevner i tillegg at enhåndstegn endres over tid til tohåndstegn, dermed skjer det motsatte her som ved tegnforflytning ved hodet. Radutzky (1989:112) finner få eksempler på enhåndstegn som blir tohåndstegn i sitt materiale på 3000 italienske tegn. Björkstrand (2002), som tidligere nevnt, Holten (1998:19) og Radutzky (1989:118) finner derimot eksempler på at tohåndstegn endres til enhåndstegn også i det nedre tegnrommet i svensk, norsk og italiensk tegnspråk.

4.3.3 Assimilasjon og flyt

Frishberg redegjør for assimilasjon og flyt under ett, og hun beskriver videre at bevegelsene skal bli mer smidige og flytende. Sammensatte tegn skal assimileres, det vil si at bevegelsene skal smelte sammen og bli til en bevegelse. Sammensatte tegn begynner som to enkelte tegn som settes sammen (Malmquist & Mosand 1996:69). Overgangene mellom disse to enkelttegnene forsvinne over tid, og vi vil da ikke kunne skille mellom disse "tegnedelene". Det sammensatte tegnet er blitt til et nytt, selvstendig

og arbitrært tegn (Frishberg 1975:707-711). Dette skjer gjennom at håndformen orientering blir symmetriske og vendt mot midten av kroppen, det vil si at håndflatene vendes mot hverandre. Begge hendene inntar samme bevegelse parallelt, det vil si en symmetrisk bevegelse. Mange tidligere sammensatte tegn har to plasseringer, en fra hvert av de to tegnene som ble satt sammen. Over tid mister vi den ene av disse, og beholder bare den ene plasseringen. For å erstatte dette tapet, blir den enkle bevegelsen i tegnet gjentatt to ganger, såkalt reduplisering. Radutzky (1989:125 og 1990:97) har presisert at den første håndkonfigurasjonen enten kopierer den andre håndkonfigurasjonen, eller den første håndkonfigurasjonen faller ut. Dette kan også gjelde andre parametre. Hun nevner for eksempel at tegn som tidligere ikke hadde noen bevegelse kan begynne å bevege seg (1989:129). Tegn der en kløp seg i for eksempel kinnet eller i øreflippen endret seg til å ikke klype. I stedet for fikk tegnet en bevegelse (1989:130). Håndkonfigurasjoner som åpnet eller lukket seg i løpet av tegnet, endret seg til å være åpen *eller* lukket i løpet av hele tegnet (1989:131). Mange tegn mister også sin kontakt med kroppen eller med den andre hånden. Radutzky nevner eksempler i italiensk tegnspråk med tohåndstegn der hendene går over til å bare streife hverandre, og kontakten mellom disse faller ut (1989:132). Denne fine bevegelsen blir da grovere. Dette går vi nærmere inn på i neste avsnitt. Wallin (1982:19-21) har funnet eksempler på håndkonfigurasjonssymmetri i svenske, sammensatte tegn.

4.3.4 Fine og grove artikulasjoner

Frishberg tar opp artikulasjonsendringer i form av at håndformen eller bevegelsen endrer seg fra grovt til fint. Grove håndformer er gjerne de som småbarn bruker først, før de utvikler håndformene sine videre (1976:123). Finere bevegelser defineres som presise bevegelser og plasseringer med evt. kontakt, eller som rette bevegelser. Grovere bevegelser beveger seg bort fra finere bevegelser. Vi sammenligner her også gamle bevegelser kontra nyere bevegelser. Frishberg nevner for eksempel at der bevegelsen tidligere ble gjort av hele armen eller underarmen har den endret seg til en mindre og finere bevegelse gjort av händledet, det vil si fra makro til mikro bevegelser (1976:128). Radutzky (1989:132) sier at Frishbergs redegjørelse for fin og grov artikulasjon generelt sett gjelder for håndkonfigurasjoner, men ikke for bevegelser i italiensk tegnspråk. Her har hun i tillegg funnet eksempler på det motsatte når det gjelder bevegelser, nemlig fra finere til grovere (1989:145).

4.3.5 Andre fonologiske endringer

Frishberg nevner også hendenes leksikale innhold, der hun viser til prosessen fra ikoniske og pantomimiske gester til arbitrære, ekte⁹ tegn. Hun viser her hvilke språkpolitiske holdninger tegnspråkforskere hadde på den tiden i forhold til at de påsto at alle tegn var mer eller mindre arbitrære. Vi har tatt opp denne diskusjonen i innledningen. I denne prosessen blir leksikal informasjon i tegnene begrenset til den bevegelsen som kan gjøres med hendene, det vil si at vi slutter å bruke for eksempel bena eller andre deler av kroppen i forbindelse med utførelsen av tegn (Frishberg 1975:711-714), såkalt symbolisering (Radutzky 1989:133).

Fonologiske endringer kan i følge Frishberg (1975:714-717) også være "based on motivation from the morphological level of linguistic structure" (1976:175), dvs. morfologisk motivert som en form for morfologisk bevaring. Hun begrunner dette med at når noen tegn blir mer arbitrære, beveger de seg mot en morfologisk etablert form. Dette betyr at når tegn er morfologisk beslektet i betydning og form, vil disse ha felles trekk: "When a set of signs can be found which have in common a constant formational element and a constant meaning element, we say that they are morphologically related" (1976:175). Når et mindre arbitrært tegn (et "nytt" tegn) kommer til, kan dette tegnet ta til seg noen av disse fellestrekkene for å bli mer lik de andre tegnene med samme morfologiske egenskaper. For eksempel kan det "nye" tegnet ta til seg en håndkonfigurasjon som er mer vanlig for tegn med samme morfologiske egenskaper, og droppe sin gamle håndkonfigurasjon. Herfra kan for eksempel tegnets passive håndkonfigurasjon endre seg eller tegnets bevegelser kan symmetriseres. I amerikansk tegnspråk utføres tegn med feminine betydninger nede ved kjeven, og tegn med maskuline betydninger oppe ved pannen. Eksempler på dette er de amerikanske tegnene for WOMAN og MAN, samt MOTHER og FATHER.

Holten (1998:16-17) redegjør for et funn av håndformtilpasning av lånetegn til håndforminventaret i norsk tegnspråk- og motsatt: at språkkontakt kan føre til endringer i håndforminventaret ved at det utvides med den nye håndformen (eller bevegelse) fra et annet tegnspråk.

⁹ Frishberg bruker uttrykket 'true sign', vi har oversatt dette til 'ekte tegn'.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på teorien med hensyn til språkstandardisering og språkholdinger, og hvilken sammenheng språkendringer har med disse. Vi har også redegjort for språkendringer generelt og for tegnendringer med hensyn til tidligere forskning på dette feltet. Våre funn av tegnendringer presenterer vi i kapitlene 8 og 9, og der vil vi drøfte funnene våre i forhold til problemstillingene.

I neste kapittel vil vi presentere våre metodevalg og redegjøre for hvordan denne studien er gjennomført.

5 Metode

“It is common sense to take a method and try it.

If it fails, admit it frankly and try another.

But above all, try something.”

Franklin D. Roosevelt

Som tidligere nevnt i kapittel 2 er våre forskningsspørsmål slik at vi ser etter hvilken årsakssammenheng det er mellom majoritetsdiskursen og døves språkholdninger. Hvorledes kan vi si at disse holdningene kan ha hatt betydning for hvordan standardiseringen har slått gjennom blant tegnspråkbrukere? Vi ser deretter også på hvilke tegnendringer som har forekommet i norsk tegnspråk.

Kritisk diskursanalyse fremmer som tidligere nevnt et metodemangfold, og vi vil i det videre redegjøre for metodevalgene vi har gjort i denne studien, og for hvorfor vi har gjort disse valgene. Vi vil først gå inn på hva slags studie vi har valgt. Deretter forteller vi om informantene og sammensetningen av to grupper informanter. Vi vil også gå inn på datamaterialet og se på kildene våre. Her går vi inn på intervjuene og hvordan de er gjennomført, samt transkripsjon av disse. Til sist vil vi foreta noen kritiske vurderinger av studien.

5.1 *Hva slags studie har vi valgt?*

Denne undersøkelsen er en deskriptiv og variasjonistisk studie med en sosiolingvistisk tilnærming. Deskriptiv og variasjonistisk i den forstand at vi beskriver språklige variasjoner der vi ser på språkbrukere i visse situasjoner, og der vi ikke dømmer hva som er rett eller galt i forhold til språkbrukernes språkvalg (Mesthrie *et al*, 2004:12 og 78). Videre prøver vi å forstå hvordan individer interagerer seg imellom, og hvordan betydning konstrueres i forhandling mellom individer (Mesthrie *et al* 2004:32; Schiffrin 1994 – sitert i Svendsen 2004:17). Sosiolingvistisk i den forstand at vi benytter oss av kritisk diskursanalyse og ser på språk og samfunn som gjensidig avhengige. Her kommer språkplanlegging og språkholdninger inn.

Her kan vi nevne at for å utføre komparative studier på tegnendringer bør vi følge et språk over lang tid. Det er ytterst få prosjekter som har tilgang på tid og finansiering for

å gjøre dette over tilstrekkelig lang tid, og med en større utvalg. De fleste bruker noe som kalles for 'apparent' tid, det vil si at forskningen ser på språket hos eldre språkbrukere kontra yngre språkbrukere. Hvilke former bruker disse gruppene? Ut fra det som observeres, kan vi da anta at en endring har skjedd (Mesthrie *et al* 2000:120-121).

Vi har valgt å bruke kvalitativt metodeverktøy, dette fordi vi ønsker å gå i dybden, for å finne informasjon om virkningen standardiseringen på 1970-tallet hadde på tegnendringer og språkholdninger generelt og individuelt.

Så vidt vi vet har verken fonologiske språkendringer, tegnforrådsendringer eller språkholdninger i denne sammenheng vært belyst vitenskapelig i Norge tidligere, når en ser bort fra det som Holten (1998) skrev om tegnendringer. Ved å veksle og spille på flere metodiske tilnærminger kan vi få belyst problemstillingene fra flere perspektiver, og ved å veksle mellom ulike metoder kan vi også fange opp data som kanskje ikke ville bli fanget opp ved kun å bruke én metode.

Kvalitative metoder går primært i dybden på problemstillingene og omhandler på hvilken måte en innhenter data. I følge Dalland (1993) får den kvalitative metoden frem en best mulig gjengivelse av den kvalitative variasjon. De kvalitative metodeverktøyene vi har tatt i bruk er flere: intervjuer, observasjoner og introspeksjon. Vi skriver mer om disse metodene senere i kapittelet (se 5.3).

5.1.1 Pilotstudien

Før vi satte i gang med selve hovedstudien vår gjennomførte vi en pilotstudie for å se hvilke metodiske utfordringer som kunne oppstå i hovedstudien (Kumar 2005:10). Vi ville sjekke om våre kriterier for valg av tegn og analyse av eventuelle tegnendringer var valide (Kumar 2005:152-159), og valgte å teste disse gjennom metodene vi brukte i pilotstudien. Vi hadde tre informanter, og gjennomførte intervjuene hjemme hos informantene eller på steder som var lett tilgjengelige for dem. Informantene hadde skolebakgrunn både fra Oslo og Trondheim.

Vi hadde valgt ut fem tegn fra en film fra 1958, *Sylvsmeden* (se 5.3.1. for en beskrivelse), og skrev det tilsvarende norske uttrykket for hvert tegn på hvert sitt ark. Disse norske uttrykkene var 'mann', 'han', 'tre', 'til' og 'rose'. Vi fikk først informantene til å oversette uttrykkene til norsk tegnspråk, og deretter viste Lønning tegnene fra *Sylvsmeden*. Her diskuterte informantene og vi deretter hvorvidt de hadde sett tegnene tidligere. Intervjuene ble filmet. En av informantene kom til oss i etterkant og fortalte om andre tegn hun plutselig hadde kommet på at hun hadde brukt i sine yngre dager.

Pilotstudien ga oss erfaringer som var til stor nytte i hovedstudien, jf. Kumar (2005:10) som tidligere nevnt. Erfaringene ga for eksempel et grunnlag for å utarbeide den endelige intervjustrukturen i forhold til hvordan vi skulle gjennomføre intervjuet (se intervjuguidene i appendiksene 1 og 2). Vi oppdaget videre at vi skulle begynne intervjuene med å varme opp med en liten prat, før vi satte i gang med selve intervjuet. Informantene viste også vilje til å bestemme selv hvor de ville intervjues. Dette måtte være på et sted der de følte seg komfortable.

Etter at vi hadde gjennomført hovedstudien, fikk vi erfaringer som ikke kom fram i pilotstudien. Vi hadde for eksempel ingen problemer med ordet 'rose' i pilotstudien, der kom alle med tegnet for 'rose' (substantiv), mens det i hovedstudien forekom tegn for både 'rose' (substantiv) og 'å rose' (verb).

5.2 Informantene

Informantene våre er delt inn i to grupper, gruppe I og gruppe II. Vi har to grupper fordi vi ønsket en representativitet blant informantene i forhold til om de kom fra "grasrota"¹⁰ (gruppe I) og om de var med i tegnspråkutvalget eller aksjonskomiteen for tegnspråkarbeidet (gruppe II). Den første gruppen består da av informanter som kommer fra "grasrota" i døvesamfunnet, mens den andre gruppen består av informanter som var aktive politisk på høyt nivå i døvesamfunnet.

¹⁰ Fra "grasrota" er et vanlig begrep i døvesamfunnet og nevnes i for eksempel Lane, Hoffmeister & Bahan (1996:172) der grasrotledere defineres som "leaders [...] in positions in which cultural knowledge of the DEAF-WORLD and fluency in ASL are particularly valuable". Dette gjelder spesielt i døveskoler, døvheidrettsklubber, døveforeninger m.m. De medvirker med andre ord i lokale fora i døvesamfunnet, og kan inneha ulike roller. Her tenker vi også på den allmenne døve tegnspråkbruker.

Vi ønsket en spredning blant informantene våre i gruppe I med henblikk på alder og dialekter. Vi valgte da fire informanter i hver aldersgruppe, to fra hver dialekt (Oslo og Trondheim, jf. kapittel 4). Det er totalt 16 personer i denne gruppen. Vi har med disse aldersgruppene for å få fram diakrone data på tegnene. Vi har valgt denne aldersspredningen for å få med oss tegnspråkbrukere fra før, under og etter standardiseringen, samt for å få språkkilder fra hele den perioden vi ser på, det vil si fra 1944 til i dag. De eldre informantene kunne da bekrefte eller avkrefte de tegnene vi fant i *Sylvsmeden*, og de yngre informantene kunne også si noe om disse tegnene er i bruk eller ikke blant deres jevnaldrende. Vi valgte å konsentrere oss om dialektområdene Oslo og Trondheim, fordi disse var de eneste stedene med skoler hvor vi kunne finne tidligere elever i alle aldersgruppene, samt at dialektskillet i norsk tegnspråk primært er mellom Oslo og Trondheim (Schröder 1983:48 og 1998:2). Vi kunne ha valgt informanter fra Bergen eller Stavanger, men skoler eller klasser for hørselshemmede i disse byene kom ikke i gang før tidligst på 1950-tallet. Da kunne vi ikke få informanter i de eldste aldersgruppene som har gått på døveskolene i disse byene. Mange av de eldre i Bergen og Stavanger har gått på døveskolene i Holmestrand, Oslo eller Trondheim. Vi ser ikke på forskjeller innad i aldersgruppene eller i gruppe II, men på gruppene som helhet.

Utvalget av informanter til gruppe I ble gjort på bakgrunn av vår kunnskap om døvemiljøet i Norge. Dette miljøet er oversiktlig, og vi har en viss oversikt over hvilke informanter vi kunne spørre i Oslo, og brukte vårt nettverk til å finne informanter fra Trondheim, da miljøet der er mer uoversiktlig for oss fra Oslo. Denne metoden kalles for snøballmetoden (Johnstone 2000:92).

Alle informantene kan ha en form for felles kollektive erfaringer, der mange historier fra skoletiden kan ha blitt en del av en "kollektiv hukommelse", der den enkelte kan ha problemer med å skille mellom egne opplevelser og andres som har blitt fortalt gang på gang. Dette kan være en risiko vi må ta i betraktning metodologisk sett.

5.2.1 Gruppe I

Gruppe I er en gruppe på 16 personer delt inn etter to kriterier, alder og skolebakgrunn (samt at disse er fra "grasrota");

1 Aldersgruppe

Vi valgte å dele informantene inn i fire aldersgrupper: 60-85 (gruppe A), 45-59 (gruppe B), 25-44 (gruppe C) og 18-24 (gruppe D). Det ble da fire informanter i hver aldersgruppe, totalt 16 personer.

Aldersgruppene er inndelt i fire grupper. Når vi tar standardiseringen og 1970-tallet i betraktning så var gruppe A voksne, gruppe B unge, gruppe C barn og gruppe D var født etter standardiseringen. Gruppene A-C kan da fortelle om hvordan de forskjellige aldersgruppene opplevde standardiseringen og vi kan få deres antagelser, mens gruppe D kan fortelle om sine antagelser og eventuelt hvordan de oppfatter standardiseringen. De yngste informantene er vokst opp etter standardiseringen og har opplevd følgene av denne hele livet.

2 Skolebakgrunn

Vi valgte som nevnt ovenfor å avgrense informantenes skolebakgrunn til døveskolene i Oslo (Ila, senere Vetland skole for hørselshemmede og Skådalen skole for hørselshemmede) og døveskolen i Trondheim (Trondheim døveskole, senere A. C. Møller skole). Dette betyr at de fire informantene i hver aldersgruppe ble igjen delt inn i to grupper, to informanter fra Oslo og to informanter fra Trondheim. Totalt ble det da åtte informanter fra Oslo og åtte informanter fra Trondheim.

Når det gjelder de tre informantene vi brukte i pilotprosjektet, valgte vi å bruke disse igjen i hovedprosjektet. Disse inngår da i gruppe I sammen med de 13 andre. Disse informantene viste å være nyttige og informative for oss, i tillegg fikk de mer tid til å tenke gjennom tegneksemlene og har i ettertid kontaktet oss igjen for å fortelle om gamle tegn de husket i ettertid, etter intervjuet. Tegneksemlene fant vi så interessante, at vi ville intervju informantene på nytt. Vi er klare over at de tre informantene kan være påvirket av det de opplevde i pilotprosjektet med de fem tegnene 'mann', 'han', 'tre', 'til' og 'rose', men vi anser denne påvirkningen som minimal, da andre intervjurunde med disse tre informantene er større enn den første i pilotprosjektet.

Vi valgte å finne flest mulig informanter som bodde i Oslo-området i begge gruppene. Det vil si at vi intervjuet informanter som bodde i Oslo og som hadde gått på døveskolen i Trondheim. Vi klarte da å begrense det ned til én tur til Trondheim og en tur til Ål.¹¹ Vi var også fleksible når det gjaldt intervjusted og tid, noe som gjorde det lettere for informantene å stille opp. For eksempel gjennomførte vi intervjuene på arbeidsplasser og på steder lett tilgjengelige for informantene. Tidsbruken per intervju var også oppgitt til maks en halv time, noe som gjorde det lettere for informantene å stille opp. Hadde intervjutiden vært lenger i utgangspunktet, ville nok flere informanter sagt nei.

5.2.2 Gruppe II

Gruppe II er en gruppe på 6 døve informanter og er utvalgt etter visse kriterier. De har vært aktive i NDFs tegnspråkutvalg (TSU) (1973-1984) og/eller Norges Døveforbunds Aksjonskomité for tegnspråkarbeidet (AKTA) (1986-1991) (årstall hentet fra Sander 1993).

For å få et mer helhetlig bilde av diskursen i språksamfunnet på 1970-tallet har vi da intervjuet disse seks informantene. Vi ønsker her å nevne at TSU sto i spissen for standardiseringen som var initiert og gjennomført systematisk av Norges Døveforbund. AKTA ble opprettet etter at tegnspråkutvalget ble nedlagt i 1984. Komiteens mandat var å støtte tegnspråkforskning og å drive informasjonsarbeid for å bevisstgjøre tegnspråkbrukerne om norsk tegnspråk som et ekte språk.

I Gruppe II ville vi få en representativitet med både døve og hørende informanter fra tegnspråkutvalget og AKTA, så vi kontaktet opprinnelig et utvalg av 9 personer, 6 døve og 3 hørende. Vi endte likevel opp med bare døve informanter i gruppe II. Alle seks døve ble intervjuet på lik linje med gruppe I, og besvarte i tillegg spørreskjemaet med åpne spørsmål som også skulle sendes til den hørende gruppen. Vi ønsket å gjennomføre spørreskjemaundersøkelsen, for å få frem eventuelle forskjeller i opplevelsen av diskursen på 1970-tallet for begge gruppene.

¹¹ Ål i Hallingdal har et relativt stort døvemiljø pga Ål folkehøyskole og kurssenter for døve (www.al.fhs.no).

5.2.3 Anonymitet og etikk

Harris, Holmes & Mertens (2009:105) har skrevet en artikkel om forskningsetikk i tegnspråksamfunn, og tar her opp at det er tre prinsipper en må ta hensyn til når en bruker informanter i forskningen. Disse prinsippene er:

...respect, beneficence, and justice (...) Respect refers to treating people as autonomous agents and providing protection for those with diminished autonomy (...) Beneficence includes securing the participants' well-being by doing them no harm, maximizing possible benefits, and minimizing possible harm. Justice focuses not on the individual relationship between the researcher and the participants but on the distribution of goods and services in the research setting. In other words, one group should not be singled out for excessive participation in research, nor should another group be excluded from this opportunity.

Disse tre prinsippene om respekt, ivaretagelse og lik behandling har vi tatt hensyn til i studien vår. Denne artikkelen er skrevet ut fra amerikanske forhold, der forfatterne skriver om å ivareta informantene slik at de ikke lider. Vi tolker det dit hen at det i USA ikke er institusjoner som kan ivareta informantenes personvern på samme måte som det blir gjort i Norge i form av Datatilsynet og Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Dette må vi ta i betraktning når vi videre ser på etikk og anonymitet her.

Vi har ivaretatt informantenes anonymitet i denne undersøkelsen. I første omgang ble hovedprosjektet rapportert til Datatilsynet via NSD. NSD passer på at enhver informant får sin frihet og rett til vern om privatlivets fred. Vi laget informasjonsskriv som alle informantene fikk da vi henvendte oss til dem (se appendikser 3, 4 og 5), og vi oversatte informasjonsskrivet til gruppe I (appendiks 3) til tegnspråk. Informantene fikk da muligheten til å se gjennom oversettelsen før vi satte i gang med intervjuene. Alle informantene har skrevet under samtykkeerklæringer (nederst på informasjonsskrivene). Informasjonsskrivene gir informantene informasjon om hva vi vil med studien, og om hva slags deltagelse som er forventet av dem. Informantene får også informasjon om at de har rett til å trekke seg når som helst under studien, og at informasjon om dem blir anonymisert i masteroppgaven (noe som Everett og Furseth 2004:137 og Erlenkamp 2003:109 tar opp).

Når vi ser på informantenes rett til vern om privatlivets fred, så må vi også ta i betraktning døvesamfunnets demografi (nevnes ytterligere i neste kapittel). Døvesamfunnet er spredt over hele Norge, men har større konsentrasjoner ved større byer. Døvesamfunnet kan til tross for denne geografiske spredningen sammenlignes med en bygd, der "alle kjenner alle" eller "alle kjenner noen som kjenner noen andre". Dette gir døvesamfunnet en gjennomskuelighet som gir oss utfordringer i henhold til gjeldende regler og sedvane for anonymisering av informanter. Selv om vi forholder oss til disse reglene, så kan enkelte i døvesamfunnet på de begrensede og anonymiserte opplysningene som gis i studier faktisk gjette seg fram til hvem enkelte av informantene er. Likevel mener vi at risikoen for gjenkjenning er minimalisert på grunn av den måten vi presenterer datafunnene våre på.

Gruppe I er anonymisert så langt som mulig, ved at disse er samlet i aldersgrupper og dialektgrupper presentert i figurene som vi viser i de etterfølgende kapitlene. Den eneste gangen de er identifisert nærmere som enkeltindivider er i gjenkjenningsdelen i kapittel 8.2.

Når det gjelder gruppe II, så er det offentlig kjent hvem som var medlemmer av tegnspråkutvalget og av AKTA i følge historiske kilder. Vi har valgt å anonymisere disse informantene ved bare å henvise til dem som "informant fra gruppe II" uten å gå nærmere inn på deres alder eller dialektbakgrunn, annet enn at de er over 60 år ved intervjudtidspunktet.

Når det gjelder informantenes utsagn i forbindelse med den ustrukturerte delen av intervjuet, så har det i denne sammenhengen blitt oppgitt navn på personer. Dette gir oss en utfordring, og vi har vurdert dette etisk sett. Vi har da valgt å sladde navnene i de utsagnene som vi presenterer i oppgaven her.

I denne studien har vi en vanskelig balansegang, og må være bevisste på våre etiske vurderinger. Vi drøfter dette videre i 5.4.

5.3 Datamaterialet

Vi har funnet vårt materiale på forskjellige måter og brukt forskjellige typer kilder. Vi har brukt både primærdata og sekundærdata.

Primærdata er det materialet vi får fra observasjon, intervjuer og spørreskjema. Materialet er da rådata som ikke er analysert eller fortolket (Kumar 2005:118). Vi bruker også introspeksjon. Deuchar (1984:181) definerer introspeksjon som når forskeren gjør bruk av egne språkkunnskaper i en språkstudie, og da må forskeren inneha det forskede språket som sitt morsmål. Eventuelt kan forskeren dra nytte av andre morsmålsbrukere når forskeren selv ikke er det. Deuchar tar videre opp svakhetene ved introspeksjon, her antar vi nemlig at brukernes intuitive språkfølelse reflekterer deres faktiske språkbruk og at språk er *a homogeneous system* (Deuchar 1984:181). Språkbrukere viser imidlertid variasjon hos seg selv, avhengig av språksituasjon. For å sikre at introspeksjon gir mest mulig realistiske språkdata, skal vi kombinere denne metoden med andre og sammenligne språkdataene som da forekommer. Her brukte vi introspeksjon når vi så på hvilke utvalgs-kriterier vi har brukt for tegnutvalget fra *Sylvsmeden* (mer om dette nedenfor i forbindelse med avsnittet om filmer og ordlister). Vi har valgt å bruke uformelle observasjoner under intervjuene for å observere de ubevisste signalene som informantene ga her, i form av spontane kommentarer, reaksjoner og kroppsspråk. Dette gjorde vi spesielt når vi spurte om informantene tidligere har sett de tegnene Lønning presenterte fra filmen *Sylvsmeden* og hvordan de reagerte når de så på filmsnutten fra *Døves Hus i Porsgrunn* (mer om filmene i 6.3.1.). Her har informantene vist forskjellige reaksjoner, og vi har kunnet observere og fortolke disse reaksjonene. Vi har dette på opptakene fra intervjuene, og vi foretok noen notater underveis. Intervjuene har vi tatt i bruk fordi vi ønsker å spørre informantene om hvilke tegn de bruker og for å få fram data for språkholdningsdelen av denne oppgaven. Når vi spør informantene hvilke tegn de bruker for begrepene vi viser dem, benytter vi oss av elisitering. Deuchar (1984:182-183) definerer denne metoden som å stille informantene direkte spørsmål. Vi spør om for eksempel hvilke tegn, hvilke språklige former som er grammatiske eller hvilke setninger de bruker for dette og dette begrepet eller handlingen. Denne metoden har samme svakheter som introspeksjon, her kan informantene oppgi at de bruker mer prestisjefylte tegn eller uttrykk enn de faktisk

bruker. Vi har benyttet oss av strukturerte og ustrukturerte intervjuer, mer om dette senere i dette kapitlet (5.3.2).

Sekundærdata er publisert materiale, tidligere forskning samt personlige notater (Kumar 2005:141). Materialet disse bygger på, er analysert og fortolket.

5.3.1 Filmer og tegnordlister

Det grunnleggende kildematerialet vi har brukt er ordlister og filmer. Ordlistene er en tegnordliste publisert i *Tegn og Tale* på 1940-tallet (Fleischer 1944), *Norsk Tegnordbok* utgitt på Døves Forlag i 1988 samt en webbasert tegnordbok fra 2006 (www.tegnordbok.no). Hvorfor vi valgte akkurat disse tre tegnordlistene har sin bakgrunn i at listen fra 1944 er den første listen som vi vet om i norsk tegnspråk (Schröder 1998:5). Tegnordboken fra 1988 er en konsekvens av standardiseringen på 1970-tallet, da tegnordboken er identisk med læremateriellet derfra. Det var også en tegnordliste av 1966, men denne var basert på den fra 1944 (Schröder 1998:5), så vi har derfor valgt å se bort fra den. Tegnordboken på nett fra 2006 er den siste versjonen vi har i norsk tegnspråk så langt. Vi har benyttet oss av to filmer; *Sylvsmeden* fra 1958 og *Døves Hus i Porsgrunn* fra 1976 (årstall hentet fra Hansen 1994:111-112).

Vi fikk tak i filmmaterialet gjennom først å ta kontakt med alle instansene vi kunne tenke oss hadde eldre filmopptak liggende. Disse var blant annet døveforeninger, Stiftelsen Signos virksomheter, Døvekirken, Døves Media og privatpersoner. Responsen var begrenset, og de som svarte opplyste at enten var opptakene ikke tilgjengelige, eller så var de på gamle og skjøre 8 mm og 16 mm filmruller. Mye av filmmaterialet vi fikk tak i viste dessverre ikke tegnspråk i bruk, eller opptakene hadde ikke tilstrekkelig nok kvalitet for oss til å kunne bruke og transkribere det vi så på opptakene. Vi landet da på å bruke de allerede digitaliserte opptakene som var tilgjengelig hos Døves Media. Det vil si serien "Fra filmarkivet".

Vi valgte å bruke filmen *Sylvsmeden* fra 1958, da denne viste en tegnspråkbruker tydelig nok og viste tegn fra den tiden. Vi gikk da gjennom hele filmsekvensen som handler om en sølvsmid. Filmen er opprinnelig laget av Norsk Film og ment som en opplysningsfilm. I denne versjonen vi har brukt, har de lagt til tegnspråksekvenser for å fortelle hva som

ble sagt i filmen. Mer informasjon om hvordan filmen er bygget opp, er beskrevet i Hansen (1994). Tegnspråkmodellen i denne filmen er en døv mann fra Oslo-området, Finn Johansen. Vi valgte ved hjelp av introspeksjon (se 5.3) de tegnene vi ikke ser i vanlig bruk i dag, og transkriberte dem (mer om transkripsjon i 5.3.5). Vi endte da opp med en liste på 15 tegn (for fullstendig transkripsjon, se appendiks X): MANN(1958), HAN(1958), TRE(1958), TIL(1958), ROSE(1958), BO(1958), BYGD(1958), HETE(1958), LOFT(1958), PERLE(1958), ROSETTER(1958), KRØLLER(1958), ER(1958), SMYKKE(1958) og MODERNE(1958).

Filmen *Døves Hus i Porsgrunn* fra 1976 ble valgt da filmen viser gode og tydelige eksempler på tegnspråknorsk, og er et program om det da nyoppussede foreningshuset eid av døveforeningen i Telemark. Daværende foreningsleder ønsker velkommen, og forteller om huset. Vi blir tatt med på en omvisning, og vi får se medlemmene i sosialt lag. Det er et par intervjuer med Odd Paulsen, et medlem i døveforeningen, om dugnadsviljen og innsatsen i forbindelse med oppussingen, og med daværende leder i Norges Døveforbund, Thor Gisholt. Tegnbruken i programmet er tegnspråknorsk. Vi tok et par utklipp fra filmen som vi brukte videre. Det første klippet var av foreningsleder Anne Gloslie som ønsket velkommen, og det andre klippet var et intervju som Åse Halvorsen, også et medlem av døveforeningen, hadde med Odd Paulsen.

5.3.2 Intervjuene

Vi har valgt å bruke flere intervju typer. Vi benytter oss av strukturerte intervjuer i form av elisitering og ustrukturerte intervjuer i form av åpne spørsmål, både ved "en-til-to"-intervjuer og i e-post. For å avdekke tegnendringer bruker vi strukturerte intervjuer, og de andre typene for å avdekke språkholdninger.

Årsaken til at vi brukte intervjuformene er at vi ønsket å få svar på hvilke tegn informantene i gruppe I og II brukte. Vi hadde 15 tegn som vi har spurt alle informantene om. Vi gjorde dette da vi tenkte det sannsynligvis ville bli lettere å systematisere informasjonen i etterkant knyttet til tegnene i forhold til aldersgruppe og dialektbruk. Intervjuet skjedde gjennom bruk av instruksjoner på norsk tegnspråk. Informantene ble bedt om å vise tegn ved å lese det norske ordet for begrepet. Vi vil gå nærmere inn på dette senere i avsnittet her.

Videre brukte vi også ustrukturerte intervjuer der vi begge var til stede. Dette skjedde på to måter. Den første intervjumåten var i gruppe I og gruppe II hvor vi har valgt å bruke norsk tegnspråk som intervjuspråk. Årsaken til dette er at disse informantene har norsk tegnspråk som sitt primærspråk. Et primærspråk er det språket informantene bruker mest til daglig (Arnesen *et al* 2002:83). Primærspråket kan riktignok variere etter hvilket språkmiljø brukerne er i der og da, men informantene våre bruker norsk tegnspråk som sitt primærspråk. Vi hadde et håp om at ved å bruke norsk tegnspråk i samtalen, ville det bidra til å skape trygge rammer. Vi tenkte at det også er mulig at det gjennom norsk tegnspråk vil avspeile seg hvorledes de oppfatter seg og sin språkstatus. Under intervjuene var vi som nevnt begge til stede. På den ene siden kan dette være en fordel fordi da tre samtalende personer ville gi intervjuet et større preg av en samtale. På den annen side kunne informanten muligens føle seg usikker fordi forholdet lett kunne bli asymmetrisk i og med at vi var to "forskere". Vi viser her også til vår førforståelse (se innledningen). Informantene kan også i en slik intervjusituasjon utvise en annen holdning enn de innehar. Dermed får ikke vi fatt i det vi ønsker å undersøke. De kan videre også, etter tidligere erfaring i mellomfagsoppgaven til Holten (1998), svare med et forventet eller "riktig" svar. Dette kan være med på å gi en skjev datainnsamling. For å hindre dette presiserte vi for informantene at det var *deres tegn og deres opplevelse* vi var ute etter og ikke det såkalte "riktige".

En annen form for intervju brukte vi i gruppe II, der vi brukte norsk skriftspråk som intervjuspråk, det vil si en spørreundersøkelse. Først ble informantene intervjuet på samme måte som gruppe 1. Vi ønsket å sammenligne gruppene med hensyn til tegnvalg. En stund etter første runde med intervjuene bestemte vi oss for å også be informantene i gruppe II om å svare på noen åpne spørsmål som ble sendt dem på e-post eller i posten (se appendiks 6 for spørsmålene). Utfordringen her ble å få frem data som kunne være gyldige i vår studie. Det vil si om disse dataene kunne brukes i studien vår. Vi håpet disse intervjuene ville vise bakgrunnen for standardiseringen og noe om diskursen rundt de som initierte dette forsøket. Vi så at på grunn av tidsperspektivet i prosjektet, passet det best å lokke fram disse dataene ved å bruke norsk tegnspråk direkte og ved å bruke e-post. De hørende medlemmene i de to utvalgene falt utenom våre kriterier for informanter for denne delen av studien, og vi ønsket ikke å spørre dem om hvilke tegn de brukte. Vi ønsket å intervju disse informantene for å få fram et utenfraperspektiv på

tegnspråknorskens tid. Men ingen av de hørende medlemmene i TSU og AKTA responderte umiddelbart på vår henvendelse, og da vi ikke anså det som avgjørende for oppgaven å gjennomføre intervju med dem, valgte vi å ikke følge opp vår henvendelse med påminnelser.

Vi hadde da to grupper med informanter og de ble intervjuet ved hjelp av intervjuguider, som nevnt i avsnitt 6.2.3. Intervjuene på norsk tegnspråk ble filmet. Intervjuene med Gruppe I ble gjennomført i to deler, først strukturert og så ustrukturert.

Den strukturerte delen fokuserte på tegnendringer (se intervjuguidene, appendikser 1 og 2):

- a. Informantene ble spurt om hvilke tegn de brukte til de utvalgte 15 ordene.
- b. Vi presenterte hvilke tegn vi fant i *Sylvsmeden*.
- c. Vi spurte dem om de hadde sett disse tegnene før.

Vi jobbet en del med hvordan vi skulle spørre informantene om hvilke tegn de brukte. Skulle vi vise dem lapper med tegnene skrevet med norske ord, det vil si en oversettelse, eller skulle vi vise illustrasjoner? Da tenkte vi for eksempel på et bilde av en rose når vi skulle spørre om 'rose'. Noen av begrepene er ikke lett å illustrere, for eksempel det å bo. Vi ønsket ikke å oppgi tegnene på tegnspråk, for vi ville informantene skulle svare spontant med de tegnene de brukte. Hvis vi viste de femten tegnene på tegnspråk, ville vi påvirke informantene med våre egne tegnvalg, og de ville mest sannsynlig kopiere våre tegn (Erlenkamp 2003:112). Vi landet da på å vise lapper med betegnelsene skrevet med norske ord, og da må vi ta i betraktning norskpåvirkningen. Det vil si at bruken av norske ord kan påvirke svarene fra informantene på tegnspråk, i og med at de kan velge tegnspråkformene som er nærmere tegnspråknorsk enn en naturlig tegnspråkform som ville ha blitt utløst av for eksempel en illustrasjon. Vi lærte i pilotstudien at det ikke var tilstrekkelig å spørre informantene om tegn til ordene, de måtte også produsere et par setninger til hvert tegn slik at vi fikk trigget naturlige tegn i setningseksemplene. Informantene ser vi på som tospråklige. Vi definerer tospråklige som "personer som bruker to (eller flere) språk i hverdagen" (Lanza 2003:61). Lanza viser til at tospråklige kan ha full språkkompetanse i begge språkene, eller at det ene språket er mer utviklet enn det andre. Ut fra forståelsen til Lanza er tospråklighet blant annet situasjonsbetinget.

Den ustrukturerte delen fokuserte på språkholdninger og informantenes tanker rundt standardiseringen på 1970-tallet. Vi viste først klippene fra filmen *Døves Hus i Porsgrunn* hvor det brukes tegnspråknorsk for å trigge frem følelser og holdninger. Vi oppfordret da informantene til å uttrykke sine oppfatninger og meninger rundt konteksten utklippet var laget i. Vi forsøkte å få svar på spørsmålene om informantenes opplevelser og antagelser rundt tegnspråknorsk og norsk tegnspråk (se intervjuguidene i appendiksene 1 og 2).

5.3.3 Transkripsjon

Det å transkribere tegnene i tegnspråk har sine utfordringer. Deuchar (1984) skriver at i forskning er det viktig med lett tilgjengelig data som kan brukes og leses. Derimot har tegnspråk ikke et skriftspråk. Talespråk dokumenteres for eksempel gjennom å skrives ned i form av tekst eller i form av lydskrift. Tegnspråk og hvordan vi transkriberer det vil variere etter hva vi ser etter i studien. Her ser vi etter fonologiske endringer, så vi må beskrive de fonologiske elementene i tegnene. Vi ser også etter utsagn, handlinger eller sitater som kan illustrere språkholdninger og diskurs på en lettfattelig måte.

Når det gjelder transkripsjon av fonologiske elementer i tegnene, så er det forskjellige måter å gjøre dette på. Det fins transkripsjonssystemer som *SignWriting*,¹² *HamNoSys*¹³ eller det svenske transkripsjonssystemet (Bergman og Björkstrand 1993). Det fins også transkripsjonsprogrammer som ELAN,¹⁴ der vi kan se filmen og skrive transkripsjonen under filmbildet i programvinduet. Greftegreff (under arbeid) arbeider nå med et indekseringssystem for ordboksbruk i forbindelse med hennes avhandling for graden ph.d. Om dette systemet kan brukes til transkripsjon i andre sammenheng vil tiden vise.

Her har vi valgt å glosse tegnene på norsk skriftspråk, og beskrevet de fonologiske elementene med norske ord. Dette har sine begrensninger, i og med at de tar stor plass og at det kan være noe vanskelig å få dette til å bli en lettfattelig oversikt der vi kan sammenligne tegnene. Hvis vi hadde valgt å bruke for eksempel det svenske

¹² Transkripsjonssystem som bruker visuelle symboler som representerer håndformer, bevegelser og ansiktsbevegelser (www.signwriting.org), utviklet av Valerie Sutton.

¹³ Fonetisk transkripsjonssystem (jf. IPA) som er basert på Stokoes tegninnndeling og utviklet av universitetet i Hamburg (www.sign-lang.uni-hamburg.de/projects/hamnosys.html).

¹⁴ MPI-verktøyprogram for audiovisuelle filmer, utviklet av Max Planck Institute (www.lat-mpi.eu/tools/elan). Instruksjon på svensk fins på hjemmesiden til tegnspråkavdelingen under lingvistisk institutt på Stockholms universitet (<http://www2.ling.su.se/tsp/weblexikon/weblexikon.html>).

transkripsjonssystemet, kunne vi nok fort sett forskjeller i de fonologiske elementene av tegnene. Men dette systemet har ikke symboler for alt i vårt materiale, spesielt for parameteret bevegelse (Holten 1998:7). Vi har da valgt å bruke norske ord når vi transkriberer og har satt alt inn i en tabell (se tabellene 13-24 i kapittel 8). Vi tar med tegnets parametre i transkripsjonen: plassering, håndkonfigurasjon, bevegelse og munnbilde eller oral komponent (se kapittel 6 for en ytterligere redegjørelse av parametrene). Her har vi transkribert for eksempel plassering i tegnrommet som Ø hvis tegnet er plassert rett foran overkroppen. Plasseres tegnet andre steder, skriver vi hvor. Vi har også valgt å filme alle tegnene, som legges ved i to DVD-er i plastlommer på siste side (appendiks 9).

Hvordan kan vi transkribere en tegnspråklig tekst? Vi har presentert data fra de ustrukturerte intervjuene i analysekapitlet 7, og her har vi oversatt intervjutekstene til norsk. Vi kunne valgt å transkribere teksten og brukt noen av de systemene nevnt ovenfor eller for eksempel partiturtranskripsjon (Vogt-Svendsen 1990). Vi har vurdert disse i forhold til hvilke transkripsjoner vi trenger for å kunne analysere og drøfte disse dataene. Vi skal se på språkholdninger og informantenes tanker rundt standardiseringen på 1970-tallet som nevnt ovenfor. Således trenger vi ikke i denne sammenhengen en fonologisk transkripsjon, og vi har da som sagt valgt å oversette og skrive ned dataene på norsk. Vi har brukt vår tospråklige kompetanse til å oversette fra norsk tegnspråk til norsk. Vi har også for eksempel her valgt å skrive "stakkato og urytmisk tegnspråk" for et tegn som tegnspråkbrukere bruker til å betegne tegnspråknorsk. Vi har under denne oversettelsen i tvilstilfeller konsultert hverandre. I enkelte tilfeller kontaktet vi den informanten det gjaldt, og forklarte hva vi var usikre på. Informantene har da svart oss deretter.

Noen av informantene mumlet noen tegn når de reflekterte under intervjuet, og disse tegnene har vi valgt å ikke transkribere eller ta med i analysen på grunn av oppgavens begrensede omfang og at disse tegnformene faller utenfor de femten begrepene vi begynte studien med. Disse eksemplene har heller ikke vist noen interessante former som kunne vært spennende å ta med videre.

I appendiks 16 har vi laget partiturtranskripsjoner av utsagn der tegnet HØRENDE forekommer (se kapittel 7.2) der vi beskriver:

Hode	Hvordan hodet brukes
Blikk	Øynene og blikkontakt
Munn	Munnstillinger (skrives med små bokstaver)
Hender	Tegn med norske glosser og deres plassering (skrives med store bokstaver – plasseringen med små bokstaver)
Passiv hånd	
Oversettelse	Norsk oversettelse

Forkortelser som vi har brukt:

Hode	Blikk	Hender	Passiv hånd
neg = gjentatt risting nikk = nikk frem = bøyes frem rist = enkel risting ---- = viser hvor lenge dette utføres	+K = blikkontakt -K = ikke blikkontakt blunk = øynene blunker opp/ned = blikkretning v/h = blikkretning mot venstre/høyre litt utvidet = øynene er litt utvidet ---- = viser hvor lenge dette utføres	opp/ned/frem = bevegelse oppover, nedover eller fremover v/h = bevegelse eller retning mot venstre / høyre lok = plassering i tegnrom, ofte fulgt av for eksempel m (midt på i tegnrommet) PEK-c = 1. pers.pron.	bøye = der passiv hånd viser rester av tegnet den utførte like før (ofte sammen med aktiv hånd) svak = svakt utført, jf. mumling

Etter første transkripsjon lot vi materialet ligge en stund, før vi tok det fram igjen. Vi har sett på transkripsjonene, oppdaget usikre momenter og gått tilbake til kildene. Dette har vi gjort for å kvalitetssikre transkripsjonene for begge typene tegnspråklige data i denne studien.

5.4 Kritiske vurderinger

Her vil vi prøve å foreta en avveining av hva vi har gjort og av studien. Vi har under de enkelte avsnittene ovenfor drøftet valgene vi har tatt underveis. Her vil vi imidlertid drøfte våre valg ytterligere med hensyn til styrker og svakheter. Vi ønsker her å omtale hvordan vi løste våre problemer, og begrunne hvorfor vi valgte de framgangsmåtene vi gjorde og beskrive våre erfaringer. Vi vurderer dermed studiens reliabilitet og validitet. Reliabilitet er når vi ser på datamaterialets kvalitet, mens validitet sier noe om vårt datamateriale dekker det vi ønsket å undersøke.

Vi kunne ha forberedt selve prosessen i intervjuene bedre, vi ser i kapittel 8 at vi kun presenterer tegnformene til 12 av 15 begrep, da vi ikke hadde tilstrekkelig informasjon om tegnformene til disse begrepene over hele tidsperioden fra 1944 til i dag. De tre

begrepene vi ikke tok med videre i presentasjonen, var for eksempel ikke presentert i tegnordlisten fra 1944 eller i *Norsk tegnordbok* (1988). Vi legger imidlertid ved transkripsjonene til tegnformene til disse begrepene her, slik at de som er interessert kan se selv (appendiks 10).

Vi valgte ut de femten begrepene fra *Sylvsmeden* ved hjelp av introspeksjon. Svakheter ved introspeksjon er at vi kan overfortolke dataene. Vi kan si at vi ikke bruker et bestemt tegn, men i praksis så kan det være at vi bruker det bestemte tegnet likevel. Styrkene ved introspeksjon er den intuitive språkfølelsen som forteller oss hva som er mulig og hva som ikke er mulig. Førstespråksbrukere har en høyere grad av oversikt over tegnenes bruk og validitet i tegnspråk.

Vi vet lite om den tegnspråklige bakgrunnen til tegnmodellen i *Sylvsmeden*, men vi har fått vite av informanter at tegnmodellen lærte tegnspråk som ungdom. Med denne lille kunnskapen om hans tegnspråklige bakgrunn, kan vi diskutere hvorledes tegnene hans er utført. I presentasjonen av tegnendringene i kapittel 8, ser vi at tegnet MANN(1958) og HAN(1958) skiller seg i håndformen fra lignende tegn, og gjenkjenningen er lav av disse to tegnene i både gruppe I og II. I gjenkjenningsdelen nevnte flere av de eldre informantene at disse tegnene hadde de sett før, men med pekehånd og ikke flathånd. Dette befester at flathånd var en personlig variant hos tegnmodellen, og at vi ikke kan betegne dette som en tegnendring fra pekehånd til flathånd eller omvendt, for den saks skyld. Dette tegnet var imidlertid interessant nok for vår intuitive språkfølelse til å ta med videre, og sammenligne med de andre tegnformene vi fant.

Når det gjelder datagrunnlaget vi har med tegnene til 12 uttrykk fra 22 informanter som presenteres i kapittel 8, så kan det diskuteres i hvilken grad vi kan generalisere våre funn når vårt utvalg er såpass begrenset. Vi kan bare si noe ut fra våre begrensede funn, og videre forskning på dette feltet med utgangspunkt i et større datagrunnlag vil gi mer sikre generaliseringer.

Informantene våre i gruppe I har gått på døveskolene i Oslo eller Trondheim, og å intervju folk i to storbyer er ikke lett å koordinere eller ikke alltid økonomisk gjennomførbart for masterstudenter. Vi valgte da (som tidligere nevnt i 5.2.1) å finne

flest mulig informanter som bodde i Oslo-området i begge gruppene. I forhold til denne arbeidsmetoden i forhold til dialektene, så ser vi at våre Trondheimsinformanter som bodde i Oslo kan være påvirket av Oslo-tegn i og med at de er utsatt for denne dialekten i det daglige.

Vi kunne også ha inkludert kjønnsaspektet i gruppe I for å få en lik distribusjon av kjønn blant informantene (Trudgill 1974:95, Mesthrie *et al* 2000:106-107). Vi valgte å ikke ta dette med i studien her, på grunn av begrensninger i tid og tilgang til informanter. Vi kunne da ikke ivareta dette aspektet i gruppene B og C, der det i begge tilfellene er tre informanter av det ene kjønn og én av det andre kjønn. Ellers i de andre gruppene A og D er det lik fordeling mellom kjønnene. Vi har ikke gått nærmere inn på tegnfordelingen mellom kjønnene, og om det er forskjeller her, da vi anså kjønnsbetingete varieteter til å falle utenfor denne studien. Vi er klar over at språkendringslitteraturen viser at kvinner ofte er de som først tar i bruk de nye formene, men dette er imidlertid ikke vårt fokus i studien. Vi hadde som mål å se om det skjedde tegnendringer, og om standardiseringen på 1970-tallet har hatt betydning her.

Når det gjelder datamaterialet kunne vi ha valgt ut de femten begrepene på en annen måte, vi kunne for eksempel valgt ut andre begreper fra andre kilder. Men som nevnt tidligere i dette kapitlet, var det begrenset hvilke filmer vi kunne bruke fra den tiden da de fleste opptakene vi fikk tak i viste folk sammen og sveipte over lokalene, slik at det ikke var mulig å fange opp og transkribere enkelttegn i den grad at de kunne sammenlignes med våre andre kilder. Vi kunne muligens ha begynt med for eksempel tegnordlisten fra 1944 og foretatt et tilfeldig utvalg derfra, men da ville spranget derfra opp til 1988 vært litt stort etter vår mening.

Tilgjengeligheten til data i dette prosjektet har vært noe varierende. Når det gjelder litteratur om tegnendringer eller språkholdninger i tegnspråksammenheng er dette av begrenset omfang. Vi har da måttet basere oss på de få skrevne kildene om tegnendringer og språkholdninger i tegnspråk generelt, og vi vil da drøfte våre resultater i forhold til den teoretiske litteraturen vi tar opp her.

Kvalitative intervju har svakheten at informantene kan svare forskjellig fra gang til gang, eller til og med under samme intervju. Vi har også *observer's paradox* som gjør rede for forskerens tilstedeværelse som kan påvirke informantenes språkbruk: "the aim of linguistic research [...] must be to find out how people talk when they are not being systematically observed; yet we can only obtain those data by systematic observation", i følge Labov (1978:209). Når vi stiller informantene spørsmål, påvirker vi tilbakemeldingene fra informantene. Spørsmålene kan avsløre hva vi tenker på og hva vi ser etter. Så det er viktig å se på for eksempel hvem som stiller spørsmålene, hvordan spørsmålene blir stilt, hva det blir spurt om og hvor intervjuene gjennomføres. Informantene skal ikke bare svare på forskerens spørsmål, men også fortelle fritt og selv assosiere videre. En kombinasjon av flere intervjumetoder er den beste måten å minske *the observer's paradox* på (Labov 1978:209-210; Labov 1984: 30-45; Deuchar 1984:185-186 og Meshtrie, 2000:92-95).

Dette sier at vår tilstedeværelse og vår interaksjon med informantene kan ha sine svakheter. En av disse er at informantene kan tilpasse sine svar etter hva de tror vi forventer. Som vi tidligere har nevnt i innledningen av oppgaven, under punktet førforståelse, kan våre sentrale posisjoner i døvemiljøet påvirke informantenes svar. Dette innvirket på at vi bestemte oss for å utføre undersøkelsen på steder der informantene følte seg komfortable. Informantene i Oslo-området fikk tilbud om å komme til enten Døvekirken (der Lønning jobber), Skådalen kompetansesenter (der Holten jobber) eller i Holtens leilighet. Vi tilbød oss også å møte de der det passet best for dem, for eksempel på deres arbeidsplasser. Vi begynte intervjuene med først å varme opp og avsluttet intervjuet med en liten prat. Haualand (2001:51) kaller dette for "*small talk* som kan være nødvendig for å skape tillit ved personlige, kvalitative intervjuer (Douglas 1985)".

Når det gjelder *the observer's paradox* så har vi også notert oss at noen mener dette paradokset egentlig ikke er et paradoks, da vi alltid blir observert når vi bruker språk. Når vi bruker språk interagerer vi alltid sammen med andre (foredrag av J. Normann Jørgensen i Tartu 29.05.09). Dette er noe å tenke på, og denne måten å betrakte *the observer's paradox* på har fått oss til å reflektere mer rundt dette, og vår opplevelse er at dette er en spennende vinkling.

Et viktig spørsmål i forbindelse med metodevalg er om vi får innpass i den gruppa vi ønsker å studere. Vi er en del av gruppa, i og med at vi selv lever i døvemiljøet og bruker norsk tegnspråk. Styrken er at vi har en oversikt over miljøet, spesielt i Oslo. Svakhetene kan være at distansen til temaet da kan bli for liten, og vi kjenner enkelte av informantene. Haualand (2001:51) tar opp noe som er relevant for oss her, og det er vår dobbeltrolle som døve og forskere. Denne dobbeltrollen er fortsatt sjelden i døvesamfunnet, og vi møter da utfordringer som for eksempel i å beskrive fenomen, utsagn og diskurser som er selvsagte for oss i døvesamfunnet. Det har vært en reise i å se nærmere på disse, og i å prøve å forklare og finne belegg for disse fenomenene. Temaet er viktig for oss to, så det kan være fare for å idyllisere eller overfortolke dataene. En annen fare er også at vi kan bli blinde for ting som kan dukke opp i dataene. Det at vi er engasjert i dette temaet fra før, kan være en svakhet når vi tar i betraktning våre følelser for dette temaet og dette kan føre oss inn på en språkpolitisk kurs. Vårt nære forhold til flere av informantene kan også påvirke måten intervjuene av disse gjennomføres. Vi mener allikevel at fordelene oppveier disse dilemmaene, for eksempel det at vi snakker flytende norsk tegnspråk gjør risikoen for misforståelser mindre og at fortolkningen av språkdataene er mest mulig korrekt. Det at vi kjenner til eller kjenner informantene og omvendt (det vil si at informantene kjenner til eller kjenner oss), kan gjøre at informantene har et mer avslappet forhold til intervjusituasjonen.

Vi er to studenter som skriver sammen. Dette har sine fordeler i at vi har to sett øyne i gjennomføringen av studien, kan diskutere med hverandre underveis, drar nytte av hverandres kunnskaper samt kan ha en arbeidsfordeling. Vi har ikke opplevd noen ulemper av å være to som jobber sammen.

Reliabilitet er, som tidligere nevnt, når vi ser på datamaterialets kvalitet. Vi viser til tidligere diskusjon ovenfor, og vi vil her først se på utvalget av tegnene fra *Sylvsmeden*. Vi valgte disse ut fra introspeksjon på at disse ikke var i vanlig språkbruk i dag. Dataene som presenteres i kapittel 8 forteller oss at informantene viser få av tegnene, og at de yngre ikke kjenner igjen de fleste av tegnene (kapittel 8.2), mens de eldre gjør det. Spesielt de eldre i Oslo, som kom fra samme dialekt som tegnmodellen.

Når det gjelder tegnordbøkene fra 1944, 1988 og 2006 så er disse av varierende kvalitet. Tegnordlisten fra 1944 beskriver ikke alltid bevegelsene tydelig nok, her må en tegnspråkbruker fortolke det som skrives. *Norsk tegnordbok* er mer pålitelig i forhold til at det er bilder av tegnene, og at bevegelsen beskrives. Her er det litt lettere for en som ikke kan tegnspråk å prøve seg fram på tegnføring. Tegnordboken fra 2006 er på nett, og vises i filmsnutter. Her ser man hvordan tegnet utføres. Utvalget av tegn her er ikke fullstendig, og viser preg av at arbeidet med tegnordboken ikke er kommet så langt. Ser vi på tegnordbøkene, så kan vi også lure på om for eksempel tegnutvalget i tegnordlisten fra 1944 er representativt for tegnbruken på den tiden, det vil si om tegnordlisten er deskriptiv eller om den heller er normativ. Vi vet ikke nok om hvordan tegnene til denne listen er samlet inn og hvordan utvalgskriteriene var.

Når det gjelder språkholdninger, språkplanlegging og reliabilitet så kan vi i datamaterialet vårt finne funn som bekrefter den teorien vi bruker. For eksempel kan vi finne fenomenet der tegnet før eller etter tegnet for 'hørende' plasseres høyere opp i tegnrommet. Engberg-Pedersen (1993) definerer dette som et grammatisk element med spatial locus og peking rettet mot et sted i tegnrommet. Dette vil vi komme tilbake til i kapittel 7. I transkripsjonen av datamaterialet har vi begge transkribert uavhengig av hverandre, og vi har begge kontrollert gjensidig.

Studiens validitet dreier seg om de dataene vi har dekket det vi ønsket å undersøke. Våre data dekker det vi ønsket å undersøke, både om tegnendringer og om språkplanlegging og språkholdninger, jf. diskusjonen tidligere i dette avsnittet.

Etisk sett mener vi at vi har ivaretatt datainnsamlingen og behandlingen av datamaterialet i forhold til normer og regler, samt i vår interaksjon med informantene. Vi mener da at studiens reliabilitet og validitet er ivaretatt på en god måte.

5.5 Oppsummering

Vi har redegjort for hva slags studie vi har valgt, og redegjort for våre informanter og hvordan informantgruppene er satt sammen på grunnlag av alder og dialekter. I denne forbindelse har vi drøftet anonymitet og etikk. Datamaterialet består av forskjellige kilder: filmer, tegnordlister og ulike typer intervjuer. Vi har deretter redegjort for

transkripsjon og drøftet rundt våre valg på dette feltet. Til slutt har vi foretatt noen kritiske vurderinger og vurdert studiens reliabilitet og validitet.

I neste kapittel vil vi redegjøre for det sociolingvistiske landskapet, hvor vi legger frem hva norsk tegnspråk er og hvem dets språkbrukere er.

6 Det tegnspråklige landskapet

“The limits of my language mean the limits of my world”

Ludwig Wittgenstein

Vi ønsker i denne delen å beskrive norsk tegnspråk og dets språkbrukeres nåværende lingvistiske vitalitet. Vi baserer analysen i lys av Bourhis' (2001) etnolingvistiske vitalitetsmodell. Modellen ble utviklet av Giles, Bourhis og Taylor (1977). Analysen er en foreløpig kartlegging av hvorledes det tegnspråklige landskapet ser ut i Norge. Momentene i oversikten er opprinnelig brukt i Bourhis' (2001) beskrivelse av mulige årsaker til språkskifte og hvorledes en kan reversere språkskifte. Vi er av den oppfatning at disse momentene ikke bare kan gi et litt annerledes bilde av døve og norsk tegnspråk enn det som hittil har vært vanlig, men også en antydning til hvorledes det står til med norsk tegnspråks situasjon i Norge i dag. Vi vil først ta for oss demografiske faktorer, så institusjonell støtte og kontroll, og til slutt statusmessige forhold.

6.1 Demografiske forhold

Døvepopulasjonen i hele verden har til alle tider og fremdeles i dag utfordringer knyttet til og i forhold til majoritetssamfunnet, eller *de hørende* som majoriteten blir kalt av døve. Før vi nå går videre kan det være på sin plass å definere termen *døv*. Hvem er egentlig döv i dagens samfunn?

Den mest utbredte og eldste forståelsen av termen döv er den medisinske tilnærmingen. Denne tilnærmingen har et utenfraperspektiv - altså sett med et hørende majoritetsperspektiv. Dette perspektivet ser på døvhets i et funksjonshemmet perspektiv, der døvhetsen anses som en defekt. Her opererer man med en forståelse av hvor mange desibel (et uttrykk for lydtrykksnivå) hørselsnedsettelse et individ har for å kunne kalle vedkommende for döv, sterkt tunghørt, moderat tunghørt eller lett tunghørt. En döv person med dette som utgangspunkt har således et hørselsnedsettelse på rundt >80 db (Falkenberg & Kvam 2008:356). Konsekvensen av en stor hørselsnedsettelse er som oftest en operasjon der man opererer inn et såkalt cochleaimplantat (CI)¹⁵ og / eller et

¹⁵ Et innoperert høreapparat som stimulerer hørselsnerven hos både barn og voksne. [Se vedlegg 11 for en liten illustrasjon og ytterligere beskrivelse.](#)

konvensjonelt høreapparat. Falkenberg & Kvam (2008:356) definerer moderat hørselsnedsettelse som 41-60 dB og stor hørselsnedsettelse som 61-80 dB. Hørselsnedsettelse defineres som en kroppslig defekt som om mulig må repareres. Dette perspektivet preger også majoritetssamfunnet. Fra et innenfraperspektiv defineres tunghørte som individer med hørselsnedsettelse som ikke identifiserer seg med døvesamfunnet eller ikke bruker tegnspråk. Innenfraperspektivet er det som kan kalles det språklige og kulturelle perspektivet. Dette ståstedet handler om hvordan verden ser ut gjennom døves briller i språklig og kulturell forstand. Det visuelle og det spesielle ved døvekulturen er høyt verdsatt (Breivik 2007). I engelskspråklig litteratur indikeres dette ståstedet ofte ved å skrive Deaf med stor D som for eksempel i Padden & Humphries (1988). Vonen (2009:267) påpeker at dette ståstedet er vanskelig fordi følelsen av tilhørighet til døvesamfunnet er vanskelig å observere og i tillegg til dette vanskelig å sette pris på for de som ikke har erfart den.

Døve kan i denne sammenhengen dermed oppfattes som medlemmer av en språklig og kulturell minoritet. Graden av hørselsnedsettelse er underordnet (Lane, Hoffmeister & Bahan 1996:5-6). Andre medlemmer av denne minoriteten er også hørende barn av døve foreldre, og disse kan identifisere seg med denne minoriteten. De kan ha tegnspråk som førstespråk. Som Lane, Hoffmeister & Bahan (1996:139) uttrykker for å vise hvem som er medlemmer av den tegnspråklige minoriteten; "Deaf people are (...) best thought of as visual people".

St.meld. 35 (2007-2008:54) som ble behandlet i Stortinget i slutten av april 2009, stadfester at det i Norge rundt regnet finnes 16.500 brukere av norsk tegnspråk. Dette estimatet er hentet fra NDF (Erlenkamp *et al* 2007) og er de siste oppdaterte tallene. For å få en idé om hvor utbredt tegnspråk er i Norge, kan det være naturlig å foreta en sammenlikning med utbredelsen av andre minoritetsspråk der. Hvis vi foretar en sammenlikning med de norske, historiske minoritetsspråk, så ser vi at de samiske språkvarietetene har mellom 10.000-20.000 i Norge, kvensk har ca. 2000-8000 (St.meld. 35,2007-2008: 53) brukere, romanés snakkes av 300-400 romfolk mens romani snakkes av fra noen hundre til et par tusen medlemmer av romanifolket (St.meld.35, 2007-2008:53-54). Således kan en konstatere at norsk tegnspråk er et av de største historiske minoritetsspråkene i utbredelse i Norge, i følge St.meld. 35, 2007-2008.

De 16.500 tegnspråkbrukerne er en sammensatt gruppe. Kjernegruppen av tegnspråkbrukerne kan en si består av døve mennesker. Det som i tillegg skiller tegnspråk fra andre språk, er at språket ikke har en territorial forankring, men utgjør en etnisk grense for en gruppe mennesker (Haualand 1993). Haualand viser i et studentarbeid i sosialantropologi "... at døve utgjør en etnisk minoritetsgruppe i Norge" (Haualand 1993:11). Språket har sannsynligvis oppstått som en konsekvens av at døve og tunghørte barn i medisinsk forstand der hørselen *per se* var defekt vokste opp sammen i den første døveskolen i Norge, i Trondheim fra 1825. Vi skal senere i denne delen redegjøre for døveskolenes rolle i forhold til norsk tegnspråk. Denne kjernegruppen er antatt å bestå av ca. 5000 døve i medisinsk forstand (St.meld. 35 2007-2008: 54). Ca. 96% av døvepopulasjonen er født av hørende foreldre. Dette betyr at de færreste av døve tegnspråkbrukere får overført språket direkte fra sine egne foreldre og er ofte født "...inn i en sammenheng som de ofte må bort ifra om de skal utvikles som hele personer (sosialt liv, jobbmulighet, livspartner med mer)" (Breivik 2007:15). De resterende 4 % er døve som er født med døve foreldre og således er den gruppen som både overfører tegnspråk og dets kultur direkte til neste generasjon. Tallene har vi hentet fra Mitchell og Karchmer (2004) som baserer disse tallene på en årlig kartleggingsundersøkelse av skoleelever i USA som ble foretatt 1999-2000. Her ser de (Mitchell og Karchmer 2004:153) på skoleelever i alderen 6-19 år:

...our estimate of the proportion of deaf-of-deaf students in the United States is 4.4 percent (1.07 percent with one deaf parent and 3.33 percent with two deaf parents). In other words, roughly 96 percent of deaf and hard of hearing children have no deaf parents.

Denne kartleggingsundersøkelsen ble foretatt ved Gallaudet Research Institute.¹⁶ Mitchell og Karchmer har sammenlignet disse tallene med tall fra tidligere undersøkelser på 70-tallet. De problematiserer at undersøkelsene på 1970-tallet ikke skilte mellom døve og tunghørte foreldre. Kartleggingsundersøkelsen i 1999-2000 hadde rubrikker der skolene kunne krysse av om moren og faren til elevene var døve, tunghørte eller hørende. Dette har gitt Mitchell og Karchmer et bredere grunnlag for disse tallene.

¹⁶ Forskningsinstitutt ved Gallaudet University som er verdens eneste universitet for døve, ledet av døve på beslutningsnivå. Se http://aaweb.gallaudet.edu/Gallaudet_Research_Institute.html.

Som nevnt tidligere har de fleste språklige minoritetsgrupper en territorial forankring. Geografi som et demografisk moment (Bourhis 2001:102) kan ut i fra vårt innenfraperspektiv sies å være døveskolene og døveforeningene selv om døve er spredt utover hele landet. Døveforeningene ble etablert som en fortsettelse av døveskolene (Lane, Hoffmeister & Bahan 1996:127). De fleste bor i og rundt de store byene, der det er større tegnspråklige miljøer. Norsk tegnspråk er således ikke knyttet til et geografisk område. Likevel velger vi å ha geografi som et demografisk moment fordi dialektene i norsk tegnspråk fra gammelt av er knyttet til den enkelte døveskole. Årsaken til et slikt resonnement er at de geografiske variantene er knyttet til døveskoler, og dette gjelder ikke bare i Norge men over hele verden der det fins døveskoler (Lane, Hoffmeister & Bahan 1996:125).

Breivik (2007) påpeker at det ikke nødvendigvis er de fysiske nære ting som er viktige for menneskers emosjonelle forankring og miljø. Han hevder at døve er "mer hjemme blant fremmede som de treffer langt borte" (Breivik 2007:15). Han fant i sin undersøkelse knyttet til døves livshistorier at døve har en temmelig svak "...tilhørighet[en] knyttet til bosted, nabolag og biologisk familie. Hjemfølelsen er nesten alltid knyttet til reising bort fra hørende slekt og naboer og en ankomst i sammenhenger hvor kommunikasjonen er visuell, altså i møte med andre tegnspråklige" (Breivik 2007:15). Disse reisene er til det han kaller for translokale møtesteder. De translokale møtestedene kan være den lokale døveforeningen, et større døvemiljø i en stor by, Døves kulturdager eller sportsarrangementer. Døve er også transnasjonale, i følge Breivik (2007), i den forstand at når de har behov for et større døvemiljø, reiser til møtesteder for døve i et globalt døvefellesskap. De har m.a.o. "en sterk transnasjonal, global orientering" (Breivik 2007:16). Som en konsekvens av transnasjonaliteten er døve flittige brukere av internett med bildechatteprogrammer.¹⁷

De som kjenner døvesamfunnet godt vil ikke bli overrasket over å finne enkelte medlemmer som snakker i telefon det ene øyeblikket med høreapparat eller CI og i det neste øyeblikket bruker tegnspråk. Ut fra vår erfaring er hørselsstatusen ikke det eneste medlemskapskriteriet til tross for at det er hørselsnedsettelsen som binder døvesamfunnet sammen. Vi opplever det som svært sjeldent at en blir spurt om graden

¹⁷ En analogi til dette kan være i forhold til innvandrere og diasporasamfunn.

av hørselsnedsettelse i interaksjon med andre tegnspråklige i Norge. Allikevel opplever vi at dette er ofte en typisk introduksjonsfrase blant tunghørte. Vi skal ikke avvise at dette kan være en form for høflighetsstrategier. Med tunghørte her tenker vi på medisinsk tunghørte som ikke kan eller vil bruke tegnspråk. Derimot er flyten og kunnskapen i tegnspråk et viktig medlemskapskriterium i døvesamfunnet (Breivik 2007).

På grunn av den hørselstekniske utviklingen, så blir det ofte sagt at det på sikt blir flere tunghørte og dermed færre døve som får kjennskap til tegnspråk og døvesamfunnet i en språklig og kulturell forstand. Fra vårt ståsted så har det derimot aldri vært så mange døve medisinsk sett som nå, fordi CI-opererte er totalt døve uten den ytre delen som henges fast på utsiden av hodet ved hjelp av en magnet og øret. Slik vi oppfatter det så er den ytre delen ikke en del av vår naturlige kropp. Med den ytre delen på, fungerer de som tunghørte. Når det gjelder at færre døve får kjennskap til tegnspråk og døvesamfunnet, så kan årsaken være det Breivik (2007) kaller for fonosentrisme, noe som han sier er en type etnosentrisme: "Fenomenet handler om naturliggjorte antagelser om *de andre* [vår utheving], som er basert på egen antatt fortreffelighet. Dette utgjør den selvsagte og ureflekterte kunnskapsbasen vi møter verden med" (Breivik 2007:14). Den er ikke ondsinnet, men er en faktor som bidrar til marginalisering og diskriminering av døve (Breivik 2007:14). Inkluderingsstanken, en intervensjon knyttet til døve, har ofte et slikt fonosentrisk perspektiv. På grunn av CI-operasjonene som utføres på døve barn i dag kan man i følge Kermit (2006:58): "[f]ra enkelte hold (...) bli[r det] advart mot tegnspråk da man mener at det svekker barnets mulighet til og motivasjon for å lære å høre". Disse "holdene" er, slik vi ser det, representative for det Fairclough (2001:27) kaller for *den dominante blokken*. De kan sies å ha det Fairclough (2001:27) omtaler som *ideological power*, med andre ord makten til å overføre ens praksis som universell og *common sense*. Normaliseringsbestrebelser kan uttrykkes ved at *disse dominante blokkene* ofte først forsøker å satse kun på talespråk siden dette er normalen i majoritetssamfunnet, og når dette eventuelt ikke fungerer, forsøker de da å gå over til å bruke tegnspråk. Barna blir sent eksponert for tegnspråk og dette får betydning for kunnskapen i tegnspråk. Konsekvensen av dette kan for det første være at barnet ennå ikke har fått tilegnet seg et naturlig aldersadekvat førstespråk. For det andre kan den sene eksponeringen av tegnspråk få betydning for språkkunnskapen, der

en risikerer at barnet ikke tilegner seg et førstespråk tidlig nok, dersom aldersadekvat talespråk uteblir. Forskning har vist at tilegnelse av tegnspråk også har en kritisk periode på lik linje med andre talespråk. Hva den kritiske perioden innebærer og når den inntreffer er omdiskutert (Clark 2003: 408). Emmorey (2002:212) viser til en undersøkelse utført av Newport (1990, 1991 sitert i Emmorey 2000:212), der fokuset var om den kritiske perioden eksisterte i mennesket. Dette ble gjort ved å undersøke døve voksne som hadde blitt eksponert for ASL ved forskjellige stadier i sin utvikling og som hadde ASL som sitt primære og foretrukne språk som voksne. De ble delt i følgende tre grupper, *native learners*, eksponert for ASL fra fødselen av, *early learners*, eksponert for ASL når de var 4-6 år og til slutt *late learners* som først ble eksponert for ASL etter at de ble 12 år gamle. Felles for alle var at de hadde blitt eksponert for ASL daglig i minimum 30 år. De fant ut at den kritiske faktoren var alderen for når de først begynte å tilegne seg ASL, og ikke antall år de hadde brukt språket. Informantene i den undersøkelsen ble testet for deres ferdigheter i forhold til produksjon og forståelse av syntaktiske og morfologiske strukturer i ASL. Noen av resultatene var at alderen ved tilegnelse av grunnleggende tegnrekkefølge i ASL ikke hadde noen betydning og at dette kan gi evidens for hypotesen at ordrekkefølge kan være en sterk egenskap i språk og kan tilegnes uten feil etter puberteten. De morfologiske strukturene var derimot vanskeligere å tilegne seg og korrelasjonen mellom alder og morfologisk kunnskap var lavere. Newport (1990, 1991 sitert i Emmorey 2002: 212) argumenterte med at "these results demonstrate an effect of the maturational state of the language learner and cannot be explained by differences in linguistic input, social environment or cognitive ability." I og med at *den dominante blokken* (Fairclough 2001:27) i tillegg ikke vet hvordan og hvorledes norsk tegnspråks morfologiske struktur realiseres, er det nærliggende å tro at de antar at tegn kan være lette å lære fordi de har observert og erfart at døve har lært tegn. Dermed venter de og ser talespråksutviklingen an. Denne praksisen ser nå ut til å være i ferd med å bli en *common sense* (Fairclough 2001:27). På sikt kan både dårligere kunnskap p.g.a. sen eksponering i tegnspråk og i hvilken grad normaliseringsbestrebelsene "lykkes" i den forstand, gi en mindre døvepopulasjon mht kriteriet om tegnspråkkyndighet.

Døve er for det meste endogame (Lane, Hoffmeister & Bahan 1996:30), det vil si at de gifter seg med hverandre, selv om det forekommer at de gifter seg eksogamt. Allikevel er

det de færreste døve som får døve barn (Mitchell & Karchmer 2004:153). Motivet for å gifte seg endogamt er som oftest begrunnet med at det er viktig å kunne kommunisere uanstrengt med sin livspartner, videre er det viktig å kunne identifisere seg med sin partner og ha samme verdensanskuelse (Lane, Hoffmeister & Bahan 1996:71).

6.2. *Institusjonell støtte og kontroll*

Bourhis (2001:103) tar opp institusjonell støtte og kontroll i forbindelse med etnolingvistiske grupper. Institusjonell støtte og kontroll kan være av uformell og formell art, og vi vil gå nærmere inn på det her.

6.2.1 Uformell støtte og kontroll

Uformell støtte og kontroll viser til i hvilken grad en gruppe har organisert seg selv som en pressgruppe med en vaktbikkjefunksjon som ivaretar en gruppes interesser på forskjellige arenaer både i privat og offentlig virksomhet. Uformell støtte og kontroll innebærer også den grad medlemmer av en gruppe innehar uformelle posisjoner i samfunnet. Det ser ut til at svært få døve, om noen, innehar slike posisjoner som Bourhis (2001) beskriver. Det hadde i dag vært naturlig at døve hadde oppnådd posisjoner på beslutningsnivå, og spesielt i institusjoner der det jobbes for døve og tunghørte. Dermed kan vi ta i betraktning Faircloughs krysskulturelle diskurs (2001:39) der han viser at *den dominante blokken* (Fairclough 2001:27), altså for oss den hørende majoriteten, innehar det han kaller for *powerful subject positions* (2001:60) og har *gatekeeping* funksjoner i institusjoner som jobber for døve og dermed gjør at døve ikke oppnår posisjoner som gir en økt form for institusjonell kontroll (2001:40). Fairclough (2001:60) peker eksplisitt på at "*counselling is a salient discourse type which has colonized workplaces, school and so forth*".

Døve har tidlig vært flinke til å organisere seg og dannet ulike pressgrupper. Allerede i 1918 ble Norske Døves Landsforbund dannet (Sander 1993), senere omdøpt til Norges Døveforbund (heretter NDF). Vi oppfatter det dit hen at NDF kan oppfylle denne funksjonen i Bourhis' (2001) rammemodell. Døveforeningene som er å anse som NDFs lokallag, er pressgrupper på lokalpolitisk plan.

Ål folkehøyskole og kurssenter for døve ble stiftet av NDF i 1974. Skolen er viktig i forhold til tegnspråk, døves kultur og historie. De har tilbud innen de nevnte områdene både i folkehøyskoledelen og kursdelen. Tilbudene de gir er på tegnspråk både til hørende og døve. Skolen er etter vårt syn en sentral premissleverandør for døves syn på seg selv og således en bærebjelke i det norske døvesamfunnet.

Døvesamfunnet har også egne massemedia: Døves Tidsskrift og Døves Media. Døves Tidsskrift er primært et medlemsblad for NDF, men har også i tillegg til å være et medlemsblad, en vaktbikkjefunksjon i forhold til det som berører tegnspråklige i Norge. Døves Media derimot var tidligere aktiv i forhold til produksjon av tegnspråkmateriell. I dag er denne delen mer eller mindre borte. I stedet produserer de tegnspråklige programmer på oppdrag fra NRK. Programmene spenner fra døvepolitiske saker til barneprogrammer. Når det gjelder produksjon av tegnspråkmateriell så har staten selv tatt ansvar for dette arbeidet, primært på Møller Kompetansesenter. Innsatsen som gjøres der for norsk tegnspråk er stor. Dette er et eksempel på en uformell støtte som etter hvert er blitt formell støtte.

Døveidretten var tidligere organisert som et eget forbund, Norges Døveidrettsforbund (NDI, stiftet 1925) med en klar vaktbikkjefunksjon. I dag er dette forbundet etter ønske fra myndighetene og idretten blitt redusert til Norges Døveidrettsutvalg (NDI) organisert under Norges Idrettsforbund fra og med 2008. Vi ser her et eksempel på *den dominante blokk*s innflytelse (Fairclough 2001:27), og at denne har resultert i en organisering som ikke skjer på døves premisser. Her organiseres døve idrettsutøvere i sine særforbund etter hvilken idrett de utøver, og utvalget er rådgiver for særforbundene i forbindelse med for eksempel rekruttering og kompetanseheving.

CODA Norge er en interesseforening for hørende barn av døve foreldre. Foreningen ble stiftet i 2005 og vil bidra med medlemmenes erfaringer i forhold til en oppvekst i et tospråklig miljø med norsk og tegnspråk. Norsk døvehistorisk selskap (NDHS),¹⁸, opprettet i 1990, har som formål å jobbe for at det sentralt og lokalt arbeides med registrering, innsamling og forsvarlig oppbevaring av alt som kan ha døvehistorisk

¹⁸ <http://www.ndhs.no>

interesse. NDHS utgir et medlemsblad *Nye Journal for døve*. Til slutt vil vi nevne Forening for norsk tegnspråk (FONTS) som er en interesseforening for norsk tegnspråk.

Uformell støtte og kontroll i lys av Bourhis innehas av NDF, Ål folkehøyskole og kurssenter for døve og Døves Media. Det er verdt å merke seg at de to sist nevnte institusjonene er blitt kjempet frem av NDF. Andre som også innehar uformell støtte og kontroll i varierende grad er døveidretten, CODA Norge og FONTS. I det neste avsnittet vil vi redegjøre for formell støtte og kontroll i lys av Bourhis' etnolingvistiske modell (2001).

6.2.2. Formell støtte og kontroll

Når vi snakker om formell støtte og kontroll viser vi, som tidligere nevnt i 3.3, til i hvilken grad medlemmer av en etnolingvistisk gruppe har oppnådd maktposisjoner på beslutningsnivåer i næringsliv, industri, massemedia, kultur, sport og religiøse institusjoner. Vi minner om at Bourhis (2001:107) viser til at en etnolingvistisk gruppe som innehar sterk institusjonell kontroll i offentlige og private institusjoner er bedre stilt til å sikre og forbedre sin vitalitet.

I tråd med den språklige og kulturelle forståelsen av døve tok Kirke-, undervisnings- og Forskningsdepartementet (KUF) konsekvensen av denne forståelsen ved arbeidet og utgivelsen av nytt læreplanverk i 1997 (L97). I dette læreplanverket fikk norsk tegnspråk og døve sin forskriftsfestede læreplan for første gang i historien, med en tilhørende lovparagraf som anerkjente døves rett til undervisning i og på tegnspråk (Opplæringsloven §2-6). Denne offisielle anerkjennelsen var etter hva vi oppfatter med på å heve norsk tegnspråks generelle språkstatus innenfor skolesystemet. Døve fikk endelig aksept for kravet om å få kunnskap gjennom sitt språk. Det er verdt å merke seg at denne retten i dag i følge rundskrivet av 04.07.2008 fra Kunnskapsdepartementet er utvidet til å gjelde *elever* (vår kursivering), m.a.o. er ikke hørselsstatus knyttet til denne retten:

§ 2-6. Teiknspråkopplæring i grunnskolen

Elevar som har teiknspråk som førstespråk eller som etter sakkunnig vurdering har behov for slik opplæring, har rett til grunnskoleopplæring i og på teiknspråk.

En bør i tillegg i denne sammenhengen nevne at det finnes svært liten institusjonell støtte til tegnspråk og språkbrukerne i majoritetens opplæringsplaner. En kan se ut ifra Kunnskapsløftet 06 at det er et mål å kunne noe om samene og å lære litt samisk som for eksempel å telle. Noe tilsvarende i forhold til norsk tegnspråk og dets brukere er totalt fraværende. Denne diskursive utdanningspraksisen virker dermed konstituerende og ikke minst reproduserende på kommende generasjoner fordi dette er en utøvelse av makt (Fairclough 2001:31-32). I dette tilfelle handler det om usynliggjøring, og i tillegg får en ikke kunnskap om døve og norsk tegnspråk i den alminnelige skolen. Slikt sett er denne praksisen med på å opprettholde de sosiale strukturer i samfunnet (Fairclough 2001:31) der de hørende beholder sin makt og døve fortsetter å være maktesløse i forhold til deltagelse i diskurser som gjelder dem selv.

Selv om tegnspråk har formell støtte gjennom L97 og Opplæringsloven §2-6, synes vi at det er påfallende at kravet til å kunne tegnspråk for de som skal undervise i faget, er så lavt som det er. I et rundskriv fra 1995 fra Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet var det et krav på 10 vekttall (30 studiepoeng) i norsk tegnspråk (KUF 1995:1). I praksis ansettes det i dag undervisningspersonell i skolene for hørselshemmede som ikke kan tegnspråk, så dette kravet kan ikke sies å være gjeldende i dag. Vi kan nesten si det samme for lærere for tegnspråklige barn i vanlig skole. Det finnes ingen forskrifter eller lover for hvilke formelle krav til tegnspråk en lærer som underviser *i* og *på* tegnspråk skal ha. Dersom en foretar en sammenlikning med hensyn til formelle krav til å undervise i andre språk i skolen, for eksempel engelsk, tysk eller fransk, så er det langt fra nok eller i det hele tatt akseptabelt med 30 studiepoeng. Heller ikke er det noen krav til didaktikk i faget norsk tegnspråk.

Skoleavdelingene på de statlige spesialpedagogiske kompetansesentra gir tegnspråk institusjonell, og dermed formell, støtte. Noen kommuner gir institusjonell støtte på kommunale skoler, såkalte "tvillingskoler" og "knutepunktskoler", som fungerer som hjemmeskoler for døve. Disse skolene har et stort tegnspråkmiljø, og undervisningen skjer også på tegnspråk. Skolene er etter vår oppfatning viktige for at norsk tegnspråk ikke skal bli ytterligere truet av domenetap, selv om det er færre elever enn før i de statlige skolene. Til tross for at læreplanen har et språklig og kulturelt perspektiv og anerkjenner døve som en språklig og kulturell minoritet (L97:133) kreves det

paradoksalt nok et enkeltvedtak som har en spesialpedagogisk argumentasjon og et majoritetsperspektiv knyttet til hørselsstatus dersom en ønsker å gå i skolene som har en formell institusjonell støtte. Etter vår oppfatning innsnevres den formelle støtten til norsk tegnspråk fra lovnivå til nivået for økonomisk tildeling, der økonomien knyttes til hørsel jf. med "skolen *for* hørselshemmede" i Tildelingsbrev fra Utdanningsdirektoratet (2010:23). Videre tolkes det bl.a. på direktørnivå ved et senter at opplæring etter § 2-6 innført skoleåret 1997/98 "[g]jelder for : Hørselshemmede elever som har tegnspråk som førstespråk" (Ik Dahl 2010:1).

Det er verdt å merke seg at den formelle støtten helt frem til St.meld. 35 (2007-2008) hadde bakgrunn i forståelsen av at norsk tegnspråk var nødvendig for døve. Støtten er kanskje egentlig ikke gitt fordi tegnspråk er undervisningsspråket, men heller fordi det er hørselshemmede som går der. Om en ønsker å kunne gå på en tegnspråklig skole må en være medisinsk definert som hørselshemmet og det må være dokumentert at en "trenger" eller har "behov" for tegnspråk. Med et slikt utgangspunkt er hørende barn av døve som har tegnspråk som førstespråk, i realiteten avskåret fra å få undervisning på sitt morsmål.

Det finnes også institusjonell støtte i de høyere utdanningsinstitusjonene. Universitetet i Oslo (UiO), Høgskolen i Bergen (HiB) og Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) har alle treårige utdanningsløp for tegnspråktolker. Denne støtten er også av en kompensatorisk art. En utdanner hørende i tegnspråk slik at døve kan få tilgang til majoritetssamfunnet på majoritetens premisser. Universitetet i Oslo (UiO) har også hatt tegnspråk grunnfag og mellomfag for morsmålbrukere, altså et studium der tegnspråket i seg selv ble anerkjent. Dette tilbudet er nå blitt borte av ulike årsaker, bl.a. på grunn av at den tidlige organiseringen av fagene i to lukkede løp førte til at opptaket til disse ble begrenset. Etter kvalitetsreformen¹⁹ ble dette redusert til et lukket løp der bare tolkestudenter får begynne. Døve og andre tegnspråklige som ønsker å lære om tegnspråk, og ikke-tegnspråklige som ønsker å lære tegnspråk har ikke et tilbud (noe de tidligere hadde ved UiO). Vi er av den mening at organiseringen av tegnspråkfaget på UiO hadde fått flere studenter dersom tegnspråkfagene hadde vært emnebasert og åpne for alle studenter

¹⁹ Kvalitetsreformen er en reform av høyere utdanning i Norge som ble gjennomført ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge høsten 2003.

ved UiO, og kunne kombineres i en bachelor- eller mastergrad. En slik organisering ville gitt tegnspråk lik status som for eksempel fransk, og ville vise en anerkjennelse av dette faget fra UiO sin side. UiO har også etablert en master i språk- retning tegnspråk . Det er verdt å merke seg at det var CODAer (Children Of Deaf Adults) eller døve selv som bidro til etableringen av tolkeutdanningen og tegnspråkfaget i Oslo, og slike studier spredte seg videre til resten av landet.

Døvekirken²⁰ er en offentlig og religiøs institusjon slik Bourhis tar opp (2001:107). Døvekirken består av fem menigheter spredt over hele landet (Oslo, Trondheim, Møre, Bergen og Stavanger) med døvekirker i Oslo, Trondheim, Tromsø (eid av menigheten i Trondheim), Bergen og Stavanger. Det vil i 2010 bli ny døvekirke i Sandefjord, som skal eies av menigheten i Oslo. Døvekirken er organisert under Den norske Kirke og Oslo bispedømme, og har fått en fast representant i Oslo bispedømmeråd siden 2005. Døvekirken begynte sin virksomhet i 1894 da De norske døvstummes forening i Kristiania 1878 (nå Oslo Døveforening) kjøpte den første Døvekirken i Dalsbergstien, Oslo (Lønning, 2008). I 1995 kom prøveliturgien på tegnspråk og Lukas-evangeliet kom ut i tegnspråkoversettelse i 2004 (Bibelselskapet). Døvekirkenes Fellesråd og Oslo bispedømmeråd har fra 2008 satt tegnspråkarbeidet høyt på dagsorden, og jobber med å utvikle tegnspråk i kirken ved at for eksempel tegnspråklige liturgier skal utvikles og Bibelen skal oversettes til tegnspråk. Her vil vi nevne at det også kan finnes en døveteologi (Lewis 2007, Morris 2008). Her skisseres det en teologi på døves premisser og forutsetningene som følger med tegnspråk.

Stiftelsen Signo er en diakonal stiftelse organisert under Den norske kirke, og mottar offentlig støtte. Stiftelsen er Norges største arbeidsplass for døve i og med at de har 140 døve ansatte (av totalt 950). Vi kan diskutere graden av formell kontroll, da vi ser at få/ingen døve innehar posisjoner på beslutningsnivå i Signo-systemet med arbeidsmarkedsbedrifter, omsorgsinstitusjoner, botilbud for døve elever i videregående skole og utdanningstilbud (det siste spesielt rettet mot døve med funksjonshemninger).²¹

²⁰ <http://www.dovekirken.no>

²¹ <http://www.signo.no>

Teater Manu er et tegnspråklig teater, og en offentlig kulturinstitusjon som er organisert under Kulturdepartementet. Teateret er da en offentlig kulturinstitusjon, jf. Bourhis (2001:107). Dette er et helt nytt domene som norsk tegnspråk har mulighet til å utvikle seg i. Både tegnforrådsmessig og sjangermessig, fonologisk, morforlogisk, syntaktisk osv. er det mulighet for å drive språkrøkt (språkrøkt har vi tidligere nevnt i kapittel 3). Norsk Døvemuseum²² er organisert under Trøndelag Folkemuseum, og er et museum som skal vise døves kultur og historie. Museet er en offentlig institusjon, og gir formell støtte.

I forhold til offentlige tjenester så gis det lite tilgang på offentlig informasjon på tegnspråk. Et hederlig og ikke minst godt unntak er informasjonen om pensjon fra Statens Pensjonskasse.²³

Forekomsten av norsk tegnspråk i massemedia er nesten fraværende. Et moment en må ta hensyn til er at norsk tegnspråk er et muntlig språk. Dette betyr at det ikke har noe skriftspråk. Dette er en svært vanlig språksituasjon i verdens språklandskap og dermed ikke noe spesielt. Det har allikevel betydning for at norsk tegnspråk bare kan brukes i "levende" medier. Norsk Rikskringkasting (NRK) er det eneste fjernsynsselskap som viser norsk tegnspråk regelmessig. Dette er mandagsprogrammene "Tegntitten", Nyheter på tegnspråk hver ettermiddag på hverdager med døde nyhetsoppleser og enkelte torsdager program for voksne døde (NRK1). Samtidig med dette har de et enestående tolketilbud for døde tegnspråklige i Tegnspråkkanalen. I denne kanalen tolkes det som blir sendt på NRK1 fra kl 18-21.30. Dette tilbudet er også forholdsvis nytt og har potensial til å bli en viktig ekstern språklig faktor i forhold til språkendringer. I skrivende stund er det bevilget penger til Språkrådet for å ivareta utvidelsen av rådets mandat til å ivareta blant annet norsk tegnspråks stilling i Norge.

Døve innehar formell støtte og kontroll i varierende grad i utdanningssektoren, det kirkelige arbeidet, noen kulturinstitusjoner og vil etter hvert styrke tegnspråkets stilling i forbindelse med utvidelsen av Språkrådets mandat. Døve innehar i liten grad formell støtte og kontroll når det gjelder fravær av informasjon i majoritetens læreplaner og i

²² <http://www.museumsnett.no/alias/HJEMMESIDE/NDM/>

²³ <http://www.spk.no/no/Person/Pensjonsreformen---kort-og-godt/Hva-er-pensjon/>

massemedia. I og med at skolediskursen er viktig for samfunnets kunnskap, vil dette fraværet være konstituerende i forhold til majoritetsdiskursen. Vi vil nå gå over til å se på statusfaktorer som Bourhis redegjør for.

6.3. *Statusfaktorer*

Når det gjelder statusfaktorer, vil vi se på sosiohistorisk status, sosial og økonomisk status samt språkstatus.

6.3.1 Sosiohistorisk status

Vi begynner først med sosiohistorisk status der vi ser at døvegruppen tidligere kanskje var en mindre sammensatt gruppe enn i dag og således mer homogen. De fleste jobbet som håndverkere i s-yrkene²⁴ (Widell, 1993:15) og hadde lav utdanning etter å ha gått ut fra døveskolen. Fritiden ble ofte tilbrakt i døveforeningen eller i sportsklubben. Feriene gikk ofte etter hvert til nærmeste døvehytte eller feriehjem som var eid av den lokale døveforeningen.

6.3.2 Sosial og økonomisk status

Når vi ser på sosial status, ser vi at betegnelser som "døvtumme" og "døv" med en nedsettende konnotasjon i visse kontekstuelle sammenhenger og andre stigmatiserende betegnelser på en minoritetsgruppe i det norske samfunn, tilsynelatende er tillatt å bruke offentlig, for eksempel massemedia.²⁵ Dette står i motsetning til de andre politisk korrekte betegnelsene som for eksempel på samene. Dette forekommer til tross for at det kan være like mange tegnspråkbrukere som samisktalende. Fairclough (2001:60) tar opp det at massemedia setter dagsorden og bestemmer hvem som skal være med eller ikke i diskursen. Dermed er massemedia en prestisjefylt diskurstype der tilgangen til massemedia og dens "powerful subject positions is another arena of social struggle". Til tross for at ordet "døvtumme" ble tatt ut av Norsk Riksmålsordbok sent på 1800-tallet

²⁴ skomakere, skreddere, snekkere og syersker.

²⁵ <http://www.dagbladet.no/2009/03/30/nyheter/innenriks/leteaksjon/5538921/>

og døvesamfunnet siden da gjentatte ganger har bedt massemedia om ikke å bruke dette ordet, så overser²⁶ massemedia dette, da de innehar makten.

Når det gjelder økonomisk status, så har få døve gjort karriere i sin jobb. De blir ofte værende på "gulvet" og i lavere mellomlederstillinger (dette gjelder få!²⁷). De er i samme jobben i lengre intervaller enn hørende. Dette henger sammen med vansker med å få jobb i majoritetssamfunnet, der *gatekeepers* sitter med ansettelsesmyndighet.

Døve i dag er en svært heterogen gruppe utdanningsmessig sett. Udanningsnivået spenner fra håndverkere, selvstendig næringsdrivene og til forskere. Døve ungdommer har mye kontakt med hørende ungdommer og er slik sett ikke isolerte. I dagens samfunn er det umulig for døve å være isolerte. Døve er nødt til å forholde seg til naboer, storfamilien (som jo er hørende for de fleste), skolen, sine hørende barn (for 96 % av døve, som tidligere nevnt), medstudenter, arbeidskollegaer osv. Norsk tegnspråk har bidratt til at døvesamfunnet har blitt åpnere enn tidligere fordi tegnspråktolker er lettere tilgjengelig og en egen profesjon i motsetning til tidligere da de ikke fantes som profesjonelle. På denne måten har tolketilbudet bidratt til økt interaksjon mellom døve og hørende.

6.3.3 Språkstatus

Vi går videre inn på språkstatus. Norsk tegnspråk er tradisjonelt sett på som et språk med lav prestisje (Vogt-Svendsen, 1991; Holten, 2009). Tegnspråklandskapet består av norsk tegnspråk, og naturlig utviklede blandingsformer, samt et konstruert system som er laget som heretter vil bli kalt for tegnspråknorsk.

6.3.3.3 Norsk tegnspråk

Som tidligere nevnt har tegnspråkene i verden og ikke minst norsk tegnspråk hatt en lav status sett i forhold til talespråkene. En har ansett tegnspråkene for noe laverestående og primitivt. Det er også mulig at statusen til tegnspråk har blitt lavere på 1900- tallet

²⁶ <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/08/31/475370.html>

²⁷ dette er noe som vi og flere andre har observert fra et innenfraperspektiv, og Nunn, N.J.; Lilley, G. & Emery, S. la fram en undersøkelse om døve i beslutningsposisjoner under den tredje internasjonale Deaf Academics and Researchers Conference i Stockholm 12. august 2006 ("Cross-cultural collaboration within a Deaf Studies Department-What does Deaf Academics mean in practice"), hvor de viste at ved fire universiteter i Storbritannia var det ingen døve på toppen i Deaf Studies-avdelingen, og ytterst få senioransatte i motsetning til mange døve ansatt som faglærere. Jo høyere opp i hierarkiet, jo færre døve.

som følge av at Saussure, grunnleggeren av den moderne lingvistikken, utvidet linearitetsbegrepet til alle deler av talespråket (Harris 2003:62). Han så på dette som et sentralt språklig trekk for menneskelige språk. Woll (2007:337) nevner at de typiske språklige trekkene er arbitraritet og linearitet. Tegnspråkene er som kjent relativt ikoniske og simultane (definisjonen av disse vil vi komme ytterligere tilbake til ved redegjøringen for norsk tegnspråks karakteristiske trekk lenger ned). Ergo falt ikke tegnspråkene like åpenbart inn under hans definisjon for menneskelige språk og ble dermed oversett eller sett ned på.

Fremdeles er det slik at mange hørselshemmede blir frarådet av fagfolk å velge tegnspråk i tillegg til norsk.²⁸ Et vanlig syn har vært og er at "(...) tegnspråk er hemmende på døves tale- og skriftspråksutvikling" (Vogt-Svendsen, 1983:1). Det er så vidt vi vet ingen normalthørende mennesker som er tegnspråkbrukere som har en dårlig tale. Tegnspråk har også blitt sett på som et hjelpemiddel for å kompensere for hørselsnedsettelse og for å få tilgang til norsk. Et annet argument for å velge bort tegnspråk er at med CI er det unødvendig med tegnspråk, siden vi tross alt lever i et hørende samfunn.

St.meld. nr. 35 "Mål og mening" slår fast at "[t]eiknspråk må ikkje sjåast på som ein kommunikasjonsmetode for menneske med nedsette funksjonsevner, men som eitt av fleire språk som blir nytta i eit mangespråkleg samfunn" (s.233). Med dette utsagnet blant flere blir norsk tegnspråk anerkjent gjennom et offentlig dokument. Som en konsekvens av denne institusjonaliserte statushevingen er det foreslått at det opprettes en stilling i Språkrådet.

I Norge ser det ut til at norsk tegnspråk er et forholdsvis ungt språk. Det ser ut til at det har fått sin nåværende form gjennom påvirkning fra dansk tegnspråk. Dette fordi den første døve døvslærer ved Thronhjems Døvstumme-Institut studerte på Døvstumme Instituttet i København og tilegnet seg dansk tegnspråk. Med bakgrunn i dette sier Schröder (1993:233) at norsk tegnspråk står nærmere dansk tegnspråk enn svensk tegnspråk, hvis vi bare ser på enkelttegn. Barna som gikk på Thronhjems Døvstumme-

²⁸ Eksempler er Aftenposten 26. februar 2010 (appendiks 11), Agderposten 9. januar 2010 (appendiks 12) og Tidsskrift for Den norske legeforening (se Siem, Wie & Harris 2008).

Institut den gang, utviklet sannsynligvis språket på en spontan og naturlig måte og i samhandling med sin døve lærer. Dette tegnspråket måtte da ha blitt påvirket av lærerens danske tegnføring. Dette er en rimelig antagelse siden det gjennom studier er vist at døve barn i Nicaragua etter å ha startet på en nyopprettet døveskole i løpet av få år utviklet et tegnspråk i samhandling med hverandre (Vonen 2006:146). Dette helt nye nicaraguanske tegnspråket utviklet nytt tegnforråd og egen grammatikk. De yngre elevene skapte språket med utgangspunkt i de eldre elevenes gester og (Vonen 1997:2).

Norsk tegnspråk kjennetegnes, som andre tegnspråk, ved at det er et visuelt og gestuelt språk. En bruker øynene når en skal forstå språket og en bruker armer, hender og ansikt til å realisere det. Det er altså et språk som er helt uavhengig av hørsel siden det ikke omfattes av et lydsystem.

Tegnspråk har ifølge Vogt-Svendsen (1983) noen flere karakteristikk. Hun fremhever spesielt følgende: simultanitet, spatialitet og ikonisitet. Simultaniteten tar utgangspunkt i at tegnspråkene er tilpasset den visuelle modaliteten, i motsetning til talespråkene som tar utgangspunkt i den auditive modaliteten. Øynene kan ta inn store mengder av informasjon samtidig. Tegnspråk utnytter av naturlige grunner nettopp den spesielle simultane eller samtidige egenskapen i synet. På leksikalsk nivå er det slik at de tidligere nevnte parametrene (se 1.1) må utføres samtidig for at de skal gi mening til et spesifikt uttrykk. På setningsnivå kan simultaniteten komme til uttrykk gjennom eksempelvis spørresetningen nedenfor:

Bryn:	hevet
Blikk:	kontakt
Kropp:	frem
Munn:	"sy"
Høyre hånd:	SYK
Venstre hånd:	PEK-m
Oversettelse:	"Er han/hun syk?"

Dette gjøres ved at den dominante hånden (for de fleste høyre) utfører tegnet SYK samtidig med at den andre hånden peker mot den personen spørsmålet rettes til. De

non-manuelle komponentene opptrer samtidig med de manuelle. Munnen utfører en munnstilling som likner på 'sy' og som tilhører det leksikalske tegnet SYK, hevede øyenbryn markerer ja/nei-spørsmål, og blikkontakt med mottager, samt det at kroppen bøyes ørlite frem, indikerer at spørsmålet er et reelt informasjonssøkende spørsmål.

Den andre egenskapen som er typisk for tegnspråk er den spatiale eller bruken av rom. Dette betyr at tegnspråk utnytter den tredimensjonale muligheten til å gjøre ytringene meningsfulle. Tegnene plasseres og beveges foran/på kroppen, ved siden av kroppen eller over kroppen. I sjeldnere tilfeller kan tegnene plasseres bak/på og lengre nede ved/på kroppen.

Det tredje og siste karakteristiske trekk for tegnspråk er ikonisitet. Dette innebærer at språksymbolet "avbilder" eller "etterligner" det som det refereres til. Dette er en naturlig konsekvens fordi tegnspråk er visuelt basert. I følge Taub (2001:19) er ikonisitet enkelt sagt en *form-meaning resemblance*. Samtidig med dette sier Taub at en må kunne forvente en viss *guessability* som et mål på hvor ikonisk et tegn er. Hun peker på at ikonisitet er et forhold mellom menneskers mentale modeller av bilder og deres referent. Disse modellene er delvis motivert av våre menneskelige erfaringer og delvis er de kulturelt og sosialt motiverte. Ikonisitet forekommer på alle lingvistiske nivåer. Det er verdt å merke seg at dette er felles i både talespråk og tegnspråk. Hun gjør et poeng av at det ikke er en enkel avbildning eller etterlikning av en referent, men en komplisert og sofistikert prosess. Språklig ikonisitet eksisterer i følge Taub (2001:19) gjennom mentale prosesser.

Som tidligere nevnt har ikonisitet tradisjonelt blitt sett ned på innenfor språkvitenskapen, ansett som primitivt og ikke minst konkret. I tillegg til dette er det også mange som antar at disse ikoniske tegnene er naturlige. Stokoe (1960) definerer naturlige tegn som kulturelt betinget og naturlige i den kulturen de opptrer i. Adjektivet 'naturlig' beskriver han slik: "Some of those who use it are confident that throughout time and terrestrial space there is a necessary and unbreakable connection between sign and meaning" (Stokoe 1960:10). Når man tror at tegn og gester er naturlige og universale, antar man at man kan "se" betydningen av et ord når et tegn eller en gest blir vist. Stokoe (1960:11) peker videre på at deler av det som kan karakterisere et naturlig

og menneskelig språk, er at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom betydning og uttrykk: "whether a nod or some other sign was the 'natural' for yes in [...] England, that sign is just arbitrary, just as much culturally determined, as any syllable in a vocal system".

Det er dermed viktig å forstå at man ikke kan "se" betydningen av et ikonisk tegn, og at det er tilfeldig hvilket uttrykk som blir knyttet til en betydning. "For å kunne fatte betydning knyttet til en gest, eller mer spesifikt, tegn med bevegelser og spesifikke håndformer, må man se eller erfare tegnet i en språklig sammenheng" (Holten 2009:155). Gjennom denne erfaringen ser en ikonisiteten, avhengig av hvor transparent den er.

Når en skal ytre seg på tegnspråk, er armene og hendene som beveger seg mest synlig. Disse kalles for manuelle komponenter etter *manu-*, som betyr hånd på latin. Tegnene har, som nevnt tidligere, en systematisk oppbygning av det Stokoe (1960) kaller aspekter, som gjør at en kan beskrive et tegn gjennom å si noe om hvilket sted det utføres på, hva slags håndform(er) tegnet består av, og hvordan bevegelsen er. Vi har her valgt å bruke parameter som betegnelse i stedet for Stokoes (1960) aspektterm for disse komponentene. Dette fordi termen "aspekt" også brukes i forbindelse med verbets bøyning, og vi vil unngå sammenblanding. Parametrene utgjør alene et distinktivt trekk (Stokoe 1960, Vogt-Svendsen 1983). Senere forskere bl.a Sandler (1989) har delt opp parametrene til enda mer elementære trekk, som er de "egentlige" distinktive trekkene. Dette betyr at hvert parameter kan romme flere distinktive trekk. Stokoe beskrev også håndformens orientering, det vil si håndens posisjon (retning og vridning) i forhold til tegnrommet og kroppen. Dette gjorde først i forbindelse med transkripsjonssystem. Battison (1978:21) mener at ved revitaliseringen av orienteringsaspektet i 1974 at orienteringen kan forstås som et eget parameter sammen med Stokoes tre første parametre (1960). Etter dette har flere bl.a Frishberg (1975) ansett at tegnet har fire parametre og at orienteringen således er et distinktivt trekk, mens for eksempel Sandler (1989), Vonen (2006) og vi mener orientering er en del av håndkonfigurasjonen.

Parameteret plassering er hvor tegnet utføres i tegnrommet, på kroppen (fra øvre del av lårene og oppover) eller på den passive hånden. Tegnrommet er rommet foran kroppen

fra øvre del av lårene og oppover til over og bak hodet. Her kan tegnet plasseres et utall steder innenfor tegnrommet.

Håndkonfigurasjonen som parameter er delt i to: håndformen er hvordan hånden (enhåndstegn) eller begge hendene (tohåndstegn) ser ut i forhold til fingre og deres stilling i forhold til hverandre eller håndflaten, mens orienteringen sier oss hvordan hendene holdes i forhold til hverandre, tegnrommet og kroppen, det vil si håndens vridning (hvor håndflaten er vendt) og retning (hvor knokene er vendt). Tohåndstegn kan ha en aktiv og en passiv hånd (enkel artikulatur) eller to aktive hender (dobbel artikulatur).

Bevegelse er hvordan og i hvilken retning hånden eller hendene beveges i tegnrommet og i forhold til hverandre (Vonen 2006:129).

Non-manuelle trekk er en viktig del av tegnet, og Vonen definerer disse til å være: "munn/kinn, nese, øyne, øyenbryn, hode (for eksempel ved hoderist og hodenikk), skuldre og overkropp" (Vonen 2006:129). Det er verdt å merke seg at munnen i norsk tegnspråk er et parameter som rommer flere dimensjoner som har hver sine mulige distinktive trekk (Vogt- Svendsen, 1983).

6.3.3.3 *Blandingsformer*

Når to språk kommer i kontakt med hverandre, kan det skje en påvirkning fra begge språk eller fra det ene, på grunn av språkkontakt. Vanligvis er det slik at lavstatusspråket blir påvirket av høystatusspråket. Språkkontakten kan være hos individet eller i et samfunn med to eller flere språk. I Norge er norsk sett på som høystatusspråk. Dette forstår vi ut av språkhierarkiet som Bull og Lindgren (2009) bygger opp sin bok på. Vogt-Svendsen (1991:4) viser til at naturlige blandingsformer eller tegnspråknorsk med norskpregede varieteter "...må sies å ha hatt en høyere status enn norsk tegnspråk". Hun påpeker også at jo mer norsk det er i språkkontaktformen jo høyere status har den (Vogt-Svendsen 1991:4). Vi vil først ta for oss termer knyttet til naturlige blandingsformer for så til slutt komme inn på tegnspråknorsk som system.

Blandingsformer blir definert slik av Holten (2009: 153):

Som en konsekvens av språkkontakt har det oppstått forskjellige blandingsformer mellom norsk tegnspråk og norsk. Disse har gjennom de siste 30-40 årene fått forskjellige metaspråklige navn som bl.a. *tegn og tale*, *tegn som støtte*, *norsk med tegnstøtte*, *tegnspråknorsk*. Felles for dem er at "grunnspråket" eller "hovedspråket" følger norsk syntaks.

Det er verdt å merke seg at den sistnevnte blandingsformen ikke har et naturlig utviklet utgangspunkt. Dette skal vi komme tilbake til under punktet tegnspråknorsk senere i dette kapitlet.

Hvem som er opphavet til termer for blandingsformer, er uklart. Med fare for spekulering vil vi allikevel anta at disse termene er oppstått i pedagogiske miljøer knyttet til forskjellige grupper, der målet har vært å gestuelt avbilde referansene som ordene refererer til i talespråket. "Tegn til tale" blir definert av Vonen (2008:3) "ved at sentrale ord blir tydeliggjort ved at man bruker den manuelle delen av et tegn som betyr noenlunde det samme som ordet, mens man sier ordet". Dette er en blandingsform som brukes overfor hørende barn med forsinket talespråklig utvikling. Det kan være barn med Downs syndrom eller andre grupper med talespråklige vansker.²⁹ "Tegn og tale" kalles av mange den varianten som fungerer mellom døve og hørende som kommunikasjonsform. Tegn og tale kan være med eller uten stemme. "Tegn som støtte til talen," "tegn som støtte for munnavlesning eller "tegn som støtte" (TSS) defineres som "talespråk med tegn som støtte for avlesning av de viktigste ordene i setningen" (Vonen 2008:3) og er blitt en identitetsmarkør for døvblitte – altså døve som mister hørselen i voksen alder og har norsk som morsmål. Til slutt har vi termen norsk med tegnstøtte (NMT). Dette er en forholdsvis ny term. Denne språkblanding har til hensikt å visualisere med tegn det som blir sagt med norsk tale til hørselshemmede barn. NMT-termen brer om seg og brukes nå også i forhold til hørende barn med språkvansker og CI-opererte barn. Det er, slik vi ser det, vanskelig og kanskje umulig å skille det ene fra det andre rent språkbruksmessig (Holten 2009:154). Felles for alle variantene er at de blander norsk talespråk med konvensjonelle tegn og andre tegnspråklige elementer, som lokalisasjon og øyenbrynsbruk fra norsk tegnspråk. Det kan imidlertid være verdt å merke seg at norsk tegnspråk bare har to uttrykk med samme innhold for språkblanding mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk med 'vasa vasa'-lignende ordbilde som fast

²⁹ Det har vært voksende interesse blant amerikanske foreldre å lære sine barn tegnspråk. Merk at her er det snakk om barn som ikke har nedsatt hørsel. Se for eksempel <http://www.babies-and-sign-language.com/> og <http://www.signingbaby.com/main/>.

munnstilling. Dette i motsetning til norsk som opererer med opptil seks metaspråklige termer. De tegnspråklige uttrykkene betyr at det er mindre tegnspråksyntaks, mer norskspråklig syntaks og norske munnstillinger; m.a.o. betydningen illustrerer at språkblandingen befinner seg på kontinuumet mellom norsk tegnspråk og norsk som er illustrert i fig. 1 (hentet fra Vogt- Svendsen, 1991a):

norsk tegnspråk	norsk pidgintegnspråk	norsk talespråk
	tegn og tale	

Fig. 1

En kan si at jo lenger inn mot sentrum av linjen en er, jo mer språkblanding blir det. I dette språkkontinuumet kaller Vogt- Svendsen (1991b:3) de naturlige blandingsformene for pidgintegnspråk, en term som James Woodward introduserte i 1972. Pidginspråk defineres av Broch og Jahr (1984:3) "som et språk i seg sjøl". Altså at "pidgins develop their own rules and norms of usage" (Meshtrie 2000:280). Disse blandingsformene på kontinuumet er slik vi oppfatter det uten regler eller språknormer slik det kreves for å kalle disse pidginspråk. Videre er pidginspråk "social rather than individual solutions" (Mühlhausler 1980:5, sitert i Meshtrie 2000:280). Denne typen språkkontakt er lite utforsket men den opptrer naturlig både mellom døve tegnspråkbrukere, mellom døve og hørende tegnspråkbrukere og mellom hørende tegnspråkbrukere. Clayton Valli og Ceil Lucas (1992) er en av de få som har gjort en vitenskapelig undersøkelse rundt dette fenomenet som de velger å kalle *contact signing*.

Vi mener at e språkblandingen som beskrevet her, mer oppfyller kriteriene for kodeveksling, selv om det ikke er sekvensiell veksling. Ved slik bimodal kommunikasjon kan en gå inn i og ut av forskjellige grammatikker (Poplack 1979/80). Språkbrukerne gjør individuelle språkvalg ut ifra sin egen språkkunnskap i de respektive språk som blandes. Jo høyere kompetanse i begge språkene, jo bedre bimodal kommunikasjon. Slik bimodal kommunikasjon veksler ikke bare sekvensielt på samme måte som talespråkene gir anledning til, men derimot blandes de i tillegg simultant (Holten 2009:153). Til tross for dette foretas språkvalgene på bakgrunn av sosial motivasjon, situasjonen rundt samtalen, temaet det samtales om, leksikalsk og grammatisk

kompetanse i språkene som man "veksler" mellom, eller hvem man prater med (Myers-Scotton 1988, Auer 1988 og Poplack 1979/80). På bakgrunn av det foregående mener vi at det er behov for ytterligere sosiolingvistisk forskning på norsk tegnspråk.

En kan se at det er to perspektiver i forhold til bimodal kommunikasjon. Den ene tilnærmingen er, slik vi ser det, med bakgrunn i normalitetsdiskursen i det pedagogiske miljøet fra *den dominante blokk* (Fairclough 2001:27). Denne tilnærmingen ser på tegnspråk som et hjelpemiddel til å visualisere norsk, samtidig somdet er hørende som ikke er medlemmer av tegnspråkmiljøet som definerer hvilke tegn som skal brukes og hvordan, gjennom utgitte bøker med bakgrunn i tegnspråknorsk, der flere av tegnene ikke inngår i norsk tegnspråks vokabular. Det andre perspektivet kan en kalle for innenfraperspektivet, her har en et forhold til dette som en del av tospråklighetens uttrykk og en del av døves register for kommunikasjon.

6.3.3.3 *Tegnspråknorsk*

"Tegnspråknorsk er en konstruert og avgrenset kode som kan sies å være utviklet delvis gjennom et standardiseringsforsøk av tegnforrådet i norsk tegnspråk og delvis for å synliggjøre eller visualisere norsk" (Vogt-Svendsen, 1991:3). Dette ble gjerne kalt "ordentlig tegnspråk" (Falkenberg & Sander 1977:13), eller "riktig norsk tegnspråk" (Døves Tidsskrift, 15/1957: 15), "det nye tegnspråket" (Falkenberg & Sander 1977:11) eller "nye tegn" (Vonen 1999: 211).

Utgangspunktet for tegnspråknorsk var å lage et "undervisningstegnspråk" (Døves Tidsskrift, 12/1975:4) for å gjøre norsk talespråk mer tilgjengelig ved å visualisere norsk. Dette førte til, mente man, at døve barn ville lære norsk mer effektivt (Vonen, 2009:93). På denne måten antok man at det var lettere å munnavlese norsk og å lære norsk. Etter hvert fikk dette systemet preg av å bli et standardiserings- eller normeringsprosjekt, der det gjennom sin veileder til lærerne som skulle undervise i dette konstruerte systemet kalte det for et "tegnspråk riksmål" (Falkenberg & Sander, 1977:11) fordi kursene gikk over hele landet og i liten grad tok hensyn til de tegnspråklige dialektene.

Målet var å lage "et logisk, systematisk, meningsbærende og pent tegnspråk som følger talespråket ord for ord, smidig og naturlig" (Falkenberg & Sander, 1977:11).

Ambisjonene var det heller ingenting i veien med, dette systemet skulle være fullkomment (Falkenberg & Sander, 1977:11). Å visualisere norsk var å lage manuelle tegn som var sentrale i den norske grammatikken. Tempus i fortid fikk en liten vipp over skulderen. Denne vippen bakover kan ha vært visualisert på denne måten med bakgrunn i metaforen om at fortiden er plassert bakover, og dette kan da passe inn i TSU sine definisjoner av meningsbærende tegn. For eksempel ble tegnet for begrepet 'gikk' satt sammen av tegnet GÅ VIPP, ledsaget av den orale komponenten til det norske munnbildet 'gikk'. Det ble også konstruert tegn for det norske pronomensystemet, flertall ble vist ved gjentatte bevegelser (Døves Tidsskrift 12/75 og Falkenberg & Sander 1977). Det ble i tillegg konstruert egne tegn for funksjonsord i norsk. Dette foregikk i et utvalg som fikk navnet tegnspråkutvalget (heretter TSU) i NDF. Når TSU bestemte seg for hvilket tegn som var gangbart og passet inn i deres prinsipielle syn, ble tegnet "vedtatt".

At tegn skulle være meningsbærende innebar at tegnene i dette systemet skulle være mest mulig logiske i forhold til innhold og uttrykk. Sitatet fra informant i gruppe II illustrerer hvorledes de tenkte:

TSU sin hovedoppgave var "normering" av tegn, dvs å vurdere ulike tegn som var i bruk blant døve og så velge ut det vi mente var "det beste" til bruk i vårt kursmateriell. Eksempel, tegnet for DØD. Der hadde vi 6-7 tegn å velge mellom, og vi valgte det med å føre fingertuppene nedover brystet, som skulle symbolisere at sjelen skilles fra legemet. (Det er identisk med det svensk/finske tegnet.) Vi ønsket IKKE det som var vanlig blant døveprestene- nemlig som "slutt"/"ende"- og dette ble senere døveprestene enig med oss i, for det er i strid med kirkens lære om at døden ikke er slutten, eller som dikteren sier: "Intet er endt med døden...". (informant)

Som vi forstår forkastet tegnspråkutvalget enkelte av de norske variantene som var konvensjonelle fordi de var ulogiske. I stedet hentet de et annet uttrykk fra et annet tegnspråk. De valgte som vi ser et tegn som fylte kravet om det de mente var logikk, men som kan tolkes som en ikonisering og avbildning av tegnets betydning på norsk.

Fremgangsmåten ved å finne "de beste" tegnene var at alle i TSU demonstrerte forskjellige tegnuttrykk i bruk blant døve. Etter dette vurderte man hvilket som var 'meningsbærende' ut fra ordets betydning (NDF 1979:7). Legg merke til at man i praksis hadde utgangspunkt i det norske ordet for å lage tegnspråklige uttrykk. Altså ord i et annet språk. Dersom man ikke fant noen tegn som var gode gikk man igjennom andre

lands tegnspråkbøker og dersom man fant et tegn der, valgte man dette. Dersom det heller ikke var mulig å finne et godt tegn, gikk TSU til det skritt å konstruere et 'meningsbærende' tegn og som samtidig var lett å utføre (NDF 1979:7). Man tok kanskje ikke hensyn til og utgangspunkt i norsk tegnspråks naturlige plassering, håndkonfigurasjon og bevegelsesinventar. Etter hvert fant TSU ut at ideen med å visualisere de norske funksjonsordene og de morfologiske formativene ble for tungvint og dette ble forlatt.

Med et pent tegnspråk mente man at en ikke skulle bruke de tegnspråklige uttrykkene med munnstillinger som ikke var lånt eller hadde sin opprinnelse i norsk talespråk. Det siste var fra "døves slangspråk" (Falkenberg & Sander 1977:11). Når tegnene skulle følge talen, var det viktig at man utførte tegnene like lenge som de talte ordene. Så om et tegn hadde flere takter enn det ordet hadde stavelser, burde ikke tegnbrukeren utføre disse fullt ut. Dette kunne føre til at det ble "flimrebilde" [sic!] (Falkenberg & Sander, 1977:14). Tegnene skulle m.a.o. ha like mange stavelser som de talte ordene.

Ansiktet var også i fokus. Men det måtte være: "Ingen overdrivelser! Det skal ikke bli grimaser!" (Falkenberg & Sander, 1977:14). I praksis når man brukte tegnspråknorsk hadde ansiktet ingen mimikk og så slapt, kjedelig, stivt og dårlig ut (Vogt-Svendsen 1987b:14).

Tegnspråknorsken ble implementert systematisk og administrert av NDF. Andre arrangører hadde også slike kurs. Man så helst at NDF var blitt kontaktet før det ble satt i gang slike kurs. Det krevdes ett lærerpar, en døv og en hørende, der den hørende skulle fungere som tolk. Disse lærerne hadde formell godkjenning fra NDF ved formannen i TSU. Denne godkjennelsen ble bare gitt for ett kurs av gangen. De ble oppfordret til å delta på kurs i NDFs regi for å dyktiggjøre seg. Undervisningen ble lagt til de lokale døveforeningene over hele landet. Man kunne få statstilskudd dersom man fulgte reglene for antall deltakere og antall timer (Falkenberg & Sander 1977). Kursene ble veldig populære. Det var hørende som deltok, både lærere for døve og foreldre til døve barn. Det var sågar døve som deltok for å "forbedre" tegnspråket sitt. Det deltok i 1981 4885 personer (Peterson 1995:15).

6.4. *Oppsummering*

Vi har her beskrevet døvesamfunnet i lys av Bourhis (2001) vitalitetsrammeverk. Hovedfaktorene som vi har beskrevet er de demografiske forhold, institusjonelle forhold og de statusmessige forhold som omgir det tegnspråklige minoritetssamfunnet. Disse forholdene må sees i sammenheng med majoritetens kunnskap, fonosentrisme og generelle undertrykkelse uttrykt gjennom makt, ideologi og diskursive praksiser. Dette kommer vi nærmere inn på i kapittel 9.

I det neste skal vi presentere og drøfte datamaterialet vårt i forhold til språkholdninger.

7 Språkholdninger – en presentasjon og drøfting av resultatene

“Language is the blood of the soul into which thoughts run and out of which they grow”.

Oliver Wendell Holmes

I denne delen vil vi først kort beskrive vår tilnærming til våre data som ble fremskaffet i det ustrukturerte intervjuet. Videre presenterer vi våre funn, for så å drøfte disse funnene opp i mot hverandre.

Som nevnt i metodekapitlet, valgte vi å transkribere videoopptakene fra intervjuene i forhold til den ustrukturerte delen av intervjuene. Informantenes svar var blitt trigget, det vil si svarene var deres reaksjoner på en filmsnutt på tegnspråknorsk. Informantene ble oppfordret til å fortelle fritt om opplevelser og antagelser rundt tegnspråknorsk og norsk tegnspråk. Det er verdt å merke seg at alle våre informanter brukte norsk tegnspråk. Fordi norsk tegnspråk er et muntlig språk og ikke har et skriftspråk, valgte vi å gjøre bruk av vår tospråklige kompetanse ved å bruke norsk skriftspråk. Ved første gangs gjennomgang av videoopptakene av alle 22 informanter noterte vi ned hva de snakket om (jf. Metodekapitlet). Etter at dette var gjort, gikk det noen dager før vi tok det frem igjen. Vi valgte å gjøre det på den måten, fordi vi da kunne se på datamaterialet med nye kritiske øyne. Den tidligere nedskrevne gjennomgangen av de ustrukturerte intervjuene bar preg av å være skrevet ned i 3. person og viste at vi hadde fortolket mer enn det informanten fortalte, i stedet for bare å oversette direkte. Vi bestemte oss da for en ny videogjennomgang av samtlige informanter, fokuserte kun på hva informanten sa og oversatte ytring for ytring i førstepersonsform med flere adjektiv og tegnsettinger som tilsvarte de non-manuelle markørene i utsagnene til informantene. Samtidig med dette gjorde vi bruk av våre tidligere notater. Etter vår opplevelse ved ha en kombinert tilnærming med den første fortolkningen og ny gjennomgang, så oppdaget vi nye vendinger og semantiske elementer i den ustrukturerte informasjonen. Styrken ved dette var at vi ved første gangs oversettelse hadde sett ting som vi ikke så ved annen gangs gjennomgang og vice versa. En kan si at dette fungerte som en kvalitetssikring av det oversatte datamaterialet.

Ved systematisering av utsagnene til informantene tok vi utgangspunkt i Svennevig *et al* (1995) og Faircloughs (2001) kritiske tekstanalyse. Tekst er en diskursdimensjon i følge Fairclough (2001). Vi valgte å fokusere på ekspressive språkfunksjoner på det Fairclough (2001: 92-93) kaller vokabular med *experiential values* knyttet til tegnspråknorsk og norsk tegnspråk og valgte å se på utsagn eller ytringer der vurderinger forekom. Etter å ha oversatt nøye alle de 22 ustrukturerte intervjuene, fant vi frem til utsagn med vurderende ytringer og uttrykk knyttet til tegnspråknorsk og tegnspråk. Enkelte vurderinger var identiske, men vi tok dem likevel med, siden det var et vurderende utsagn fra en annen informant. De vurderende ytringene fordelte vi så i positive utsagn og negative utsagn, hvorpå disse utsagnene ble fordelt i forhold til hvilken aldersgruppe de opptrådte i, i datamaterialet. Å gjøre en inndeling i positive og negative vurderinger var ingen lett oppgave. Først forholdt vi oss kun til teksten, men fordi vi hadde oversatt med norske ord, ble vi nødt til å ta i bruk vår innenfrakunnskap og bruke vurderingene i tegnspråklig minoritetskontekst. Dette kan for eksempel være ordet 'døv' som hos mange hørende har en negativ konnotasjon i retning 'dum' eller 'treig'. I vår kontekst er det et positivt ladet ord som er en identitetsmarkør i den forstand at det skaper fellesskap. Til slutt gikk vi gjennom tekstene for å se etter språklige former som uttrykte et forhold mellom minoriteten og *den dominante blokken* (Fairclough 2001:27) i tegnspråksutsagnene. Vi valgte da å se på de grammatiske strukturene i ytringene der tegnet HØRENDE forekom, fordi denne typen utsagn omtaler majoriteten sett fra et døveperspektiv.

7.1 Utsagn

Vi vil først presentere informantenes utsagn om tegnspråknorsk, og deretter informantenes utsagn om norsk tegnspråk. Som tidligere nevnt er informantene delt inn i to grupper, gruppe I og gruppe II. I gruppe I finner vi "grasrotinformantene" som er inndelt i aldersgrupper: gruppe A (60-85 år), gruppe B (45-59 år), gruppe C (25-44) og gruppe D (18-24 år). I aldersgruppene er det også en jevn fordeling av informanter fra dialektområdene Oslo og Trondheim. I gruppe II finner vi informantene som var aktive i NDFs tegnspråkutvalg og/eller AKTA. Som tidligere nevnt ser vi på gruppene i sin helhet og trekker ikke fram forskjeller innad i gruppene.

7.1.1 Utsagn om tegnspråknorsk

Eksempler på ytringene er (se appendiks 13 for en oversikt over ytringene):

Positive	Negative
-mer elegante eller finere tegn	-vanskelig å oppfatte
-bruker riktig tegn	-jeg får lav selvtillit, og føler meg usikker når jeg bruker det

Figur 2 illustrerer hvorledes de vurderende ytringene i de forskjellige aldersgruppene er spredt i forhold til tegnspråknorsk.

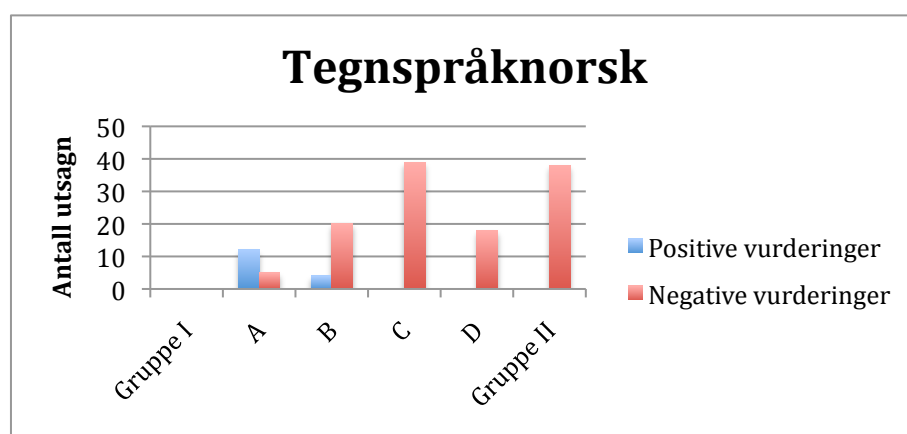

Fig. 2 Positive og negative vurderinger om tegnspråknorsk

Som en kan se i denne figuren, er det flest positive vurderinger i gruppe A, altså den eldste gruppen. I gruppe B er det også en forekomst av positive vurderinger. I gruppene C og D finner vi ingen forekomster av positive vurderinger. I forhold til negative utsagn om tegnspråknorsk finner vi at gruppe A har en påfallende lav frekvens i negative vurderingsytringer om tegnspråknorsk i forhold til de 3 andre gruppene. Gruppe B har rundt 20 negative ytringer knyttet til tegnspråknorsk. I gruppe C er det rundt dobbelt så mange negative ytringer om tegnspråknorsk enn det er i gruppene B og D. Gruppe II har en nesten tilsvarende frekvens i negative vurderinger om tegnspråknorsk. Vi vil komme nærmere inn på dette når vi ser på begge typer utsagn.

7.1.2 Utsagn om norsk tegnspråk

Eksempler på ytringene er (se appendiks 14 for en oversikt over ytringene):

Positive	Negative
Døve som tegner vanlig er opplagte og våkne	-blir flau når døve tegner stort
-Fullstendig avslappende	-mye mimikk og grimaser

I forhold til positive og negative vurderinger om norsk tegnspråk (fig. 3 og appendiks 14), kan vi lett se at gruppe A er den gruppen som har færrest positive vurderinger om norsk tegnspråk og flest negative vurderinger om norsk tegnspråk.

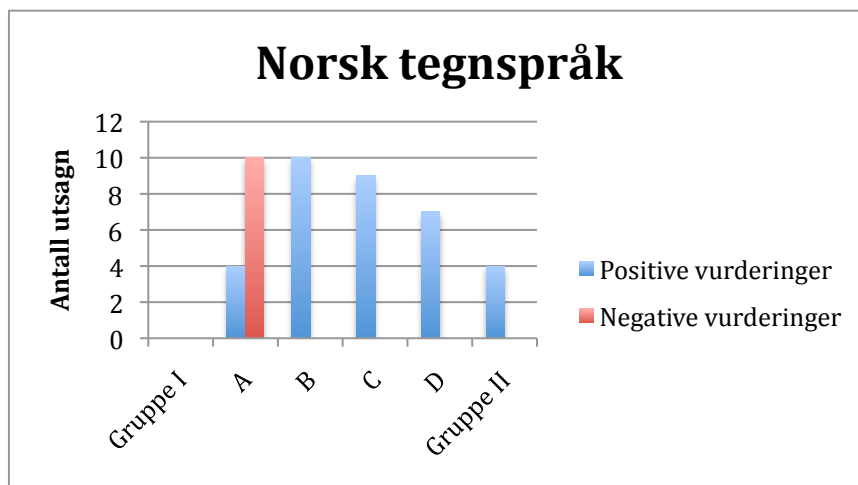

Fig. 3 Positive og negative vurderinger om norsk tegnspråk

Dette står i kontrast til de tre andre gruppene som har en høy frekvens av positive vurderinger. Frekvensen av disse avtar jo lavere alder deltakerne i gruppene har. Gruppe II har en nesten like lav frekvens i positive vurderinger i forhold til norsk tegnspråk som gruppe A. Aldersmessig er de fleste som i gruppe A.

Dersom en ser disse funnene under ett, kan vi se at positive vurderinger i forhold til tegnspråknorsk har den høyeste frekvensen i gruppe A (60-85 år). Gruppe B (45-59 år) har en mindre forekomst av positive vurderinger. Men forskjellen mellom de to gruppene er at det er kun informantene i gruppe A som også har et høyt antall negative vurderinger i forhold til norsk tegnspråk. Altså at gruppe A har den største frekvensen av positive vurderinger av tegnspråknorsken og høyest frekvens av negative vurderinger i forhold til norsk tegnspråk. De er også den gruppen med færrest negative vurderinger om tegnspråknorsken. Rundt 1975 befant denne gruppen seg i alderen fra 26 – 51 år. Med andre ord hadde alle fullført skolegangen når tegnspråknorsken ble implementert.

Før tegnspråknorsken kom inn i bildet var det i alle døveskolene undervisning basert på munnavlesning og for de som hørte litt, tale. Man brukte den såkalte orale metode; en talespråklig tilnærming. Det ble ikke brukt norsk tegnspråk i undervisningen, heller motsatt. Det ble sett ned på. Ulike kilder tyder på at det kanskje ble brukt enkelttegn

sekundært av og til blant enkelte lærere, men da som hjelpemiddel (Skjølberg 1989). Dette forstår vi når en av informantene forteller at han og en annen døv høyt oppe i døvorganisasjonen var ens ærend på en av landets døveskoler . De hadde fått "audiens hos bestyrer" der de fortalte at de hadde fått meldinger fra døveskolens lærere at de kunne tenke seg en halvtimes tegnspråkkurs i uken, slik at de kunne lære det. Hvorpå bestyreren utbrøt : "Dere må ikke tro at dere vet best!" og reiste seg. Når denne hørende bestyreren langer ut på denne måten til de to høytstående døde i deres egen brukerorganisasjon, kan en jo bare tenke seg hva elevene måtte tåle av ydmykelser. Språksituasjonen for denne gruppen spesielt, var slik at i undervisningen ble det brukt norsk. På fritiden, i internatene eller sovesalene , var det greit at døde brukte tegnspråk.

Fritiden ble kanskje også den gang undervurdert som sosialiseringsarena og kunnskapsarena. En kan si at disse to språkene levde side om side i hvert domene, et slags diglossi, selv om døde ikke hadde full tilgang til norsk. Norsk ble knyttet til de hørende lærerne med utdanning i skolen, og tegnspråk var lov i domenet der assistentene jobbet. Disse elevene lærte implisitt gjennom hele sitt skoleløp at norsk var det som var viktig og for å lære norsk var hørsel like viktig, kanskje viktigere enn å tilegne seg kunnskap. Tegnspråk var det språket, som de hadde naturlig tilgang til gjennom øynene, uavhengig av hørsel og som de ble henvist til fritiden. I tillegg til disse kodene i selve skolediskursen som representerte majoritetssamfunnet, så kom de samme type koder til uttrykk fra majoritetssamfunnet generelt gjennom handlinger og utsagn som signaliserte at tegnspråk var mindreverdig. Informantene har ikke bare fått implisitte og skjulte signaler på dette. Men også eksplisitte signaler og til dels ifølge våre informanter brutalt. (se sitat om A- og B-klasser, kap. 9.1). "Det var en vond tid" uttaler vedkommende. Dette kan bety at det i denne aldersgruppen er flere som har utviklet en negativ identitet i den forstand at de oppvurderer det språket de *per se* ikke har full tilgang til og bruker mest. De kan ha forsøkt å oppnå anerkjennelse, som Kermit (2006:51) sier:

gjennom å vise seg dyktige i forsøket på å opptre mest mulig hørende. Å stille sin døvhets til skue ved å snakke tegnspråk var det samme som å vise seg som avviker. For noen døde har dette vært et stempel man har akseptert i en slik grad at det er blitt en del av ens identitet.

De gir det kanskje høyere status fordi det har vært en mektig del av deres liv i de mest betydningsfulle årene. En kan si at gruppe A (60-85 år) viser negative språkholdninger i forhold til sitt eget naturlige språk, altså norsk tegnspråk. Linken mellom personen og språket det bruker er veldig nært. Myers-Scotton (2006:141) sier at "[a]ttitudes about language varieties are subjective evaluations (assessments) that are made about the value of both the varieties themselves and their speakers". Som Terje Basilier sa i 1972: "Hvis jeg sier ja til en annen persons språk, har jeg sagt ja til personen. Hvis jeg sier nei til et språk, har jeg sagt nei til personen, fordi språket er en del av oss selv" (Lieth 1998:15). Utsagnet fra informanten kan peke på muligheten for at det ikke er selve tegnspråket de nedvurderer, men heller seg selv fordi de er døve. Dette ser ut til å være helt ubevisst, selv om de har gjort slike vurderinger. Disse språkholdningene er for det meste ubevisste, men dette betyr ikke at en ikke kan vurdere eller handle på bakgrunn av ens holdning (Myers-Scotton 2006:109).

Gruppe B (45-59 år) derimot, har som tidligere nevnt, en høyere andel av negative vurderinger av tegnspråknorsk enn gruppe A. Funnene våre viser at denne gruppen har den høyeste frekvens av positiv vurdering av norsk tegnspråk. Denne gruppen var under tegnspråknorskens tid i alderen fra 11-25 år. Man kan anta at de eldste i denne gruppen har tilsvarende erfaringer i forhold til norsk som gruppe A (60-85 år). Likevel er det påfallende at det er denne gruppen som har høyest frekvens av positive vurderinger i forhold til tegnspråk. Peterson (1995) viser til AKTAs mandat på 80-tallet, som var en reaksjon mot tegnspråknorsken. AKTAs oppgave var blant annet å informere om norsk tegnspråk og bevisstgjøre på at norsk tegnspråk var å anse som et språk. Dette skulle gjøres i døveskoler og foreninger. Det kan bety at gruppe B (59-45 år), har fått denne informasjonen, men at den kanskje har gjort mest inntrykk hos de som var yngst i denne gruppen. Yngre mennesker er vanligvis mer formbare og åpne for nye impulser. Det kan også være slik at disse dødebevissthetkursene ble sterkt omfavnet, fordi det fylte et tomrom hos hver enkelt deltager. Holdningsmessig kan det for denne gruppen bety at de har ambivalente følelser i forhold til begge språk, eller at det innad i gruppen er store individuelle forskjeller.

Gruppe C (25-44 år) er den gruppen med høyest frekvens av negative vurderinger i forhold til tegnspråknorsk. Denne gruppen kommer som nummer to når det gjelder

positive vurderinger av norsk tegnspråk. Skillet mellom gruppe B (59-45 år) og gruppe C er ikke stor. Fordi det ikke opptrer noen positive vurderinger av tegnspråknorsk, kan det bety at denne gruppen er mer likeartet i holdningene. Denne gruppen var yngre enn 10 år under tegnspråknorskens tid. Da vi gikk gjennom disse informantenes tekster var det påfallende hvor sammenfallende de reagerte i forhold til de andre gruppene i den forstand at de hadde ganske like historier fra sin skoletid (denne kollektive "hukommelsen" har vi tidligere nevnt i metodekapitlet og vil komme ytterligere inn på dette i drøftingen). Der de støtt og stadig ble påtalt av hørende lærere at deres tegn var gale og at de skulle uttales sånn og sånn fordi det hadde lærerne lært på kursene. Det ironiske er jo at det var hørende mennesker som hadde gått på kurs som skulle belære og undervise i hva som var rett og galt på tegnspråk- et språk som var utviklet av døve. Denne gruppen har dermed følt på kroppen hvor nedsettende hørende har snakket om deres språk. De ble sågar truet med sanksjoner dersom de ikke forandret tegnene sine. Med den erfaringen gruppe C hadde, er det ikke så rart at de har vurdert tegnspråknorsken så negativt. Tidsmessig kulminerte den strenge tegnspråknorsktiden i 1983 ved at tegnspråkutvalget ble lagt ned (Peterson 1995). 1985 ble starten på tegnspråkperioden i Norge; dette betydde at gruppe C i praksis har blitt voksne i denne tiden og kan ha knyttet sin identitet til norsk tegnspråk.

Til slutt har vi gruppe D (18-24 år) som ikke var født på denne tiden. De har en nesten tilsvarende negativ vurderingsfrekvens på tegnspråknorsken som gruppe B. Denne gruppen hadde også få positive vurderinger av norsk tegnspråk sett i forhold til gruppe B og C. Dette kan bety at ungdommene tar norsk tegnspråk som en selvfølge. De har aldri vært nødt til aktivt å forholde seg til tegnspråknorsken. På den annen side er det en informant i denne gruppen som sier: "Jeg håper at den perioden aldri kommer mer tilbake". Gruppe D er en del av det vi kan kalle for L97 generasjonen, som kanskje ser det som en selvfølge å kunne bruke tegnspråk i alle type sammenhenger, hvor som helst og når som helst.

I forhold til gruppe II, som består av mennesker som var med i tegnspråkutvalget eller AKTA, er det et tankekors at frekvensen for positive vurderinger av norsk tegnspråk er tilsvarende lav som gruppe A. Det er verdt å merke seg at begge disse gruppene er like i at de er over 60 år og dermed var like unge i tegnspråknorsktiden. I forhold til negativ

vurdering av tegnspråknorsk er denne gruppen nesten like høy som gruppe C. Fordi alle var politisk aktive den gang kan det bety bl.a. at enkelte tidlig så at tegnspråknorsk ikke fungerte, og at denne kunnskapen ligger så rotfestet i denne gruppen at de positive vurderingene av norsk tegnspråk kanskje kommer i bakgrunnen eller ligger i personen som en slags selvfølge i forhold til de andre gruppene. Enkelte vil kanskje bemerke at en vet at informanter som tilhører gruppe II hadde sterke negative vurderinger av norsk tegnspråk både da og nå. Dette kommer imidlertid ikke frem som eksplisitte vurderingsutsagn i vår undersøkelse. Imidlertid fremkommer det som implisitte holdninger som følgende sitat kan illustrere:

Og ... ja...også ble det forandringja...Så kom de svenske fra Stockholm, NN1 og de som hadde sett til Amerika og oppdaget at tegnspråk var et eget språk. En skulle ikke følge talespråket osv. Og.... døve i Sverige ble begeistret, NN2 ble veldig begeistret. NN3 og NN1... nei, jeg mener NN4. De fire holdt sammen og dominerte dem alle. Så kom NN5 (norsk, vår anm.) inn i bildet også hun ble begeistret. Så alt det jeg jobbet med raste sammen. Ja. (informant).

7.2 Grammatisk nivå

Vi har som tidligere nevnt valgt å fokusere på grammatisk nivå i teksten. Den diskursanalytiske tilnærming i forhold til grammatikk kan fokusere på "[w]hat experiential values do grammatical features have?" (Fairclough 2001:93). Grammatisk nivå kan inneholde koder, men også si noe om forholdet mellom deltakerne i prosessene. Det er gjennom de grammatiske strukturene i et språk at de menneskelige erfaringene avspeiles (Svennevig *et al* 1995:164). "Subjektive vurderinger er ofte knyttet til senderens perspektiv og kategorisering av virkeligheten" (Svennevig *et al* 1995:161).

I denne forbindelse har vi valgt og sortert ut tegnsekvensene der tegnet HØRENDE forekommer i videotekstene. Vi hadde en tanke om at bruken av dette tegnet kunne referere til et maktforhold der hørende er i majoritet og utgjør *den dominante blokken* (Fairclough 2001:27). Vi tenkte at tegn knyttet til hørende kunne være en *experiential values* (Fairclough 2001:93) og at døve dermed kunne ha en kollektiv felleserfaring i forhold til hørende. Vi valgte å analysere to eksempler i hver gruppe i gruppe I, bortsett fra gruppe A, da tegnet HØRENDE ikke opptrådte i noen tegnsekvenser der. I gruppe II har vi valgt å analysere tre tegnsekvenser, fordi denne gruppen består av seks informanter og ikke fire. For å lette lesing har vi forenklet transkripsjonen nedenfor. Ved

lesing av tabell er blått utført med passiv hånd (disse eksemplene er for øvrig illustrert i partiturtranskripsjoner, se appendiks 16):

1	NTS : PLUSS HØRENDE NY LÆRE TEGNSPRÅK-lok-opp KURS Norsk: (...),pluss at nye hørende lærte tegnspråk på kursene
2	NTS: HVOR AKSEPTERE DØVE SIN-v-frem SPRÅK PEK-v-opp SE IKKE (TA-BORT_SEKTOR-lok-h) VIKTIG HØRENDE PEK-v-opp PRINSIPP Norsk: (...) hvor det er aksept for døves språk. De hørende ser ikke og usynliggjør...de hørendes prinsipper er det som gjelder.
3	NTS: FØRST SAMFUNN PEK-c SE-lok-opp MAJORITET-lok-m-opp HØRENDE PEK-v SEKTOR-lok-m-opp PEK-c DØV MINORITET-lok-m Norsk: For det første, slik jeg ser det, består samfunnet av en hørende majoritet, og i tilknytting til oss, en döv minoritet.
4	NTS: FÅ ANSIKTUTVIDELSE x 2 HENSYN HØRENDE PEK-v-opp ORAL MOR MOR PEK-m-munn MUNNAVLESE TOMMEL-OPP Norsk: Det måtte være luftig rundt munnen av hensyn til de hørende for å klare og munnavlese munnbevegelser som mor , M-O-R er topp! [ironisk ment] (MOR utført på pannen)
5	NTS: VI-lok-ned-v VANT UNDERORDNE UNDERORDNE PEK-m-opp HØRENDE RIKTIG-lok-m-opp DØV MISTE PEK-c SE PEK-c SE FØLE STEMME IKKE PEK-m-opp Norsk: Vi er vant til å underordne oss, underordne oss de hørende som har rett....døve mister...jeg ser....jeg ser og føler at det de mener ikke stemmer.
6	NTS: OGSÅ PEK-m-opp HØRENDE PEK-vh-opp Norsk: Også de hørende...
7	NTS: IDAG DØVE GJENNOMFØRE HØRENDE PEK-mh-opp IKKE MEN NOE PEK-m MER TØR STÅ-FREM I DAG ALLE PEK-m PEK-m Norsk: I dag er døve mer frimodige til å kontakte hørende, men ikke alle, noen tør stå fram mer enn andre.
8	NTS: PEK-mv-opp HØRENDE IKKE-PEILING Norsk: De hørende hadde ikke peiling.
9	NTS: FLEST HØRENDE PEK-m-opp USIKKER Norsk: De fleste hørende var veldig i tvil.

I sekvensen HØRENDE PEK-m-opp i utsagn 9 (se appendiks 16) skjer det en distinkt bevegelse. På grunn av denne distinkte bevegelsen anser vi dette for to tegn. Dette er vanskelig å se i vanlig hastighet. I vanlig hastighet kan det være mulig å tolke dette som tegnet HØRENDE med større håndbevegelse enn vanlig.

10	NTS: HØRENDE PEK-h-opp INGEN Norsk: Hørende hadde ikke det.
11	NTS: KALLE SPRÅK KALLE SYSTEM PEK-m HØRENDE PEK-h-opp SOM BEGYNNE UNDERVISE DØVE HVORDAN TEGNE BAKVENDT PEK-m Norsk: Vi kaller det ikke språk men vi kaller det et system. Det var hørende som begynte å undervise døve hvordan de skulle bruke tegnspråk, helt bakvendt.

Som en kan se i disse eksemplene har 9 av 11 tegnsekvenser det til felles at de bruker PEK, i ikke-første person. Det er verdt å merke seg at utsagn med HØRENDE ikke forekom idet hele tatt i gruppe A. I vårt materiale fremkommer det ved sakte visning av disse tegnsekvensene en distinkt bevegelse mellom tegnet hørende og pekingen som refererer til de hørende. Samtlige pekinger har en retning *oppover*. Det varierer hvilken

grad retningen oppover har, men f.eks i sekvens nummer 8 er pekingen gjort med den passive hånden og har en klar retning oppover:

8) NTS: PEK-mv-opp HØRENDE IKKE-PEILING

Norsk: De hørende hadde ikke peiling.

”Signers often use the locus forward-sideward-upward-right or left (ipsilateral side) for institutions such as taxing authorities or foundations. The upward direction reflects most people’s attitude to authorities (physical height reflects authority)” (Engberg-Pedersen, 1993:75). Dette funnet passer meget godt i forhold til hennes observasjon i forhold til holdninger til det døve oppfatter som autoriteter, i dette tilfelle hørende mennesker.

1) NTS : PLUSS HØRENDE NY LÆRE TEGNSPRÅK-lok-opp KURS

Norsk: (...),pluss at nye hørende lærte tegnspråk på kursene

3) NTS: FØRST SAMFUNN PEK-c SE-lok-opp MAJORITET-lok-m-opp HØRENDE SEKTOR-lok-m-opp PEK-c DØV MINORITET-lok-m

Norsk: For det første, slik jeg ser det, består samfunnet av en hørende majoritet, og i tilknytting til oss, en døv minoritet.

5) NTS: VI-lok-ned-v VANT UNDERORDNE UNDERORDNE PEK-m-opp HØRENDE RIKTIG-lok-m-opp DØV MISTE PEK-c SE PEK-c SE FØLE STEMME IKKE PEK-m-opp

Norsk: Vi er vant til å underordne oss, underordne oss de hørende som har rett....døve mister...jeg ser....jeg ser og føler at det de mener ikke stemmer.

I eksempel 1, 3 og 5 (appendiks 16) er tegn som omtaler de hørende eller er assosiert med dem i sammenhengen, lokalisert foran fra hals og helt opp til pannen. I eksempel 5 sier informanten i tillegg noe eksplisitt i forhold til hvorledes vedkommende plasserer seg selv i en slik døv - hørende kontekst ved å bruke utsagnet ”Vi er vant til å underordne oss”. I ytring 3 opptrer både tegn som er lokalisert opp og som kongruerer med høyden der MAJORITET er lokalisert opp. Disse funnene kan antyde at det i norsk tegnspråk opptrer grammatiske former som skjuler koder med døves erfaring i en døv-hørende kontekst, der døve som gruppe er maktesløse, og at dette kan se ut til å ha manifestert seg som et grammatisk element dersom en anser spatial locus og peking rettet mot et sted i tegnrommet som et grammatisk element, slik Engberg-Pedersen (1993:75) oppfatter at det er. Scott Lidell (2003) derimot er av en annen oppfatning. Han mener at tegnspråkforskningen egentlig ikke ennå har kommet fram til hvorledes

direksjonelle tegn virkelig kan forklares med regelstyrt grammatikk, og at det spatiale rommet ikke er en del av grammatikken. Evidens i forhold til dette er, påpeker han, at også talespråkene gjør bruk av peking som en del av meningsfulle ytringer, men at lingvistikken tradisjonelt sett, ikke har vært opptatt av disse elementene som bærer mening. På norsk vil for eksempel "*Kan du hente den boken der?*" som oftest ledsages av en pekehånd, eller et blikk mot boken eller kanskje også et kneist med nakken. Peking eller andre visuelle signaler har ikke vært ansett som en meningsbærende del av de auditivt-vokale språkene. På grunn av dette er det i følge han, ikke utviklet lingvistiske modeller som ivaretar slike meningsfulle ytringer. For å finne en god analysemodell som ivaretar dette aspektet har han gjort bruk av *blended space theory* hentet fra kognitiv lingvistik. Dette er en kort redegjørelse av en større diskusjon som vi her ikke vil gå ytterligere inn på, for en ytterligere lesing viser vi til Liddell (2003).

Uansett om denne pekingen PEK - opp er å betrakte regelstyrt eller ikke, så kan denne pekingen bære en relasjonell betydning der det signaliseres makt og autoritet fra 'de hørende'. Dersom en inntar et annet relasjonelt perspektiv, kan det signaliseres underdanighet eller maktesløshet som døv sett i forhold til "de hørende".

7.3 Oppsummering

Vi har her presentert og drøftet resultatene av de ustrukturerte intervjuene. Den eldste gruppen utmerker seg med å ha positive holdninger til tegnspråknorsk og negative holdninger til norsk tegnspråk. Dette kan ha hatt betydning for utbredelsen av "nye tegn" i norsk tegnspråk. Tegnet PEK - opp i forbindelse med tegnet HØRENDE og bruk av tegn i øvre del av tegnrommet når disse assosieres med hørende i konteksten, kan være et uttrykk for kollektiv erfaring av undertrykkelse og ha blitt konvensjonalisert i norsk tegnspråk.

I neste kapittel vil vi presentere våre funn fra den strukturerte delen i intervjuene og drøfte disse i forhold til tegnendringer.

8 Tegnendringer – en presentasjon og drøfting av resultatene

“Language is power,
life and the instrument of culture,
the instrument of domination and liberation”.
Angela Carter

Vi systematiserte alle tegnene vi har samlet inn i vårt datamateriale: filmen *Sylvsmeden* fra 1958, ordlisten fra 1944, ordboka fra 1988, *www.tegnordbok.no* fra 2006 og intervjuene (jf metodekapitlet). Vi begynte med 15 tegn fra *Sylvsmeden*, og endte opp med 12 ord da vi startet analysearbeidet her. Tre ord ble ikke med videre i analysen, da de aktuelle tegnene bare forekom i filmen og under intervjuene, altså ikke i tegnsamlingene. Dermed kan disse ordene og deres tegn ikke sammenlignes på en god måte for å se om det har skjedd tegnendringer. Disse ordene er ‘perle’, ‘rosetter’ og ‘smykke’. Syv ord var representert i alle våre datakilder: ‘mann’, ‘han’, ‘tre’, ‘til’, ‘rose’, ‘bo’ og ‘er’. Fem ord var representert i tre-fire av våre datakilder (inkludert intervjuene): ‘bygd’, ‘hete’, ‘loft’, ‘krøller’ og ‘moderne’.

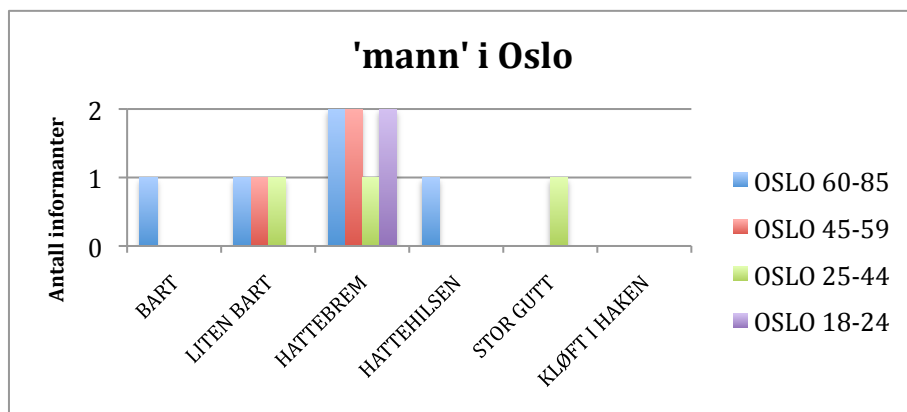
Vi vil her først systematisk presentere resultater som viser hvilke aldersgrupper og dialekter som bruker hvilket tegn. Vi presenterer tegnene som informantene viste når vi spurte dem om hvilke tegn de brukte for ordene. Informantene presenterte fra ett til flere tegn til hvert ord. Det blir presentert tre figurer for hvert ord: én for Oslodialekten, én for Trondheimsdialekten og én for gruppe II. Det blir da totalt presentert 36 figurer. Vi drøfter deretter tegnforekomstene våre i forhold til Frishbergs rammeverk, som tidligere er nevnt i kapittel 4. Vi har laget tabeller over tegnene til hvert ord, og der blir tegnene presentert i kronologisk rekkefølge. Når det gjelder bestemmelsen av den kronologiske rekkefølgen, så følger vi utgivelsesåret på filmen og tegnordbøkene/listene samt alderen på informantene for å fordele tegnene etter alder. Det blir da presentert 12 tabeller, en for hvert begrep. Materiellet presenterer til sammen 124 tegnforekomster. Tabellene er vedlagt i appendiks 15, og i DVD 1 og DVD 2 (appendiks 9, lagt ved i plastlommer på siste side).

Når det gjelder navnene på tegnene, så har vi for lesevennlighetens skyld valgt å benevne tegnene ved å bruke folkeetymologiske navn der vi har diskutert med informanter om tegnenes etymologiske opprinnelse. Der vi ikke har fått fram tegnenes etymologiske opprinnelse, har vi satt på vår betegnelse. Vi har valgt å betegne tegnene, først med det ordet vi presenterte, og deretter i mindre skrift med en folkeetymologisk betegnelse eller vår egen betegnelse, for eksempel MANN(1944/1988) kommer fra tegnordlistene eller MANN(1958) fra filmen *Sylvsmeden*. Tegnene fra intervjuene merkes slik: MANN_{HATTEBREM}. Når det gjelder transkripsjon av tegnene, så har vi skrevet om dette tidligere i metodekapitlet. Her ønsker vi å presisere at beskrivelsen av bevegelsene i tegnene fra 1944, er sitert fra tegnordlisten. Dette gjør at transkripsjonen her ikke er identisk med lignende tegnformer hvor bevegelsen er fortolket og beskrevet av oss (1958, 1988 og intervjuene).

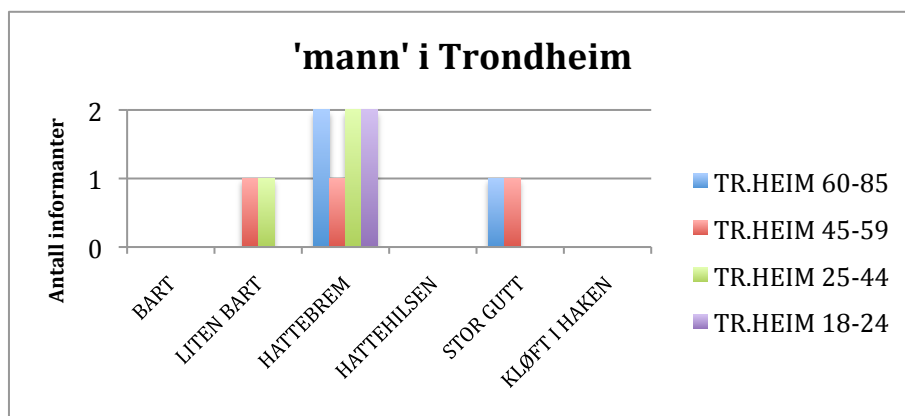
8.1 En gjennomgang av tegnene

8.1.1 'mann'

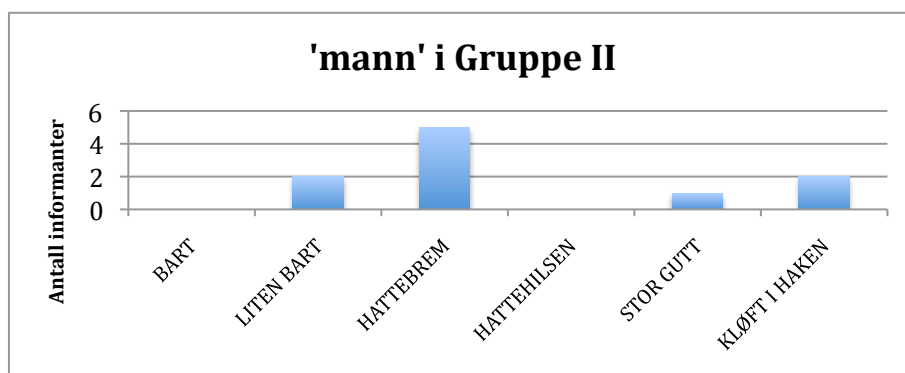
I materialet kom det frem 10 forskjellige tegn for ordet 'mann', se tabell 1 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 6 tegn under intervjuene, se figurene 4-6 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 4: 'mann' i Oslo

Figur 5: 'mann' i Trondheim

Figur 6: 'mann' i Gruppe II

Når vi ser på figurene, ser vi at $MANN_{HATTEBREM}$ er mest brukt av informantene i alle tre gruppene, 19 av 22. Bruken er spredt over alle aldersgruppene. Dette tegnet er det samme som MANN (1988) og MANN (2006). Dette tegnet forekommer først i 1988 i *Norsk Tegnordbok* i vårt materiale, og vi antar da at dette er et nytt tegn.

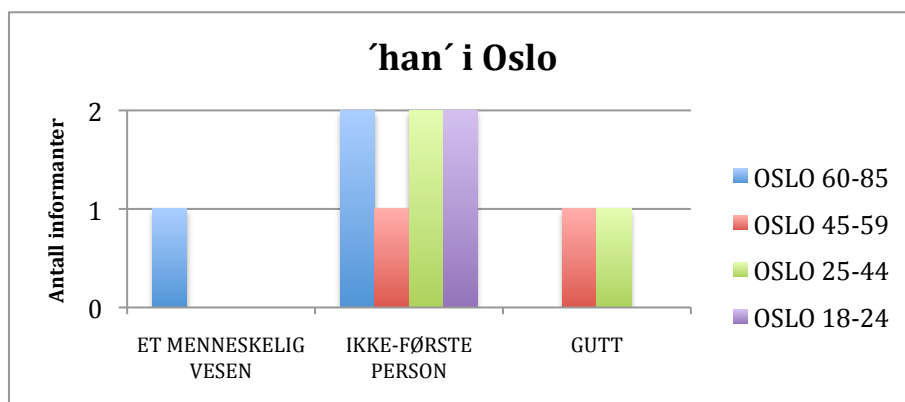
7 av 22 presenterte $MANN_{LITEN\ BART}$, så dette tegnet er fortsatt i bruk. Neste tegn er i mindre bruk, 4 av 22 viste tegnet $MANN_{STOR\ GUTT}$. 2 av 22 viste $MANN_{KLØFT\ I\ HAKEN}$. $MANN_{HATTEHILSEN}$ og $MANN_{BART}$ ble hver vist av en informant, begge fra gruppe II. Dette kan vi fortolke som at de tre siste tegnene muligens ikke har en så utstrakt i bruk i dag, men vi minner om at det er problematisk å generalisere fra våre relativt få informanter til kvantitative fordelinger i hele tegnspråksamfunnet (jf. diskusjonen i kapittel 5).

Blant tegnene vi finner her, ser vi at det skjer en forflytning når det gjelder tegnene MANN (1944), $MANN_{KLØFT\ I\ HAKEN}$ og $MANN_{LITEN\ BART}$. Her forflytter tegnet seg fra under haken, opp til haken og til slutt opp til under nesen. Dette skjer i motsatt retning av hva Frishberg viser til i sin modell, at tegn i kontakt med ansiktet flytter seg ut fra midten til

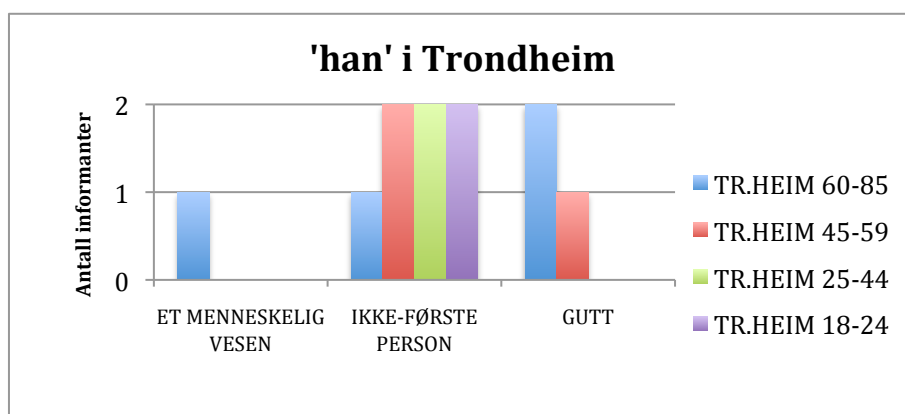
periferien av ansiktet. Dette er et spennende funn, og krever ytterligere forskning med flere eksempler for å se om dette er noe nytt som gjelder for norsk tegnspråk.

8.1.2 'han'

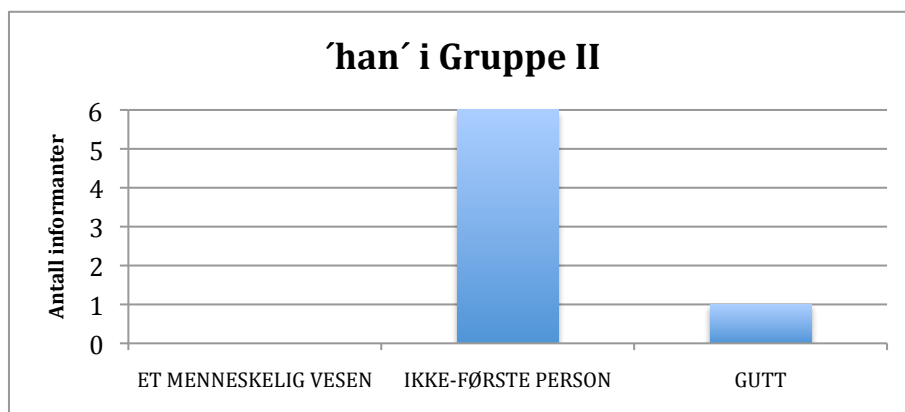
I materialet kom det frem 8 forskjellige tegn for ordet 'han' (tredje person entall), jf. tabell 2 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 3 tegn under intervjuene, se figurene 7-9 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 7: 'han' i Oslo

Figur 8: 'han' i Trondheim

Figur 9: 'han' i Gruppe II

I figurene ser vi at HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON} er mest brukt av informantene i alle tre gruppene, 20 av 22. Bruken er spredt over alle aldersgruppene. Dette tegnet er det samme som HAN 2 (2006). Dette tegnet forekommer ikke i de andre kildene.

6 av 22 presenterte HAN_{GUTT}, så dette tegnet er fortsatt noe i bruk. Det siste tegnet HAN_{MENNESKELIG VESEN} ble vist av to informanter, en fra Oslo og en fra Trondheim. Dette tegnet er det samme som HAN 1 (2006).

Blant tegnene som vi finner ser vi at det skjer en endring i bevegelsen ved tegnene HAN (1988) og HAN (2006)/HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON}. I det første tegnet peker pekehånden først opp, deretter bøyes pekehånden nedover i håndleddet. Pekehånden i det andre tegnet peker frem og føres fremover (og bøyes ikke nedover som i det første tegnet). Dette kan diskuteres med utgangspunkt i Frishbergs teori om utviklingen av grovere til finere bevegelser. Det å gå fra å bøye ned pekehånden i håndleddet til å bare føre den fremover, kan kanskje kalles for en grovere bevegelse? Mulig denne endringen har forekommet gjennom bruk av HAN(1988), slik at bevegelsen er gjort grovere fram til HAN(2006)? Vi ser som tidligere nevnt at de fleste informantene presenterer denne tegnet i HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON}.

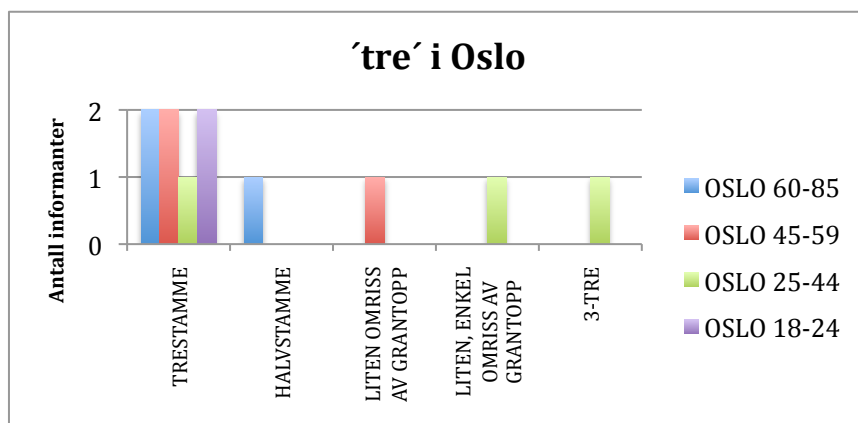
På den annen side så kan vi kanskje spekulere på om ikke HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON} har vært i bruk lenge. Vi kan anta at dette tegnet muligens ikke er beskrevet i 1944-tegnordlisten fordi dette tegnet er en peking og da kanskje ble vurdert som ikke "verdig" i den forstand at det i det hørende majoritetssamfunnet ikke er pent å peke. I 1944-tegnordlisten finner vi en rekke tegn som bruker pekehånd som håndform, men ikke peking. Basert på funnene av PEK-opp som viser status i forhold til majoritetssamfunnet (se forrige kapittel), så kan det være plausibelt å anta at døve på den tiden ble fortalt at det å peke var uhøflig og ikke pent, og dermed har de brukt andre former for tegn enn peking der det hadde vært naturlig å peke. Tegnene for ordene 'han' og 'hun' i 1944-tegnordlisten er lik tegnene for 'mann' og 'kone'. De eldre som hadde negative holdninger til norsk tegnspråk og positive holdninger til tegnspråknorsk (som nevnt i forrige kapittel) bruker denne formen for tegn, muligens fordi de kan være ansett som penere tegn.

Vi kan også diskutere hvorvidt HAN(1988) er et "nytt" tegn hvis vi tar utgangspunkt i drøftingen rundt peking som uhøflig, ikke pent peking.

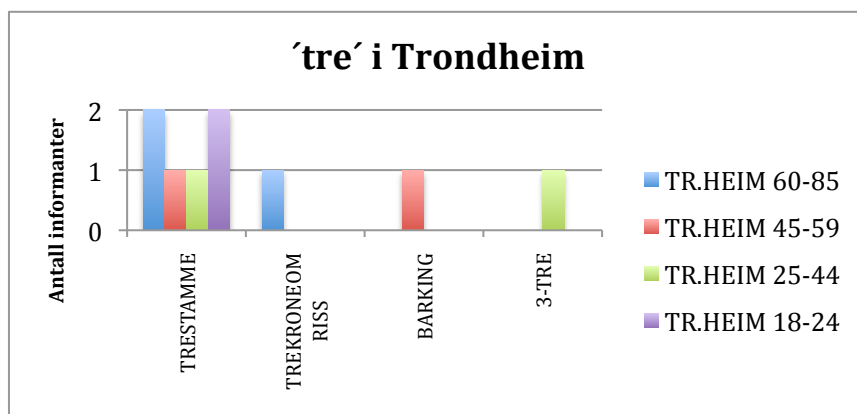
Når det gjelder tegnet HAN(1958) så ligner det på tegnet HAN(1944) med ett unntak, som vi tidligere nevnte i diskusjonen rundt 'mann'. Håndformen er som sagt forskjellig: i 1944 er det en pekehånd, mens det i 1958 er en flathånd. Disse eksemplene viser at kildene både i 1944 og i 1958 brukte tegnet for 'mann' i betydningen 'han', og at denne formen ble valgt framfor peking, jf. diskusjonen ovenfor. Vi minner her om diskusjonen i metodekapitlet angående tegnordlisten fra 1944. Det kan som tidligere nevnt i metodekapitlet tas høyde for om tegnutvalget i 1944-listen er representativt for tegnbruken på den tiden, det vil si om tegnordlisten er deskriptiv eller normativ.

8.1.3 'tre'

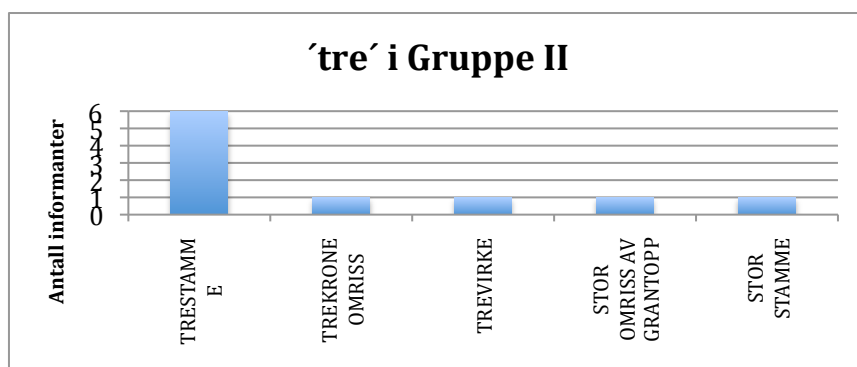
I materialet kom det frem 15 forskjellige tegn for ordet 'tre', se tabell 3 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 10 tegn under intervjuene, se figurene 10-12 for tegnspredningen hos informantene. Når det gjelder figurene her, så er bare tegnene som informantene i gruppene presenterte med i figurene. Dette er av praktiske hensyn, da det er for mange variabler (antall aldersgrupper x antall tegn) til å lage presentable figurer:

Figur 10: 'tre' i Oslo

Figur 11: 'tre' i Trondheim

Figur 12: 'tre' i gruppe II

Ordet 'tre' viste seg å være noe som trigget mange tegnformer, og i Sylvsmeden med tegnet TRE(1958) var betydningen 'trevirke' ut fra konteksten. Dette er noe vi kan ta selvkritikk på da vi spurte informantene om 'tre', og ikke 'trevirke'. Vi har imidlertid dokumentert interessante funn med 'tre', så vi har valgt å presentere de her i tabellen med 15 tegnformer. Vi har ikke tatt med de få forekomstene hvor informantene kom opp med talltegnet 3.

Her har vi fire tegnformer på 'trevirke': TRE(1958), TRE_{LITEN OMRIS GRANTOPP}, TRE_{TREVIRKE} og TRE_{3-TRE}. Når det gjelder det første tegnet, har en informant kommentert at han bruker det tegnet, men i betydningen 'ved'. En informant i gruppe B fra Oslo presenterte TRE_{LITEN OMRIS GRANTOPP} og betegnet dette til å være 'trevirke' ved å beskrive hva hun brukte dette tegnet til. TRE_{TREVIRKE} ble presentert av en informant i gruppe II. To informanter i gruppe C, en fra Oslo og en fra Trondheim, presenterte TRE_{3-TRE}. Disse to tegnene har samme håndform og samme orientering. Det som skiller disse to er plassering. Vi kan muligens snakke om en forflytning fra øverst på underarmen til skulderen. Plasseringen har holdt seg på samme kroppsside, men forflyttet seg nærmere

strupen. Dette kan stemme med Frishbergs teori om kroppsforflytning, fordi hun redegjør for tegn som forflyttes nærmere kroppens midtlinje og opp mot strupen.

Resten av tegnene omhandler ordet 'tre', altså et tre som står ute med en stamme og blader eller nåler på greinene og som kalles skog når mange av disse står sammen. Her ser vi i figurene at TRE_{TRESTAMME} er mest brukt blant informantene i datamaterialet, 19 av 22. Bruken er spredt over alle aldersgruppene. Dette tegnet ligner på TRE(1988), TRE 2(2006) og TRE_{HALVSTAMME}. Dette tegnet forekommer først i 1988 i *Norsk Tegnordbok*, og vi antar da at dette er et standardiseringstegn. Dette siden TRE_{TRESTAMME} først kom med standardiseringen i vårt materiale, og at dette tegnet er i utstrakt bruk i dag. Disse tegnene har små forskjeller: i TRE 2(2006) og TRE_{HALVSTAMME} er den passive håndens vridning nedover, og de andres vridning er oppover. Dette tegnet vrir også frem og tilbake flere ganger, mens bevegelsen er enkel i de andre. Vi ser ikke noe system eller tendens til endringer her, og vil da ikke gå ytterligere inn på disse.

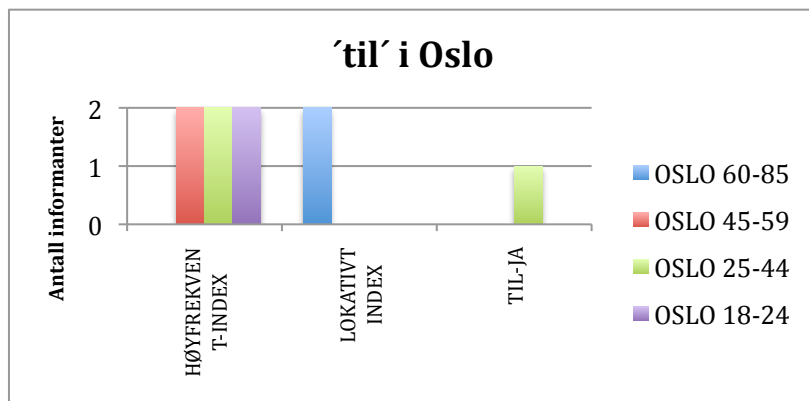
2 av 22 presenterte TRE_{TREKRONEOMRISS}, den ene i gruppe A og den andre i gruppe II. Begge er fra Trondheim. Resten av tegnene ble presentert av en informant hver. I Oslo forekom TRE_{HALVSTAMME} (gruppe A), TRE_{LITEN OMRIS GRANTOPP} (gruppe B) og TRE_{LITEN ENKEL OMRIS GRANTOPP} (gruppe C). I Trondheim fant vi TRE_{BARKING} hos en fra gruppe B. De to siste tegnene, TRE_{STOR OMRIS} og TRE_{STOR STAMME}, forekom i gruppe II.

Vi kan se at TRE(1944) og TRE_{LITEN OMRIS GRANTOPP} er det samme tegnet, med ett unntak: bevegelsen blir forenklet fra en gjentakende bevegelse til en enkel bevegelse i det første tegnparet. Her har t kanskje en gjentatt eller reduplisert bevegelse over tid blitt "deduplisert", det vil si det motsatte av reduplisering? For å kunne slå dette fast, trenger vi ytterligere forskning.

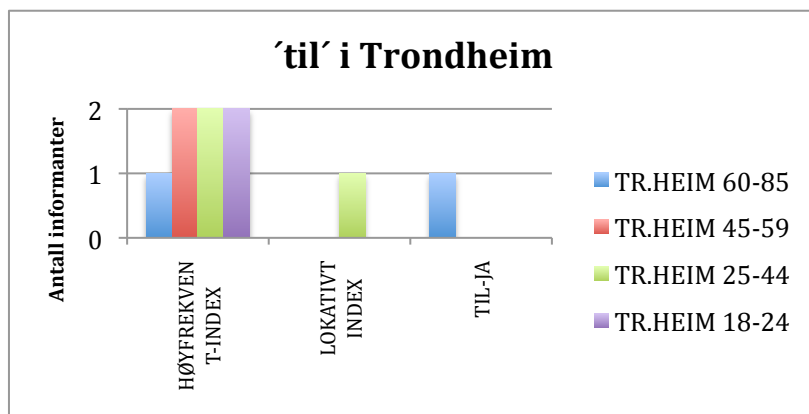
TRE 1 (2006) og TRE_{LITEN ENKEL OMRIS GRANTOPP} er det samme tegnet. Her finner vi også en illustrasjon på et tohåndstegn (TRE_{LITEN OMRIS GRANTOPP}) som går over til å være et enhåndstegn (TRE_{LITEN ENKEL OMRIS GRANTOPP}) ved å droppe den passive hånden. Ifølge Frishberg skal slike endringer skje med tohåndstegn i kontakt med ansiktet, og ikke i tegnrommet. Som tidligere nevnt, så har Björkstrand (2002), Radutzky (1989) og Holten (1998) funnet det samme som oss i svensk og i italiensk tegnspråk.

8.1.4 'til'

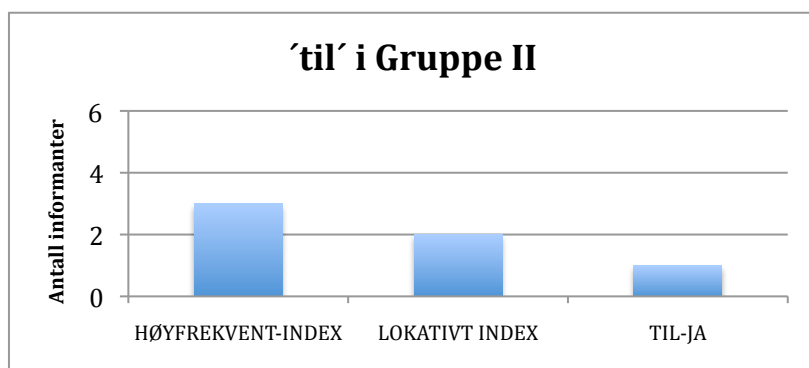
I materialet kom det frem 7 forskjellige tegn for ordet 'til', se tabell 4 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 3 tegn under intervjuene, se figurene 13-15 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 13: 'til' i Oslo

Figur 14: 'til' i Trondheim

Figur 15: 'til' i Gruppe II

Figurene 13-15 viser at tegnet $TIL_{HØYFREKVENT\ INDEX}$ er det mest populære blant informantene, der 16 av 22 viser dette tegnet. Spredningen går over alle gruppene, med unntak av gruppe A. Der viser bare én informant fra Trondheim denne tegnet. Dette

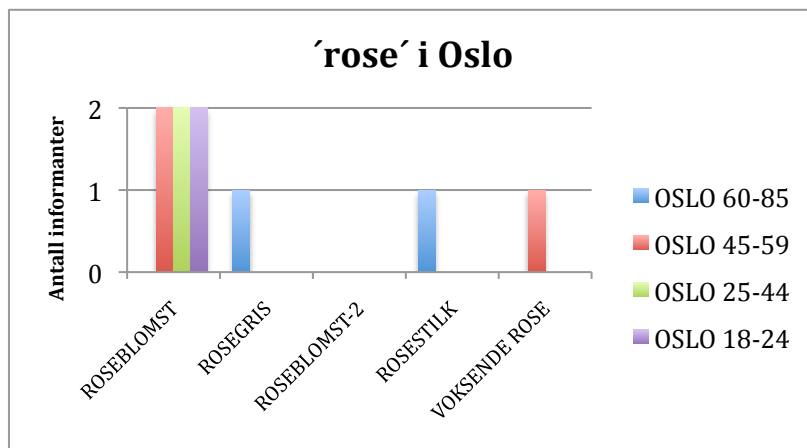
tegnet forekommer også i TIL (1988) og TIL (2006). Det som skiller den første fra de to siste, er det samme som skiller HAN(1988) og HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON}. Her diskuterte vi om det å gå fra å bøye ned pekehånden i handleddet til å bare føre den fremover kanskje kunne kalles for en grovere bevegelse, og her ser vi det samme tilfellet. En del av ideologien i tegnspråknorsk var, som tidligere nevnt, å gjøre tegnspråket penere, og kanskje da også å unngå "store" tegn. Tegnene her kan da ha blitt gjort mindre, og bevegelsene finere. Dette kan forklare at tegnene er blitt grovere etter 1988, som en slags svekkelse av standardiseringstegnene. Vi kan videre diskutere om det er like sannsynlig at de grovere formene er eldre enn våre kilder tyder på, spesielt tegnordlistene, fordi peketegn ikke ble ansett som "verdige" for tegnordlistene. I så måte kan tegnspråknorsktegnene anses som mislykkede forsøk på å "forfine" tegnene. I en slik forståelse slipper vi å anta en forgroving av tegn som historisk prosess, vi viser da til Frishbergs teori (1976:123) om at bevegelser blir finere over tid (og dermed ikke grovere).

To informanter fra gruppe A i Oslo, en informant fra gruppe C i Trondheim og to informanter fra gruppe II presenterte TIL_{LOKATIVT INDEX}, som er samme tegnet som TIL (1944). At fem informanter av 22 bruker dette tegnet som er dokumentert i 1944, er interessant i seg selv, i og med at TIL_{HØYFREKVENT INDEX} er såpass utbredt. Denne siste formen er som tidligere nevnt den samme som TIL (1988) og TIL (2006).

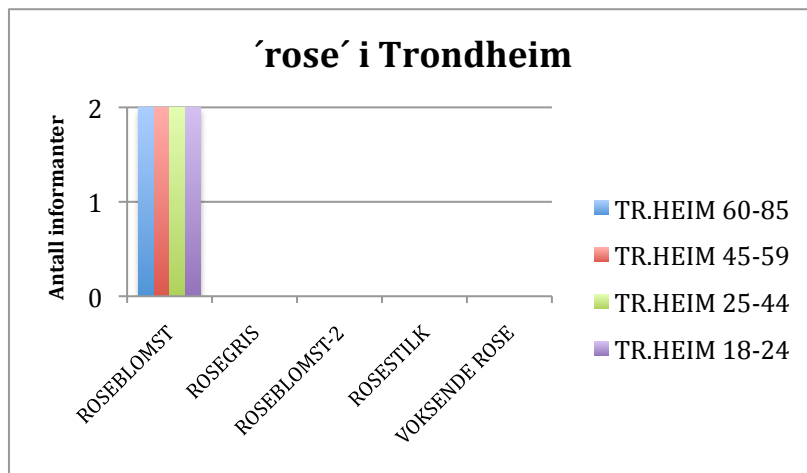
Tre informanter har vist tegnet TIL_{JA}: en fra Trondheim i gruppe A, en fra Oslo i gruppe C og en i gruppe II som er fra Trondheim.

8.1.5 'rose'

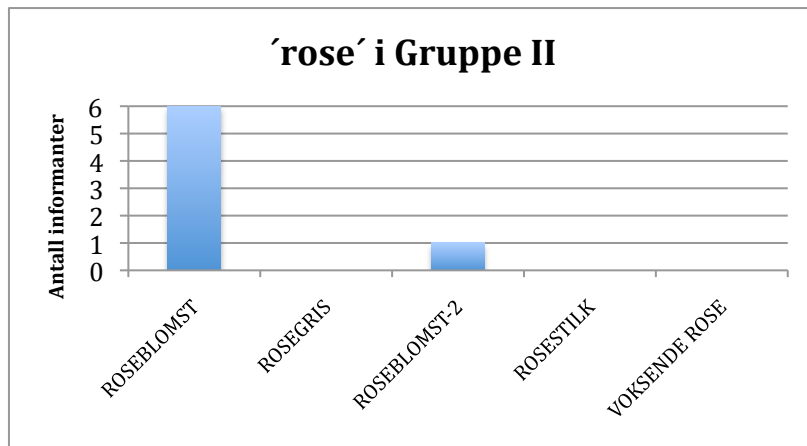
I materialet kom det frem 8 forskjellige tegn for ordet 'rose', se tabell 5 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 5 tegn under intervjuene, se figurene 16-18 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 16: 'rose' i Oslo

Figur 17: 'rose' i Trondheim

Figur 18: 'rose' i gruppe II

Når vi ser på oversikten, så har vi ikke tatt med ROSE(1944) da tegnet under oppslagsordet "rose" der betyr å rose noen, å gi noen en kompliment.

ROSE_{ROSEBLOMST} ble presentert av 20 av 22 informanter. Her kan vi legge merke til at ingen i gruppe A i Oslo presenterte dette tegnet.

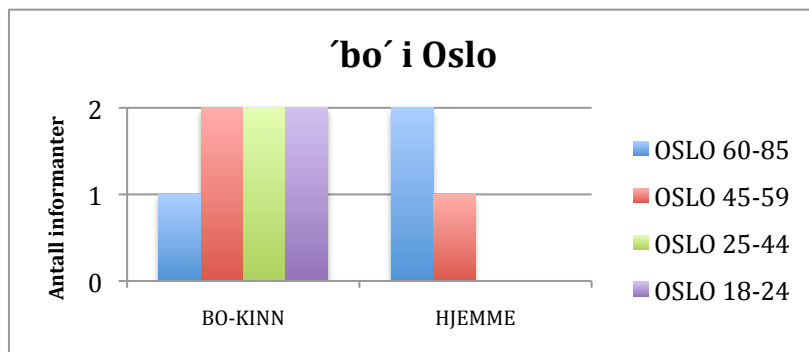
ROSE_{ROSEGRIS} ble vist av en informant fra gruppe A i Oslo, mens ROSE_{ROSEBLOMST 2} ble funnet i gruppe II. En informant fra gruppe A i Oslo presenterte ROSE_{ROSESTILK}, mens en informant fra gruppe B i Oslo viste tegnet ROSE_{VOKSENDE ROSE}.

Når vi sammenligner informantenes tegn med tegn fra ordlistene eller *Sylvsmeden*, finner vi tegnene ROSE (1958), ROSE (1988), ROSE_{ROSEGRIS} og ROSE_{ROSEBLOMST}. Når vi ser nærmere etter på ROSE_{ROSEGRIS} lurer vi på om det har skjedd en slags assimilering her, når dette tegnet har samme håndkonfigurasjon og samme bevegelse som i ROSE(1958), bare at håndformens vridning har endret seg fra fremover til venstre, og at dette tegnet har flyttet seg fra Ø til foran nesen. Denne plasseringen er den samme som i ROSE (1988). Dette siste er da en forflytning fra tegnrommet opp mot strupen og videre oppover til nesen. Hos Frishberg stopper forflytningen ved strupen. Dette er muligens evidens på at det fins andre typer forflytning? Videre ser vi på ROSE_{ROSEBLOMST} hvor håndkonfigurasjonens vridning har snudd seg enda mer til venstre, og nå er innover i forhold til ROSE_{ROSEGRIS}. Bevegelsen har også endret seg fra sirkulær til at fingrene åpner og lukker seg. Her kan vi da stille oss spørsmålet om vi har funnet tegn som viser hvordan det første tegnet ROSE(1958) har endret seg til ROSE(1988), eller om ROSE_{GRIS} har oppstått i kontakten mellom ROSE(1958) og ROSE(1988)?

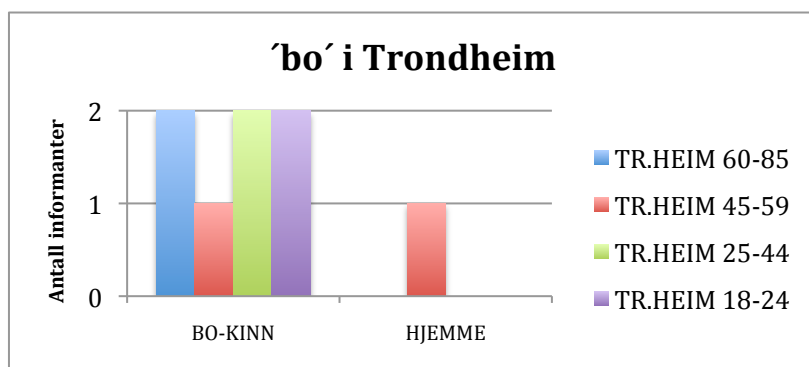
ROSE(1988), ROSE_{ROSEBLOMST 2} OG ROSE_{ROSEBLOMST} er ganske like, men fingrenes bevegelse skiller disse. I ROSE(1988) og i ROSE_{ROSEBLOMST 2} er bevegelsen enkel, mens den gjentas i ROSE_{ROSEBLOMST}. Her kommer vi da inn på Frishbergs betraktninger på sammensatte tegn, der bevegelsen gjentas som en kompensasjon på at noe er falt bort fra det opprinnelige sammensatte tegnet. Kan denne kompensasjonen også gjelde for tegn ellers, og ikke bare for tidligere sammensatte tegn? For å svare på dette, trengs ytterligere forskning.

8.1.6 'bo'

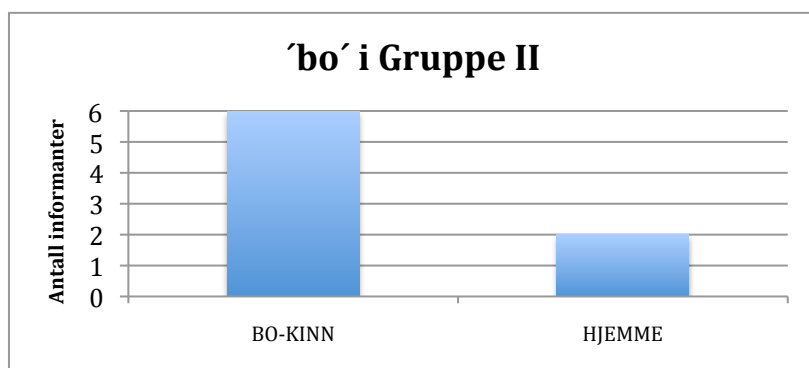
I materialet kom det frem 6 forskjellige tegn for ordet 'bo', se tabell 6 i appendiks 15 og DVD 1. Informantene presenterte 2 tegn under intervjuene, se figurene 19-21 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 19: 'bo' i Oslo

Figur 20: 'bo' i Trondheim

Figur 21: 'bo' i Gruppe II

20 av 22 informanter viste tegnet BO_{KINN}, spredt over alle gruppene. 6 informanter viste også BO_{HJEMME}.

Når vi sammenligner alle tegnene i tabell 18, ser vi at tegnet BO_{KINN} er den samme som BO (1944) med et lite unntak. I 1944 ble hodet litt vippet ned mot hånden. Vi ser at

hodet vippes ned mot hånden i tegnene BO (1988) og BO (2006). Disse siste tegnene er mer ikoniske enn de andre, foregående tegnene som er mer arbitrære i og med at hendene innehar mer leksikalsk informasjon i form av at bevegelsene blir begrenset til selve hendene og ikke utføres av andre ledd. I tegnet BO_{KINN} er hodets vippebevegelse mot hånden borte. Hodet vippes ikke ned til hånden, men hånden beveges opp mot kinnet, det vil si hodets side. Radutzky kaller dette for symbolisering (1989:133).

La oss ta BO_{HJEMME}. Vi finner bare ett tilsvarende tegn i tabellen her, i tegnet BO (1958). I ordlisten fra 1944 fant vi semantisk beslektede tegn. Det vil si tegn for ordene 'bolig' og 'hjem':

	BOLIG (1944)	HJEM (1944)
Plassering	Ø	Ø
Håndform	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform	Flathånd	Flathånd
Vridning	Ned	Ned
Retning	Frem	Venstre
Venstre vridning	Ned	Ned
Venstre retning	Høyre	Høyre
Bevegelse	føres inn under V.H.	føres inn under V.H.
Munn	(Ikke beskrevet her)	(Ikke beskrevet her)

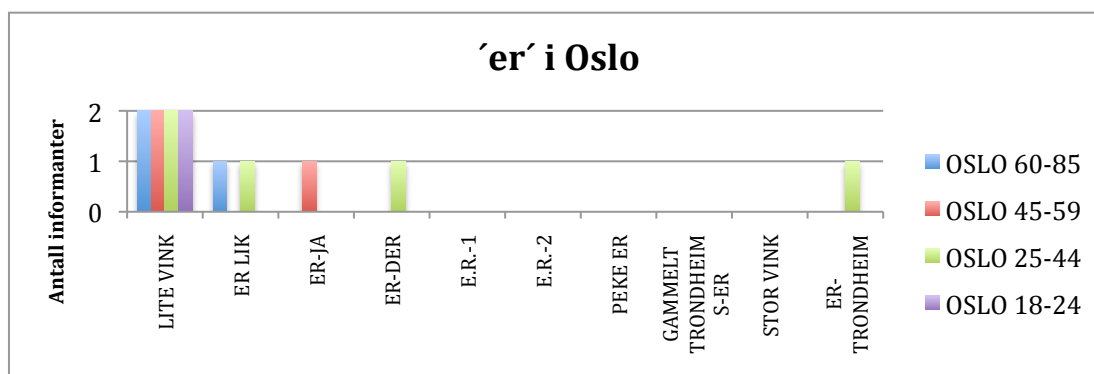
Her ser vi at disse tegnene er omtrent det samme som tegnet BO (1958). Dette tilsier at dette tegnet er et gammelt tegn, og at semantisk slektskap muligens gjør at dette tegnet brukes som verb og ikke bare som substantiv som i 1944.

Vi har ikke funnet ytterligere endringer i tegnene her.

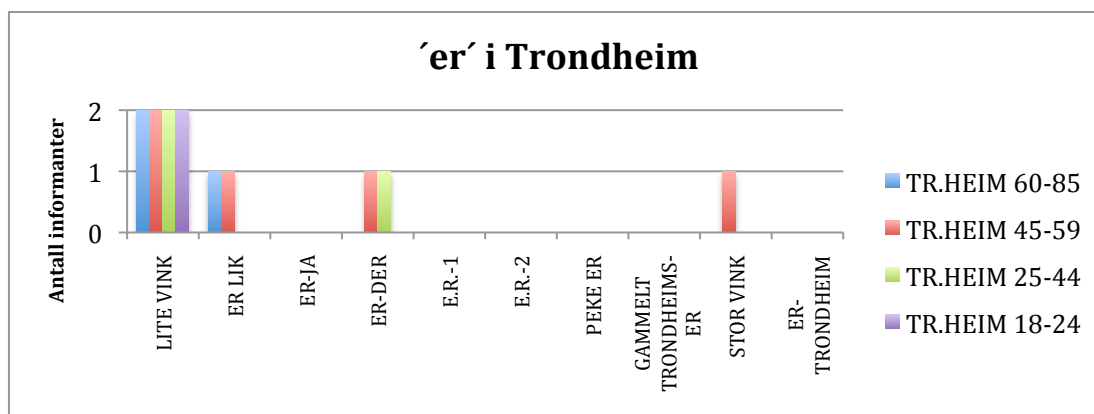
8.1.7 'er'

Ordet 'er' på norsk er et betydningsløst verb som binder sammen subjekt og predikativ i setninger, for eksempel "Han *er* et menneske", og kalles for kopula. I norsk tegnspråk har vi ikke kopula (Vogt-Svendsen 1987b:9-10). Vi bruker primært tegnet for 'er' til å gjengi norske formuleringer – enten som sitat eller rett og slett når vi bruker tegnspråknorsk eller "norskpåvirket" tegnspråk. Da tegnet for 'er' dukket opp i *Sylvsmeden* valgte vi likevel å ta med dette tegnet. I materialet kom det frem 17 forskjellige tegn for ordet 'er', se tabell 7 i appendiks 15 eller DVD 1. Informantene

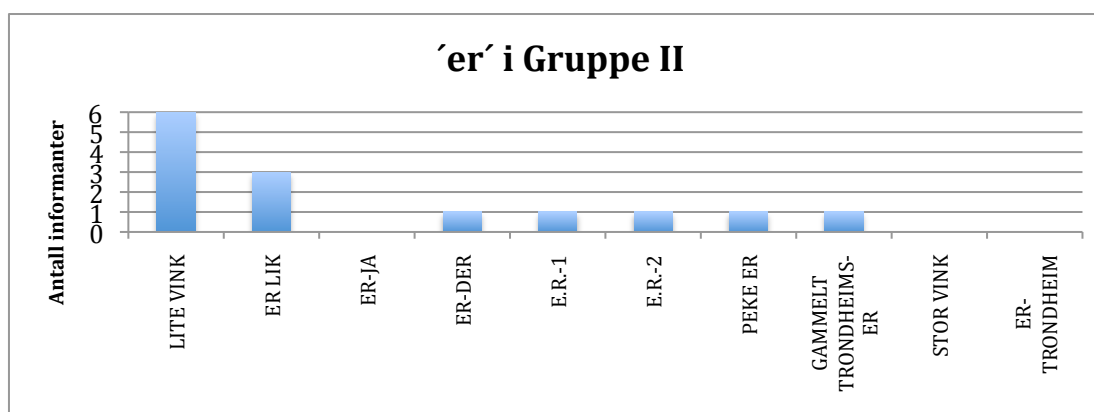
presenterte 10 tegn under intervjuene, se figurene 22-24 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 22: 'er' i Oslo

Figur 23: 'er' i Trondheim

Figur 24: 'er' i Gruppe II

Tegnet ER_{LITE VINK} ble brukt av alle informantene. 7 av 22 viste tegnet ER_{ER LIK}, to i Oslo fra gruppene A og C. To i Trondheim fra gruppene A og B, tre fra gruppe II. Tre informanter, en fra gruppe C i Oslo, en fra samme gruppe i Trondheim og en fra gruppe B i Trondheim brukte ER_{DER}. ER_{JA} ble presentert av en i gruppe B i Oslo.

ER_{TRONDHEIM} ble brukt av en fra gruppe C i Oslo, mens ER_{STOR VINK} ble forevist av en informant i gruppe B fra Trondheim. Resten av tegnene forekom i gruppe II.

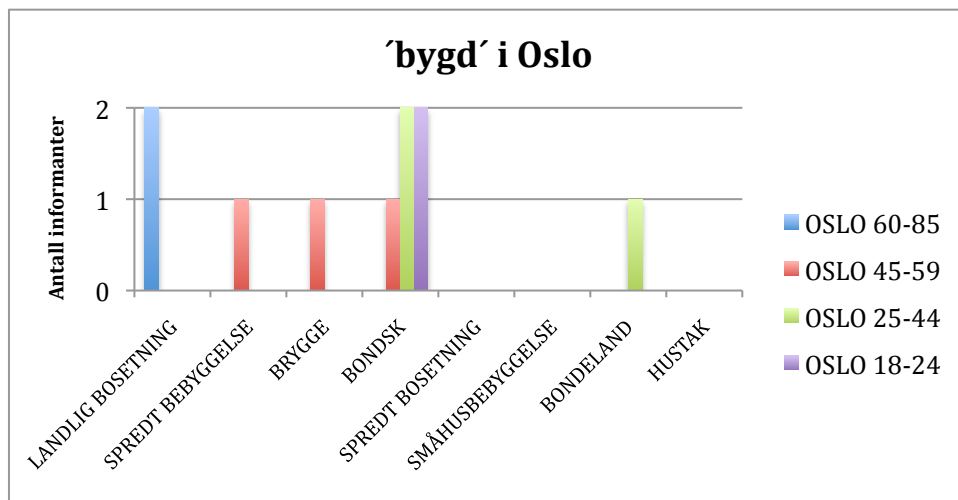
I forhold til at det sies at norsk tegnspråk eller tegnspråk generelt ikke bruker kopula (Vogt-Svendsen 1987b:9-10, Sutton-Spence & Woll 1998:122), finner vi her mange tegn for det. Her kan vi lure på om disse tegnene er utslag av kodeveksling mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk. Men la oss først se nærmere på tre tegn: ER(1944), ER_{GAMMELT TRHEIM} OG ER_{E.R.-1}. Den første håndformen i ER(1944) finner vi igjen i ER_{GAMMELT TRHEIM}, mens den andre håndformen i ER_{GAMMELT TRHEIM} finner vi som annen håndform i ER_{E.R.-1}. Her kan vi spekulere i om ER_{GAMMELT TRHEIM} er et tegn som oppsto mellom ER(1944) og ER_{E.R.-1}, og at det her har skjedd endringer i håndform og bevegelse. Bevegelsen i 1944 er noe uklart beskrevet, men det kan tolkes som at bevegelsen går innover, mens de andre tegnformenes bevegelser gå utover. Samtidig endres håndformen til å bli mer initialisering, det vil si et lån fra håndalfabetet.

Vi kan også se på tegnene ER_{TRONDHEIM}, ER_{STOR VINK} og ER_{LITE VINK} når det gjelder bevegelse. I det første tegnet blir håndflaten snudd opp mens hånden vippes ned, i det andre tegnet vippes håndflaten bare ned, mens håndflaten vippes ned i knokene i det siste tegnet. Her kan vi da si at bevegelsen i tegnene går fra grovere til finere, jf. Frishbergs definisjon der bevegelsene blir mindre og overføres fra større ledd til mindre ledd. Vi kan også diskutere om det er standardiseringen som har gjort at ER_{STOR VINK} har utviklet seg til ER_{LITE VINK} da dette tegnet kan anses som et finere tegn.

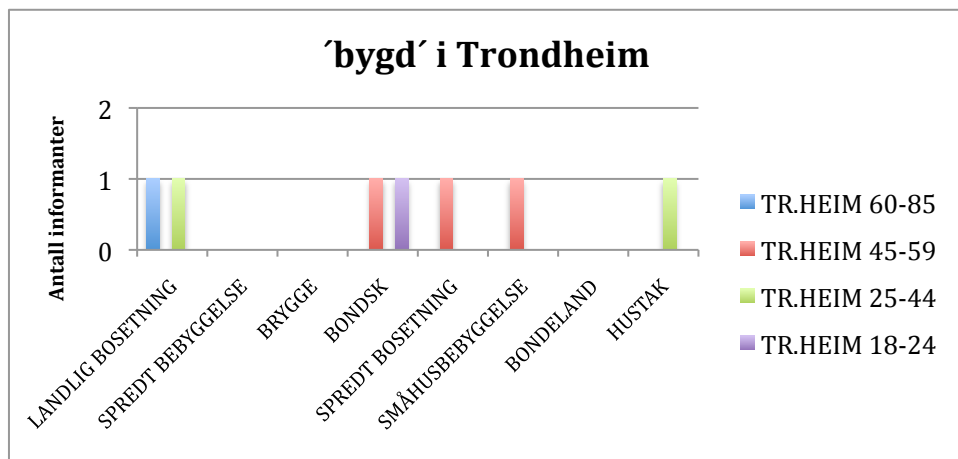
Siden tegn for ER har vært med oss siden 1944, så tenker vi at kanskje tegnspekteret for 'er' er så vid nettopp fordi disse er med i tegnordlistene? En siste kommentar er at vi har observert mange eldre som bruker ER_{ER LIK} eller de tilsvarende tegnene ER (1958), ER (=)(1988) og ER-LIK (2006) som tegn for 'er', og ikke som et matematisk tegn som dette er definert som i *Norsk Tegnordbok* fra 1988. det kan være mulig at dette tegnet blir plassert i en og samme kategori som de andre 'er'-tegnene, og da brukes dette matematiske tegnet som tegn for 'er'? Vi tenker da på Frishbergs morfologiske kategorier, og diskusjonen hun kommer inn på i denne sammenheng.

8.1.8 'bygd'

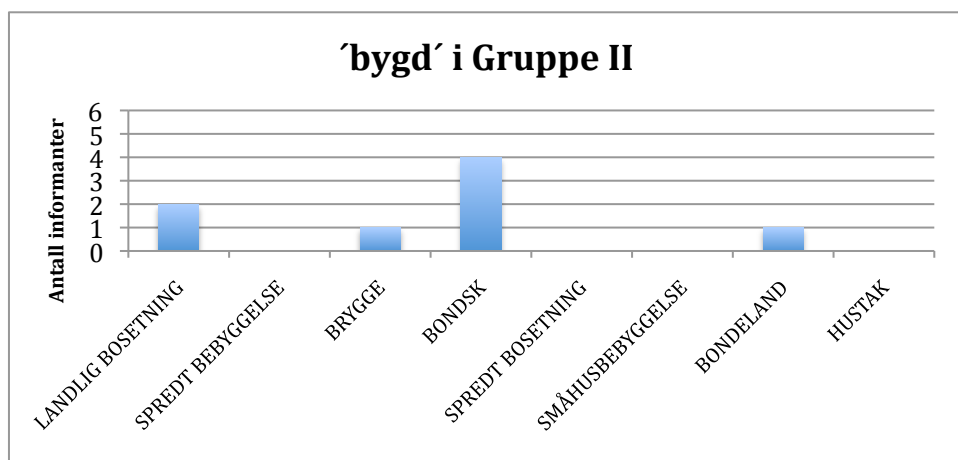
I materialet kom det frem 10 forskjellige tegn for ordet 'bygd', se tabell 8 i appendiks 15 eller DVD 2. Informantene presenterte 8 tegn under intervjuene, se figurene 25-27 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 25: 'bygd' i Oslo

Figur 26: 'bygd' i Trondheim

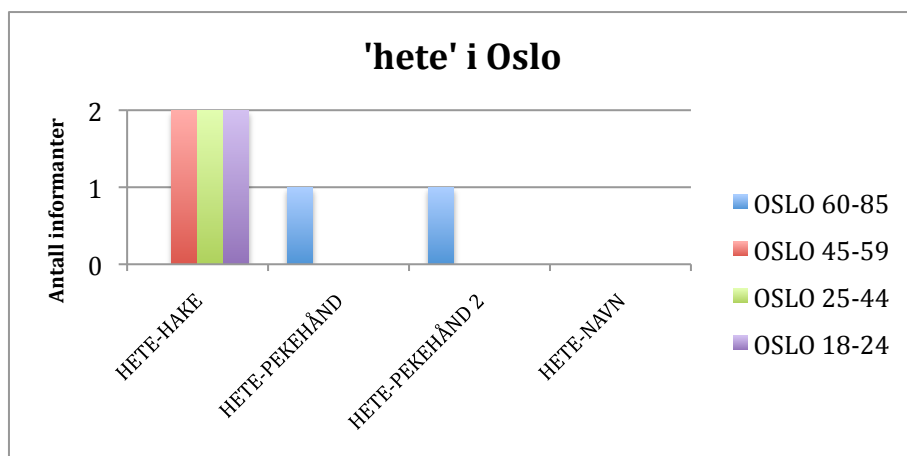
Figur 27: 'bygd' i Gruppe II

Figurene 24-27 viser at BYGD_{BONDSK} brukes av halvparten av informantene, men ikke av gruppe A. To i gruppe B (en fra hver sin by), to fra gruppe C i Oslo og tre fra gruppe C (to i Oslo og en i Trondheim) samt fire fra gruppe II utgjorde resten av informantene. BYGD_{BONDELAND} ble fremvist av to, en fra Oslo i gruppe C samt en i gruppe II. BYGD_{BRYGGE} ble også brukt av to informanter: en i Oslo (gruppe B) og en i gruppe II. De andre tegnene er presentert av en informant hver: BYGD_{SPREDT BEBYGGELSE} av en i gruppe B i Oslo, BYGD_{SPREDT BOSETNING} av en i Trondheim (gruppe B), BYGD_{SMÅHUSBEBYGGELSE} også av en i gruppe B i Trondheim samt BYGD_{HUSTAK} av en i gruppe C i Trondheim.

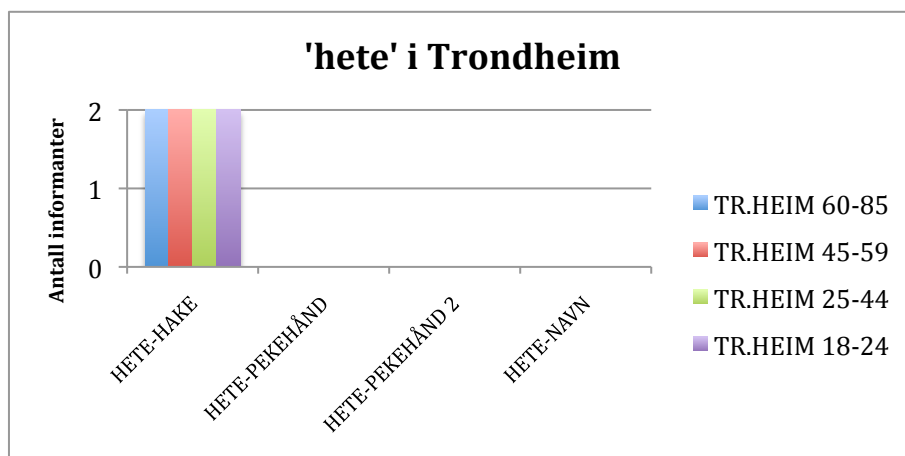
Når vi ser nærmere på BYGD (1958) og BYGD_{BONDSK} ser vi at håndformen er endret fra alle fingre krøket til bare tommel utstrakt og pekefinger krøket. Her kan vi da snakke om en grovere håndform som er endret til en finere håndform, jf. Frishberg. Bevegelsen er også blitt redusert fra to bevegelser til bare én bakover. Her finner vi da det samme som i 8.1.3. med hensyn til deduplisering, det vil si en reduplisert bevegelse som er redusert til en enkel bevegelse.

8.1.9 'hete'

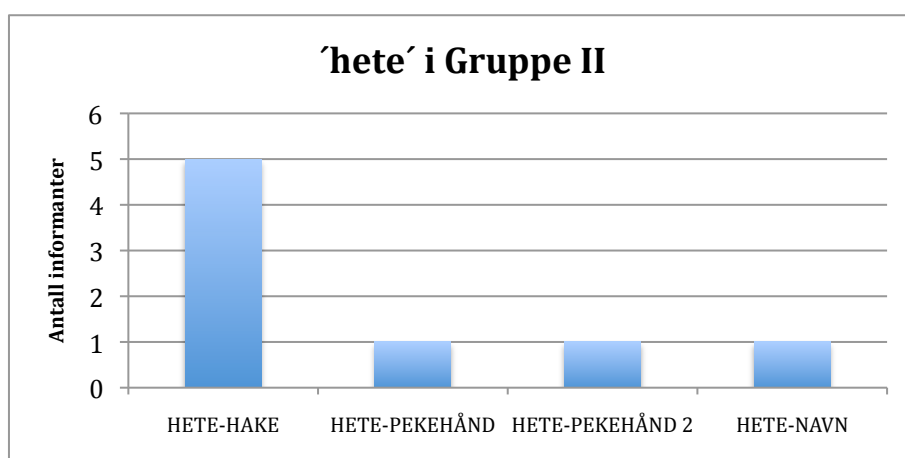
I materialet er det 8 forskjellige tegn for ordet 'hete'. Alle tegnene er transkribert i tabell 9 i appendiks 15 og DVD 2. Informantene presenterte 4 tegn, se figurene 28-30 for tegnspredningen:

Figur 28: 'hete' i Oslo

Figur 29: 'hete' i Trondheim

Figur 30: 'hete' i Gruppe II

HETE_{HAKE} er det tegnet som flest av informantene presenterte for oss, 19 av 22, og gruppe A i Oslo er den eneste gruppen som ikke presenterte dette tegnet. En fra gruppe A i Oslo og en fra gruppe II, til sammen to informanter viste HETE_{PEKEHÅND}. To av informantene, en i gruppe A i Oslo og en i gruppe II, viste HETE_{PEKEHÅND 2}. Til slutt var det bare en informant i gruppe II som viste tegnet HETE_{NAVN}. Det som er interessant her, er at HETE_{HAKE} er det eneste tegnet i Trondheim i alle aldersgruppene. Hvorfor er det slik? Vi kan spekulere i at dette tegnet er et dialekttegn for Trondheim.

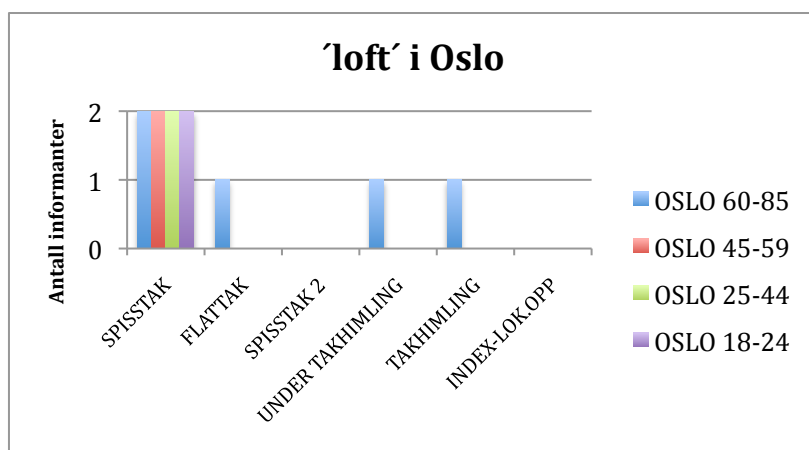
En av informantene i gruppe II kontaktet oss på SMS etter intervjuene. Han fortalte at han som barn ikke brukte "HETE-tegnet med H-håndform, men derimot pekehåndform som ligner på SI-tegnet. Ikke den rosa-varianten som nærmest ser ut som krøll fra hakespissen" (personlig kommunikasjon 02.04.09). Med 'rosa-varianten' menes det tegnet som står i *Norsk tegnordbok* (1988), da denne boken er rosa i bokomslaget. Dette tegnet har vi betegnet HETE_{PEKEHÅND 2} sammen med et tegn som en annen informant

oppgå. Når vi ser på dette tegnet og HETE (1958), består disse av samme tegnet, men de litt forskjellig i bevegelsen fra tegnet HETE (1988) og HETE_{EPEKEHÅND}. I det første tegnet så er bevegelsen fremover, mens det i det andre tegnet er en enkel sirkulær bevegelse fremover. Her har det nok skjedd en bevegelsesendring fra en enkel bevegelse fremover til en enkel sirkulær bevegelse fremover. Om dette er en naturlig språkendring, eller en standardiseringsendring er vanskelig å se.

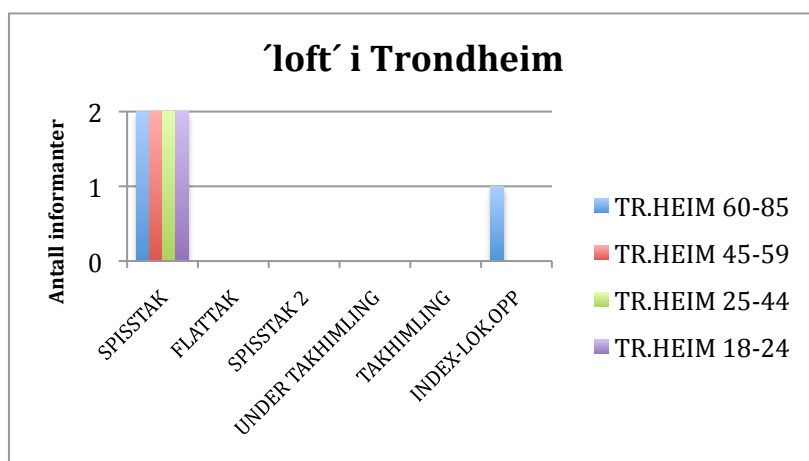
HETE_{HÅKE} og HETE (2006) er det samme tegnet.

8.1.10 'loft'

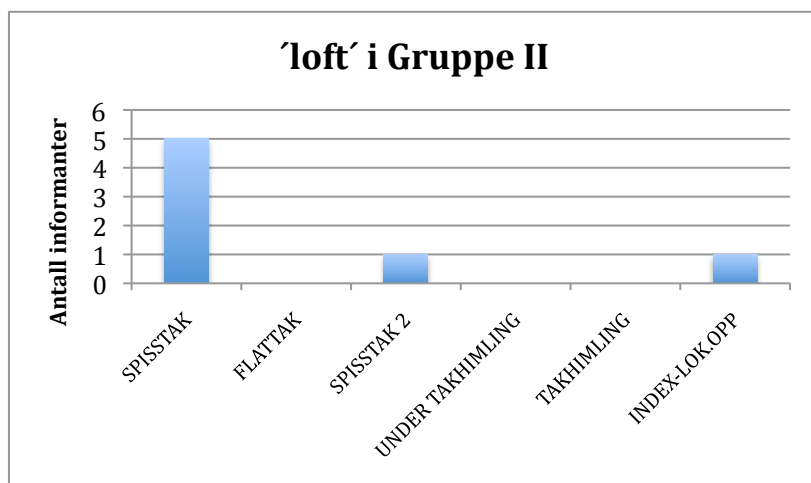
I materialet kom det frem 9 forskjellige tegn for ordet 'loft', se tabell 10 i appendiks 15 og DVD 2. Informantene presenterte 6 tegn under intervjuene, se figurene 31-33 for tegnspredningen hos informantene:

Figur 31: 'loft' i Oslo

Figur 32: 'loft' i Trondheim

Figur 33: 'loft' i Gruppe II

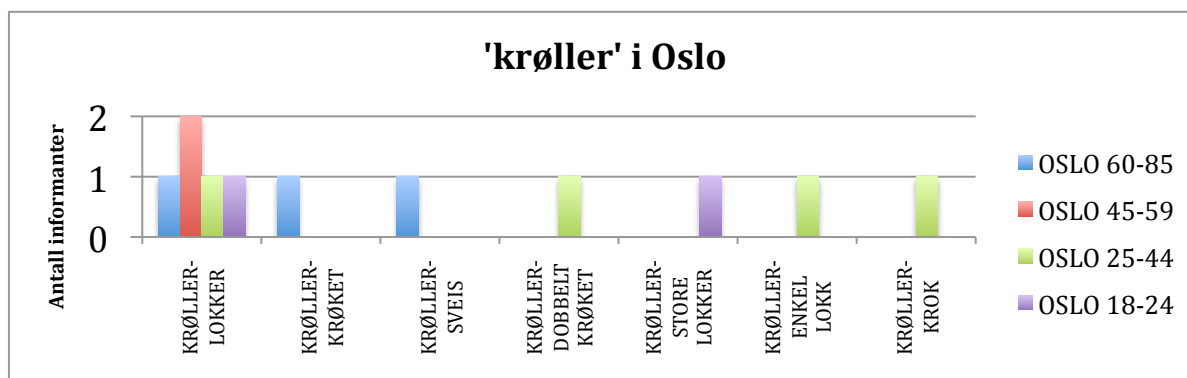
Alle informantene unntatt en i gruppe II presenterte tegnet $LOFT_{SPISSTAK}$. En informant fra gruppe A i Oslo presenterte $LOFT_{FLATTAK}$, mens en i gruppe II presenterte $LOFT_{SPISSTAK 2}$. En informant fra Oslo i gruppe A presenterte $LOFT_{UNDER TAKHIMLING}$, og en fra samme gruppe presenterte $LOFT_{TAKHIMLING}$. Det siste tegnet, $LOFT_{INDEX LOK.OPP}$, ble presentert av to informanter: en fra gruppe A i Trondheim og en fra gruppe II.

$LOFT(1988)$, $LOFT(2006)$ og $LOFT_{SPISSTAK}$ er det samme tegnet, så dette tegnet er blitt utbredt etter innføringen i 1988.

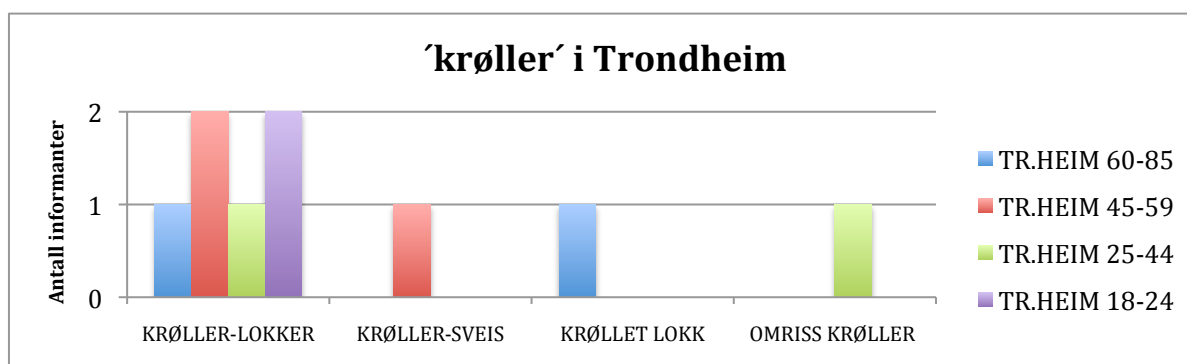
Vi har ikke funnet noen endringer her.

8.1.11 'krøller'

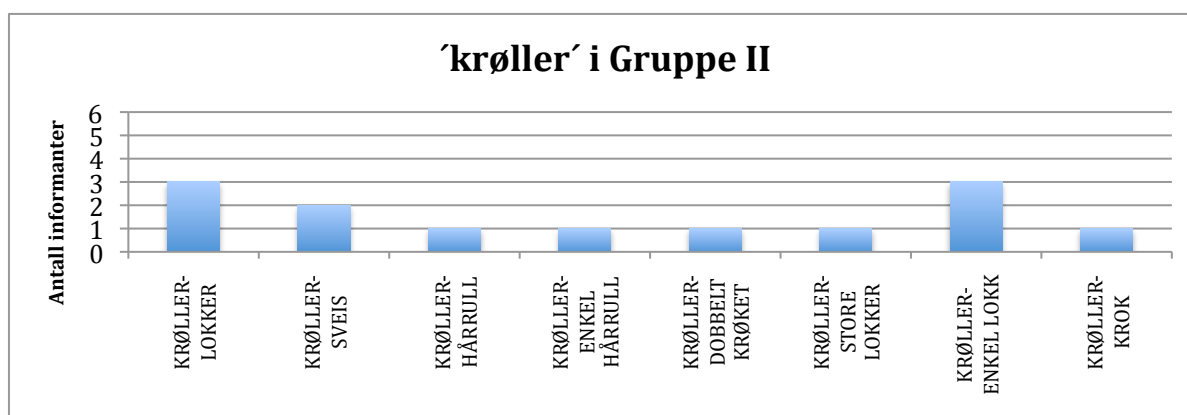
I materialet kom det frem 14 forskjellige tegn for ordet 'krøller', se tabell 11 i appendiks 15 og DVD 2. Informantene presenterte 8 tegn under intervjuene, se figurene 34-36 for tegnspredningen hos informantene. Når det gjelder figurene her, så er bare tegnene som informantene i gruppene presenterte med i figurene. Dette er av praktiske hensyn, da det er for mange variabler (antall aldersgrupper x antall tegn) til å lage presentable figurer:

Figur 34: 'krøller' i Oslo

Figur 35: 'krøller' i Trondheim

Figur 36: 'krøller' i Gruppe II

14 av 22 informanter fra alle gruppene presenterte tegnet KRØLLER_{LOKKER}, mens fire presenterte KRØLLER_{SVEIS}. Disse var en i gruppe A fra Oslo, en i gruppe B fra Trondheim og to i gruppe II. KRØLLER_{ENKEL LOKK} ble også presentert av fire informanter, en fra gruppe D i Oslo og tre fra gruppe II. Tegnene KRØLLER_{DOBBELT KRØKET}, KRØLLER_{STORE LOKKER} og KRØLLER_{KROK} ble presentert to ganger: det første i gruppe C i Oslo og i gruppe II samt de to siste i gruppe D i Oslo og i gruppe II. KRØLLER_{KRØKET} fant vi i Oslo i gruppe A, KRØLLER_{HÅRRULL} og KRØLLER_{ENKEL HÅRRULL} i gruppe II. De to siste tegnene

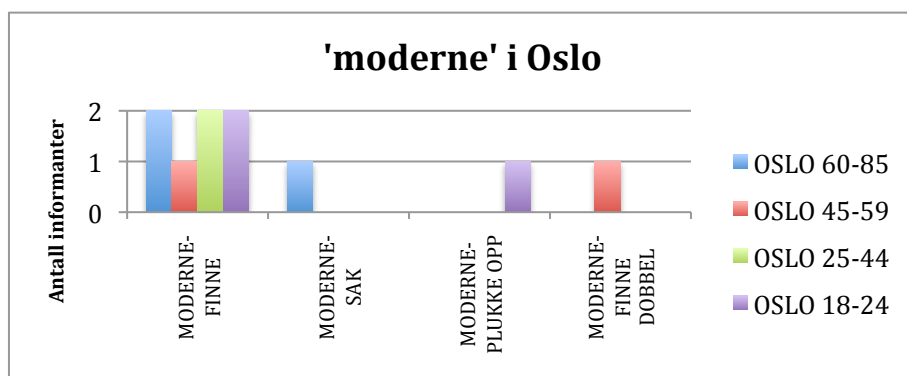
KRØLLER_{LOKK} og KRØLLER_{OMRISS} forekom en gang i henholdsvis gruppe A og gruppe C, begge i Trondheim.

Tegnene KRØLLER (1958) og KRØLLER_{KRØKET} er det samme tegnet. KRØLLER(1988), KRØLLER(2006) og KRØLLER_{ENKEL LOKK} er det samme tegnet.

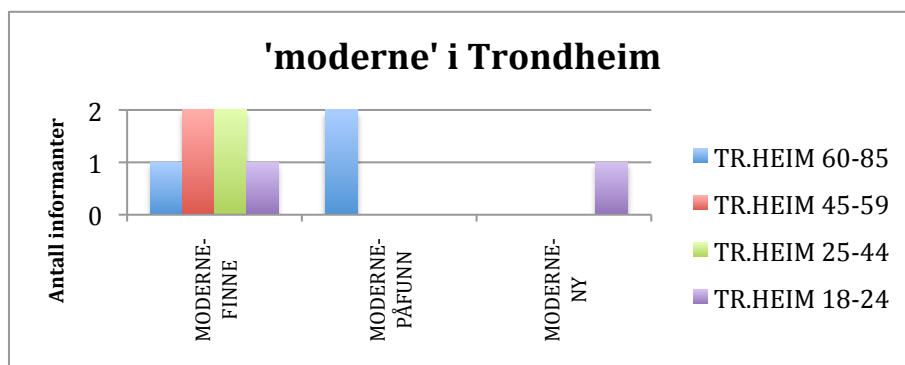
Her finner vi et tegn som først bruker begge hendene, og etter hvert bare en hånd. Dette gjelder KRØLLER_{DOBBELT KRØKET} og KRØLLER_{KRØKET}. Disse funnene stemmer med Frishbergs teori om at tohåndstegn som er i kontakt med ansiktet endres til enhåndstegn. Når vi ser nærmere på KRØLLER_{KRØK}, ser vi at dette tegnet er veldig likt KRØLLER_{DOBBELT KRØKET}. Det eneste som skiller disse er håndformene, i det siste tegnet er det en hånd med alle fingre krøket mens det i KRØLLER_{KRØK} brukes krøket pekefinger der de andre fingrene er lukket. Her kan vi lure på om dette er en endring fra en grovere til en finere håndform i lys av Frishbergs teori.

8.1.12 'moderne'

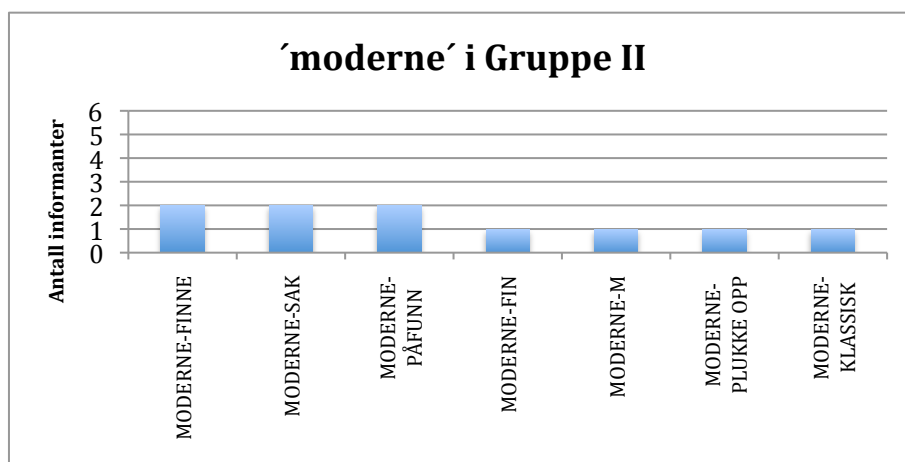
I materialet kom det frem 12 forskjellige tegn for ordet 'moderne', se tabell 12 i appendiks 15 og DVD 2. Informantene presenterte 9 tegn under intervjuene, se figurene 37-39 for tegnspredningen hos informantene. Når det gjelder figurene her, så er bare tegnene som informantene i gruppene presenterte med i figurene. Dette er av praktiske hensyn, da det er for mange variabler (antall aldersgrupper x antall tegn) til å lage presentable figurer:

Figur 37: 'moderne' i Oslo

Figur 38: 'moderne' i Trondheim

Figur 39: 'moderne' i Gruppe II

MODERNE_{FINNE} var det mest populære tegnet blant 15 av 22 informanter, dette tegnet fant vi i alle gruppene. MODERNE_{PÅFUNN} ble forevist fire ganger, to i gruppe A fra Trondheim og to i gruppe II. MODERNE_{SAK} forekom i tre tilfeller, en i gruppe A fra Oslo og to i gruppe II. To informanter, en fra gruppe II og en fra Oslo i gruppe D, brukte MODERNE_{PLUKKE OPP}. Tre tegn; MODERNE_{FIN}, MODERNE_M og MODERNE_{KLASSISK} ble forevist en gang i gruppe II. MODERNE_{FINNE DOBBEL} ble presentert av en informant fra Oslo i gruppe B og en informant fra gruppe D i Trondheim viste MODERNE_{NY}.

Tegnene MODERNE(1958) og MODERNE_{SAK} er det samme tegnet, og ble som tidligere nevnt forevist av tre informanter. Så dette tegnet brukes fortsatt. MODERNE(2006) og MODERNE_{FINNE} er det samme tegnet, og brukes av de fleste av informantene våre.

Ser vi nærmere på tegnene MODERNE_{FINNE} og MODERNE_{PLUKKE OPP}, så er det bare håndformen som skiller disse. Tre fingre fra langfinger ned til lillefinger er utstrakt i det første tegnet, og lukket i det andre tegnet. Her kan vi se at det har skjedd en endring med

at de lukkede fingrene nå er utstrakt. Her kan vi lure på om det har skjedd en håndformendring fra en grov håndform med lukkede fingre til en finere håndform med utstrakte fingre, jf. Frishberg. Eller om dette er en form for artikulasjonsledighet, som Radutzky (1989:156) tar opp, det vil si at tegnet endres for å lette artikulasjonen, slik at tegnet ikke er vanskelig å utføre for muskulaturen i hånden.

Trekker vi inn MODERNE_{NY}, ser vi at dette tegnet kun skiller seg ut fra MODERNE_{FINNE} i plassering: tegnet utføres fra nesevingen og ikke i tegnrommet. Dette tegnet kan vi diskutere i forhold til at tegnet da muligens har forflyttet seg fra midten av ansiktet ut til tegnrommet. Frishberg nevner tegnforflytning ved hodet, at tegnet flytter seg ut fra midten av ansiktet, men ikke at tegnet kan flytte seg videre utover til tegnrommet. Radutzky (1989:117) har derimot funnet trekk der tegn med kontakt med ansiktet gradvis mister kontakten, flyttes ut til kjeven og derfra har begynt å flytte seg ut til tegnrommet. MODERNE_{NY} blir bare presentert en gang av en informant fra Trondheim i den yngste aldersgruppen i gruppe I: gruppe D. Vi kan her lure på om utviklingen da har skjedd i motsatt retning, eller om dette er et dialekttegn fra Trondheim.

MODERNE_{FINNE} DOBBEL er et tohåndstegn av tegnet MODERNE_{FINNE}. Det er mulig at det første tegnet er en tidlig variant og at dette har endret seg til et enhåndstegn. Som tidligere nevnt, er vårt datamateriale for begrenset til å kunne generalisere dette funnet til hele det norske tegnspråksamfunnet.

8.2 Gjenkjenning av tegn

Under intervjuet viste vi alle informantene tegnene fra 1958, og spurte om de kjente igjen tegnene eller ikke. Resultatet framkommer i to tabeller nedenfor, en for gruppe I (tabell 25) og en for gruppe II (tabell 26). Hvis de gjenkjente tegnet, er dette merket med (+). Gjenkjente de ikke tegnet, så er dette merket med (-), og (+/-) der de derimot var usikre på om de hadde sett tegnet:

INFORMANT/TEGN	MANN (1958)	HAN (1958)	TRE (1958)	TIL (1958)	ROSE (1958)	BO (1958)	BYGD (1958)	HETE (1958)	LOFT (1958)	PERLE (1958)	ROSETT (1958)	KRØLLER (1958)	ER (1958)	SMYKKE (1958)	MODERNE (1958)
OSLO A1	-	-	+	-	+	+	+	+	-	+	-/+	+	+	+	-
OSLO A2	-	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
OSLO B1	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-
OSLO B2	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-
OSLO C1	-/+	-/+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	-
OSLO C2	-	-	+	-	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+
OSLO D1	-	-	+	-	+	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-
OSLO D2	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-
TR.HEIM A1	-	-	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
TR.HEIM A2	-	-	+	-	+	+	-	-	+	+	-	+	+	+	-/+
TR.HEIM B1	-	-	+	-	+	+	+	+	-	-/+	-	+	+	-	-
TR.HEIM B2	-	-	+	-	-	+	-/+	+	-	-	-	+	+	-	-
TR.HEIM C1	-	-	-	-	-/+	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-
TR.HEIM C2	-	-	+	-	-	+	+	-	-	+	-/+	+	-	-	-
TR.HEIM D1	-	-	-/+	-	-	+	-/+	-/+	-	-	-/+	+	+	-/+	-
TR.HEIM D2	-	-	-	-	-/+	+	-	-	-	-/+	-	-	-	+	-

Fig 40: Gjenkjenning gruppe I

I denne tabellen ser vi at tegnene fra 1958 ble gjenkjent av flere i Oslo enn i Trondheim. Dette kan henge sammen med at tegnmodellen bodde på Østlandet, og benyttet Oslo-dialekten. Enkelte tegn blir gjenkjent oftere enn andre i begge dialektgruppene, for eksempel BO(1958), HETE(1958), KRØLLER(1958) og ER(1958). Gjenkjenningen blir mindre nedover i aldersgruppene begge steder, og er et tegn på at tegnene som vi fant i *Sylvsmeden*, gradvis har gått ut og er på vei ut av tegnforrådet. De yngste viser liten gjenkjenning, og dette kan ha med at disse bruker nyere tegn.

INFORMANT/TEGN	MANN (1958)	HAN (1958)	TRE (1958)	TIL (1958)	ROSE (1958)	BO (1958)	BYGD (1958)	HETE (1958)	LOFT (1958)	PERLE (1958)	ROSETT (1958)	KRØLLER (1958)	ER (1958)	SMYKKE (1958)	MODERNE (1958)
GRUPPE II: 1	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-
GRUPPE II: 2	-	-	+	-/+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-/+
GRUPPE II: 3	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
GRUPPE II: 4	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-/+	+	+	+	-
GRUPPE II: 5	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
GRUPPE II: 6	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Fig 42: Gjenkjenning gruppe II

Her ser vi at gjenkjenningsraten i gruppe II er høy, og at det her også er en forskjell mellom Oslo og Trondheim, i og med at de fra Trondheim ikke gjenkjenner tegnene i like stor grad som de andre.

I begge gruppene ser vi at de tegnene som gjenkjennes minst er MANN(1958) og HAN(1958), selv om flere av informantene kommenterte at de hadde sett tegnet, men med pekehånd og ikke flathånd. Dette styrker vår mistanke om at dette tegnet er en personlig variant hos tegnmodellen.

8.3 Oppsummering

I datamaterialet vårt har vi funnet flere tegnendringer som beskrevet i kapittel 5, og en oversikt over våre funn er presentert i appendiks 17. Vi så først på symmetri i forhold til gjentatt bevegelse i sammensatte tegn som en kompensasjon på at noe har falt bort, i følge Frishberg, men fant ingen eksempler på dette i vårt datamateriale. Vi fant imidlertid ut at dette muligens også gjelder andre tegn som ikke er sammensatte fra begynnelsen av (8.1.5.). Vi har også funnet tegn der bevegelsen er gjentatt, og der tegnet er redusert til en enkel bevegelse, såkalt deduplisering (8.1.3. og 8.1.8.). Dette er ikke omtalt i teorien vi forholder oss til.

Vi fant eksempler på hendenes forflytning på kroppen, nærmere bestemt opp mot strupen (8.1.3), og forflytning fra ansiktet ut til hodets periferi (8.1.1) som beskrevet av Frishberg. Her har materialet vist, i forhold til det siste eksemplet at hendene muligens kan flytte seg videre fra hodets periferi og ut i tegnrommet (8.1.12), noe som Radutzky

også har funnet tendenser til i sitt materiale. Vi fant også et eksempel på et tegn som flyttet seg fra tegnrommet til foran nesen (8.1.5), og et annet eksempel der tegnet flyttet seg opp fra under haken til på haken og videre opp til under nesen (8.1.1). Bevegelsen går dermed i motsatt retning enn det som Frishberg omtaler.

Vi fant eksempler på tohåndstegn ved ansikt eller hode som gikk over til å bli enhåndstegn (8.1.11). Vi fant imidlertid at dette også skjedde i tegnrommet (8.1.3), og dermed fant vi det samme som Radutzky (1989), Holten (1998) og Björkstrand (2002).

Vi har funnet endringer i håndform og bevegelse som skaper mer flyt, og det har kanskje skjedd assimilasjon her. I materialet vårt fant vi det som Frishberg betegnet som en endring fra en grovere til en finere artikulasjon, nemlig håndformer og bevegelser som endret seg fra en grovere til en finere form. Håndformendringer fant vi i 8.1.8, 8.1.11 og 8.1.12. Bevegelsesendring kan vi diskutere om vi har funnet i 8.1.7. Vi fant også eksempler på det motsatte, en mulig endring fra finere til grovere former. Dette gjelder spesielt bevegelser som i 8.1.2 og 8.1.4. I denne sammenheng kan vi komme inn på Radutzkys (1989:156) artikulasjonsledighet som blir nærmere omtalt i 8.1.12. Vi diskuterte rundt den bevisste "forfiningen" av tegnene som standardiseringen gikk inn for. Tegnendringene er dermed ikke nødvendigvis resultat av en spontan prosess. Hvis vi kobler dette med manglende tegndokumentasjon, såkalte "hull", i de tidlige tegnordlistene kan dette eventuelt tolkes som at lite endring har skjedd, bortsett fra et (mislykket) forsøk på eksplisitt å innføre finere tegn.

Frishberg nevnte tegn som endrer seg etter sitt leksikale innhold, og i datamaterialet vårt har vi et eksempel i 8.1.6 på tegn som var mer ikoniske enn de andre tegnformene. I disse tegnene ble non-manuelle komponenter erstattet av manuelle komponenter, dvs. informasjonen i tegnene blir overført til hendene. Vi nevnte to eksempler i 8.1.6. og 8.1.7 hvor tegn er beslektet og brukes om hverandre, for eksempel et matematisk tegn som brukes som kopulategn (8.1.7) eller et substantivtegn som brukes som verbtegn (8.1.6).

I 8.1.7 fant vi noe som kan tyde på initialisering, og som kan være en mulig kodeveksling eller en lånekanal.

I noen tegn har vi ikke funnet noen endringer. Datamaterialet vårt er muligens for lite til å finne eksempler på alle typer tegnendringer nevnt her i undersøkelsen, og muligens fins det andre tegnendringer i norsk tegnspråk som vi ikke vet om. For å finne ut dette, må det en større undersøkelse til med grunnlag i et større datamateriale.

Når vi sammenligner hvordan informantene våre har benyttet seg av de nye tegnene, ser vi at det er to tegn fra 1988 som ikke brukes i det hele tatt (BYGD(1988) og MODERNE(1988)). Mens bare noen få bruker HETE(1988) og KRØLLER (1988). Alle de andre 8 tegnene er derimot i høyfrekvent bruk hos informantene, men med visse justeringer her og der. Et eksempel er ROSE_{ROSEBLOMST} hvor bevegelsen er gjentatt i forhold til ROSE(1988) og et annet eksempel er at BO_{KINN} ikke vipper hodet ned mot høyre hånd som i BO(1988).

Vi har også diskutert rundt peking og den manglende beskrivelsen av denne i våre eldre kilder med hensyn til tegnvalg, og pekt på at tegnene for 'han' i 1944 og 1958 er den samme som tegnene for 'mann' i de samme kildene.

Vi har dermed funnet flere eksempler som stemmer med Frishbergs rammeverk, imidlertid har vi også funnet noen eksempler som ikke forekommer i Frishbergs rammeverk og prøvd å diskutere rundt disse.

I neste kapittel vil vi sammenfatte og drøfte alle våre funn i lys av teorien vi har beskrevet tidligere.

9 Språkplanlegging og tegnendringer- en drøfting

"the 'reform' must be said to have represented a raping of Norwegian Sign Language, since large numbers of lexical signs were ignored and sign language syntax and grammar were considered to be inferior."
(Schröder 1993:240).

I denne delen vil vi drøfte våre funn i forhold til språk og diskurs i lys av Fairclough (2001); nærmere bestemt makt i diskurs. Vi vil også drøfte tegnspråknorsk sett i forhold til standardisering (se kapittel 3), samt tegnendringer.

9.1 Språk og diskurs

Som tidligere nevnt i kapittel 4 er en diskurs en måte å dele inn verden på. Videre er en diskurs sosialt konstruert fordi den er et resultat av sosiale prosesser. Døve har opp igjennom det siste århundret måttet forholde seg til en normalitetsdiskurs. *Den dominante blokk* (Fairclough 2001:27) som definerer seg som normale, bruker den sosiale praksis knyttet til denne diskursen ved å definere avviket i desibel. Haualand (2001) peker på at døve har en dobbel eksklusjon fra normalitetsdiskursen. Den ene er med bakgrunn i lyd ".....som om det var lyden som knytter menneskene sammen"(Haualand 2001:63). Når det gjelder den andre eksklusjonsfaktoren peker hun på det faktum at døvheten er en fysisk defekt ut "...fra forståelsen av den normale kroppen" (Haualand 2001: 63). Denne diskursen kan illustreres med følgende utsagn fra de ustrukturerte intervjuene:

"Hørende er viktig, norsk er viktig" (Informant)

"Majoriteten anser at norsk er viktig og tegnspråk er mindreverdige." (Informant)

Som vi kan se av utsagnene inneholder også denne normalitetsdiskursen en språklig dimensjon i tillegg til det lydlige og kroppslige. En konsekvens av en slik språklig dimensjon på normalitetsdiskursen kan være fornorskingspolitikken de nasjonale minoritetene har blitt utsatt for tidligere (Bull og Lindgren 2009:13). Disse språklige minoritetene har i dag fått sine respektive språk anerkjent gjennom St.meld. 35 (2007-2008). Samene og døve har i opplæringsloven rett til undervisning i og på sitt eget språk. Full tilgang til norsk talespråk forutsetter en normal hørsel. Med full tilgang mener vi alle nivåer i språket. For å kunne være en språkbruker slik normalitetsdiskursen legger

opp til må en altså kunne, slik vi ser det, bl.a. forstå og bruke metaforer, sjanger, ironi, kulturoverførte uttrykk, språklige sosiale regler - hva som kan sies når og hvor, grammatikk, uttale, stavelser og prosodi etc. Når det gjelder språkdimensjonen i normalitetsdiskursen, er språk som blir produsert vokalt sett på som normalt eller bedre. Norsk tegnspråk som er et gestuelt språk er dermed sett på som noe 'unormalt' og et avvik fra den 'normale' språknormen i Norge. Så fort hørselsnedsettelse er konstatert hos barn brukes alle ressurser og intervensjoner på å gjøre dette avviket så 'normalt' som mulig, enten ved å operere eller ved å avhjelpe med høreapparat. I tillegg til at det ofte prøves ut muligheter for å slippe å forholde seg til tegnspråk.

Helt inntil slutten av 1960-årene ble elevene i døveskolen kategorisert ved å være en A'er, B'er eller C'er i forhold til hørsel og utsikten til å lære seg norsk uttale:

Etterpå viste det seg at jeg var kommet i A klassen. Det var slik at de flinkeste og smarteste kom i A, så B de var mindre smarte også C med de dårligste. Jeg tenkte ikke over at det var A jeg var i. Vi satt der i klassen, også kom læreren til meg, det var min tur. Han bøyde seg ned og tok tak i nakken min og ville høre en A. Jeg prøvde 4-5 ganger å si AAAA. Læreren prøvde å rette meg opp i ryggen og løftet haken min med hånden sin. Han la meg også ned på ryggen over pulten og kjørte en spatel ned i halsen på meg. Jeg var ikke god nok og ble flyttet til B! B tenk deg B.....B'er var jeg i gjennom hele skolegangen. Noen år senere var jeg formann i døveforeningen og leder for jubileumskomiteen. En kom bort til meg og håndhilste. Imens han ristet hånden min sa han til min kone: -"Jeg gikk i A og han i B". Jeg opplevde det igjen senere en gang. Jeg er stemplet som en B'er, B-gjengen! (Informant)

Dette betydde at de som gikk i A-klassene jevnt over hadde en større hørselsrest som de kunne utnytte til å få bedre tilgang til talespråk enn det var tilfelle med de som var kategorisert i B- og C-klassene. Selv om det ikke alltid er noen automatikk i at en lærer norsk bedre jo større hørselsrest en har, er det plausibelt å anta at disse elevene gjennomsnittlig ble bedre i norsk enn sine medelever i B og C. Videre fikk elevene også forståelse av at de som kunne snakke "bra" fikk mer oppmerksomhet fra lærerne. Men de som bare brukte tegnspråk ble nærmest oversett:

For eksempel, undervisningen skjedde i hestekoformasjon; når noen brukte stemmen litt, fikk vedkommende stor oppmerksomhet og fikk kommentarer om hvor flink vedkommende var til å prate. Men en annen som bare brukte tegn fikk kommentar om at stemmen ikke var bra, den var dårlig. Den stemmen hos han som sitter i enden av hestekoan er bedre. Du må øve mer. De (lærerne) målte oss direkte og åpent. (Informant).

Vi har drøftet språk og diskurs og *den dominante blokk* (Fairclough 2001:27). Normalitetsdiskursen ekskluderer døve og tegnspråk siden disse ikke passer inn i *den*

*dominante blokk*s definisjon av hva som er normalt. I det følgende vil vi se på sosiale strukturer og handlingsrommet disse gir.

9.1.1 Sosiale strukturer og handlingsrom

Fairclough (2001:30-31) viser til at det er et dialektisk forhold mellom sosiale strukturer og diskurs (se 3.2.1.1. for en definisjon). Dette forholdet kan forklare årsaken til at informantene i gruppe A (60-85 år) og delvis i gruppe B (59-45 år) er positive til tegnspråknorsken. Tegnspråknorsk fungerer kanskje for disse informantene som en støtte til munnavlesningen og kan ha blitt opplevd som et positivt grep. Å munnavlese på et språk en ikke behersker må fortone seg som et uoverkommelig prosjekt. Flere av informantene gjennomgikk en svært vond tid for å klare å lære å snakke (om de i det hele tatt klarte det) til tross for at forutsetningene ikke var de aller beste. "De hørte jo dårlig." En alminnelig oppfatning om at hørende vet best, norsk er det beste språket og tegnspråk er mindreverdig, var rådende på døveskolene. Videre er dette blitt en kollektiv kunnskap i døvesamfunnet, ved at tegnet som refererer til 'de hørende' i norsk tegnspråk ser ut til å ha fått en (*grammatisk?*) form ved at når en i en tegnspråksekvens refererer til hørende, peker en i en retning oppover. Dette er så gjennomgående at det kan betraktes som helt konvensjonalisert. Dette skjer med peketegn eller andre tegn som er semantisk assosiert med hørende som referent. Denne kollektive kunnskapen kommer dermed også til uttrykk høyt opp i tegnrommet. Gjennom vårt innenfraperspektiv kjenner vi igjen denne uttrykksmåten og måten en omtaler de hørende på. Det er imidlertid påfallende at gruppe A (60-85 år) i vårt materiale ikke hadde noen utsagn om hørende. Som tidligere nevnt har vi sett at en kan kvele eller avslutte en diskusjon ved at en uttaler HØRENDE SA slik eller slik eller slik. Det en hørende har uttalt vektlegges altså mye mer enn om en døv person uttaler det samme. I døvediskursen kan dette kanskje være en konvensjon. Det er mulig at enkelte yngre også har slike hørende-komplekser, når en ser at refereres til høyere opp i tegnrommet i norsk tegnspråk. En informant beskriver en 'mote' blant døve på 70-tallet som kan illustrere hvor langt denne normalitetsdiskursen gikk på den tiden da tegnspråknorsken varte. For flere døve ble den svært ødeleggende. Utsagnet nedenfor handler om døve med en hørselsrest som gjorde det mulig for dem å oppfatte talespråk og at "moten" gikk ut på å late som om man var stokk døv, implisitt slik som de hørende forventet at døve var:

Det var mote i 1970 årene. [...] var sånn 'stokk døv' og pratet med hørende og forstod de. Og når [personen] fikk spørsmål om [personen] hørte så sa [hun] nei jeg er 'stokk døv'. Motbydelig! Døve rundt fikk jo et dårlig selvilde og trodde de ikke var verdt noe. Simpelt altså! Flere av de var aktive i døvemiljøet fordi det var nettopp de som var i styrer osv. De slukte jo rått det [tegnspråknorsken] stod for. Fordi det språket er jo også en del av norsk (informant).

Lane, Hoffmeister og Bahan (1996:172) trekker frem gruppen med ledere i døveorganisasjonene. De deler denne gruppen av døve ledere i to undergrupper, henholdsvis *culturally centered Deaf leaders* og *inter-cultural leaders*. Den førstnevnte gruppen er døve ledere som primært har døve foreldre. De har internalisert døvekulturen og tegnspråk på en naturlig måte og befinner seg i posisjoner der disse kunnskapene er viktige verdier. Disse verdiene finnes for eksempel på døveskoler, lokale døveforeninger eller innenfor døveidretten. *Inter-cultural leaders* er døve ledere som er født av hørende foreldre og har blitt døve etter at de har lært talespråket. Disse lederne befinner seg i døveorganisasjoner der det er utstrakt kontakt med det hørende majoritetssamfunnet. Disse kan således av naturlige årsaker ha internalisert den hørende majoritetsdiskurs uten å innta innenfraperspektivet. Ut fra dette kan det være rimelig at informanten ut fra sine observasjoner har trukket en rimelig slutning, basert på hvordan *inter-cultural leaders* har internalisert majoritetsdiskursen.

Som vi ser, kan vi anta at styrer og de som den gang var ansatt i NDF var de som tilpasset seg normalitetsdiskursen. De var døve, men på hørendes premisser. Det at de tilpasset seg denne diskursen og lot som om de hørende hadde greid sitt oralistiske prosjekt kan ha gjort at handlingsrommet innenfor normalitetsdiskursen kan ha blitt større. Når de da i døveorganisasjonen begynte å argumentere for at det ville bli lettere å lære norsk dersom en tilførte tegn til norsken i døveskolene, var det lettere å påvirke døveskolene i Norge. En kan også si at fordi det var denne gruppen som var sterkest i norsk, forstod de den nevnte argumentasjonen fort. I tillegg til at de tok til seg denne argumentasjonen, var det denne gruppen, som kunne norsk godt, som hadde makten til å velge ut hvem som skulle styre tegnspråknorskprosjektet. Aldersmessig befinner disse seg i samme type gruppe som A (60-85 år) i vår undersøkelse.

De som jobbet som styremedlemmer og disse toppene. De tegnet på samme måte som det, elegant, som ... eh ... arrogant og fint...vet ikke ... Ved og tegne slik skapte de jo avstand til grasrota, -medlemmene. Vanlige døve så opp til dem og tenkte at de var glupere og smartere enn dem selv.(Informant)

Vi antar ut i fra dette at eliten i døvesamfunnet tilpasset seg normalitetsdiskursen og holdninger til norsk språk. Fordi det var eliten som var flinkest i norsk og hadde et norskpreget tegnspråk, knyttet de alminnelige døve dette til å være noe fint.

9.2 *Makt i diskursen*

I forhold til momentet makt i diskursen kan det være naturlig å trekke frem den krysskulturelle diskursen, som tidligere er nevnt i kapittel 3. Fairclough (2001) viser til *gatekeepers encounters*: møter der voktere eller de som har makten i den krysskulturelle diskursen har makt. Han viser til jobbintervjuet som en typisk diskurs for et slikt møte. I den krysskulturelle diskursen i forhold til døve har de hørende denne *gatekeeper* rollen. Døve kjenner ikke alltid til hvilke konvensjoner som gjelder i en intervjudiskurs, dette er kanskje ikke så rart fordi det er de hørende som har laget konvensjonene som gjelder. Dette forholdet blir dermed svært asymmetrisk fordi den *dominante blokk* (Fairclough 2001:27) som legger opp konvensjonene er de hørende. Det blir kanskje enda mer asymmetrisk når vi også har observert at potensielle arbeidsgivere har spurt hvordan døve vil løse 'problemet' med sin hørsel i sin jobb. Det får oss uvegerlig til å tenke på om de samme ville spurt en samisktalende person om hvordan vedkommende vil løse dette i jobben. Vi har selv vært med i diskusjoner hvor det har falt kommentarer på at ting er for "døve" eller drives for "døvt". Etter vår mening er dette fonosentrismen hos majoriteten som kommer til overflaten. Vi undrer oss over at det i forhold til døve fremdeles er lov til å spørre og tiltale dem på måter som er utenkelige i forhold til andre minoriteter. Fairclough (2001: 41) påpeker at det er i slike krysskulturelle diskurser i forhold til makt at "[p]ower in discourse between members of different cultural groupings is in this perspective an element in the domination of, particularly, black and Asian minorities by the white majority, and of institutionalized racism." Institusjonalisert rasisme kan i døves minoritetstermer beskrives som audisme. Termen audisme ble innført av Tom Humphries (1977) og beskrives i Lane (1999) samt Bauman (red)(2008). Disse *gatekeeperne* ignorerer det faktumet at døve er en ressurs, spesielt innenfor offentlige og halvoffentlige institusjoner for døve med døve arbeidstakere. De gjør kanskje ting på en "døv" måte.³⁰ Men dette betyr ikke at det er noe dårligere, bare

³⁰ Uttrykket viser til det amerikanske uttrykket *the Deaf Way*: "What is the Deaf Way? For as long as Deaf people have formed communities, a Deaf way of life has been recognized by Deaf people themselves. These patterns of behavior, attitudes, beliefs, and values (...)" (Erting 1994:xxiii).

annerledes. Det er slik at paternalismen fremdeles er rådende som "a system under which an authority undertakes to supply the needs and regulate the conduct of those under its control [...] Hearing paternalism likewise sees its task as "civilizing" its charges: restoring deaf people to society" (Lane 1999:37). Lane påpeker videre at denne paternalismen lever videre til tross for mye publisering og utdanning på høyere nivå som bidrar til økt kunnskap og bevissthet om døve(1999:43). Han peker da spesielt på institusjonene som skal yte service for døve som styres av hørende. Døve er marginalisert til tross for at de skal yte service til andre døve og hørselshemmede. Dette gjelder spesielt ifølge Lane (1999) i utdanningsinstitusjonene for døve, sosiale og medisinske institusjoner for døve. Audisme i følge Lane (1999:43) er:

"[t]he corporate institution for dealing with deaf people, dealing with them by making statements about them, authorizing views of them, describing them, teaching about them, governing where they go to school and, in some cases, where they live; in short audism is the hearing way of dominating, restructuring and exercising authority over the deaf community."

Siden opprinnelsen til norsk tegnspråk antagelig oppstod på institusjoner for døve, som Lane (1999) fremhever lider av paternalistisk og audistisk styring, er det ikke så overraskende at resultatene viser at det finnes et maktbasert system i norsk tegnspråk. Dette viser våre funn knyttet til at hørende i alle eksemplene er lokalisert oppover i tegnrommet. Audisme kan også kobles til at hørende representanter for normalitetsdiskursen, spesielt i døveskolen, dominerte de døve og stigmatiserte dem. De døve elevene tilpasset seg og tok i seg hvorledes døve *burde* være. Standardiseringen kan kanskje ansees å være "restructuring and exercising authority over the deaf community." Audisme kan være årsaken til og forklare hvorfor døve ennå ikke har oppnådd noen form for institusjonell kontroll.

De hørende er våre sjefer- og det er så typisk! Ja, fordi..... Ja Det er der jeg tror nøkkelen ligger.
(informant)

Dette utsagnet "Hørende er våre sjefer", som har gitt tittel til oppgaven vår, er slik vi oppfatter det en svært god metafor for hvor langt en döv kan drives ved å bli utsatt for audisme gjennom barndom og voksenliv. Det kan være grunn til å anta at den er nøkkelen i det Fairclough (2001) kaller den krysskulturelle diskursen.

Fairclough (2001:41) trekker spesielt frem massemedia som eksempel på utøvelse av skjult makt i diskurs. Vi er av den oppfatning at både NRK1 og TV2 gjennom produksjon

av Brennpunkt og Reflektor (se kapittel 1) har utøvd en slik skjult makt i diskursen. De har hatt produksjonsrettigheter og dermed besluttet hvordan fokus i deres program skulle være. Fairclough(2001:41) peker som tidligere nevnt, på at produsentene egentlig ikke vet hvem som deltar i diskursen og må se for seg noen ideelle subjekter. Ut fra dette kan vi trekke en slutning at de ideelle subjekter sannsynligvis var representanter for majoritetsdiskursen.

9.3 Tegnspråknorsk

Som nevnt i kapittel 4 kan språkplanlegging dreie seg om fire stadier: seleksjon, kodifisering, implementering og språkrøkt. Seleksjon er å se på hvilke varieteter som skal brukes. Kodifisering er å lage regler, standardisere eller normere, leksikalisering og noe grammatikalisering. Implementering er selve gjennomføringen med bl.a. læremateriell og bøker. Språkrøkt kan være å bevare eller pleie språket gjennom for eksempel nylaginger.

Seleksjon av tegnformer til for eksempel *Norsk tegnordbok* (1988) skjedde gjennom at tegnspråkutvalget så på eksisterende tegnformer. De valgte ut tegnformer fra de forskjellige dialektene ut fra hva de syntes var best i forhold til deres kriterier. Falkenberg & Sander (1977:11) sier: "De tegnene som virkelig er nye i kursmaterialet, omfatter stort sett felles-nordiske tegn, eller tegnene er nye fordi vi ikke hadde tegn for disse ordene fra før". Dette viser at det har skjedd en form for språkrøkt når det gjelder nylaginger, men det å hente tegnformer fra et tidligere forsøk på å skape et felles nordisk "tegnspråk" er ikke språklån i vanlig forstand og heller ikke nylaginger. Disse nordiske tegnformene som er hentet inn i norsk tegnspråk gjennom tegnspråknorsken, kan vi for eksempel se i tegnet MANN(1988). Dette tegnet vises som en nordisk tegnform i *Tegn og Tale* (nr 6/1952) med en forskjell, plasseringen var her midt på pannen, i motsetning til MANN(1988) der tegnet er plassert ved tinningen. Seleksjonen gjort på den tiden, lever også videre da tegnene i *Norsk tegnordbok* (1988) ble brukt igjen i flere sammenhenger, blant annet med tegnordboken fra Aschehoug (Moriggi 1986) og også i forbindelse med www.tegnordbok.no.

Kodifisering skal ta utgangspunkt i fakta om språkbruk, språktradisjoner og språkvaner.

Språkplanleggere skal ha kunnskap om hvilke egenskaper som fremheves i språket, og være observant på at deres egne språkpreferanser muligens ikke gjenspeiler språksamfunnets preferanser. Språkplanleggere må ha kunnskap om den faktiske språkbruken (Vikør 2007). Vi kan ikke finne at språkplanleggerne i tegnspråknorsken hadde kunnskap om dette. Tegnspråkutvalget besto av medlemmer som brukte tegnspråk selv (dette er også noe som kan diskuteres i og med at de standardiserte ut fra sine egne språkpreferanser). De hadde heller ikke faglig formell kompetanse i språk eller standardisering, så vidt vi vet. Språkreglene i forbindelse med grammatikken som ble utarbeidet i forbindelse med tegnspråkutvalget og læremiddelutvikling, tok utgangspunkt i språkreglene for norsk og ikke for norsk tegnspråk. Her kan vi snakke om å ta to språk og blande disse sammen, og lage et kunstig språk. Dette er komplekst i og med at man blander sammen språklige elementer fra to modaliteter (gestuelt-visuelt versus vokalt-auditivt). TSUs medlemmer hadde heller ikke kunnskap om språkbrukernes språkpreferanser eller den faktiske språkbruken. Blant informantene våre fikk vi et bilde av hvordan valgene som tegnspråkutvalget gjorde, ikke stemte med den vanlige språkbrukerens språkfølelse og preferanser:

Det hendte at jeg ble søvnløs over at idiotiske tegn ble markedsført. (informant)

Jeg følte at det ikke ble et riktig og godt tegnspråk, men forflatet hvor man var nødt til å holde seg unna enkelte norske ord og uttrykk, for eksempel; Mannen strøk på dør, små gryter har store ører. De ser helt teite ut på tegnspråk. (informant)

...tegnordboken betegnet flere av oss som falskneri, for det var ikke sånt døve flest brukte. (informant)

Føltes ikke naturlig som døve er vant med og fra døves oppvekst. (informant)

Utsagnene ovenfor sier noe om graden av akseptert i forhold til standardiseringen. Som tidligere nevnt i kapittel 4 så må den språklige varieteten som standardiseres være legitim og akseptert i språksamfunnet og av premissleverandører. Her ser vi i utsagnene at ikke alt i tegnspråknorsk var akseptert i døvesamfunnet. Hvorfor? Tegnspråknorsken har muligens ikke tatt i betraktning kriteriene for en vellykket standardisering. Zeshan (2005:3) tar opp for eksempel motivasjon for å bruke standardformen, hun trekker frem to eksempler i form av japansk tegnspråk og arabisk tegnspråk. Det har vært en vellykket standardisering av japansk tegnspråk, fordi de tok utgangspunkt i en dialekt, nærmere bestemt Tokyodialekten, som brukes av et stort tegnspråkmiljø i og rundt Tokyo, i tolkeutdanningen og døveskoler som bruker tegnspråk. Denne dialekten brukes

også mest i visuelle massemedia og er mest forsket på av japanske tegnspråkdialekter. Denne dialekten innehadde størst prestisje, og en standardisering av denne dialekten som standardformen av japansk tegnspråk har da vært vellykket. Motivasjonen for å bruke denne var størst. Arabisk tegnspråk derimot gikk det ikke så bra med. Standardiseringen her minner om det vi ser i forbindelse med tegnspråknorsk. Flere arabiske land fra Nord-Afrika til statene rundt Gulfen prøvde seg på å lage et felles standardisert arabisk tegnspråk. Representanter fra hvert land møttes, presenterte hvilke tegn de hadde for hvilket ord, og stemte over hvilken tegnform de skulle ha med videre. Arabisk tegnspråk hadde da for eksempel noen tegn fra Egypt, noen fra Libya og noen fra Kuwait. Denne standardiseringen var mislykket fordi vilkårene for språkstandardisering ikke var tatt hensyn til. I dette arbeidet var det ingen lingvister og ingen kompetanse på standardisering. I tillegg var det ingen tegnspråkbrukere i disse landene som ville bruke dette standardiserte tegnspråket, når en ser bort fra noen TV-sendinger og noen tolker. Denne situasjonen minner som tidligere nevnt om tegnspråknorskens situasjon.

Implementeringen av tegnspråknorsk var i form av 5 kurshefter utarbeidet av NDF 1978-1979 (opplegget ble på folkemunne i døvesamfunnet ble kalt for "Familien Berg", etter familien som var gjennomgangsfigurer i heftene). Utbredelsen av tegnene og språkholdningene som tegnspråknorsken uttrykte var stor. I forbindelse med tegnspråknorsk har det forekommet reaksjoner på tegnspråkutvalgets seleksjoner og på hele opplegget. Det ble foretatt en nøye seleksjon av norske tegn, utenlandske tegn og konstruerte tegn. Tegnspråknorsk baserte seg også på norsk syntaks, og ikke på syntaksen til norsk tegnspråk. Over tid har dette resultert i at tegnspråknorsken som standardiseringsfenomen ikke ble vellykket.

Samtidig har det vært døve som ville delta på kursene for å bli bedre i norsk. Det er mulig denne gruppen kanskje ikke hadde tilstrekkelig makt til å delta i diskursen, og at de da skulle lære tegnspråknorsk for å bli bedre i norsk og dermed oppnå større prestisje eller høyere status i døvesamfunnet:

....enkelte unge døve som gikk på tegnspråkkurs for å bli bedre i norsk... (informant)

[døv ungdom] trodde de ville bli mer flinke til å lese ved å lære slik kaudervelsk... (informant)

Språkrøkt skal ha sitt grunnlag i verdier, språkholdninger og målsettinger for språket. I forhold til standardisering og tegnforråd med de nye tegnene, så var verdigrunnlaget at tegnspråknorsk skulle være et hjelpemiddel for døve slik at de kunne lære seg norsk, og at hørende skulle kunne lære seg tegnspråk (Trondheim Døveforening 1973:51). Arbeidet med tegnspråknorsk kan likevel ha gitt positive resultater for norsk tegnspråk. Zeshan (2005:1) sier: "If a language has a standard form, it is easier to get official recognition for this language". Det er mulig å anta at denne utviklingen for TSU hadde en utilsiktet effekt fordi, slik Zeshan nevner, denne standardiseringen med grunnlag i norsk syntaks kan ha hatt en høyere grad av aksept på døveskolen og blant pedagogene.

Videre skjedde det et klimaskifte i Norge på 1980-tallet, der det offentlige Norge viste en gryende erkjennelse i forhold til norsk tegnspråk. I forbindelse med St.meld. 61 (1984-85) skrives det på side 28:

Det teiknspråket som i dag for det meste blir nytta i undervisninga av døve barn, er konstruert på tale-/skriftspråklege premissar. Teiknspråket som døve bruker seg imellom, skil seg frå dette både i utval av teikn (tilsvarande ordforråd) og grammatikk. Ein har tidlegare ikkje hatt særleg kunnskap om språket til dei døve, og heller ikkje rekna det som eit sjølvstendig språk. Det er først i dei siste 15-20 åra at forskinga har interessert seg for dette teiknspråket. Denne forskinga har vist at teiknspråket til dei døve må jamstillast med andre språk. Når no dette teiknspråket blir akseptert som språk, må det få visse konsekvensar for opplæringa av døve barn. Mellom anna bør det vurderast korleis døve meir kan trekkjast inn i undervisninga av døve.

Siden da har det skjedd en del i opplæringssektoren. Døve fikk egne læreplaner i forbindelse med L97, samtidig som den hørselstekniske utviklingen skjøt fart. Det er et paradoks at disse to hendelsene med bakgrunn i henholdsvis språklig-kulturell diskurs og normalitetsdiskurs kommer i et konkurranseforhold. Normalitetsdiskursen er en eldgammel diskurs, slik vi opplever det, der konvensjonene har vært bestemt av majoriteten på grunn av manglende kunnskap om tegnspråk. Den språklig-kulturelle diskursen fikk endelig sitt gjennomslag i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i form av L97 med bakgrunn i grunnleggende kunnskap om tegnspråk. Paradokset er at normalitetsdiskursen i senere år har fått en større plass og forsterket sin posisjon til tross for en fastslåelse av at tegnspråk er et fullverdig språk på lik linje med andre språk (Siem, Wie & Harris 2008; Aftenposten 26. februar 2010).

Det kan føles som to skritt fram og et tilbake, noe som kan illustreres ved at gruppene A (60-85 år) og delvis B (59-45 år) gir uttrykk for en internalisert normalitetsdiskurs. Gruppe C (25-44 år) er den gruppen som hadde flest positive ytringer om norsk

tegnspråk, og som har opplevd tegnspråknorsken som undervisningsspråk i skolen. Denne opplevelsen kan være årsak til at de nå er positive til norsk tegnspråk, fordi de har opplevd en marginalisering av dette språket til fordel for tegnspråknorsk. Før tegnspråknorsken kom, var undervisning på døveskolene basert på oral opplæring, og lærerne blandet seg ikke inn i tegnspråkbruken i friminuttene. Med tegnspråknorsken antar vi at hørende "kuppet" tegnspråket, og gjorde det til en del av normalitetsdiskursen, da tegnspråknorsken skulle visualisere norsk. Her kom hørende inn på døves arena og prøvde å endre deres tegnspråk:

Dette er jo fra 70-tallet, da var det mye språkkamp. Det var slik at ens måte å bruke tegn raskt ble kommentert til ikke å være pent og måtte forandres. Dette var lærere som var hørende som rettet på oss til tegn i tegnboka. For eksempel – dette husker jeg godt! Jeg måtte forandre tegnet NORD-AMERIKA. Dette nye tegnet jeg fikk presentert var sjokkerende. Læreren sa 'du må følge det som står i boken'. Ikke bruke det tegnet mer. Læreren lukte ut våre tegn og ba dem erstattes med andre nye. Jeg har aldri i min oppvekst opplevd å få tilbakemeldinger på at jeg tegnet bra og at det var pent. Bare krig og kommentarer fra lærere og andre at mine tegn var feil (informant).

Men også for eksempel i 70 årene, hvis vi tegnet feil fikk vi beskjed om at vi ikke ville få sertifikat, dere må følge det som står i boken. Å jada sånn var det, de truet Skådalslærene og internatet. Hvis, du tegner feil du får ikke sertifikat. Overhode ikke! Vi fikk trusler! Det var det mye av – å jada! (informant).

De [lærerne] håpet at vi skulle forstå. De tegnet og hvis vi oppfattet var det bra. Hvis vi ikke gjorde det fikk vi juling, straff, vist ut til soverommet, eller ble nødt til å bli sittende igjen (informant).

Tegnspråknorsken stod sannsynligvis for en større nedvurdering av norsk tegnspråk enn det som hadde vært tilfelle i den orale perioden på døveskolene. På den andre siden så kan dette argumentet sies å være tveegget – en kan ikke avvise muligheten for at tegnspråknorsken også gjorde norsk tegnspråk mer akseptert på sikt, ved at døve nå kunne "heve" armene.

Med introduksjonen av CI, som bidro til en forsterkning av normalitetsdiskursen, ser vi nå at pendelen svinger tilbake. Med bakgrunn i L97 og Opplæringsloven §2-6 kan døve barn inkluderes i lokalskolen med talespråklig opplæring, jf. normalitetsdiskursen og spesielt NOU 2009:18 *Rett til læring*. En nylig konsekvens av større anerkjennelse av norsk tegnspråk er St.meld. 35 (2007-2008), der det foreslås at norsk tegnspråk skal få offisiell status i Norge. Disse to dokumentene motsier hverandre, antagelig fordi de har motstridende perspektiv. NOU 2009:18 innehar ifølge vår tidligere nevnte definisjon et medisinsk perspektiv, mens St.meld. 35(2007-2008) innehar et perspektiv på døve som en språklig og kulturell minoritet som er en del av den norske kulturarven.

9.4 Tegnendringer

I kapittel 8 har vi beskrevet internlingvistiske faktorer for tegnendringer, og beskrevet noen ekstralingvistiske faktorer i lys av språkplanlegging som en mulig forklaring på tegnendringer i vårt materiale.

Våre informanter har vist oss flere tegnendringer av typer som er beskrevet av Frishberg (1975, 1976) og andre (Radutzky 1989, 1990; Björkstrand 2002 og Holten 1998). Disse funnene redegjorde vi for i kapittel 8. Her ønsker vi å drøfte noen av funnene vi fant i datamaterialet med hensyn til språkplanlegging og tegnendringer, d.v.s. tegnendringer i forhold til ekstralingvistiske faktorer.

Vi fant som tidligere nevnt tegnendringer fra finere til grovere former (finere former fordrer en aktivering av finmotorikken i hånden eller i bevegelse, i motsetning til grovere former som aktiverer grovmotorikken; fra makro til mikro). Dette gjaldt spesielt tegn som ser ut til å ha blitt innført med standardiseringen, eller noe endret i standardiseringen og som videre er endret tilbake. Tegnspråket i standardiseringen skulle være "logisk, systematisk, meningsbærende og pent" (Døves Tidsskrift 12/75), og dette ser ut til å ha ført til at enkelte gamle tegn har blitt justert for å bli penere og mer logisk (se kapittel 6 for en definisjon av hva et logisk tegn er). Når disse tegnene så har blitt brukt etterpå, så kan vi muligens si at de "finere" tegnene ikke slo gjennom i lengden. Vi kan videre anta at de "grovere" tegnene høyst sannsynlig ble brukt i uformelle sammenhenger gjennom hele perioden. Noen tegn som ble introdusert med standardiseringen med fine bevegelser, har endret seg til at bevegelsene er grovere, et eksempel her er TIL(1988) og TIL(2006). Dette kan ha med tegnspråkets interne egenskaper å gjøre. Tegn som var gjort mer ikoniske i standardiseringen, er nå endret til å være mer arbitrære. Noen av disse tegnene ser ut til å ha glidd inn i språket, mens andre tegn ikke er blitt en del av tegnforrådet, da disse ikke er observert i vårt materiale, for eksempel BYGD(1988). Til sist kan vi anta at noen standardiseringstegn er blitt modifiserte, for eksempel der non-manuelle komponenter er erstattet med manuelle komponenter, for eksempel BO (1988) og BO_{KINN}. Tegnspråknorsken skilte mellom kopulategnet ER og det matematiske tegnet for ER-LIK (=), mens materialet viser at disse tegnene brukes om hverandre i de eldste aldersgruppene. Tegnspråknorsken kan

da sies å ha fokusert på at tegnene skulle være mest mulig ikoniske for å illustrere betydningen av tegnet, selv om det tilsvarende norske ordet var flertydig.

Standardisering med tegnspråknorsken har ført til tegnendringer, siden materialet viser at flere av de nye tegnene er utbredt i bruk hos alle aldersgruppene, alle dialektgruppene og gruppe II. Noen gamle tegn har "overlevd" standardiseringen, og brukes i dag til tross for standardformene. Et eksempel illustreres av en av informantene:

Nei, vil ikke si at GRØNN (tohåndstegn med begge i flathånd vendt opp, den aktive utføres oppå den passive, bevegelse innover) er logisk, nei. Men for mange hørende så hjelper det dem til å tenke sånn, GRØNN. Ja. Men jeg sier ikke GRØNN, men sier GRØNN (enhåndstegn: tommel, pekefinger og langfinger utstrakt, resten lukket. Håndflate vendt fremover. Utføres i tegnrommet, nedover og i sikksakk). Men for mange hørende er det lettere for dem å huske, for vi har jo ikke noe materiale. Ja, la oss så si... Før sa vi at tegnet henspilte på gress (kutter gresset=GRØNN). Så det var lettere for dem. Men ikke for meg. GRØNN (enhåndstegn) for meg. (informant)

Standardiseringen var systematisk, og ga stor gjennomslagskraft. Lærere ble godkjent fra kurs til kurs, og skulle være ambassadører for tegnspråknorsken. Alle lærerne fikk beskjed om at alle måtte følge kursheftene og bruke tegnene derfra, og å formidle dette videre til kursdeltakerne. Mange døve og hørende hadde negative språkholdninger til tegnspråk fra før av, og nå kom folk innenfra døvesamfunnet og vektla at norsk var det 'riktige' språket, og at tegnspråk bare var en 'kommunikasjonsform'. I gruppene A og B var det flere av informantene som selv underviste i disse kursene, og fulgte reglene. Dette kan muligens forklare gruppenes mer ambivalente holdninger i forhold til tegnspråknorsk og norsk tegnspråk.

Det systematiske med kursene, undervisningsmaterialet, TSU i NDF og normalitetsdiskursen ga døvesamfunnet liten mulighet til motreaksjoner. Etter en rekke år med tegnspråknorsk kom det en motreaksjon innenfor organisasjonen i NDF:

AKTA var mye en reaksjon på den språkpolitikken (peker på filmen) fordi på 70-tallet var det rekkefølgevis tegn...altså, alt skulle følge norsken hele tiden... det var snakk om å visualisere norsk. Målet var at gjennom norsk syntaks og tegnspråknorsk skulle døve SELV bli bedre i norsk. Det var det som var utgangspunktet, det var ideologien. Så etter hvert så vi... at det fungerte jo ikke. De som var flinke i dette systemet, vi kaller det ikke språk, vi kaller det et system, det var jo de hørende! De som begynte å undervise døve i hvordan de skulle snakke rekkefølgevis. Dette var jo helt bakvendt! [...] Døveforbundet gjorde en feil den gangen, de ville være et faglig organ uten å ha kompetanse til det. Døveforbundet glemte helt de døves egen språkkompetanse. Dette ble skviset unna, for alt skulle skje på norsk. Og så kom reaksjonen i '86, rundt der, da ble det trykket i

Døves Tidsskrift: Når skal hørende lære seg tegnspråk i Norge? Og så kom VSN-utvalget³¹ [...] [som] skulle lage et opplegg som gikk ut på å lære *tegnspråk* til forskjell fra Familien Berg. (informant)

Informantene i gruppe II kommer fra TSU og også fra AKTA som var en motreaksjon mot dette utvalget. Dette kan forklare de ambivalente holdningene vi ser i gruppe II, når enkelte av informantene der både var aktive under tegnspråknorsken og i motreaksjonen til denne.

9.5 Oppsummering

Siden tegnspråknorsk ble introdusert, har det skjedd en del på tegnspråkfeltet i Norge. Norsk tegnspråk kom inn i skolen som undervisningsspråk med L97, og ble da anerkjent som et språk. I dag ser vi at norsk tegnspråk skal få status som et språk i Norge på lik linje med norsk og minoritetsspråk som for eksempel samisk og kvensk (St.meld. 35 [2007-2008]). Selv om norsk tegnspråk med dette er offisielt anerkjent, så er dets språkstatus likevel ikke alminneliggjort og anerkjent blant 'hvermannen'. Allmenngyldige fordommer og misoppfattelser er fremdeles fremtredende i det norske samfunn, og i verden ellers. Allmennheten knytter fremdeles den gestuelle siden og den mimiske siden til noe skadelig og mindreverdig. Dette opplever tegnspråkbrukere daglig, også vi opplever dette i våre profesjonelle sammenhenger.

Det ser ut til at døvesamfunnet har forskjellige oppfatninger av tegnspråknorsk som fenomen. De eldre er mest positive mens de unge ikke har noe særlig forhold til dette. De bruker flere av de nye tegnene som en del av sitt vokabular. Når spørsmål som dette dukker opp, blir døve blir mer språkpolitiske og kan velge å ta avstand fra de nye tegnene. Blant informantene har vi observert tegn på purisme hos de som opplevde brytningstiden der tegnspråknorsken gjorde sitt fremtog i døvesamfunnet. Tegnspråkbrukere prøver å luke ut de nye tegnene aktivt og snakker nedsettende om de nye tegnene eller om tegnspråknorsken. Et utsagn kan illustrere dette fenomenet:

For eksempel tegnet GRØNN(utført med tre fingre opp og i luften). Dette likte [...] ikke og så over til Sverige det svenske tegnet for grønn er utført med begge håndflater opp, der den ene håndens håndbak glir bakover oppå den andres håndens håndflate. [...] forbandt dette med gresset som er grønt. [...] laget tegn som skulle være logiske med hensyn til betydning. Abstrakte

³¹ VSN-utvalget besto av Vigdis Solbø Peterson, Stein Erik Ohna og Nora Edwardsen Mosand.

tegn var ikke bra nok, tegn skulle følge en slik logikk og dette med luft mellom munnen og hånden. Dette bidro til mye ødeleggelse. (informant)

Dette kan være en motreaksjon til tegnspråknorsken. Denne motreaksjonen kan etter vårt syn kanskje minne om språkpurisme (Nahir 2000).

Når vi ser på tegnet HØRENDE med dets tilhørende lokalisasjon oppover, så vitner tegnet om en asymmetrisk maktbalanse som har gått systematisk inn i språket, om det er grammatisk eller et uttrykk utenfor grammatikken gjenstår å se. Døve ser ut til i den krysskulturelle diskursen å være utsatt for systematisk audisme på lik linje med andre minoriteter som opplever rasisme (Fairclough 2001).

10 Oppsummering

“Hvor er jeg? Hvad vil det sige: Verden? Hvad betyder dette Ord?
Hvo har narret mig ind i det Hele, og lader mig nu staae der?
Hvem er jeg? Hvorledes kom jeg ind i Verden; hvorfor blev jeg ikke adspurgt,
hvorfor ikke gjort bekjendt med Skikke og Vedtægter, men stukket ind i Geledet,
som var jeg kjøbt af en Seelenverkoper?
Hvorledes blev jeg Interessent i den store Entreprise, som man kalder Virkeligheden?
Hvorfor skal jeg være Interessent? Er det ikke en fri Sag?
Og skal jeg nødsages til at være det,
hvor er da Dirigenten, jeg har en Bemærkning at gjøre?
Er der ingen Dirigent? Hvor skal jeg henvende mig med min Klage?”
(Søren Kierkegaard)

Vi vil i dette siste kapitlet avslutte vår oppgave med å se på om vi har besvart våre forskningsspørsmål, og til sist si noe om praktiske konsekvenser av denne oppgaven.

Først vil vi si noe om i hvilken grad våre funn er generaliserbare. Vi har et begrenset utvalg med 22 informanter og 120 tegneksempler, og vi diskuterer rundt hvordan vi generaliserer våre funn.

10.1 Avslutning

I det følgende tar vi for oss forskningsspørsmålene fra kapittel 2 for å drøfte om vi har besvart disse:

- ✓ Hvilken sammenheng er det mellom majoritetsdiskursen og døves språkholdninger?

Det er etter hva vi oppfatter evidens for å si at det er en sammenheng mellom majoritetsdiskursen og døves språkholdninger. Vi så at i den eldste gruppen A og hos de eldste i gruppe B hadde de negative vurderinger i forhold til norsk tegnspråk. Med andre ord er det sannsynlig at de har adaptert majoritetens syn på norsk tegnspråk og at norsk for dem er bedre enn norsk tegnspråk. Slike negative vurderinger i forhold til norsk tegnspråk forekom ikke i vårt materiale i de yngre gruppene. Imidlertid har vi funnet en referansekonvensjon som kan ha oppstått i møtet med majoritetsdiskursen, da PEK-opp brukes konvensjonelt når døve i vårt materiale omtaler hørende (og dermed majoriteten). Dette kan være en overføring av tegnspråklige former til yngre generasjoner, selv om det er vanskelig å stå utenfor den krysskulturelle diskursen der de

hørende innehar makt. Det at tegnet er plassert oppover, kan bety at de yngre implisitt og ubevisst er preget av de hørendes makt i diskursen. Dette til tross for de yngre døves positive holdning til norsk tegnspråk.

- ✓ Hvorledes kan en si at språkholdninger hos døve kan ha hatt betydning for graden av standardiseringens gjennomslagskraft?

Den eldste gruppen under implementeringen av tegnspråknorsken var i alderen 26-51 år. Denne aldersgruppen var den gang svært aktive i styre og stell både i døveforeningene som arrangerte kurs og i Norske Døves Landsforbund, senere Norges Døveforbund. Siden deres aldersgruppe i vår undersøkelse var negative til tegnspråk og at moten, slik det ble sagt av våre informanter, var å være "hørende" selv om de var døve – kan det være plausibelt å anta at konseptet med tegnspråknorsken var lett å selge fordi det, som noen informanter sa, ikke hadde grimaser og hadde sin base i norsk. En kan si at døve selv utifra kunnskapsløshet og adapterte holdninger var med på å undertrykke norsk tegnspråk. Som Karl Marx (1845)³² sa: "The ideas of the ruling class are in every epoch the ruling ideas".

- ✓ Hva slags type tegnendringer har forekommet i norsk tegnspråk?
 - Kan Frishbergs (1975, 1976) rammeverk anvendes til å beskrive disse?

Vi har funnet både internlingvistiske endringer og ekstralingvistiske endringer. Vi har funnet eksempler i norsk tegnspråk på flere av Frishbergs (1975, 1976) språkendringskategorier. Vi fant både tegnendringer som hadde skjedd over tid, dvs. internlingvistiske endringer, og tegnendringer som skjedde som følge av standardiseringen, dvs. ekstralingvistiske endringer. Alle eksemplene er presentert i en oversiktstabell i appendiks 17.

Det er evidens for å si at Frishbergs (1975, 1976) internlingvistiske endringskategorier som symmetri, tegnforflytning, assimilasjon og flyt er anvendelige på norsk tegnspråk. Imidlertid har vi også funnet endringer som ikke er nevnt hos Frishberg (1975, 1976). I symmetrikategorien fant vi at reduplisering av bevegelser kanskje ikke bare skjer med

³² <http://www.marxists.org/archive/marx/works/subject/quotes/index.htm>

sammensatte tegn, men også med tegn ellers. I den andre kategorien med forflytning, har materialet vist at hodeforflytning ikke alltid skjer som Frishberg har beskrevet det. Vi har evidens for at tegn kan flyttes inn mot midten av ansiktet, og ikke bare utover fra ansiktet. Tegn kan flyttes inn mot ansiktet fra tegnrommet, og dette er heller ikke beskrevet hos Frishberg (1975, 1976) eller Björkstrand (2002). I assimilering har det dukket opp "deduplisering" av bevegelser. Rammeverket for tegnendringer må slik vi ser det tilpasses norsk tegnspråk og de internlingvistiske endringene vi har funnet.

De eksterne lingvistiske endringene har bakgrunn i tegnspråknorsken. Evidens for dette er at samtlige aldersgrupper hadde en høyfrekvent bruk av tegn som var vist i *Norsk Tegnordbok* (1988). Det er verdt å merke seg at i tiden som er gått (snart 40 år) har det også forekommet internlingvistiske endringer i disse tegnformene.

Faircloughs teorier (2001, 2008) har vært nyttig å applikere på forholdet mellom makt og døve. Vi har fått kunnskap om tegnspråknorsk. Vi ser også at ønsker fra hørende eller døve elitister om standardisering av tegnspråk (i form av for eksempel NDFs tegnspråkutvalg og videre er dette stadige ønsker som kommer opp) i et kritisk lingvistisk perspektiv defineres som en maktdimensjon vi finner i makt *bak* diskursen. Vikør (2007) har vært nyttig i forhold til hvorledes standardisering kan skje. Zeshan (2005) har skrevet om hvordan en vellykket standardisering kan være, og tegnspråknorsk har ikke oppfylt kriteriene, spesielt når det gjelder å ikke bruke tegn som allerede eksisterer i norsk tegnspråk. Det at kriteriene ikke ble oppfylt, kan ha ført til at tegnspråknorsk ikke lever i beste velgående i dag.

Frishberg (1975, 1976) har hjulpet oss et godt stykke på vei til å svare på hvorledes tegnspråklige internlingvistiske endringer kan skje. Med bakgrunn i vår undersøkelse så er vi av den oppfatning at dette rammeverket må modifiseres for å kunne ivareta norsk tegnspråks internlingvistiske endringer. Det må da tas hensyn til det vi har kalt "deduplisering".

Til slutt i Bourhis' (2001) forstand så ser vitaliteten i forhold til norsk tegnspråk ut til å være lav og kan med fordel styrkes. Det er i tilknytting til opplæring at norsk tegnspråk har større vitalitet siden det støttes av læreplaner og egne paragrafer i Opplæringsloven.

De som får nytte av det er barn og unge i opplæringssammenheng. Samtidig reduseres de vitale tegnspråklige miljøene ved at færre og færre unge begynner på døveskole og i stedet integreres på hjemstedsskolen. Disse barna mister mye av muligheten til å få overført norsk tegnspråk fra større barn. Når det gjelder voksne døve, ser det ut til at det primært brukes norsk tegnspråk i privatsfæren, det vil si familien, venner og arenaer innenfor institusjoner som døve har sterk innflytelse i, som f.eks døveforeningene, NDF, Ål Folkehøyskole og Teater Manu.

10.2 Praktiske konsekvenser

En konsekvens av vår oppgave kan være at det blir et økt fokus på samspillet døve og hørende på tospråklige arbeidsplasser, der det brukes norsk tegnspråk og norsk. Handlinger og utsagn kan forstås forskjellig, avhengig av kontekst. For døves del så kan samspillet mellom døve og hørende forstås som en del av maktrelasjonene og at døve i så henseende ikke er likeverdige deltakere i normalitetsdiskursen. Videre vil oppgaven kunne bidra til en bevisstgjøring om de puristiske tendenser som er observert på disse tospråklige arbeidsplassene og videre i døvesamfunnet. Det må tas hensyn til at norsk tegnspråk slik det brukes i dag, er sterkt påvirket av forhold i vår nære historie, enten en liker det eller ikke. Det betyr ikke at vokabularet er mindre verdt av den grunn, selv om enkelte synes at språket vårt er blitt "tuklet" med. Motivene for standardiseringen (tegnspråknorsk) kan imidlertid diskuteres.

God språkplanlegging gir emansipering (Vikør 2007:43), og Fairclough sier at bevisstgjøring er "the first step towards emancipation" (2001:1). Dette grunnlaget legger da opp til at døvesamfunnet bør bli mer bevisstgjort og frigjort. Det kan bli et første steg på veien til å innta den posisjon som døve overhodet ikke har pr. i dag: å inneha en begynnende institusjonell kontroll (Bourhis, 2001). Audisme (Lane 1999:43) er et viktig element å være bevisst på, da konsekvensene av audisme kan være store for døvesamfunnet, både ubevisst og bevisst.

Avslutningsvis vil vi påpeke at tegnspråkforskning må få stor formell, institusjonell støtte slik at døvesamfunnet blir bevisstgjort, og dermed emansipert. Vitaliteten til norsk tegnspråk må styrkes.

Epilog

“At night I work on papers
which most hearingfolk won’t understand;
they will likely spend more time
fawning over my observations
than seriously thinking
about their own complicity
in the various situations
that my terminology describes;

in the day I hide my eyes
so that they won’t see
my disappointment, frustration
and vocational
loneliness; after
so many years of trying
I conclude
with an imperative sentence
no-one sees:

“You are the Normative
I am the Other
but without community
there is no liberation
no future
only a cease-fire
and a concert of voices.”

Poem for Deaf Academics
av Joseph Santini

Litteraturliste

Aitchison, J. (2001) *Language change: progress or decay?* Cambridge; Cambridge University Press. 3. utgave.

Amundsen, G. (2007) "Sakprosa på norsk tegnspråk. Eksplorerende analyse av tematisk koherens." Trondheim; Hovedoppgave i anvendt språkvitenskap, NTNU.

Armstrong, D.F. (2005) Kommentar til republiseringen av Stokoe, W.C. (1960) i: Stokoe, W.C. jr (2005) "Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf". *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, volume 10, nr 1. Side 3-37.

Arnesen, K.; Enerstvedt, R.T. ; Engen, E.A.; Engen, T.; Høie, G. & Vonen, A.M. (2002) *Tospråklighet og lesing/skriving hos døve barn. En kartlegging av grunnskoleelever og deres språklige situasjon*. Oslo; Skådalen Publication Series No. 16.

Auer, J.C.P. (1988) "A conversation analytic approach to code-switching and transfer." Gjengitt i: Wei, L. (red.)(2000) *The bilingualism reader*. London: Routledge. Side 166-187.

Bakhtin, M. M. (2005) *Spørsmålet om talegenrane*. Oslo; Pensumtjeneste. Omsett og med etterord av Rasmus T. Slaatelid.

Battison, R.M. (1978) *Lexical Borrowing in American Sign Language*. Silver Spring, Maryland; Linstok Press.

Bauman, H-D.L. (red.) (2008) *Open your eyes: Deaf Studies talking*. Minneapolis; Minnesota University Press.

Bergman, B. & Björkstrand, T. (1993) *Kompendium i teckentranskription*. Stockholm; Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.

Bibelselskapet (2004) *Tegn til tro. Evangeliet etter Lukas*. Oslo; Bibelselskapet. DVD.

Björkstrand, C. (2002) "Historiska fonologiska processer i svenskt teckenspråk". Stockholm; Upublisert semesteroppgave, Stockholms universitet.

Bourhis, R.Y. (2001) "Reversing Language Shift in Quebec". I: Fishman, J. A. (red) (2001) *Can Threatened Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*. Clevedon, England; Multilingual Matters Ltd. Side 101-141.

Breivik, J.-K. (2007) *Døv identitet i endring. Lokale liv – globale bevegelser*. Oslo; Universitetsforlaget.

Broch, I. & Jahr, E.H. (1984) *Russenorsk - et pidginspråk i Norge*. Oslo; Novus Forlag. 2. utgave.

Bull, T. & Lindgren, A.-R. (2009) "Einspråklegheit kan bøtast. Innleiing." I: Bull, T. & Lindgren, A.-R. (red)(2009) *De mange språk i Norge. Flerspråklighet på norsk*. Oslo; Novus Forlag. Side 7-28.

Clark, E.V. (2003) *First language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dalland, O. (2007) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo; Gyldendal Akademisk.

Deuchar, M. (1984) *British Sign Language*. London; Routledge & Kegan Paul.

Douglas, J.D. (1985) *Creative Interviewing*. Beverly Hills, USA; Sage Publications.

Emmorey, K. (2002) *Language, Cognition and the Brain. Insights from Sign Language Research*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Engberg-Pedersen, E. (1993) *Space in Danish Sign Language. The Semantics and Morphosyntax of the Use of Space in a Visual Language*. Hamburg; Signum Verlag. (International Studies on Sign Language Research and Communication of the Deaf, volume 19).

Erlenkamp, S. (2000) "Syntaktische kategorien und lexikalische klassen: typologische aspekter der deutschen gebärdensprache.". München, Tyskland; Lincom Europa. Doktorgradsavhandling.

Erlenkamp, S. (2003) "Informanter i tegnspråksforskning: Problemer og utfordringer". I: Johannessen, J.B. (red) *På språkjakt - problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo; Unipub Forlag. Side 83-131.

Erlenkamp, S.; Gjøen, S.; Haualand, H.; Kvitvær, H.B.; Peterson, P.R.; Schröder, O.-I. & Vonen, A.M. (2007) *Begrunnelser for å gjøre norsk tegnspråk til offisielt språk*. Lastet ned fra <http://www.deafnet.no/nor/content/download/1489/7727/file/Hevetstatusfortegnspråk.pdf>

Erlenkamp, Sonja (2009): "'Gesture verbs". Cognitive-visual mechanism of "classifier verbs" in Norwegian Sign Language." *CogniTextes* 3. Online-versjon: <http://cognitextes.revues.org/250>.

Erting, C.J. (1994) "Introduction". I: Erting, C.J. ; Johnson, R.C.; Smith, D.L. & Snider, B.D. (red) (1994) *The Deaf Way. Perspectives from the International Conference on Deaf Culture*. Washington D.C. ; Gallaudet University Press. Side xxiii-xxxi.

Everett, E.L. & Furseth, I. (2004) *Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre*. Oslo; Universitetsforlaget.

Fairclough, N. (2001) *Language and Power*. Harlow, England; Pearson Education Ltd.

Fairclough, N. (2008) *Kritisk diskursanalyse. En tekstsamling*. København; Hans Reitzels Forlag.

Falkenberg, E.-S. & Kvam, M. H. (2008) "Hørselshemning og audiopedagogikk i et tverrfaglig perspektiv". I: Befring, E. & Tangen, R. (red) (2008) *Spesialpedagogikk*. Oslo; Cappelen Akademisk Forlag. 4. utgave. Side 346-371.

Falkenberg, E.-S. & Sander, T.J. (1977) *Veiledning for tegnspråklæreren*. Bergen; Norges Døveforbund.

Fasold, R. (1984) *The Sociolinguistics of Society*. Oxford, England; Basil Blackwell

Fleischer, A. (1944) *Tegnordliste fra 1944*. Oslo; *Tegn og Tale*.

Frishberg, N. (1975) "Arbitrariness and iconicity: Historical change in American Sign Language". I: *Language* 51:3 (1975). Side 696-719.

Frishberg, N. (1976) "Some aspects of the historical development of signs in American Sign Language". San Diego; Upublisert doktorgradsavhandling, University of California.

Gee, J. (1990) *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. Basingstoke; Falmer Press.

Giles, H.; Bourhis, R.Y. & Taylor, D.M. (1977) "Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations.". I: Giles, H. *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. I serien *European Monographs in Social Psychology*, 13. London; Academic Press.

Greftegreff, I. (1991) "Håndformer og håndformendringer i norsk tegnspråk: en innledende undersøkelse av foneminventaret". Trondheim; Hovedoppgave i lingvistikk. Universitetet i Trondheim.

Greftegreff, I. (under arbeid) "En norsk tegnordbok: lingvistiske og leksikografiske utfordringer". Trondheim; Upublisert doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Hansen, Aa. L. (1994) *Levende bilder for døve*. Trondheim; Hovedoppgave i filmvitenskap, Universitetet i Trondheim.

Harris, R. (2003) *Saussure and his Interpreters*. Edinburgh; Edinburgh University Press. 2.utgave.

Harris, R.; Holmes, H.M. & Mertens, D.M. (2009) "Research Ethics in Sign Language Communities". I: *Sign Language Studies*, 9:2 (2009). Side 104-131.

Haualand, H.M. (1993) "Et tegn i tiden - om døv etnisitet". Oslo; Upublisert semesteroppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

Haualand, H.M. (2001) "I endringens tegn. Diskurser i døvebevegelsen". Oslo; Upublisert hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

Haugen, E. (1966) *Language Conflict and Language Planning. The case of modern Norwegian*. Cambridge, Massachusetts; Harvard University Press.

Haugen, E. (1987) "Language Planning". I: Ammon, U.; Dittmer, N. & Mattheier, J.K. (red) (1987) *Sociolinguistics. Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Vol. 1. Berlin og New York: de Gruyter. Side 626-637.

Hock, H.H. & Joseph, B.D. (2009) *Language History, Language Change, and Language Relationship. An introduction to historical and comparative linguistics*. Berlin; Mouton de Gruyter.

Holten, S.M. (1998) "Geografiske tegn- en mindre undersøkelse". Oslo; Upublisert mellomfagsoppgave i norsk tegnspråk, UiO.

Holten, S.M. (2009) "Tospråklighet eller flerspråklighet- hva er problemet?". I: Hansen, Aa.L.; Garm, N. & Hjelmervik, E. (red.)(2009) *Hørsel-språk og kommunikasjon. En artikkelsamling*. Trondheim; Møller kompetansesenter

Humphries, T. (1977) "Communicating Across Cultures (Deaf/Hearing) and Language Learning". Cincinnati, Ohio; Ph.D.-avhandling, Union Graduate School. Sitert i Lane, H. (1999) *The Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community*. San Diego, California; DawnSignPress. 2. utgave.

Ikdahl, B.K.H. (2010) "Opplæring etter § 2.6". Oslo; Upublisert materiale fra foredrag 11. mars 2010.

Johnstone, B. (2000) *Qualitative Methods in Sociolinguistics*. Oxford; Oxford University Press.

Kanda, K. (1981) "Dialect and historical change in JSL". I: Peng, F.C. (red.)(1981) *Varieties of Sign Language*.

Kultur-, undervisnings- og forskningsdepartementet (1995) *Nasjonalt kompetansehevingsprogram tegnspråk*. Informasjonsbrev til Statens utdanningskontorer i fylkene og styret for landsdekkende statlige kompetansesentra, datert 18.10.95.

Kumar, R. (2005) *Research Methodology. A Step-by-Step Guide for Beginners*. London; Sage Publications.

Kunnskapsdepartementet (2008) *Informasjon om endringer i opplæringsloven og privatskoleloven*. Rundskriv F-14-08, datert 04.07.2008.

L97: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1996) *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*.

Labov, W. (1978) *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia, USA; University of Pennsylvania Press. Side 43-69.

Labov, W. (1984) "Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation". I: Baugh, J. & Sherzer, J. (1984) *Language in Use. Readings in Sociolinguistics*. New Jersey, USA; Prentice-Hall Inc. Side 28-53.

Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997) "Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An Empirical study". I: *Journal of Language and Social Psychology*. 16, 23-49.

Lane, H. ; Hoffmeister, R. & Bahan, B. (1996) *A Journey into the DEAF-WORLD*. San Diego; Dawn Sign Press.

Lane, H. (1999) *The Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community*. San Diego, California; DawnSignPress. 2. utgave.

Lanza, E. (2003) "Om arbeid med tospråklige informanter". I: Johannessen, J.B. (red) *På språkjakt - problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo; Unipub Forlag. Side 59-81.

Lewis, H. (2007) *Deaf liberation theology*. Aldershot, England; Ashgate Publishers.

Liddell, S.K. (2003) *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge, UK; Cambridge University Press.

Lieth, L.v.d. (1998) "Eksistensielle overvejelser over døve og flerhandicappede". I: 2. *Nordiske Konference om Psykiatri for Døve*. Virum, Danmark; Videnscenter for døvblivne, døve og hørehæmmede.

Lucas, C. (2000) "Language contact phenomena in deaf communities". I: *Estudios de Sociolingüística* 1 (1) (2000). Side 145-152.

Lønning, H.R. (2008) "Lav terskel, høy takhøyde og vide dører". I: Herland, H. (red)(2008) *Tegnspråkets fremtid-vårt felles ansvar: Norges Døveforbund 90 år, 1918-2008*. Oslo; Norges Døveforbund. Side 56-66.

Malmquist, A.K. & Mosand, N.E. (1996) *Se mitt språk! Språkbok-en innføring i norsk tegnspråk*. Bergen; Døves Forlag.

Mesthrie, R. ; Swann, J.; Deumert, A. & Leap, W.L. (2000) *Introducing Sociolinguistics*. Edinburgh; Edinburgh University Press.

Mitchell, R. E. & Karchmer, M.A. (2004) "Chasing the Mythical Ten Percent: Parental Hearing Status of Deaf and Hard of Hearing Students in the United States". I: *Sign Language Studies*, 4:2 (2004) s. 138-163.

Moriggi, S.N. (1986) *Ordboken*. Oslo; Aschehoug Forlag.

Moriggi, S.N. (2006) *La hendene snakke! Ordbok i tegnspråk*. Oslo; Aschehoug Forlag.

Morris, W. (2008) *Theology without words: theology in the deaf community*. Aldershot, England; Ashgate Publishers.

Myers-Scotton, C. (1988) "Code-Switching as indexical of social negotiations." Gjengitt i: Wei, L. (red.) (2000) *The bilingualism reader*. London: Routledge. Side 137-165.

Myers-Scotton, C. (2006) *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Oxford, England; Blackwell Publishing.

Mæhlum, B. (1999) *Mellom Skylla og Kharybdis: forklaringsbegrepet i historisk språkvitenskap*. Oslo; Novus Forlag.

Mæhlum, B. (2007) *Konfrontasjoner. Når språk møtes*. Oslo; Novus Forlag.

Nahir, M. (2000) "Corpus Planning and Language Codification in the Hebrew Revival." I: Argenter, J. (red.)(2000) *Simposi Pompeu Fabra (The Pompeu Fabra Symposium)*. Barcelona; Scientific Publications of the Institute for Catalan Studies. Side 279-294.

Norges Døveforbund (1978) *Tegnspråk-kurs. Kurstrinn 1*. Bergen; Norges Døveforbund. Med håndalfabetet og komplett billed-bilag (600 bilder).

Norges Døveforbund (1978) *Tegnspråk-kurs. Kurstrinn 2*. Bergen; Norges Døveforbund. Med komplett billed-bilag for de nye ordene på 2. trinn (624 bilder).

Norges Døveforbund (1979) *Tegnspråk-kurs. Kurstrinn 3*. Bergen; Norges Døveforbund. Med komplett billed-bilag for de nye ordene på 3. trinn (636 bilder).

Norges Døveforbund (1979) *Tegnspråk-kurs. Kurstrinn 4 (FUV-1)*. Bergen; Norges Døveforbund. Med komplett billed-bilag for de nye ordene på 4. trinn (672 bilder).

Norges Døveforbund (1979) *Tegnspråk-kurs. Kurstrinn 5 (FUV-2)*. Bergen; Norges Døveforbund. Med komplett billed-bilag for de nye ordene på 5. trinn (553 bilder).

Norges Døveforbund (1979) "Rapport om tegnspråkarbeidet, Ål 1979". Ål; Norges Døveforbund.

Norges Døveforbund (1988) *Norsk tegnordbok*. Bergen; Døves Forlag.

NOU 2009:18 Rett til læring

Nunn, N.J.; Lilley, G. & Emery, S. (2006) "Cross-cultural Collaboration within a Deaf Studies Department – What does Deaf Academics Mean in Practice". Stockholm; Forelesning 12. august 2006 ved 3rd International Deaf Academics and Researchers Conference.

Omdal, H. & Vikør, L. (2002) *Språknormer i Norge. Normeringsproblematikken i bokmål og nynorsk*. Oslo; Cappelen Akademisk Forlag.

Padden, C. og Humphries, T. (1988) *Deaf in America. Voices from a Culture*. Cambridge, USA; Harvard University Press.

Peterson, S.A. (1995) "Utviklingen av tegnspråknorsk i Norge". Oslo; Upublisert semesteroppgave, Universitetet i Oslo.

Poplack, S. (1979/1980) "Sometimes, I'll start a sentence in Spanish *y termino en español*: toward a typology of codeswitching". Fra *Linguistics* 18:581-618. Gjengitt i: Wei, L. (red.)(2000) *The bilingualism reader*. London: Routledge. Side 221-256.

Radutzky, E.J. (1989) "La lingua Italiana dei segni: Historical change in the Sign Language of Deaf People in Italy". New York: Upublisert doktorgradsavhandling, New York University.

Radutzky, E.J. (1990) "The changing handscape in Italian sign language". I: Edmondson, W.H. & Karlsson, F. (red)(1990) *SLR '87. Papers from the Fourth International Symposium on Sign Language Research. Lappeenranta, Finland July 15-19, 1987*. Hamburg; Signum Press. Side 94-113.

Sander, T.J. (1993) *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år*. Bergen; Døves Forlag.

Sander, T.J. (2008) "Barn med cochleaimplantat må sikres fullverdig opplæring i norsk". I: *Tidsskrift for Den norske legeforening*, nr 8/2008. Lastet ned fra www.tidsskriftet.no/index.php?seks_id=1680016.

Sandler, W. (1989) *Phonological representation of the sign. Linearity and nonlinearity in American Sign Language*. New York; Mouton de Gruyter.

Schiffman, H. F. (1996) *Linguistic culture and language policy*. London; Routledge.

Schröder, B.S. (2009) "Imperativ i norsk tegnspråk – en eksplorerende studie av et fenomen innen et visuelt-gestuet språk". Oslo; Upublisert masteroppgave i språk, Universitetet i Oslo.

Schröder, O.-I. (1983) "Fonologien i norsk tegnspråk". I: Tellevik, J.M.; Vogt-Svendsen, M. & Schröder, O.-I. (1983) *Tegnspråk og undervisning av døve barn: nordisk seminar Trondheim juni 1982*. Trondheim; Tapir. Side 39-52.

Schröder, O.-I. (1993) "Introduction to the history of Norwegian sign language". I: Fischer, R. & Lane, H. (red) (1993) *Looking Back. A Reader on the History of Deaf Communities and their Sign Languages*. Hamburg; Signum Verlag. Side 231-248. I serien: International studies on sign language and ommunication of the deaf, vol.20.

Schröder, O.-I. (1998) ""Norsk Tegnordbok" 1988- en kritisk presentasjon". Oslo; Upublisert semesteroppgave i leksikografi semesteremne, Universitetet i Oslo.

Selvik, K.-A. (2006) "Spatial paths representing time: a cognitive analysis of temporal expressions in Norwegian sign language." Oslo; Unipub. Ph.D.-avhandling, Universitetet i Oslo.

Siem, G.; Wie, O.B. & Harris, S. (2008) "Cochlea implantat og tegnspråk". I: *Tidsskrift for Den norske legeforening*. Nr 1, side 69.

Skavlan, S. (1875) *Throndhjems Døvstumme-Institut. Program, udgivet i Anledning af Institutets 50-aarige Bestaaen*. Throndhjem; Lie & Sundts Bogtrykkeri.

Skjølberg, T. (1989) *Andreas Christian Møller, Døvstummeinstituttet i Trondhjem og pionørtiden i norsk døveundervisning*. Bergen; Døves Forlag.

Slowikowska, B. (2009) "Tidlig språkutvikling hos et døvt barn av døve foreldre". Oslo; Upublisert masteroppgave i språk, Universitetet i Oslo.

Stokoe, W.C. (1960) *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf*. I serien: Studies In Linguistics. Buffalo; University of Buffalo.

St.meld. 61 (1984-1985) *Om visse sider ved spesialundervisninga og den pedagogisk-psykologiske tenesta*.

St.meld. nr. 35 (2007-2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*.

Sutton-Spence, R. & Woll, B. (1998) *The Linguistics of British Sign Language. An Introduction*. Cambridge; Cambridge University Press.

Svendsen, B. A. (2004) *Så lenge vi forstår hverandre : språkvalg, flerspråklige ferdigheter og språklig sosialisering hos norsk-filippinske barn i Oslo*. Oslo; Publisert doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo (Unipub).

Svennevig, J. ; Sandvik, M. & Vagle, W. (1995) *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*. Oslo; Cappelen Akademisk Forlag.

Taub, S.F. (2001) *Language from the body: iconity and metaphor in American Sign Language*. Cambridge; Cambridge University Press.

Trondheim Døveforening (1973) *Trondheim Døveforening 1898-1973. 75 års beretning*. Trondheim; Trondheim Døveforening. Forfatter ukjent.

Trudgill, P. (1974) *Sociolinguistics. An Introduction*. Middlesex, England; Penguin Books.

Utdanningsdirektoratet (2010) "Statlig spesialpedagogisk støttesystem (Statped). Økonomiske rammer og rammevilkår. Statsbudsjettet 2010, kapittel 0230 og 3230." Datert 20.01.2010.

Valli, C. & Lucas, C. (1992) *Language Contact in the American Deaf Community*. San Diego, California; Academic Press, Inc.

Valli, C. & Lucas, C. (1995) *Linguistics of American Sign Language: An Introduction*. Washington D.C.; Gallaudet University Press.

Vermeerbergen, M. (2006) "Past and current trends in sign language research". I: *Language and Communication*, 26 (2006) s 168-192. Elsevier Ltd.

Vikør, L. S. (2007) *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo; Novus Forlag.

Vogt-Svendsen, M. (1983) *Norske døves tegnspråk: noen pedagogiske og språkvitenskapelige aspekter*. Trondheim; Tapir.

Vogt-Svendsen, M. (1987a) *Døves tospråklighet og tospråklig undervisning av døde*. Spesialpedagogisk artikkelserie nr 1, 1987. Oslo; Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

Vogt-Svendsen, M. (1987b) *Tegnspråk og norsk og blandingsformer av de to språkene*. Spesialpedagogisk artikkelserie nr 2, 1987. Oslo; Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Vogt-Svendsen, M. (1990) "Interrogative strukturer i norsk tegnspråk: en analyse av nonmanuelle komponenter i 86 spørsmål.". Trondheim; Upublisert doktoravhandling, Universitetet i Trondheim.

Vogt-Svendsen, M. (1991a) "Tegnspråk og blandingsformer av norsk tegnspråk og norsk. Hva karakteriserer disse blandingsformene?". Trondheim; Manus fra prøveforelesning 27.09.1991.

Vogt-Svendsen, M. (1991b) "Sammendrag av arbeidet: Tegnspråk og blandingsformer av norsk tegnspråk og norsk. Hva karakteriserer disse blandingsformene?". Trondheim; Upublisert manuskript. 5 sider.

Vonen, A.M. (1997) 1997. *Et merkeår i dødeundervisningens historie*. Oslo; Skådalen kompetansesenter. I serien: Skådalen Publication Series, nr 2.

Vonen, A.M. (1999) "Issues of language contact across modalities. Communication between deaf and hearing people". I: Brendemoen, B.; Lanza, E. og Ryen, E. (red) *Language encounters across time and space*. Oslo; Novus Press. Side 205-223.

Vonen, A.M. (2006) "Tegnspråk i et lingvistisk perspektiv". I: Anjum, R.L. & Jørgensen, S.R. (red.) (2006) *Tegn som språk. En antologi om tegnspråk*. Oslo; Gyldendal Akademisk Forlag. Side 125-150.

Vonen, A.M. (2008) "Blandingsformer mellom norsk tegnspråk og norsk". I serien: Basiskunnskap hørsel. Lastet ned fra: http://www.statped.no/nyupload/Moduler/Statped/Enheter/Moller/11.1_Blandingsformer.pdf

Vonen, A.M. (2009a) "Norsk tegnspråk og døves språksituasjon i Norge". I: Bull, T. & Lindgren, A.-R. (red)(2009) *De mange språk i Norge. Flerspråklighet på norsk*. Oslo; Novus Forlag. Side 85-106.

Vonen, A.M. (2009b) "Sign Languages and Linguistic Imperialism". I: Brock-Utne, B. & Garbo, G. (red)(2009) *Language and Power. The Implications of Language for Peace and Development*. Dar es Salaam; Mkuki na Nyota Publishers.

Wallin, L. (1982) *Sammansatta tecken i svenska teckenspråket*. Forskning om teckenspråk VIII. Stockholm; Stockholms universitet.

Widell, J. (1993) *Døves kultur...fra åpning og isolation til manifestation og ligestilling*. Aalborg, Danmark; Døveskolernes Materialelaboratorium.

Wilcox, P.P. (2000) *Metaphor in American Sign Language*. Washington D.C.; Gallaudet University Press.

Wodak, R. & Meyer, M. (2009) "Critical discourse analysis: history, agenda, theory and methodology". I: Wodak, R. & Meyer, M. (red) (2009) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London; Sage Publications. 2. utgave. Side 1-33.

Woodward, J. (1972) "Implications for sociolinguistic research among the deaf". I: *Sign Language Studies*. 1, s 1-7.

Woll, B. (2007) "Perspectives on linearity and simultaneity". I: Vermeerbergen, M.; Leeson, L. & Crasborn, O.A. (red)(2007) *Simultaneity in signed languages: form and function*. Amsterdam; John Benjamins BV. Side 337-344.

Zeshan, U. (2005) "Standardisation of Indian Sign Language". I: *Professional Interpreter Course in Indian Sign Language Text*. Mumbai, India; Ali Yavar Jung National Institute for the Hearing Handicapped. Side 1-17.

Appendikser

Oversikt over appendiksene:

1. Artikkel fra DT 11/75, side 175
2. Intervjuguide for gruppe I, side 177
3. Intervjuguide for gruppe II, side 178
4. Informasjonsskriv for gruppe I, side 179
5. Informasjonsskriv for gruppe II, side 180
6. Informasjonsskriv for gruppe II i forbindelse med e-postintervjuet, side 181
7. Transkripsjon av tegnene fra 1958, side 182
8. Spørsmålene til gruppe II i forbindelse med e-postintervjuet, side 186
9. DVD 1 og DVD 2 (limt til siste side)
10. Transkripsjon for 'perle', 'rosetter' og 'smykke', side 187
11. Aftenposten 26. februar 2010, side 198
12. Agderposten 9. januar 2010, side 199
13. Ytringer om tegnspråknorsk, side 200
14. Ytringer om norsk tegnspråk, side 204
15. Transkripsjon for tegnene i datamaterialet, side 206
16. Partiturtranskripsjon av utsagn med HØRENDE, side 219
17. Tabell over funn av tegnendringer, side 223

Er tegnspråk-forskerne blitt våre fiender?

Noen tanker etter 3. seminar om non-verbal kommunikasjon

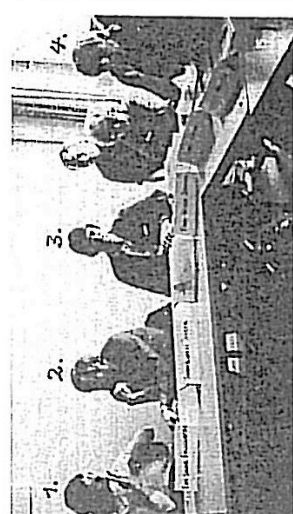
William C. Stokoe er et navn vi alle har hørt på i de senere årene. Han er direktør for språkforskningslaboratoriet ved Gallaudet College, Washington D.C., og hans navn blir vanligvis knyttet til en bestemt teori. Når noen spør om en er enig med Stokoe, i hans teorier om tegnspråk, er det et viktig spørsmål, for amerikaneren hevder at de døve er tospråklige – at tegnspråk er et eget språk, som de døve må ha til innbyrdes kommunikasjon. Det er de døves språk, i motsetning til de horendes språk, som er verbalspråk. De døve må lære seg to vesensforskjellige språk.

Stokoe har sine tilhengere i Norden. En av disse må utvilsomt være Lars von der Lihle i Danmark, som underteget innbytteisen til 3. seminar om non-verbal kommunikasjon. Han er leder av en profesjonell gruppe ved København universitet psykologiske laboratorier. Gruppen gir under betegnelse *Problemer for total kommunikasjon*. Ved denne anledningen var Stokoe invitert som foredragsholder og foreleser. Allerede ved Lihle's presentasjon av Stokoe i «Dovebladet» får vi et sterkt inntrykk av støtte til amerikaneren fra vertskapet:

«Danmark får i denne måned besøk av en av verdens dyktigste forskere innen de døves tegnspråk ... Dr. William

C. Stokoe ble i 1955 ansatt ved Gallaudet College som professor i engelsk. Han ble fort grepet av de døves språk, det amerikanske tegnspråket, og hans første avhandling om dette utkom i 1960. Siden har han foretatt en rekke undersøkelser om tegnspråk sammen med sine dyktige assistenter, undersøkelse som har slått fast at tegnspråk er et selvstendig språk, som bør respekteres som de døves språk. Hans laboratorier er i dag det viktigste senter i verden for tegnspråkforskning, og har hentet inspirasjon der».

Det er selvsagt mulig at Stokoe kan være en av verdens dyktigste blant de få forskere som er opptatt av de døves tegnspråk. Det sier oss ikke så mye. Hvorvidt hans assistenter også er dyktige, er det vel vanskelig å uttale seg om. At Stokoes undersøkelse har slått fast at tegnspråk er et selvstendig språk, som bør respekteres som de døves språk, som har vært et viktig spørsmål, er det et selvstendig språk, som bør respekteres som de døves språk. Hans laboratorier er i dag det viktigste senter i verden for tegnspråkforskning, og har hentet inspirasjon der».

Fire seminarer på Psykologisk laboratorium ved Universitetet i København. Med på bildet er: Magnus Teller (fra Viborg øst), Arne for ung herre, 4) Løjtnant Einar Steimo, Stokoe's stift Grønbelt.

Danmark har hentet inspirasjon der, er helt tydelig.

Britta Hansen er det tredje navnet vi leder – eller den daglige leder? – av Doves Center for Total Kommunikation, København. Hvis jeg ikke tar feil, har hun fra første stund vært tilhenger av Stokoes teorier, og hvorfor hun uvilksomt har hentet inspirasjon. Det er dessuten spørsmål om ikke Britta Hansen er programforfatter på dette området, når en tenker på den funksjonen hennes senter har. Ser vi på malnummert av «Dovebladet», finner vi en artikkel av henne om tegnspråket. Her skriver hun bl. a.:

«Først og fremst må en se tegnspråket som et selvstendig og levende språk – bestående av en rekke tegn som utveksles og føyes sammen ved hjelp av noen språklige og grammatiske regler».

I neste artikkel drøfter Britta Hansen liv og «riktig» tegn er. Det er, ifølge hennes mening, «et tegn som aksepteres av andre døve (og horendes) i en gitt situasjon». – Tegnene i den danske tegnspråkboken er riktige i den utstrækningen tegnene brukes av de døve. Alltså: Alle de dærlige, uheldige, misvisende, meningsforvrengende tegnene som brukes av de døve i Danmark, er riktige tegn. Folkelig skal de nye døve (og horendes) læres opp til å bruke dette systemet av tegn, og ikke de mange gamle tegne som det danske tegnspråk-utvalget har kommet fram til med sine på å hjelpe de døve i deres vanskelige språksituasjon. En skal ikke forsøke å endre tegnspråket ved tvang utenfra. La det være i fred, mener Britta Hansen. Det er ikke vanskelig å forandre på tegnspråket som å forandre på noe annet språk.

Kanskje er det helt tilfeldig at Lars von der Lihle's sterke presentasjon av Stokoe og Britta Hansens artikkel er kommet i Dovebladet like før seminarer i København – men begge delene virker på meg som en opplysning, eller som forsøk på indoktrinering, foran seminarer. Som lærer av «Dovebladet» var det iallfall klart for meg i forveien at det ville bli en stor jobb for den som ville

innegå uten harde kjemper av eks-partier.

Britta Bergmans navn sto ikke i programmet. Men også hun kom med som foreleser. Hun forsker tegnspråket i Sverige. Vi har nylig omgått noen av hennes forelesningsopptrekk i Doves Tusakrit. I «SDK-Kontakt» nr. 10, som jeg fikk like før avreisen til seminaret i København, har Britta Bergman fått «leders-plassen til et innlegg med tittelen: «TV-språk med samna navn» – På sett og vis støtter hun opp om Stokoe/Lihle/Britta Hansen.

Det er ikke «det riktige» tegnspråket det underveis i ved tegnspråkkursene i Sverige. På tegnspråkkursene lærer en å bruke tegnspråk etter det svenske språket. Tegnene skal utføres i samme rekkefølge som i det svenske språket, og en skal tale samtidig. – Dette tegnspråket forstår ikke alltid de døve så bra. Det kommer hovedsakelig av at de døve bruker tegnspråket på en helt annen måte. Selv om tegnene er opprent de samme, så kombineres de til setninger etter helt andre regler i det «riktige» tegnspråket, sammenliknet med det svenske språket. ...

I tillegg til ovennevnte kom så også foreleser Ruth Kyrr Sørensen som omkring tegnspråk og synsaks hos døve barn i Danmark. De fleste er vel enige om at kommunikasjonen mellom døve barn på utviklede er noe helt spesielt. Det er svært fribakket å trekke slutninger og å prøve å finne fram til «grammatiske regler» på grunnlag av et tegnspråk som har vokst fram i et lite språklig miljø. Derimot er det meget lett å konstatere at dette er en kommunikasjonssituasjon som har liten likhet med verbalspråket.

Jeg vet ikke hvilke krav som stilles til opplegg av seminarer. Men her var det jo et opplegg som hadde den hardeste slagside som tenkes kan. Seminarer ledes og samtlige innledere kunne vel karakteriseres som disipler av hovedpersonen William C. Stokoe. For meg virket det som om forskningen i Norden ikke har hatt en så sterk stemme som i flere Stokoe. Og hvor elskverdig var skene en vilket? Var det ikke henholdsvis, egentlig, å slå fast at Stokoe har bred oppløsning i de nordiske landene?

Jeg vet ikke riktig hvem som ble innbudt til 3. seminar om nonverbal kommunikasjon. Men Norske Doves Landsforbund ble innbudt. Jeg ble sendt som forbundets representant, og med Eva-

IHEMINET FOR DOVE, NORDSTRAND, (Oslo 11)

Arbeidsterapeut
Arbeidet omfatter aktivisering og behandling av voksne døve med tilleggsfunksjoner.
Tegnspråkopplæring gis på stedet.
Søknadsfrist 13. juni.

Sigme Falkenberg som tok (stansvne uten utgifter for NDL). Videre deltok på Norge linjeler Einar Steimo og psykolog Jon Magn. Tellevik (se bilde). Fra Sverige deltok Brita Bergman og Inger Ahlgren. Disse to samarbeider i forskningsarbeidet. Fra Finland deltok dovestr Eino Savilahti og en forsker fra universitetet i Helsingfors. Ellers var det bare danske delaktige, hvorav ca. 8-10 døve, men av de stansvne (de døve) var det for det meste bare 3-4 til stede. Ingen av dem tok ordet.

Helt seminaret foregikk på engelsk, av hensyn til den amerikanske gjesten. Det ble bare overført til dansk tegnspråk, altså ikke til dansk talespråk. Det var klart at dette ville være vanskelig for del av delaktene.

Danske skiftet om å bruke 4 tolker: Britta Hansen, Annelise Harboe og ekteparet Spurewoud. Det ble litt for hardt for den norske tolken i lengden, så jeg fulgte delvis de danske tolkene. Eva-Sigme var meget flink m.h.t. å oversette mine innlegg til engelsk. Det gjorde at jeg med stor frimodighet kunne ta ordet.

Hva fikk vi så av utbytte? Var delaktelsen pengene verd?

For min del tror jeg det viktigste var at det ikke ble formet noen konklusjon som «ello faao» at de døves språk er et eget språk og at de døve er 2-språklige. Arktiske er blitt betraktet som de døves gode venner og forbundsfæller, kom ville fått slike innbilde tegnspråkmotstandere som rektor Hild Ingemann Knudsen og adjunkt Trygve Pandooff på Briskeby til å falle dem om halsen! Og overlegte dr. med. Ole Benzen i Aarhus kom vel i dag lunte sin krefslige ammunisjon mot tegnspråket ved å henvende seg til Prosjektgruppen for total kommunikasjon ved København universitet (aur. Lars von der Lihle ved Psykologisk laboratorium) og Doves Center for Total Kommunikasjon (aur. Britta Hansen).

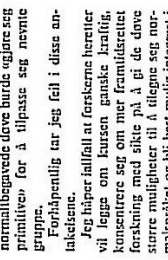
Det tegnspråk som forskerne er kommet fram til som de døves naturlige

og riktige seg imellom, er det som vi lærer i Norge benevner som «doveutanspråk». Denne «melodien» har selvsagt ingen sjanse til å bli godkjent av lærere og foreldre til de døve barn. Dermed er vi i den situasjonen at forskerne, hvis de får oppløsning fra doveorganisasjonens side, vil sette en stopper for tegnspråket som hjelpemiddel i språkopplæringen og undervisningen. Det er helt utallstisk å vente at det døve barnet skal makte å lære seg to språk med så ulik «synsaks» osv. som det her er tale om. Verbspråket har ikke sjanse i en slik situasjon. For Norges del har NDL på sitt landsmøte valgt å gå inn for «total kommunikasjon» – hvilket i norsk versjon vil si «det nye tegnspråket», som følger talespråket ord for ord, syntaktisk, morfologisk og fonetisk. Det er samtidig verbspråk og tegnspråk. Det er total kommunikasjon.

Det er kanskje noe spesielt ved forskere. De konsentrerer seg om forskningen og om situasjonen nr. i forskningen. Eva-Sigme nok å følge med i utviklingen, mener en henviser til å ligge akkurat. Forskningen vedrørende tegnspråket er ikke framtidsrettet. Forskere opptrer som forsvare av det bestående. De synes å ha et reaksjonsrøt skitnelli. Og iallfall hadde jeg under seminaret en sterk følelse av at en gruppe samlet gikk inn for å skru innvilkingen tilbake. Det virket litt for tettvis når horende mennesker kommer med påstander om at de døve selv ønsker det silt og silt, og faktisk selv ønsker å gjøre seg primitive, til tross for normal intelligens. At «grammatikken ikke betyr noen ting for de døve» er en annen påstand. Hvis de tilbød og hvilke sjanser har de døve egentlig fått?

Hvem er «de døve»? Igen og igjen måtte en på seminaret konstatere at det var en tendens til å se på alle som homogene grupper, enten det var tale om døve, barn og voksne, foreldre til døve osv. Det virket som om en egenlig ville innskrænke seg til den lille gruppen som består av lite verbspråk-motiverte egentlige døve (horendesbude og mindre begavede døve). Av og til virket det som om innbakterne også mente at de

11/75

bjørn Sander og Eva-Signe Falkenberg.
Sistnevnte reiser på egen bekostning.

Forbundsberetning for 1974
Styret glennemgikk des foreliggende forslag til beretning for arbeidsåret 1974.
Vedtak: Med en endring i punkt 30 om forbundets hedersmedalje, vedtar styret å legge beretningen fram for representantmøtet 1975 som styrets beretning for året 1974.

Den i regnskabet opførte fordring på Aalborg Højskole og kurser for døve, stor på 222.702,95, betragtes som et midlertidigt lån. Betalinger for lånet anvendes til stilletilværelsen styre har vurderet situationen.

Jordisk ungdomslair 1976

erskoler og videre opp gjennom skole-
ne. Så blir det forskernes oppgave å
følge med og *slå fast* at denne linjen er
den riktige. Kun det være noen tvil om

5/7/11

Jeg håper tannat at forskerne heretter vil legge om kursen ganske kraftig, konsentrere seg om mer framidsrettet forskning med sikte på å gi de dove større muligheter til å tilegne seg nødvendige kunnskaper og bli best mulig integrert i samfunnet.

av foreldrene hjemme og av lærerne i skolen er verbalpraksis som tungenes tradisjoner. De blir korrigert opp gjennom alle år. Døve barn derimot sett sett blitt overført til å utvikle sitt eget språk, uten noen egentlig veiledning. Vi er jo enige om at den rene talemetoden er uilsktelig, men de døve barna er ikke blitt hjulpet - på foreldre- og lærer- til å utvikle en kommunikasjonsmetode som er tilpasset deres situasjon og som tilsvarende den høylevende barn får til å utvikle verbalpraksis. Det er en helt uholdbar situasjon.

Derfor har den norske uddannelseskommission besluttet at gå inn for «dei nye tegnspråkene», som en visnærings av tegnspråket. Vi meiner at dette er et system som normalt begavede høve har til å vere eit alternativ til det eksisterande forundseining for å beherske. I dette «tegnpråket» blir identisk med å beherske «de hørendes» språk. Dei må vere meier meier fordelaktig at de høve barna slipper å lære to selvstendige, vesens- forskjellige språk.

sonn monvett midt stokes og nans it
 menner bør vi vel snarest sette fors-
 kerne på nye oppgaver. Først er det nå
 behov for ut det nye norske tegnspråk
 et som i Norske Døves Landsfor-
 bunds handlingsprogram er program-
 maset og knyttet til «den totale kom-
 munikasjonsmetode» – blir systematisk
 ant i bruk av foreldre og i barnealger.

176

Utgiftsdelning for representantmøtet
vedtak: NDL dekker 50% av deltakernes utgifter til reise og opphold.
Adresse for dagen: Brudeparet Olsen,
Lyns klubblokale, Sognsveien 75, Oslo 8.

Bergsen, fylter 75 år 13. juni. Hun er en av de døves aller beste venner i Bergen, kjent som en god talk, og hun har længe drevet som en slags privat pasientverner også, sammen med sin mann. De er et populært par, som har glitt blide hjelp og hjertevarme i massevis til de døde.

65 År
Olaf Konrad Uglund, Granveien 12,
1790 Tistedal, fyllet 65 år 11. juni.

Sig. S. Årstad & Co. A.s
AGENTUR
Sardautbakken 10 – Tlf. 2339 24 – 2178 25
5001 BØGEN

SANITEK- OG VARMEANLEGG

Mr. Vestheim's

Rørhandel

Telefon: 213795 - Vestre Sirkel 1 - 5000 BERGEN

Rettt over Bussstasjonen

Nu også på Nerthus, Nattunveien 104 - Telefon 220300

Sosialutvalgets innstilling
Man drøfter hvilke punkter i den foreliggende innstilling bør arbeide med i 1975. Vedtak: Man ber Helsedirektoratet treffe tilbak for at tilfredstillende registrering av varselhemmede blir gjennomført.

Videoarbejdet
 Medtak: Konsulent John Vigrestad stilles i forbindelse med udarbejdelsen af videoen. Videovalget anmodes om indestillet til 3 og op til 10 minutter. Hvis arbejdet man ønsker af Vigrestad.

★ **Stord Bartz Industries**
C. Sundtgate 29 - 5000 NERG

RYDENBØ MEK. VE
DAMSGÅRD - 5000 BERGEN

Støtt Døvesaken

APPENDIKS 2

Intervjuguide Gruppe I

Ta kontakt med den enkelte informant til ansikt, bildetelefon, MSN eller lignende.

Forespørsel på tegnspråk om å delta. Betenkningstid i to dager.

Avtale tid for intervju.

Sende informasjonsskriv på norsk på e-post eller i posten.

Ønske velkommen.

Presentasjon av informasjonsskriv på tegnspråk.

Be informanten underskrive informasjonsskrivet som samtykkeerklæring.

Slå på kameraet.

STRUKTURERT DEL

Spørre informanten om:

1. Alder.
2. Skolebakgrunn.
3. Presentere de utvalgte tegnene skrevet på papir (på norsk) – etter tur!
4. Spørre hvilket tegn han/hun bruker for de ordene.
5. Presentere de tegneksempelene vi har funnet i vårt offentlige materiale.
6. Spørre om hun/han har sett våre tegneksempler i bruk tidligere hvis de ikke bruker de selv.

USTRUKTURERT DEL

Introduksjon: Utklipp fra "Døves Hus i Porsgrunn".

Åpne spørsmål om innholdet - trekke fram:

7. Informantenes opplevelser og antagelser rundt norsk tegnspråk.
8. Informantenes opplevelser og antagelser rundt standardiseringsforsøket av norsk tegnspråk.

Takke informanten.

Skrive ned tanker og abstraksjoner - rett etter intervju og opptak.

APPENDIKS 3

Intervjuguide Gruppe II

Ta kontakt med den enkelte informant til ansikt, bildetelefon, MSN eller lignende.

Forespørsel på tegnspråk om å delta. Betenkningstid i to dager.

Avtale tid for intervju.

Sende informasjonsskriv på norsk på e-post eller i posten.

Ønske velkommen.

Presentasjon av informasjonsskriv på tegnspråk.

Be informanten underskrive informasjonsskrivet som samtykkeerklæring.

Slå på kameraet.

STRUKTURERT DEL

Spørre informanten om:

1. Alder.
2. Skolebakgrunn.
3. Presentere de utvalgte tegnene skrevet på papir (på norsk) – etter tur!
4. Spørre hvilket tegn han/hun bruker for de ordene.
5. Presentere de tegneksemplene vi har funnet i vårt offentlige materiale.
6. Spørre om hun/han har sett våre tegneksempler i bruk tidligere hvis de ikke bruker de selv.

USTRUKTURERT DEL

Introduksjon: Utklipp fra "Døves Hus i Porsgrunn".

Åpne spørsmål om innholdet - trekke fram:

7. Informantenes opplevelser og antagelser rundt norsk tegnspråk.
8. Informantenes opplevelser og antagelser rundt standardiseringsforsøket av norsk tegnspråk.

Takke informanten.

Skrive ned tanker og abstraksjoner - rett etter intervju og opptak.

APPENDIKS 4

Informasjonsskriv til gruppe I

Vi er masterstudenter i språkvitenskap – studieretning tegnspråk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN), Universitetet i Oslo (UiO) og holder nå på med avsluttende masteroppgave. Våre veiledere er Elizabeth Lanza ved ILN og Arnfinn M. Vonen ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP), UiO. Temaet for oppgaven er tegnendringer og språkholdninger. Vi skal undersøke hvorledes standardiseringsforsøket i tegnspråk som ble gjort i NDFs regi fra 1970-tallet, har virket på språkholdninger samt noen eventuelle tegnendringer i norsk tegnspråk.

For å finne ut av dette ønsker vi å intervju ca. 16 personer i alderen 15- 90 år. Den strukturerte delen vil bestå av spørsmål om alder og skolebakgrunn. Videre vil vi presentere utvalgte ord skrevet på papir (på norsk). For hvert skrevne uttrykk/ord vil vi spørre om hvilket tegn som foretrekkes / brukes. Når dette er over vil vi ha informantens tanker og opplevelser knyttet til norsk tegnspråk og standardiseringsforsøket (tegnspråknorsken) gjort på 1970 tallet. Informanten vil da se et filmklipp. Alt dette vil bli filmet. Intervjuene blir gjennomført individuelt.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst uten å måtte fortelle hvorfor eller begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alt innsamlet materiale om deg bli anonymisert.

Vi vil kontakte deg med ny informasjon og for samtykke hvis vi ønsker å bruke bilder av deg fra intervjuet.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, skal du skrive under på vedlagte samtykkeerklæring og sender den til oss innen (dato).

Dette informasjonsskrivet er oversatt til tegnspråk.

Hvis det er noe du lurer på kan Hege R. Lønning kontaktes på SMS på nr 95209906 og Sonja Myhre Holten på SMS på nr 93031465. Vi kan også kontaktes på hege.r.lønning@getmail.no og sonja.m.holten@statped.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Hege R. Lønning og Sonja Myhre Holten

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon på norsk og på tegnspråk om studien av tegnendringer og språkholdninger og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefon/SMS nummer

APPENDIKS 5

Informasjonsskriv til gruppe II

Vi er masterstudenter i språkvitenskap – studieretning tegnspråk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN), Universitetet i Oslo (UiO) og holder nå på med avsluttende masteroppgave. Våre veiledere er Elizabeth Lanza ved ILN og Arnfinn M. Vonen ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP), UiO. Temaet for oppgaven er tegnendringer og språkholdninger. Vi skal undersøke hvorledes standardiseringsforsøket i tegnspråk som ble gjort i NDFs regi fra 1970-tallet, har virket på språkholdninger samt noen eventuelle tegnendringer i norsk tegnspråk.

For å finne ut av dette, ønsker vi å intervju ca. 16 personer i alderen 15- 90 år som befinner seg på ”grasrota”. I tillegg til dette ønsker vi å intervju folk som var involverte i prosessen den gang gjennom Norges Døveforbunds Aksjonskomité for tegnspråkarbeidet (AKTA) og NDFs tegnspråkutvalg. Informantene her vil da få en e-post som de skal besvare på norsk og sende tilbake til oss. Spørsmålene vil være knyttet til bakgrunnen for standardiseringsforsøket og deres opplevelser knyttet til dette.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst uten å måtte fortelle hvorfor eller begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alt innsamlet materiale om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på vedlagte samtykkeerklæring og sender den til oss innen (dato).

Hvis du ønsker informasjonsskrivet oversatt til tegnspråk, ta kontakt med oss.

Hvis det er noe du lurer på kan Hege R. Lønning kontaktes på SMS på nr 95209906 og Sonja Myhre Holten på sms nr 93031465. Vi kan også kontaktes på hege.r.lonning@getmail.no og sonja.m.holten@statped.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Hege R. Lønning og Sonja Myhre Holten

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av tegnendringer og språkholdninger og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefon/SMS nummer

APPENDIKS 6

Informasjonsskriv til gruppe II i.f.m. e-postintervjuet

Vi er masterstudenter i språkvitenskap – studieretning tegnspråk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier (ILN), Universitetet i Oslo (UiO) og holder nå på med avsluttende masteroppgave. Våre veiledere er Elizabeth Lanza ved ILN og Arnfinn M. Vonen ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP), UiO. Temaet for oppgaven er tegnendringer og språkholdninger. Vi skal undersøke hvorledes standardiseringsforsøket i tegnspråk som ble gjort i NDFs regi fra 1970-tallet, har virket på språkholdninger samt noen eventuelle tegnendringer i norsk tegnspråk.

For å finne ut av dette, har vi intervjuet ca. 16 personer i alderen 15- 90 år som befinner seg på ”grasrota” samt 6 personer som har vært medlemmer av Norges Døveforbunds Aksjonskomité for tegnspråkarbeidet (AKTA) og NDFs tegnspråkutvalg. Vi ba alle disse informantene om tegn til 15 begrep, og viste et filmklipp fra 1970-tallet. Etter filmklippet fikk vi informantens tanker og opplevelser knyttet til norsk tegnspråk og standardiseringsforsøket (tegnspråknorsken) gjort på 1970 tallet.

I tillegg til dette ønsker vi å intervjuer både døve og hørende som var involverte i prosessen den gang gjennom Norges Døveforbunds Aksjonskomité for tegnspråkarbeidet (AKTA) og NDFs tegnspråkutvalg. Informantene her vil da få en e-post/et brev som de skal besvare på norsk og sende tilbake til oss. Spørsmålene vil være knyttet til bakgrunnen for standardiseringsforsøket og deres opplevelser knyttet til dette. Informasjon om deg vil bli anonymisert. Prosjektet avsluttes 30. november 2009.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst uten å måtte fortelle hvorfor eller begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alt innsamlet materiale om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på vedlagte samtykkeerklæring og sender/mailer den til oss innen 4. september 2009. Du vil deretter få tilsendt e-posten/brevet med våre spørsmål.

Hvis du ønsker informasjonsskrivet oversatt til tegnspråk, ta kontakt med oss.

Hvis det er noe du lurer på kan Hege R. Lønning kontaktes på SMS på nr 95209906 og Sonja Myhre Holten på sms nr 93031465. Vi kan også kontaktes på hege.r.lønning@getmail.no og sonja.m.holten@statped.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Hege R. Lønning og Sonja Myhre Holten

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av tegnendringer og språkholdninger og ønsker å stille på intervju på e-post.

Signatur Telefon/SMS nummer

APPENDIKS 7

OVERSIKT OVER TEGNENE FRA SYLVSMEDEN (1958)

1)

Tegn: MANN (1958)

Sted: Under haken

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: ned

Retning: Venstre

Bevegelse: Høyre en gang med kontakt

Munnstilling: mann

2)

Tegn: HAN (1958)

Sted: Under haken

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Venstre

Bevegelse: Høyre en gang med kontakt

Munnstilling: han

3)

Tegn: TRE (1958)

Sted: Øverst på venstre underarm

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Bakover

Retning: Venstre

Bevegelse: Nedover + kontakt

Munnstilling: tre

4)

Tegn: TIL (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Pekehånd

V.H. Pekehånd

Orientering:

H.H. Vridning: Skrått ned mot venstre

Retning: Fremover

V.H. Vridning: Skrått ned mot høyre

Retning: Fremover

Bevegelse: Fra høyre oppe, skrått nedover mot venstre + kontakt V.H.

Munnstilling: Til

5)

Tegn: ROSE (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Frem

Retning: Opp

Bevegelse: Liten sirkulær, med klokken

Munnstilling: rose

6)

Tegn: BO (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Flathånd

V.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Fremover

V.H. Vridning: Ned

Retning: Høyre

Bevegelse: Fremover, under V.H. + kontakt

Munnstilling: bor

7)

Tegn: BYGD (1958)

Sted: Høyre side av hodet

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

Bevegelse: Hånden åpnes og lukkes 2 ganger

Munnstilling: bygd

8)

Tegn: HETE (1958)

Sted: Haken

Håndform: H.H. Pekehånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Venstre

Bevegelse: Fremover.

Munnstilling: heter

9)

Tegn: LOFT (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Fremover

Bevegelse: Opp og ned

Munnstilling: loft

10)

Tegn: PERLE (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Frem

Retning: Opp

Bevegelse: Fram og tilbake, med klokken

Munnstilling: perle

11)

Tegn: ROSETTER (1958)

Sted: 1. Nese – 2. Ø

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. 1.Vridning: Bak

1.Retning: Opp

2. Vridning: Frem

2.Retning: Opp

Bevegelse: 1. Åpne og lukke 2 ganger – 2. Fram og tilbake 3 ganger

Munnstilling: rosetter

12)

Tegn: KRØLLER (1958)

Sted: Høyre side av hodet

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

Bevegelse: Sirkulær

Munnstilling: krøller

13)

Tegn: ER (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger utstrakt og fremover, resten lukket

Orientering:

H.H. Vridning: Frem

Retning: Opp

Bevegelse: Høyre, kort

Munnstilling: er

14)

Tegn: SMYKKE (1958)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger i kontakt

V.H. Tommel og pekefinger i kontakt

Orientering:

H.H. Vridning: Frem

Retning: Opp

V.H. Vridning: Frem

Retning: Opp

Bevegelse: Enkel, symmetrisk sirkulær bevegelse mot sidene

Munnstilling: smykke

15)

Tegn: MODERNE (1958)

Sted: V.H.

Håndform: H.H. Pekefinger og langfinger ut

V.H. Knyttneve

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Frem

V.H. Vridning: Høyre

Retning: Frem

Bevegelse: H.H. nedover + kontakt V.H. + bakover

Munnstilling: moderne

APPENDIKS 8

Spørsmål til Gruppe II i.f.m. e-postintervjuet

1) Hvordan opplevde du det språkpolitiske klimaet når det gjaldt tegnspråk i 1970- og 1980-årene?

2) Hva tenker du om dette sitatet knyttet til tegnspråkutvalgets og AKTAS arbeid?:

Vi prøver å lage et logisk, systematisk, meningsbærende og pent tegnspråk som følger talespråket ord for ord, smidig og naturlig. (...) Å bruke et rikt, riktig og godt tegnspråk gir de døve trygghet og selvrespekt! (Døves Tidskrift 12/75, s. 4-5).

3) Fortell fritt om dine minner fra arbeidet i utvalget, og nevner gjerne episoder eller anledninger du husker.

APPENDIKS 9

DVD 1 og DVD 2 er i plastlommene limt på siste side

APPENDIKS 10

TRANSKRIPSJON FOR 'perle', 'rosetter' og 'smykke'

Oversikt over tegnene for 'perle'

Vår betegnelse: **PERLE_{PEKEHÅND}**

Sted: V.H.

Håndform: H.H. Alle fingre krøket
 V.H. Pekefinger utstrakt, resten lukket

 Orientering:

 H.H. Vridning: Venstre

 Retning: Opp

 V.H. Vridning: Ned

 Retning: Høyre

Bevegelse: H.H. sirkulær bevegelse fram og tilbake + pekefinger V.H.

Munnstilling: PERLE

Vår betegnelse: **PERLE_{RUND}**

Sted: Ø

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

 Orientering:

 H.H. Vridning: Venstre

 Retning: Opp

Bevegelse: Sirkulære bevegelser fram og tilbake

Munnstilling: PERLE

Vår betegnelse: **PERLE_{LITEN RUND}**

Sted: Ø

Håndform: V.H. Tommel og pekefinger i kontakt, alle fingre utstrakt

 Orientering:

 V.H. Vridning: Høyre

 Retning: Opp

Bevegelse: Fremover, kort

Munnstilling: PERLE

Vår betegnelse: **PERLE_{MIDDELS RUND}**

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel-, peke-, og langfinger krøket i en klohånd.

 Orientering:

 H.H. Vridning: Venstre

 Retning: Opp, skrått frem

Bevegelse: Vris frem og tilbake

Munnstilling: perle

Vår betegnelse: **PERLE_{SMYKKE}**

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

 Orientering:

 H.H. Vridning: Inn

 Retning: Venstre

Bevegelse: Fra V mot H, fingrene åpner og lukker seg

Munnstilling: perle

Vår betegnelse: **PERLE_{SMYKKE 2}**

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Tommel, pekefinger og langfinger krøket, resten lukket

 Orientering:

 H.H. Vridning: Inn

 Retning: Venstre

Bevegelse: Fra V mot H, fingrene åpner og lukker seg

Munnstilling: pu

Vår betegnelse: **PERLE_{RING}**

Sted: V.H.

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

 V.H. Flathånd

 Orientering:

 H.H. Vridning: Ned

 Retning: Skrått mot venstre

 V.H. Vridning: Ned

 Retning: Høyre

Bevegelse: H.H. sirkulær bevegelse fram og tilbake over ringfinger V.H.

Munnstilling: RING

Vår betegnelse: **PERLE_{ØRE}**

Sted: Øre

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket

 Orientering:

 H.H. Vridning: Venstre

 Retning: Opp

Bevegelse: Fingrene klyper øreflippen

Munnstilling: PERLE

Vår betegnelse: PERLE_{HÅNDFLATE}

Sted: V.H.

Håndform: H.H. Pekefinger utstrakt, resten lukket
V.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned
Retning: Frem, skrått mot venstre
V.H. Vridning: Opp
Retning: Frem, skrått mot høyre

Bevegelse: Sirkulær

Munnstilling: PERLE

Vår betegnelse: PERLE_{GLITRENDE PERLER}

Sted: Øvre del av bryst

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Inn
Retning: Høyre

Bevegelse: Beveges ned i en bue med spillende fingre. Kontakt.

Munnstilling: perle

Vår betegnelse: PERLE_{OMRISS PERLEKJEDE}

Sted: Øvre del av bryst

Håndform: H.H. Tommel-, pek-, og langfinger krummet. "Klohånd"
V.H.

Orientering:

H.H. Vridning: Inn
Retning: Høyre
V.H. Vridning:
Retning:

Bevegelse: Beveges ned i en bue. Kontakt.

Munnstilling: perle

Vår betegnelse: PERLE_{SKJELL}

Sted: Passiv hånd

Håndform: H.H. Krøket hånd
V.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned
Retning: Skrått ut
V.H. Vridning: Opp
Retning: Skrått ut

Bevegelse: Ø og kontakt

Munnstilling: perle

Vår betegnelse: **PERLE.p**

Sted: H.H.

Håndform: H.H. Pekehånd

V.H. Tommel og pekefinger i kontakt, resten utstrakt

Orientering:

H.H. Vridning: Ned, skrått mot venstre

Retning: Opp, skrått mot venstre

V.H. Vridning: Høyre

Retning: Opp

Bevegelse: V.H. bevegelse mot H.H. pekefinger, gjentatt.

Munnstilling: PERLE

Oversikt over tegnene for 'rosetter'

Vår betegnelse: **ROSETT_{SLØYFE}**

Sted: Foran nesen + venstre skulder

Håndform: H.H. Alle fingre krøket og i kontakt + Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre + Inn

Retning: Opp + Skrått mot venstre

Bevegelse: Sirkulær + Inn

Munnstilling: ROSETT

Vår betegnelse: **ROSETT_{SLØYFE2}**

Sted: Venstre skulder

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Skrått mot venstre

Bevegelse: Inn + kontakt

Munnstilling: ROSETT

Vår betegnelse: **ROSETT_{HALVSLØYFE}**

Sted: Ø (foran venstre skulder)

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

Bevegelse: Sirkulær, kort fram og tilbake

Munnstilling: ROSETT

Vår betegnelse: ROSETT_{LITEN BLOMST}

Sted: Foran nese + Ø

Håndform: H.H. Flathånd krøket i C-form + Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre + Ned

Retning: Opp + Frem

Bevegelse: Sirkulær, enkel + Ned

Munnstilling: ROSETT

Vår betegnelse: ROSETT_{LITEN BLOMST 2}

Sted: Ø

Håndform: H.H. Svensk JA-hånd

Orientering:

H.H. Vridning: Opp

Retning: Frem

Bevegelse: Fra V bortover mot H. Fingrene åpnes/lukkes.

Munnstilling: "liten"

Vår betegnelse: ROSETT_{VALDRES}

Sted: Nese + Ø

Håndform: H.H. Åpen E-hånd

Orientering:

H.H. Vridning: Inn + Ut

Retning: Opp + Opp

Bevegelse: Fingrene åpnes/lukkes + fremover

Munnstilling: ROSETT

Vår betegnelse: ROSETT_{TAK}

Sted: Ø

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre + Fram

Retning: Opp + Opp

Bevegelse: Fra V bortover mot H – deretter bakover

Munnstilling: obbb + oppblåste kinn

Vår betegnelse: ROSETT_{TAK 2}

Sted: Ø (øvre del)

Håndform: H.H. tommel-, pek-, og langfinger krummet, resten lukket

V.H. tommel-, pek-, og langfinger krummet, resten lukket

Orientering:

H.H. Vridning: Opp

Retning: Opp/bak

V.H. Vridning: Opp

Retning: Opp/bak

Bevegelse: Frem samtidig som hendene vrís og hendene møtes i kontakt

Munnstilling: "oppblåst"

Vår betegnelse: ROSETT_{TAK 3}

Sted: Ø (øvre del til venstre)

Håndform: H.H. tommel-, pek-, og langfinger krummet, resten lukket

V.H. tommel-, pek-, og langfinger krummet, resten lukket

Orientering:

H.H. Vridning:

Retning:

V.H. Vridning:

Retning:

Bevegelse: Venstre hånd holdes stille. Høyre hånd beveges i bue mot høyre og vris frem og tilbake i handleddet.

Munnstilling: "oppblåst"

Vår betegnelse: ROSETT_{TAK 4}

Sted: Ø (øvre del)

Håndform: H.H. Alle fingre krøket

V.H. Alle fingre krøket

Orientering:

H.H. Vridning: Opp/ut

Retning: Opp

V.H. Vridning: Opp/ut

Retning: Opp

Bevegelse: Hendene beveges symmetrisk ut mot siden og bakover og vris frem og tilbake i handleddet samtidig

Munnstilling: "oppblåst"

Vår betegnelse: ROSETT_{TREUTSKJÆRING}

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger litt bøyd

Orientering:

H.H. Vridning: Ut

Retning: Opp

Bevegelse: Symmetrisk bevegelse ut til hver side og hendene vris i handleddet samtidig.

Munnstilling:

Vår betegnelse: ROSETT_{BLOMST}

Sted: foran munn / under nese

Håndform: H.H. Alle fingre krøket, i kontakt ved tuppene

Orientering:

H.H. Vridning: Opp

Retning: Skrått venstre frem

Bevegelse: Hånden beveges opp, samtidig med at hånden halvåpnes.

Munnstilling: rosett

Vår betegnelse: ROSETT_{BLOMSTERENG}

Sted: Ø

Håndform: H.H. Halvåpen krummet hender med alle fingre løst utstrakt
V.H. Halvåpen krummet hender med alle fingre løst utstrakt

Orientering:

H.H. Vridning: Ned
Retning: Frem
V.H. Vridning: Ned
Retning: Frem

Bevegelse: hendene bevegtes i en symmetrisk halvsirkel med spillende fingre

Munnstilling: rosett

Vår betegnelse: ROSETT_{KRAGE}

Sted: Nedre del av halsen

Håndform: H.H. Halvåpen krummet hånd med alle fingre løst utstrakt, men mindre enn krans som over.

Orientering:

H.H. Vridning:
Retning:

Bevegelse: Fra venstre til høyre i en bue langs en tenkt krage.

Munnstilling:

Vår betegnelse: ROSETT_{JAKKEKRAGE}

Sted: Venstre del av bryst

Håndform: H.H. Løst knyttet hånd der alle fingrene er i kontakt med tommel
V.H.

Orientering:

H.H. Vridning: Opp
Retning: Venstre
V.H. Vridning:
Retning:

Bevegelse: Hånden bevegtes litt opp en gang mens fingrene åpner seg litt

Munnstilling:

Vår betegnelse: ROSETT_{BLOMST}

Sted: under nesen

Håndform: H.H. Løst knyttet hånd der alle fingrene er i kontakt med tommel

Orientering:

H.H. Vridning: Opp
Retning: Skrått venstre

Bevegelse: Hånden bevegtes litt opp to ganger mens fingrene åpner seg litt ut

Munnstilling:

Vår betegnelse: ROSETT-sløyfeomriss

Sted: Venstre del av bryst

Håndform: H.H. Pekefinger utstrakt, resten lukket

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Venstre

Bevegelse: En sirkulær bevegelse med kontakt

Munnstilling: rosett

Oversikt over tegnene for 'smykke'

Vår betegnelse: SMYKKE_{PYNTE} (ASYMMETRISK)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt

V.H. Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

V.H. Vridning: Høyre

Retning: Opp

Bevegelse: Fram og tilbake, asymmetrisk

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{PYNTE} (SYMMETRISK)

Sted: Ø

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt

V.H. Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

V.H. Vridning: Høyre

Retning: Opp

Bevegelse: Sirkulær, til sidene

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE₃ BRØSJER

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Alle fingre i kontakt ved tuppene

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Venstre, skrått oppover

Bevegelse: Mot venstre, kontakt 3 ganger

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{FLATHÅND}

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Flathånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Venstre

Bevegelse: Bue, mot venstre

Munnstilling: SMYKKE

Vår betegnelse: SMYKKE_{KJEDE (PEKEHÅND)}

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Pekehånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Venstre

Bevegelse: Bue, mot høyre

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{KJEDE2 (DOBBEL PEKEHÅND)}

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Pekehånd

V.H. Pekehånd

Orientering:

H.H. Vridning: Ned

Retning: Venstre

V.H. Vridning: Ned

Retning: Høyre

Bevegelse: Bue, til sidene

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{3-HÅND (ENKEL)}

Sted: Øvre del av bryst

Håndform: H.H. Tommel, peke-, og langfinger krummet og halvlukket.

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Skrått høyre

Bevegelse: I bue litt ned og opp mot den andre siden. Fingrene lukkes i kontakt og halvåpnes

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{3-HÅND (DOBBEL)}

Sted: Bryst

Håndform: H.H. Tommel, pekefinger og langfinger i kontakt ved tuppene, resten lukket.

V.H. Tommel, pekefinger og langfinger i kontakt ved tuppene, resten lukket.

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

V.H. Vridning: Høyre

Retning: Opp

Bevegelse: Til sidene, bue

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{FLERRADET GLITRENDE KJEDE}

Sted: Øvre del av bryst

Håndform: H.H. Løs åpen flat hånd.

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Venstre

Bevegelse: I bue litt ned og opp mot høyre. Spillende fingre

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{FLERRADET KJEDE}

Sted: Øvre del av bryst

Håndform: H.H. Løs åpen flat hånd.

V.H.

Orientering:

H.H. Vridning: Inn

Retning: Venstre

V.H. Vridning:

Retning:

Bevegelse: I bue litt ned og opp mot høyre. Kontakt.

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: SMYKKE_{ANHENG}

Sted: Midt på bryst

Håndform: H.H. Flathånd samlet og halvåpen

Orientering:

H.H. Vridning: Venstre

Retning: Opp

Bevegelse: Ø + kontakt

Munnstilling: smykke

Vår betegnelse: **SMYKKE**ØREDOBBER

Sted: Øreflipp

Håndform: H.H. Tommel og pekefinger halvlukket.

 Orientering:

 H.H. Vridning: Inn mot hals

 Retning: Opp

 V.H. Vridning:

 Retning:

Bevegelse: Ø og kontakt med øreflippene med fingertupp.

Munnstilling: smykke

Aftenposten
Fredag 26. februar 2010

NYHETER

7

Døve barn krever rett til å snakke

■ Møter motbør i byråkratiet

Stadig flere døve barn kan høre takket være et implantat i øret. Men de kan ikke velge talespråk som sitt førstespråk på skolen.

INGEBORG MOE

Utdanningsdirektoratet mener at disse barna ikke trenger en egen særrett, blant annet fordi det kan føre til at andre barn med særskilte behov krever det samme. Nå ligger den betente saken på kunnskapsminister Kristin Halvorsens (SV) bord.

Som Aftenposten skrev tidligere i år, blir barn med hørselsskader oppdaget tidligere enn før takket være hørselsscreening av alle nyfødte. Hvert år blir om lag 40 døve barn født. 90 prosent av dem får operert inn et cochleaimplantat (CI) i ørets sneglehus, som gir dem en kunstig hørsel slik at de likevel kan oppfatte lyd og tale.

Velger talespråk. Derfor ønsker mange foreldre at de skal ha talespråk som førstespråk fremfor tegnspråk. Men det byr på problemer. Opplæringsloven har nemlig lovfestet retten til tegnspråk. De som velger å lære talespråk, henvises til «vanlig» spesialundervisning.

– Den teknologiske utviklingen har løpt fra lovens ordlyd. Vi mener at det er en åpenbar urettferdighet at bare de som velger tegnspråk har en egen rettighet, mens de som velger talespråk ikke har det, sier generalsekretær Geir Lippestad i Hørselshemmedes Landsforbund.

Han sier at mangel på fagfolk og penger ute i kommunene gjør at barna ikke får nok taletrening til å utnytte mulighetene de nå får med dette forsterkede høreapparatet.

Lang kamp. Det kjenner familien Allers-Hansen seg igjen i. 20 måneder gammel ble sønnen Tobias konstatert døv. De har

Hørselstesting av nyfødte gir resultater

■ Viktig med hørselstest så raskt som mulig

■ Ekspertene etterlyser gode rutiner for oppfølging

– For tidlig å få statistikk

Prøv ble opplyst tidlig

Foreldre får nå tilbud om å hørselsteste sine nyfødte. Barn som trenger hjelp, kan derfor få det tidligere enn før. Men ekspertene etterlyser gode rutiner for oppfølging av disse barna, skrev Aftenposten den 10. januar i år.

var to fikk han operert inn cochleaimplantat. Den første lyden i øret var også starten på en lang prosess med å få nok hjelp til å lære å snakke.

– Vi har hele tiden måttet stå på, og gå opp veien for å skaffe nok pedagogisk hjelp. Vi har måttet skrike ut om problemene mange ganger. Det skal ikke være nødvendig, sier faren Bjørn Erik Allers-Hansen, som leder Cochleaklubben.

Han sier at god spesialpedagogisk oppfølging i barnehagen har vært helt avgjørende for at sønnen er blitt så god til å snakke. Da sønnen begynte på skolen, gikk foreldrene på nytt i gang med å sikre ham god nok oppfølging. Etter en klage til fylkesmannen, fikk de nylig gjenomslag for at sønnen skal følges opp av en utdannet pedagog 13 timer i uken. Dermed skal han nå få like mye pedagogisk hjelp som om han skulle lært tegnspråk.

Negativ holdning. Det er uenighet i fagmiljø og blant foreldre om hva som er den beste språkoppfølgingen. Det varierer også hvor god hørsel barna får av cochleaimplantatet.

Helsedirektoratet fikk nylig utarbeidet en rapport om hvordan foreldre til CI-opererte opplever møtet med fagfolk. Noen

forteller at de har blitt møtt med fordømmelse av fagfolk fordi de har valgt talespråk som førstespråk for barna sine. De som valgte tegnspråk, fikk en helt annen oppfølging, ifølge rapporten.

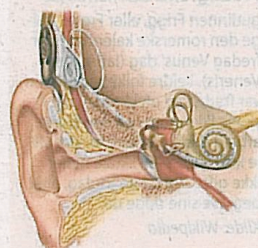
Men Utdanningsdirektoratet mener ikke det er behov for egne forskrifter for at disse barna skal få taleopplæring.

– Vi mener det er vanskelig å se på dette som en ensartet gruppe. Opplæringsloven sikrer dessuten at enhver får vurdert sine behov. Svakheter ligger ikke i loven, men eventuelt i oppfølgingen av den, sier fungerende avdelingsdirektør Idun Klette Lähne i Utdanningsdirektoratet.

Hun peker også på at egne særregler for barn med cochleaimplantat kan åpne for at andre barn med medisinske diagnoser kan kreve det samme.

ingeborg.moe@aftenposten.no

Cochlea-
implantat

Cochleaimplantatet festes i ørets sneglehus.

FOTO: COCHLEAKLUBBEN

Et apparat som settes inn i ørets sneglehus (cochlea).

Det fungerer som et kraftig høreapparat, ved å gi signaler som kan tolkes som hørselsinntrykk.

Apparatet kan derfor gi døve mulighet til å oppfatte og tolke lyd og tale.

Det er stor variasjon i hvor god hørsel barna får ved cochleaimplantat.

Alder ved innsetting av apparatet, pedagogisk oppfølging og eventuelle andre skader har stor betydning.

I alt 423 barn har fått Cochleaimplantat etter at de første operasjonene startet i Norge på 1990-tallet.

Aftenposten fakta

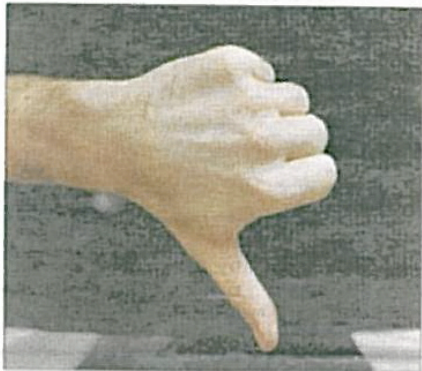
«Vi har hele tiden måttet stå på, og gå opp veien for å skaffe nok pedagogisk hjelp. Vi har måttet skrike ut om problemene mange ganger. Det skal ikke være nødvendig.»

Bjørn Erik Allers-Hansen, leder i Cochleaklubben

Per Fjermøros
journalist og
kommentator
perf@agderposten.no
907 35 975

Som om ikke det er dumt nok å være døv

DØVE-TV: «Nyheter på tegnspråk» kan være en dårlig opplevelse (døvetegn for dårlig). **FOTO: ANNE KAREN ANDERSEN**

Det er dumt å være døv. Men man trenger ikke være dum, selv om man er døv.

Det trodde jeg i hvert fall ikke for. Men når jeg ser på «Nyheter på tegnspråk» på NRK, blir jeg i tvil.

Med overdreven gestikulering og avansert ansiktsuttrykk minstet alle nyhetsvertene som om de henvender seg til mentalt tilbakestående mennesker.

De veiver med hendene, himler med øynene og stiller seg selv i veien for budskapet de er ansatt for å bringe frem.

Jeg har vondt for å tro at hørselshemmede får noe som helst ut av dette, bortsett fra å bli irriterte og føle seg mindreværdige. Hvis de er ute etter nyheter, må det vel være bedre på se på tekst-tv eller surfe på nettet?

Døve kan lese like godt som andre folk. Det er hørselen deres som er nedsatt, ikke IQ'en.

Eller er det en sammenheng her, som redaksjonsmedlemmene i «Nyheter på tegnspråk» er alene om

å ha oppdaget? Selv er jeg ganske tunghørt. Fremdeles kan jeg tilgangen utenat, og jeg innbiller meg at jeg ellers fungerer omtrent like godt som før. Men så hører jeg jo dårligere - og dermed får jeg vel stadig tyngre for det, så hvem vet?

«Nyheter på tegnspråk» gjør meg litt engstelig, med tanke på fremtiden.

Enn så lenge veier jeg likevel å tro at det er NRK, og ikke meg selv, det er noe galt med.

Men når tingene først er som de er, har jeg gjort meg en tanke om hvordan «Nyheter på tegnspråk» kan gjøres en smule mer attraktivt. Hva med å sjekke hvor mange fingre som hadde overlevd en heftig diskusjon om for eksempel ungdommens tendens til å kalle ting de ikke liker for «døve»? Hets debatter ville trolig gjort underverk for programmets rating.

Per Fjermøros
journalist og kommentator
perf@agderposten.no
907 35 975

bølgeblick

APPENDIKS 13

Ytringer om tegnspråknorsk

Ytringer om tegnspråknorsk gruppe I

Positive og negative vurderinger i gruppe A:

Positiv	Negativ
"bruker riktig tegn"	"det nye tallsystemet er grusomt å telle med"
"språket bedre"	"de bøkene skadet mye"
"klare, fine tegn"	"tegnene var sjokkerende"
"lett å oppfatte og forstå"	"Huff"
"munnen er tydelig"	"de unge bruker andre tegn"
"70-tallet var fine år"	
"bra"	
"passe ³³ "	
"En del var bra"	
"Alt er tydelig og klart"	
Munnen, ja...den prater"	
"tydelig og morsomt"	

Positive og negative vurderinger i gruppe B:

Positiv	Negativ
"mer elegante eller finere tegn"	"Oj, så stivt og stakkato!"
"teksten er fin og elegant"	"vanskelig å oppfatte"
"mer myke bevegelser"	"sprøtt"
fordi de er døve"	"typisk tegnspråknorsk"
"morsomt det der"	"Blir fort sliten og søvnig"
	"tegnspråknorsk slitsomt"
	"kjedelig, stakkato tegn"
	"oj, voldsomt!"
	"virkelig voldsomt"
	"setningene er lange!"
	"veldig, også!"
	"veldig tørt og kjedelig"
	"stiv tegnføring"
	"ikke avslappende"
	"en sovner nesten av det"
	"tørt, alt sammen"
	"sånn urytmisk og stakkato tegnspråk"
	liker jeg ikke"

³³ "Passe" i betydningen "pent", da øyenbrynene var hevet (noe som indikerer kontekstuell positivitet)

Positiv	Negativ
	"mange ting jeg ikke likte"
	"lite mimikk"
	"ikke avslappende eller føle seg vel"

Positive og negative vurderinger i gruppe C:

Positiv	Negativ
	"ansiktet er dødt"
	"nesten ikke mimikk"
	"det er stakkato"
	"jeg får vondt, det er ikke deres morsmål"
	"jeg får lav selvtillit, og føler meg usikker når jeg bruker det"
	"grøss"
	"stakkato, urytmisk"
	"mye borte og utelatt, mangler innhold"
	"det går over hodet på meg"
	"umulig å forstå"
	"usikker på meningen"
	"setningen er ødelagt"
	"uff"
	"språkkødeleggelse"
	"ikke ordentlig språk"
	"språkvold"
	"språkinvalidiserende"
	"ødeleggende og destruktivt"
	"abstrakte tegn ikke bra nok"
	"det nye tegnet var sjokkerende"
	"stakkato og urytmisk"
	"sovnet av det"
	"håpløst!"
	"tungt å forstå"
	"stivt tegnbruk"
	"usikre på tegn"
	"ubehagelig og tungt å oppfatte"
	"forvirrende"
	"satt ut"
	"utrolig"
	"mistet tråden"
	"kjedelig å se på"
	"skjønner ikke bæret"
	"går over hodet på meg"
	"tegnene er tungt"
	"frustrert, men holder ut"
	"stakkato og urytmisk"

Positiv	Negativ
	"veldig stakkato og urytmisk"
	"overtydige munnbevegelser"

Positive og negative vurderinger i gruppe D:

Positiv	Negativ
	"veldig sånn rekkefølgevis og stakkato"
	"unaturlig tegnspråk"
	"ubehagelig å se på"
	"dette her er ikke tegnspråk"
	"stakkato og urytmisk tegnspråk"
	"stakkato tegn og urytmisk"
	"vi så på og gadd ikke å se"
	"æsj"
	"håper ikke sånn vil skje om igjen"
	"stakkars"
	"unaturlig"
	"ikke naturlig"
	"dette er ikke bra"
	"stakkato og urytmisk"
	"det går tregt"
	"slitsomt å se på"
	"sånne tegn"
	"det tar tid"

Ytringer om tegnspråknorsk gruppe II

Positiv	Negativ
	"det språket er jo ikke ekte saker"
	"kursspråk med norsk hele veien"
	"må konsentrere seg for å gjøre dette riktig"
	"sprøtt, dette var en helt merkelig måte å tegne på"
	"håpløst"
	"vanvittig"
	"det var håpløst"
	"for mye norsk grammatikk i opplegget"
	"også disse vippe-bevegelsene da..."
	"det var jo stakkato og urytmisk"
	"det kom tegn som ikke var vanlige"
	"og disse 'vippe' tegnene over skuldrene..."
	"nei, umulig!"
	"håpløst"

	"det ble så stivt"
Positiv	Negativ
	"det var feil å kalle dette for tegnspråk"
	"Åå-uff, tidligere-vipp, æsj!"
	"Jeg spyr" uffda!!!
	"helt forferdelig!"
	"elendig"
	"påhittede tegn"
	"Galt"
	"ikke tegnspråk- ikke det døve bruker"
	"huff"
	"veldig lite med tegnspråk å gjøre"
	"typisk talespråk"
	"rekkefølgevis tegn"
	"følger norsken hele tiden"
	"ikke språk"
	"et system"
	"det er så unaturlig"
	"misvisende"
	"en parodi"
	"munnbevegelsene er store og unaturlige"
	"overtydlig munn"
	"holdt på å duppe av"
	"overtydlig tale"
	"stivt"

APPENDIKS 14

Ytringer om norsk tegnspråk

Ytringer om norsk tegnspråk gruppe I

Positive og negative vurderinger i gruppe A:

Positiv	Negativ
"i dag er tegnspråk bra"	"før var tegnene mye større og grove"
"lett å telle på gamlemåten"	"mye mimikk og grimaser"
"naturlig som døve er vant med"	"forferdelig"
"når vi snakker sammen, bruker vi like tegn"	"før brukte tegn hjemme, ikke ute på gaten"
	"blir flau når døve tegner stort"
	"i dag er det ikke som før"
	"grammatikk, ord og bokstaver faller ut"
	"bakvendt"
	"skulle ha vært satt sammen ordentlig"
	"nå går det voldsomt over hodet på meg"

Positive og negative vurderinger i gruppe B:

Positiv	Negativ
"døve som tegner vanlig, er opplagte og våkne"	
"tegnspråk får oss til å føle oss hjemme"	
"mer behagelig"	
"vårt språk"	
"vi slapper av når vi tegner"	
"mitt eget språk"	
"vårt eget språk"	
"en egen utvikling, autonomi"	
"er fri til å tegne"	
"fullstendig avslappende"	

Positive og negative vurderinger i gruppe C:

Positiv	Negativ
"utrolig flott å se på"	
"stolt"	
"treffer meg i hjertet"	
"virkelig flytende og avslappet"	
"deilig"	
"mer behagelig"	
"vårt eget språk, 'døvespråk'"	
"mer behagelig"	
"tegnbruken mer åpen nå enn før"	

Positive og negative vurderinger i gruppe D:

Positiv	Negativ
"likeverdig med norsk"	
"fullverdig språk"	
"i dag er det endret til det bedre"	
"får lov til å bruke tegnspråk"	
"stolt over eget språk"	
"tegnspråk kan brukes hvor som helst"	
"vårt språk"	

5.5.1.1 Ytringer om norsk tegnspråk gruppe II

Positiv	Negativ
"tegnspråktegnene i gamle dager, de var bra"	
"viktig"	
"på døves premisser"	
"tegnspråk er jo virkelig et eget språk"	

APPENDIKS 15

Transkripsjon over tegnene i datamaterialet

TABELL 1: Oversikt over tegnene for 'mann'

	MANN (1944)	MANN (1958)
Plassering	Under haken	Under haken
Håndform	Pekehånd	Flathånd
Vridning	Ned	Ned
Retning	Venstre	Venstre
Bevegelse	Føres under haken fra den ene til den andre siden	Høyre
Munn	(Ikke beskrevet)	'mann'
	MANN (1988)	MANN (2006)
Plassering	Tinning	Tinning
Håndform	Halvåpen flathånd	Halvåpen flathånd
Vridning	Venstre	Venstre
Retning	Opp	Opp
Bevegelse	Frem + fingrene lukkes med kontakt ved tuppene	Frem + fingrene lukkes med kontakt ved tuppene
Munn	(Ikke beskrevet)	'mann'
	MANN_{BART}	MANN_{LITEN BART}
Plassering	Under nese	Under nese
Håndform	Halvåpen flathånd	Pekehånd
Vridning	Venstre	Ned
Retning	Opp	Venstre
Bevegelse	Høyre + fingrene lukkes med kontakt ved tuppene	Høyre, kontakt
Munn	'mann'	'mann'
	MANN_{HATTEBREM}	MANN_{HATTEHILSEN}
Plassering	Tinning	Tinning
Håndform	Halvåpen flathånd	Pekefinger bøyd over tommel, resten lukket
Vridning	Venstre	Venstre
Retning	Opp	Opp
Bevegelse	Frem + fingrene lukkes med kontakt i tuppene	Frem
Munn	'mann'	'mann'
	MANN_{STOR GUTT}	MANN_{KLØFT I HAKEN}
Plassering	Tinning	Haken
Håndform	Flathånd	Pekehånd
Vridning	Ned mot venstre	Ned
Retning	Opp til venstre	Venstre
Bevegelse	Inn + kontakt, gjentatt	Høyre + kontakt
Munn	'mann'	'mann'

TABELL 2: Oversikt over tegnene for 'han'

	HAN (1944)	HAN (1958)
Plassering	Under haken	Under haken
Håndform	Pekehånd	Flathånd
Vridning	Ned	Ned
Retning	Venstre	Venstre
Bevegelse	Drar fra en side en linje under haken	Høyre
Munn	(Ikke beskrevet her)	'han'
	HAN (1988)	HAN 1 (2006)
Plassering	Ø	Ø
Håndform	Pekehånd	Tommel og pekefinger halvt utstrakt, resten lukket
Vridning	Venstre	Frem
Retning	Opp (+frem)	Høyre
Bevegelse	Vippes nedover i håndleddet	Ned
Munn	(Ikke beskrevet her)	'han'
	HAN 2 (2006)	HAN_{MENNESKELIG VESEN}
Plassering	Ø	Ø
Håndform	Pekehånd	Tommel og pekefinger halvt utstrakt, resten lukket
Vridning	Venstre	Frem
Retning	Frem	Høyre
Bevegelse	Frem	Ned
Munn	'han'	'han'
	HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON}	HAN_{GUTT}
Plassering	Ø	Tinning
Håndform	Pekehånd	Flathånd
Vridning	Venstre	Ned mot venstre
Retning	Frem	Opp mot venstre
Bevegelse	Frem	Inn
Munn	'han'	'han'

TABELL 3: Oversikt over tegnene for 'tre'

	TRE (1944)	TRE (1958)	TRE (1988)
Plassering	Ø	Underarm, ved albuen	Venstre hånd i kontakt med høyre albue
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd, sprikende
Venstre håndform	Flathånd		Flathånd
Vridning	Ned	Inn	Venstre (+inn)
Retning	Frem	Venstre	Opp
Venstre vridning	Ned		Opp
Venstre retning	Frem		Høyre
Bevegelse	Små vibrerende bevegelser med åpne fingrer til siden	Ned + kontakt	Hånden vris rundt, innover
Munn	(Ikke beskrevet her)	'tre'	(Ikke beskrevet her)
	TRE 1 (2006)	TRE 2 (2006)	TRE_{TRESTAMME}
Plassering	Ø	Venstre hånd i kontakt med høyre albue	Venstre hånd i kontakt med høyre albue
Håndform	Flathånd, sprikende	Flathånd, sprikende	Flathånd
Venstre håndform		Flathånd	Flathånd
Vridning	Inn	Venstre	Venstre
Retning	Opp	Opp	Opp
Venstre vridning		Ned	Opp
Venstre retning		Høyre	Høyre
Bevegelse	Hånden vris fremover	Hånden vris frem og tilbake flere ganger	Hånden vrikkes
Munn	'tre'	'tre'	'tre'
	TRE_{HALVSTAMME}	TRE_{TREKRONEOMRISS}	TRE_{BARKING}
Plassering	Venstre hånd i kontakt med høyre albue	Ø	Venstre underarm
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform	Flathånd	Flathånd	
Vridning	Venstre	Opp	Inn
Retning	Opp	Frem	Venstre
Venstre vridning	Ned	Opp	
Venstre retning	Høyre	Frem	
Bevegelse	Hånden vrikkes	Hendene beveges i en symmetrisk halvsirkel oppover mens de vris frem og tilbake flere ganger, og møtes på toppen	Ned 2 ggr, hånden vris + kontakt
Munn	'tre'	'tre'	'tre'
Forts neste side...			

	TRE_{LITE} OMRISS GRANTOPP	TRE_{TREVIRKE}	TRE_{LITE} , ENKELT OMRISS GRANTOPP
Plassering	Ø	Venstre albue	Ø
Håndform	Flathånd, sprikende	Tommel, pekefinger og langfinger utstrakt, resten lukket	Flathånd, sprikende
Venstre håndform	Flathånd, sprikende		
Vridning	Inn (+Ned)	Ned	Inn (+Ned)
Retning	Venstre (+Frem)	Venstre	Venstre (+Frem)
Venstre vridning	Inn (+Ned)		
Venstre retning	Høyre (+Frem)		
Bevegelse	Ut til siden og nedover (hendene vris frem)	Gjentatt nedover, +kontakt	Ut til siden og nedover (hånden vris frem)
Munn	'tre'	'tre'	'tre'
	TRE_{3-TRE}	TRE_{STORT} OMRISS GRANTOPP	TRE_{STOR} STAMME
Plassering	Venstre skulder	Ø	Ø
Håndform	Tommel, pekefinger og langfinger utstrakt, resten lukket	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform		Flathånd	Flathånd
Vridning	Ned	Inn (+Ned)	Venstre
Retning	Venstre	Venstre (+Frem)	Frem
Venstre vridning		Inn (+Ned)	Høyre
Venstre retning		Høyre (+Frem)	Frem
Bevegelse	Gjentatt innover + kontakt	Nedover, hendene vris ut en gang, distinkt bevegelse.	Oppover, distinkt slutt
Munn	'tre'	'tre'	'tre'

TABELL 4: Oversikt over tegnene for 'til'

	TIL (1944)	TIL (1958)	TIL (1988)
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Pekehånd	Pekehånd	Pekehånd
Venstre håndform		Pekehånd	
Vridning	Venstre	Ned mot venstre	Inn (+Venstre)
Retning	Frem	Frem	Venstre (+Frem)
Venstre vridning		Ned mot høyre	
Venstre retning		Frem	
Bevegelse	Stilles rett fremover	Fra oppe høyre, skrått ned mot venstre + kontakt med Venstre hånd	Vris fremover i håndleddet
Munn	(Ikke beskrevet her)	'til'	(Ikke beskrevet her)
Forts neste side...			

	TIL (2006)	TIL_{HØYFREKVENT} INDEX	TIL_{LOKATIV} INDEX
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Pekehånd	Pekehånd	Pekehånd
Vridning	Venstre	Inn (+Venstre)	Venstre
Retning	Frem	Opp mot venstre (+Opp)	Frem
Bevegelse	Hånden vrir mot høyre	Frem, vridende	Frem
Munn	'til'	'til'	'til'
	TIL_{JA}		
Plassering	Ø		
Håndform	Tommel og lillefinger utstrakt, resten lukket		
Vridning	Ned mot venstre (+Venstre)		
Retning	Frem mot venstre (+Frem)		
Bevegelse	Hånden knekkes fremover i håndleddet		
Munn	'til'		

TABELL 5: Oversikt over tegnene for 'rose'

	ROSE (1958)	ROSE (1988)	ROSE (2006)
Plassering	Ø	Foran nese	Foran nese
Håndform	Alle fingre krøket	Alle fingre i kontakt i tuppene	Alle fingre i kontakt i tuppene
Vridning	Frem	Opp	Opp
Retning	Opp	Frem	Frem
Bevegelse	Liten sirkulær, med klokken	Fingrene åpner seg	Fingrene åpner og lukker seg, 2 ggr
Munn	'rose'	(ikke beskrevet her)	'rose'
	ROSE_{ROSEBLOMST}	ROSE_{ROSEGRIS}	ROSE_{ROSEBLOMST-2}
Plassering	Foran nese	Foran nese	Foran nese
Håndform	Alle fingre krøket,	Alle fingre	Alle fingre krøket,
	+kontakt tommel	krøket	+kontakt tommel
Vridning	Inn	Venstre	Inn
Retning	Opp	Opp	Opp
Bevegelse	Fingrene åpnes og lukkes, gjentatt	Sirkulær, gjentakende	Enkel bevegelse mot nesen
Munn	'rose'	'rose'	'rose'
Forts neste side...			

	ROSE _{ROSESTILK}	ROSE _{VOKSENDE ROSE}	
Plassering	Venstre hånd (ved høyre albue)	Ø	
Håndform	Alle fingre krøket	Alle fingre i kontakt	
		i tuppene	
Venstre håndform	Flathånd	Alle fingre krøket	
Vridning	Frem (+Inn)	Inn	
Retning	Opp	Opp	
Venstre vridning	Opp	Høyre	
Venstre retning	Høyre	Skrått mot høyre	
Bevegelse	Høyre hånd vris innover	Oppover fra venstre hånd, fingrene åpnes	
Munn	'rose'	'rose'	

TABELL 6: Oversikt over tegnene for 'bo'

	BO (1944)	BO (1958)	BO (1988)
Plassering	Kinn	Ø	Kinn
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform		Flathånd	
Vridning	Venstre	Ned	Venstre
Retning	Opp	Frem	Opp
Venstre vridning		Ned	
Venstre retning		Høyre	
Bevegelse	Legges på ansiktssiden, idet hodet bøyes litt til siden	Frem, Under Venstre hånd, + kontakt	Hodet vipres ned mot aktiv hånd
Munn	(Ikke beskrevet her)	'bor'	(Ikke beskrevet her)
	BO (2006)	BO-KINN	BO-HJEMME
Plassering	Kinn	Kinn	Ø
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform			Flathånd
Vridning	Venstre	Venstre	Ned
Retning	Opp	Opp	Frem
Venstre vridning			Ned
Venstre retning			Høyre
Bevegelse	Hodet vipres ned mot aktiv hånd	Mot kinnet, + kontakt	Frem, under Venstre hånd +kontakt
Munn	'bo'	'bo'	'bo'

TABELL 7: Oversikt over tegnene for 'er'

	ER (1944)	ER (1958)	ER (1988)
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Pekefinger og lang-finger utstrakt og litt åpent, resten lukket	Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket	Flathånd
Vridning	Inn	Frem	Frem
Retning	Skrått mot venstre	Opp	Opp
Bevegelse	Svinger i en bue innover	Kort mot høyre	Fingrene vippest nedover i knokeleddet
Munn	(Ikke beskrevet her)	'er'	(Ikke beskrevet her)
	ER (=) (1988)	ER 1 (2006)	ER 2 (2006)
Plassering	Ø	Bryst	Ø
Håndform	Tommel og pekefinger halvt utstrakt, resten lukket	Flathånd	Flathånd
Vridning	Frem	Inn (+Ned)	Frem
Retning	Opp	Venstre ³⁴ (+Frem)	Opp
Bevegelse	Kort til siden	Ned og ut fra brystet	Fingrene vippest nedover i knokeleddet
Munn	'er'	'er'	'er'
	ER-LIK (2006)	ER_{LITE VINK}	ER_{ER LIK}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket	Flathånd	Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket
Vridning	Frem	Frem	Frem
Retning	Opp	Opp	Opp
Bevegelse	Kort ut til siden	Fingrene vippest nedover i knokeleddet	Kort mot høyre
Munn	'er'	'er'	'er'
	ER_{JA}	ER_{ER-DER}	ER_{E,R,-1}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Tommel og lillefinger utstrakt, resten lukket	Flathånd	E-hånd + R-hånd
Vridning	Venstre	Frem (+ ned)	Inn (+Frem)
Retning	Opp (+Frem)	Opp (+Frem)	Opp
Bevegelse	Håndleddet vrir ned	Håndflaten vippest ned	Vridning fremover. Staves med enhånds-alfabetet
Munn	'er'	'er'	'er'
Forts neste side...			

³⁴ På DVDen står det til høyre, men tegnmodellen viser det riktig: dvs til venstre.

	ER _{E.R.-2}	ER _{PEKE-ER}	ER _{GAMMELT TRHEIM}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Krøket pekehånd	Pekehånd	Pekefinger og langfinger utstrakt og fra hverandre, resten lukket
Venstre håndform	Krøket pekehånd (+Flathånd)		
Vridning	Ned (+Inn)	Ned mot venstre	Inn (+Venstre)
Retning	Frem, mot venstre	Frem	Venstre (+Frem)
Venstre vridning	Opp, mot høyre		
Venstre retning	Frem, mot høyre		
Bevegelse	Nedover og kontakt: først krøket pekefinger i kontakt i midten av fingrene, så høyre krøket finger i kontakt med venstre håndflate. (Staves med to-håndselfabetet).	Vris i håndleddet, nedover med distinkt slutt.	Vris frem og ned i en bevegelse, fingrene krysses.
Munn	'er'	'er'	'er'
	ER _{STORT VINK}	ER _{TRONDHEIM}	
Plassering	Ø	Ø	
Håndform	Flathånd	Flathånd	
Vridning	Frem	Inn (+Opp)	
Retning	Opp	Opp (+Frem)	
Bevegelse	Vippes frem i håndledd	Vippes frem i håndledd	
Munn	'er'	'er'	

TABELL 8: Oversikt over tegnene for 'bygd'

	BYGD (1958)	BYGD (1988)	BYGD _{LANDLIG BOSETNING}
Plassering	Høyre side av hodet	Ø	Ø
Håndform	Alle fingre krøket	Pekehånd	Flathånd
Vridning	Venstre	Inn	Ned
Retning	Opp	Ned	Frem
Bevegelse	Hånden åpnes og lukkes 2 ggr	Pekefingeren tegner en uregelmessig ring	Sirkulær
Munn	'bygd'	(Ikke beskrevet her)	'bygd'
	BYGD _{SPREDT BEBYGGELSE}	BYGD _{BRYGGE}	BYGD _{BONDSK}
Plassering	Ø	Ø	Siden av hodet
Håndform	Alle fingre krøket	Flathånd	Tommel utstrakt og pekefinger krøket, resten lukket
Venstre håndform		Flathånd	
Vridning	Ned	Ned	Venstre
Retning	Frem	Frem	Opp
Venstre vridning		Høyre	
Venstre retning		Frem	
Bevegelse	Sirkulær, tre plasseringer mot høyre	Mot venstre, + kontakt venstre hånd	Slås bakover i håndledd
Forts. neste side...			

	BYGD _{SPREDT BOSETNING}	BYGD _{SMÅHUSBEBYGGELSE}	BYGD _{BONDELAND}
Plassering	Ø	Ø	Siden av hodet (+Ø)
Håndform	Alle fingre i kontakt ved tommelen	Flathånd	Tommel og pekefinger krøket, resten lukket (+Flathånd)
Venstre håndform	Alle fingre i kontakt ved tommelen	Flathånd	
Vridning	Ned	Venstre	Venstre (+Ned)
Retning	Frem	Opp	Opp (+Frem)
Venstre vridning	Ned	Høyre	
Venstre retning	Frem	Opp	
Bevegelse	Nedover, til sidene, fingrene åpnes	Kontakt i fingertuppene, nedover og fra hverandre. Flyttes mot høyre og gjentas.	Slås bakover i håndleddet (+sirkulær)
Munn	'bygd'	'bygd'	'bygd'
	BYGD _{HUSTAK}		
Plassering	Ø		
Håndform	Flathånd		
Venstre håndform	Flathånd		
Vridning	Ned mot venstre		
Retning	Frem		
Venstre vridning	Ned mot høyre		
Venstre retning	Frem		
Bevegelse	Kontakt i fingertuppene, nedover og fra hverandre. Flyttes mot høyre og gjentas.		
Munn	'bygd'		

TABELL 9: Oversikt over tegnene for 'hete'

	HETE (1958)	HETE (1988)	HETE (2006)
Plassering	Haken	Haken	Foran haken (Haken)
Håndform	Pekehånd	Pekehånd	Pekefinger og langfinger utstrakt og samlet, resten lukket
Vridning	Inn	Inn	Inn
Retning	Opp mot venstre	Opp mot venstre	Opp
Bevegelse	Fremover	Fremover, enkel sirkulær beveg.	Innover, kontakt hake. Gjentas.
Munn	'heter'	(Ikke beskrevet her)	'hete'
	HETE _{HAKE}	HETE _{PEKEHÅND}	HETE _{PEKEHÅND 2}
Plassering	Foran haken (Haken)	Haken	Haken
Håndform	Pekefinger og langfinger utstrakt og samlet, resten lukket	Pekehånd	Pekehånd
Vridning	Inn	Inn	Inn
Retning	Opp	Opp mot venstre	Opp mot venstre
Bevegelse	Innover, kontakt hake. Gjentas.	Fremover, enkel sirkulær beveg.	Fremover
Munn	'hete'	'hete'	'hete'

	HETE_{NAVN}		
Plassering	Venstre hånd		
Håndform	Pekehånd		
Venstre håndform	Flathånd		
Vridning	Inn		
Retning	Venstre		
Venstre vridning	Høyre		
Venstre retning	Frem		
Bevegelse	+Kontakt, fremover langs venstre hånd		
Munn	'hete'		

TABELL 10: Oversikt over tegnene for 'loft'

	LOFT (1958)	LOFT (1988)	LOFT (2006)
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform		Flathånd	Flathånd
Vridning	Ned	Skrått ned mot venstre	Skrått ned mot venstre
Retning	Frem	Skrått opp mot venstre	Skrått opp mot venstre
Venstre vridning		Skrått ned mot høyre	Skrått ned mot høyre
Venstre retning		Skrått opp mot høyre	Skrått opp mot høyre
Bevegelse	Opp og ned	Oppover mot hverandre, Kontakt i fingertuppene	Oppover mot hverandre, Kontakt i fingertuppene
Munn	'loft'	(Ikke beskrevet her)	'loft'
	LOFT_{SPISSSTAK}	LOFT_{FLATTAK}	LOFT_{SPISSSTAK 2}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Venstre håndform	Flathånd	Flathånd	Flathånd
Vridning	Skrått ned mot venstre	Venstre	Skrått ned mot venstre
Retning	Skrått opp mot venstre	Opp	Skrått opp mot venstre
Venstre vridning	Skrått ned mot høyre	Høyre	Skrått ned mot høyre
Venstre retning	Skrått opp mot høyre	Opp	Skrått opp mot høyre
Bevegelse	Oppover mot hverandre, kontakt i fingertuppene	Fra hverandre, håndformendring (fra bøyd til flat flathånd)	Hendene i kontakt, så fra hverandre og nedover
Munn	'loft'	'loft'	'loft'
Forts. neste side...			

	LOFT _{UNDER TAKHIMLING}	LOFT _{TAKHIMLING}	LOFT _{INDEX-LOK.OPP}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Flathånd	Flathånd (+Flathånd)	Pekehånd
Venstre håndform		Flathånd	
Vridning	Venstre	Ned mot venstre (+Venstre)	Venstre
Retning	Opp	Opp mot venstre (+Opp)	Opp
Venstre vridning		Ned mot høyre	
Venstre retning		Opp mot høyre	
Bevegelse	Fremover	Begge hender oppover, i kontakt i tuppene (+Fremover)	Opp
Munn	'loft'	'loft'	'loft'

TABELL 11: Oversikt over tegnene for 'krøller'

	KRØLLER (1958)	KRØLLER (1988)	KRØLLER (2006)	KRØLLER _{LOKKER}
Plassering	Hodets side	Hodets side	Hodets side	Begge sider av hodet
Håndform	Alle fingre krøket	Pekehånd	Pekehånd	Pekehånd
Venstre håndform				Pekehånd
Vridning	Venstre	Inn	Venstre	Venstre
Retning	Opp	Opp	Opp	Opp
Venstre vridning				Høyre
Venstre retning				Opp
Bevegelse	Sirkulær	Sirkulære, nedover	Sirkulære, nedover	Sirkulære
Munn	'krøller'	(Ikke beskrevet her)	'krøller'	'krøller'
	KRØLLER _{KRØKET}	KRØLLER _{SVEIS}	KRØLLER _{HÅRRULL}	KRØLLER _{ENKEL HÅRRULL}
Plassering	Hodets side	Oppå hodet	Hodets isse	Hodets side
Håndform	Alle fingre krøket	Flathånd	Pekehånd	Pekehånd
Venstre håndform			Pekehånd	
Vridning	Venstre	Ned	Ned	Ned mot venstre
Retning	Opp	Venstre	Venstre	Opp mot venstre
Venstre vridning			Ned	
Venstre retning			Høyre	
Bevegelse	Sirkulær	Vinglete bakover	Sirkulære rundt hverandre fra pannen og bakover langs issen	Sirkulære, oppover
Munn	'krøller'	'krøller' eller sammenknepen munn	'krøller'	'krøller'
Forts. neste side...				

	KRØLLER _{DOBBELKRØKET}	KRØLLER _{STORE LOKKER}	KRØLLER _{ENKEL LOKK}	KRØLLER _{KROK}
Plassering	Begge sider av hodet	Begge sider av hodet	Hodets side	Begge sider av hodet
Håndform	Alle fingre krøket	Pekehånd	Pekehånd	Krøket pekehånd
Venstre håndform	Alle fingre krøket	Pekehånd		Krøket pekehånd
Vridning	Venstre	Venstre	Venstre	Venstre
Retning	Opp	Opp	Opp	Opp
Venstre vridning	Høyre	Høyre		Høyre
Venstre retning	Opp	Opp		Opp
Bevegelse	Sirkulære	Store sirkulære, nedover	Sirkulære	Sirkulære
Munn	'krøller'	'krøller'	'krøller'	'krøller'
	KRØLLER _{LOKK}	KRØLLER _{OMRISS}		
Plassering	Hodets side	Begge sider av hodet		
Håndform	Pekefinger og langfinger utstrakt og samlet, resten lukket	Pekehånd		
Venstre håndform		Pekehånd		
Vridning	Frem ³⁵	Skrått ned		
Retning	Opp	Skrått venstre		
Venstre vridning		Skrått ned		
Venstre retning		Skrått høyre		
Bevegelse	Nedover, vris vekselvis i håndleddet	Fingrene opp og ned gjentatte ganger samtidig som hendene føres raskt ut fra sidene av hodet		
Munn	'krøller'	'krøller'		

TABELL 12: Oversikt over tegnene for 'moderne'

	MODERNE (1958)	MODERNE (1988)	MODERNE (2006)
Plassering	Venstre hånd	Foran høyre skulder	Ø
Håndform	Pekefinger og langfinger ut	Tommel og lillefinger i kontakt, resten utstrakt	Flathånd (+Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt)
Venstre håndform	Knyttneve		
Vridning	Venstre	Frem, skrått mot venstre	Ned (+Skrått frem)
Retning	Frem	Opp	Frem (+Frem, skrått opp)
Venstre vridning	Høyre		
Venstre retning	Frem		
Bevegelse	Nedover, + kontakt venstre hånd, så bakover	Fremover i bue, mot høyre	Hånden vippes oppover i håndleddet, hf endres
Munn	'moderne'	(Ikke beskrevet her)	'moderne'
Forts. neste side...			

³⁵ På DVDen står det Ut, men det er det samme som Frem.

	MODERNE_{FINNE}	MODERNE_{SAK}	MODERNE_{PÅFUNN}
Plassering	Ø	Venstre hånd	Tinning
Håndform	Flathånd (+Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt)	Flathånd	Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket
Venstre håndform		Flathånd	
Vridning	Ned (+Frem)	Venstre	Venstre
Retning	Frem (+Opp)	Frem	Opp
Venstre vridning		Opp	
Venstre retning		Høyre	
Bevegelse	Hånden vippes oppover i håndleddet, hf endres	Bakover, + kontakt med Venstre hånd	Gjentatt oppover, + kontakt tomme og tinning
Munn	'moderne'	'moderne'	'moderne'
	MODERNE_{FIN}	MODERNE_M	MODERNE_{PLUKKE OPP}
Plassering	Ø	Ø	Ø
Håndform	Flathånd (+Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt)	Tommel og lillefinger i kontakt, resten utstrakt	Tommel og pekefinger utstrakt, resten lukket (+i kontakt ved tuppene)
Vridning	Venstre	Venstre	Ned (+Frem)
Retning	Opp	Frem	Frem (+Opp)
Bevegelse	Mot høyre	Frem	Hånden vippes oppover
Munn	'moderne'	'moderne'	'moderne'
	MODERNE_{FINNE DOBBEL}	MODERNE_{KLASSISK}	MODERNE_{NY}
Plassering	Ø	Ø	Neseving
Håndform	Flathånd (+Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt)	Flathånd	Tommel og pekefinger halvlukket, resten utstrakt (+kontakt tomme og peke finger i tuppene)
Venstre håndform	Flathånd (+Tommel og pekefinger i kontakt ved tuppene, resten utstrakt)	Flathånd	
Vridning	Ned (+Frem)	Venstre	Ned
Retning	Frem (+Opp)	Frem	Venstre
Venstre vridning	Ned (+Frem)	Opp	
Venstre retning	Frem (+Opp)	Høyre	
Bevegelse	Hendene vippes oppover i håndleddet, hf endres	Ned og kontakt med venstre hånd, bakover.	Fremover, så oppover.
Munn	'moderne'	'moderne'	'moderne'

APPENDIKS 16 Partiturtranskripsjon av utsagn med HØRENDE

1)

Blikk	+K-----<blunk>
Munn	plus-- hör----- ny te--- språ----- ku---
Hender	PLUSS HØRENDE NY LÆRE TEGNSPRÅK-lok-opp KURS
Passiv hånd	
Oversettelse	(...), pluss at nye hørende lærte tegnspråk på kursene.

2)

hode	neg-----										
Blikk	+K-----					<blunk> +K -----					<blunk>
Munn	Hvor	akp-----	døvv-	si-----	språ----	di-----	se ik---	Tenner	vikt----	hør-----	prinsipp--
	på u.leppe										
Hender	HVOR AKSEPTERE DØVE SIN-v-frem SPRÅK					PEK-v-opp SE IKKE					VIKTIG HØRENDE PEK-v-opp PRINSIPP
Passiv hånd	TA-BORT_SEKTOR-lok-h										
Oversettelse	(..) hvor det er aksept for døves språk. De hørende ser ikke og usynliggjør...de hørendes prinsipper er det som gjelder.										

3)

Hode	nikk- nikk
Blikk	+K----- <blunk> +K- K-v-opp--- <blunk> +K ----- -K-v----- +K ----- -K ----- +K -----
Munn	samfunn- se----- majorit----- høre----- vj--- döv minorit-----
Hender	FØRST SAMFUNN PEK-c SE-lok-opp MAJORITET-lok-m-opp HØRENDE SEKTOR-lok-m-opp PEK-c DØV MINORITET-lok-m
Passiv hånd	MAJORITET-----(-bøye--)-
Oversettelse	For det første, slik jeg ser det, består samfunnet av en hørende majoritet, og i tilknytning til oss, en döv minoritet.

4)

Hode	frem-----			
Blikk	+K-----	<blunk> +K-----		nikk-----
Munn	få luf-----	hensyn øl-----	oral-- mor	mor
Hender	FÅ ANSIKTUTVIDELSE x 2 HENSYN HØRENDE PEK-v-opp ORAL MOR MOR-----			
Passiv hånd	PEK-m-munn MUNNAVLESE TOMMEL-OPP			
Oversettelse	Det måtte være luftig rundt munnen av hensyn til at de hørende klare å munnavlese munnbevegelser som mor, M-O-R er topp! [ironisk ment]			

5)

Hode	rist---				rist-----			
Blikk	+K-----	<blunk> +K-----		-K-opp-h	+K-----	<blunk>		
Munn	vi -----	vant-	sammenknepen	halvåpen	hø-----	ri-----	m-----	jeg --
Hender	VI-lok-ned-v	VANT	UNDERORDNE	UNDERORDNE	PEK-m-opp	HØRENDE	RIKTIG-lok-m-opp	DØV
Passiv hånd	MISTE PEK-c SE PEK-c SE FØLE STEMME IKKE PEK-m-opp							
Oversettelse	Vi er vant til å underordne oss, underordne oss de hørende som har rett...døve mister...jeg ser...jeg ser og følger at det de mener ikke stemmer.							

6)

Blikk	+K-----	<blunk>
Munn	Også	hørende-----
Hender	OGSÅ PEK-m-opp HØRENDE PEK-vh-opp (lenger ned enn første PEK)	
Passiv hånd		
Oversettelse	Også de hørende...	

7)

Blikk	+K-----	<blunk>-	+K-	<litentblunk>	+K-----<blunk>
Munn	idag døve sammenknepen	hørende-----	men	ikke alle-----	men noen---
Hender	IDAG DØVE GJENNOMFØRE	HØRENDE PEK-mh-opp	IKKE	MEN NOE PEK-m	MER TØR STÅ-FREM
Passiv hånd	IDAG		ALLE PEK-m (svak)		PEK-m
Oversettelse	I dag er døve mer frimodige til å kontakte hørende, men ikke alle, noen tør stå fram mer enn andre.				

8)

Blikk	-K-----	+K-----<blunk>
Munn	de-----	hørende--- yf-----
Hender		HØRENDE IKKE-PEILING
Passiv hånd	PEK-mv-opp	
Oversettelse	De hørende hadde ikke peiling.	

9)

Blikk	+K-----	-K-----<blunk>
Munn	flest hørende-----	veldig tvil
Hender	FLEST HØRENDE PEK-m-opp	USIKKER
Passiv hånd		
Oversettelse	De fleste hørende var veldig i tvil.	

10)

Blikk	+K-----	litt utvidet
Munn	Hørende-----	ingen-----
Hender	HØRENDE PEK-h-opp	INGEN-----
Passiv hånd		
Oversettelse	Hørende hadde ikke det.	

11)

Blikk	+K-----	<blink>-----	Blank>-----
Munn	Vi kalle ikke f språk v	kaller--	det system!
Hender	KALLE SPRÅK	KALLE	SYSTEM-----
Passiv hånd			PEK-m
Oversettelse	Vi kaller det ikke språk men vi kaller det et system. Det var hørende som begynte å undervise døve hvordan de skulle bruke tegnspråk, helt bakvendt.		

APPENDIKS 17

Tabell over funn av tegnendringer

Tegnendringer	Undergrupper	Våre funn
Symmetri	Håndkonfigurasjonssymmetri: 1. Aktiv håndform påvirker passiv håndform 2. En håndstegn blir tohåndstegn med to symmetriske hender 3. Passiv hånd blir mer aktiv	
	Bevegelsessymmetri i tohåndstegn	
Tegnforflytning	Tegnforflytning ved hodet	MANN (1944)-MANN _{KLØFT I HAKEN} – MANN _{BART} (8.1.1.;NB: Bevegelse i motsatt retning) ROSE(1958) -ROSE _{ROSEGRIS} [– ROSE (1988)] (8.1.5) MODERNE _{FINNE} – MODERNE _{NY} (8.1.12; NB: fra hodet og ut i tegnrommet)
	Tegnforflytning på kroppen	TRE _{TREVIKKE} – TRE _{3-TRE} (8.1.3)
	Tegnforflytning ut fra kroppen	
Flyt	Assimilasjon -reduplisering av bevegelse i sammensatte tegn	ROSE(1988) / ROSE _{ROSEBLOMST 2} - ROSE _{ROSEBLOMST} (8.1.5; NB ikke sammensatt tegn) "Deduplisering": TRE(1944) - TRE _{LITEN OMRIS GRANTOPP} (8.1.3) [BYGD(1958) – BYGD _{BONDSK} (8.1.8)]
Fine og grove artikulasjoner	Grovere til finere håndformer	[BYGD(1958) – BYGD _{BONDSK} (8.1.8)] KRØLLER _{DOBBELT KRØKET} – KRØLLER _{KRØK} (8.1.11) MODERNE _{FINNE} – MODERNE _{PLUKKE OPP} (8.1.12)
	Grovere til finere bevegelser (makro til mikro)	TIL(1988)- TIL(2006) (8.1.4) ER _{TRONDHEIM} – ER _{STOR VINK} – ER _{LITEN VINK} (8.1.7)
	Initialisering	ER(1944) – ER _{GAMMELT TRONDHEIM} – ER _{E.R.1} (8.1.7)
Artikulasjonsledighet	Håndkonfigurasjon	TRE _{LITEN OMRIS GRANTOPP} – TRE _{ENKEL LITEN OMRIS GRANTOPP} (8.1.3; Tohåndstegn til enhåndstegn, NB endring skjedde i tegnrom) KRØLLER _{DOBBELT KRØKET} – KRØLLER _{KRØKET} (8.1.11) MODERNE _{FINNE} – MODERNE _{NY} (8.1.12)
	Lokalisering	

Artikulasjonsledighet forts.	Bevegelse	
	Håndens posisjon	
Symboliering	Tap av hodebevegelse og ansiktsuttrykk	BO(1944) – BO _{KINN} (8.1.6)
	Tap av kroppsbevegelse	
Morfologisk motiverte endringer		ER-LIK – ER (8.1.7) – med forbehold BO(1958), BOLIG(1944), HJEM(1944)
Betydning og tegnendring	Kulturelle endringer	
	Importerte tegn og bokstaver	

Andre funn som ikke er beskrevet i teorien:

HAN (1988) – HAN (2006)/HAN_{IKKE-FØRSTE PERSON} (8.1.2)

TIL (1988) – TIL (2006) (8.1.4)

HETE_{PEKEHÅND-2} /HETE (1958) – HETE (1988)/HETE_{PEKEHÅND} (8.1.9)

Disse eksemplene kunne vi ha drøftet i lys av prosessen grovere til finere bevegelser, men som nevnt i diskusjonen i 8.1.4, kan vi heller anta at de grovere formene som er i bruk i dag faktisk har vært i bruk hele tiden, men ikke har blitt dokumentert i tegnordbøkene på grunn av at for eksempel peking ikke var "pent". Muligens vi kan tenke det samme om de andre eksemplene?